

Børns og unges brug af fritids- og klubtilbud

2018

Børns og unges brug af fritids- og klubtilbud

1	Resumé	5
2	Indledning	12
2.1	Undersøgelsesspørgsmål og fokus	13
2.2	Undersøgelsens design, datagrundlag og analyse	13
2.3	Læsevejledning	16
3	Fritids- og klubtilbuds organisering	17
3.1	Tilbuddenes alderstrininddeling, størrelse og ledelsesvilkår: stor lokal variation	17
3.2	Forældrebetaling	21
3.3	Organiseringsændringer efter skolereformen	22
4	Børn og unge i fritids- og klubtilbud efter skolereformen	30
4.1	Datagrundlag	31
4.2	Overblik over udvikling i indskrivninger samt tid brugt i fritids- og klubtilbud	32
4.3	Karakteristik af børn og unge, der bruger fritids- og klubtilbud	38
4.4	Udviklinger for forskellige grupper af børn og unge	59
5	Begrundelser for tilvalg og fravalg af fritids- og klubtilbud efter skolereformen	68
5.1	Datagrundlag	69
5.2	Forældres perspektiver på til- og fravalg af fritids- og klubtilbud for børn i 0.-6. klasse	69
5.3	Unge perspektiver på til- og fravalg af klub i 7.-9. klasse	74

6	Kvalitet i fritids- og klubtilbud	78
6.1	Datagrundlag	79
6.2	Kendetegn 1: Gode sociale relationer og fællesskab er nøglen til trivsel i fritids- og klubtilbud	80
6.3	Kendetegn 2: Børn og unge har fri tid og medbestemmelse i fritids- og klubtilbud	90
6.4	Kendetegn 3: De voksne indsamler og deler viden om børns og unges trivsel	98
6.5	Kendetegn 4: Samarbejde med andre aktører og opsøgende arbejde	102
6.6	Hvordan oplever forældre og ledere aktuelt kvaliteten i fritids- og klubtilbud?	111

	Appendiks A – Litteraturliste	131
--	--------------------------------------	------------

	Appendiks B – Data og metode	133
--	-------------------------------------	------------

Bilag 1: *Børns og unges brug af fritids- og klubtilbud. Kendetegn ved kvalitet i tilbuddene – en vidensopsamling.* EVA, 2017

Bilag 2: Tabelrapport

1 Resumé

Denne rapport sætter fokus på fritids- og klubtilbud og tegner et billede af brugen og kvaliteten af tilbuddene med særlig opmærksomhed på, hvordan folkeskolereformen fra 2014 har påvirket tilbuddene. I undersøgelsen har Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) på vegne af Undervisningsministeriet undersøgt, hvordan indskrivninger af børn og unge i fritids- og klubtilbud har udviklet sig fra 2014 til 2017, og afdækket, hvorfor forældre og unge til- eller fravælger tilbuddene. Rapporten analyserer desuden børns, unges, forældres, medarbejders og lederes oplevelser af indholdet og kvaliteten af tilbuddene med afsæt i en gennemgang af faglitteratur på området. Undersøgelsen udgør et vidensgrundlag for at arbejde systematisk med kvalitet i fritids- og klubtilbud og afdækker forskellige forhold af betydning for kvaliteten i tilbuddene.

Relevans og målgruppe

Med folkeskolereformens indførelse i 2014 er samspillet mellem skole og fritids- og klubtilbud blevet ændret – tydeligst med hensyn til, at pædagogerne nu i højere grad deltager i den pædagogiske praksis i skolen, hvor de skal være med til at gøre skoledagen mere varieret. Hertil kommer, at skoledagen er blevet længere, hvilket har betydet kortere åbningstider i tilbuddene.

I den offentlige debat har der været fokus på, hvordan den længere skoledag ville påvirke fritids- og klubtilbuddene både med hensyn til, om færre ville vælge tilbuddene, og med hensyn til, om kvaliteten af tilbuddene ville blive dårligere, idet fritids- og klubtilbud nu ville have børnene og de unge i et kortere tidsrum. Særligt bekymret har man været for, om man ville se en social skævhed i forhold til, hvilke børn der indskrives i tilbuddene.

Rapporten henvender sig til flere målgrupper. Den giver et overblik over udviklingen i børns og unges brug af fritids- og klubtilbud. Overblikket kan være et godt fundament for både politikeres, organisationers og fagprofessionelles arbejde med at sikre og udvikle kvaliteten af fritids- og klubtilbud.

Resultater fra undersøgelsen

Nedenfor præsenterer vi de vigtigste hovedresultater fra undersøgelsen.

Børn og unge er glade for fritids- og klubtilbud

94 % af forældrene til de børn i indskolingsalderen, der går i fritids- og klubtilbud, og 85 % af forældrene til børn i tilbud i mellemtrinsalderen oplever, at deres børn er glade for at komme i tilbuddet. Forældrene synes, at tilbuddene skaber god kvalitet, fordi de lykkes med at sørge for, at børn og unge har venner, er glade for at komme, er trygge ved de voksne og har fri tid, som de selv bestemmer over.

Det store flertal af lederne i tilbuddene oplever samstemmende, at de nuværende rammer giver mulighed for at skabe tilbud, hvor børn og unge har lyst til at komme. Det mener 81 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, 79 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 70 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen.

Fire kendetegn på kvalitet i fritids- og klubtilbud

Undersøgelsen peger på fire kendetegn på god kvalitet i fritids- og klubtilbud. De fire kendetegn er formuleret på baggrund af EVA's analyse af flere datakilder, nemlig: en gennemgang af faglitteraturen, observationer og interview med børn og unge, ledere og medarbejdere i fritids- og klubtilbud samt en survey blandt ledere i fritids- og klubtilbud.

1. Børn og unge har gode sociale relationer og indgår i fællesskaber

Det at have gode sociale relationer og at opleve sig selv som en del af et fællesskab betragtes som afgørende for, at børn og unge trives og udvikler sig, og det er derfor også afgørende for kvaliteten i fritids- og klubtilbuddene. Det peger analysen af alle de anvendte datakilder på. Faglitteraturen fremhæver fx, at det har afgørende betydning for kvalitet i fritids- og klubtilbud, at de skaber inkluderende fællesskaber, ligesom ledere og medarbejdere i undersøgelsen peger på, at plads til forskellighed samtidig er med til at opøve børns og unges sociale kompetencer og evne til at indgå i et mangfoldigt samfund.

Ledere og medarbejdere arbejder med udgangspunkt i, at det at lave aktiviteter sammen stimulerer venskaber og fællesskaber. Det konkrete indhold i aktiviteterne er mindre vigtigt end det, at det skal være aktiviteter, som børn og unge har lyst til at deltage i og kan være sammen om.

47 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen og 49 % i tilbud til børn i mellemtrinsalderen oplever det som en udfordring, at der er bestemte typer af aktiviteter, som de har sværere ved at nå, fordi der er blevet mindre tid efter folkeskolereformen (herefter kaldet skolereformen). Derudover nævner næsten halvdelen af lederne, at der er aktiviteter, som de ikke kan lave, fordi de oplever, at der er for få voksne, og mellem 30 og 40 % mener, det er en udfordring, der fylder mere nu end før skolereformen. Ca. halvdelen af lederne oplever, at det er en større barriere efter skolereformen, at børn og unge er mere trætte efter en lang skoledag og ikke er så oplagte til at lave aktiviteter.

2. Børn og unge har fri tid og medbestemmelse i hverdagen

At have tid, man selv råder over, og medbestemmelse over, hvad der skal ske, understøtter, at børn og unge selv kan vælge, hvad der er vigtigt for dem, og at de øver sig på at træffe selvstændige beslutninger og mestre deres liv. Derfor er de to elementer et væsentligt kvalitetskendetegn ved fritids- og klubtilbuddene ifølge både børn, unge, medarbejdere og ledere – ligesom faglitteraturen fremhæver det som en vigtig del af kvalitetsarbejdet i tilbuddene.

Medarbejdere og ledere fortæller i undersøgelsen, at de understøtter den fri tid ved at skabe et godt miljø for børnenes og de unges selvorganiserede leg og legende samvær. I surveyen vurderer 88 % af lederne, at det i høj grad lykkes at skabe fritids- og klubtilbud, hvor børn og unge oplever, de har fri tid. Men samtidig fortæller medarbejdere og ledere, at de gerne "vil noget med børnene", fx stå for pædagogiske aktiviteter, der fremmer fællesskab, og at de to intentioner kan resultere i et dilemma i det pædagogiske arbejde.

Fritids- og klubtilbuddene giver børn og unge medbestemmelse på mange forskellige måder, både uformelle (fx bare at tale sammen om idéer til aktiviteter) og mere formelle (forslagskasser, børne- og ungeråd o.l.). Både børn, unge, medarbejdere og ledere fortæller i interviewene, at de reelt oplever, at børn og unge har medbestemmelse i hverdagen, og jo ældre børnene er, des mere formaliseret er deres medbestemmelse.

3. De voksne indsamler og deler viden om børns og unges trivsel og udvikling

Det er vigtigt for kvaliteten af fritids- og klubtilbud, at de voksne indsamler og deler deres viden om børnenes og de unges trivsel og udvikling, og at de bruger deres viden som udgangspunkt for det

pædagogiske arbejde. Det lægger faglitteraturen vægt på – og den påpeger også, at det er vigtigt, det sker systematisk, og at børnenes og de unges perspektiver også skal inddrages.

EVA's analyse viser, at fritids- og klubtilbud bruger både uformelle og formelle tilgange til at indsamle og dele viden om børns og unges trivsel og udvikling. Viden indsamles uformelt i det daglige ved at lægge mærke til, hvordan børnene og de unge har det, eller ved metoder som observationer, spørgeskemaer eller strukturerede samtaler, og viden deles fx mundtligt, på personalemøder eller skriftligt. Det er især en konkret bekymring for børnenes eller de unges trivsel, der er udgangspunkt for vidensindsamlingen.

De fritids- og klubtilbud, EVA har besøgt, giver udtryk for, at de kunne have glæde af mere systematisk vidensindsamling og -deling, som kunne være med til at sikre, at ingen børn eller unge går under radaren, hvis de fx har brug for hjælp til at komme ind i fællesskabet. Medarbejdere og ledere oplever dog, at den tid, som medarbejderne bruger på undervisning, forberedelse og møder i skolen, giver mindre tid til, at de selv kan mødes og vidensdele om børns og unges trivsel og udvikling.

4. De voksne samarbejder med andre aktører og laver opsøgende arbejde

At samarbejde med andre professionelle aktører uden for fritids- og klubtilbuddene kan give en mere helhedsorienteret tilgang til børn og unge og en dybere indsigt i deres trivsel og udvikling, påpeger både faglitteraturen på området og medarbejdere og ledere, der er interviewet i forbindelse med undersøgelsen. Medarbejdere og ledere er især optagede af tre samarbejder: samarbejdet med skolen, samarbejdet med forældrene og samarbejdet med kommune og lokalsamfund om det forebyggende og opsøgende arbejde for børn og unge i udsatte positioner.

Samarbejdet med skolen er blevet intensiveret efter skolereformen, hvor pædagogerne har fået en langt mere fremtrædende rolle i skolen. Det giver medarbejdere fra fritids- og klubtilbud en bedre position til at få et dybere indblik i børns og unges trivsel og udvikling – det er oplevelsen, især i tilbud til børn i indskolingsalderen, hvor andelen af medarbejdere, der deltager i skoletiden, er størst: 82 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen oplever, at medarbejderne får et godt kendskab til børnene og de unge, fordi de er med i skolen.

Samtidig oplever medarbejdere og ledere, at der også er dilemmaer forbundet med, at de er til stede både i skolen og i fritids- og klubtilbuddet; medarbejderne giver eksempler på, at det kan give en rolleforvirring, at børn og unge oplever dem som i en anden rolle i skolen end i fritids- og klubtilbuddet.

Samarbejdet med forældrene fylder mest i tilbud for børn i indskolingsalderen. Fritids- og klubtilbud nævner, at de får væsentlige indsigter i børns og unges liv gennem samarbejdet med forældrene, hvilket de kan bruge i deres tilrettelæggelse af hverdagen. Samtidig oplever medarbejdere og ledere, at forældre stiller gode spørgsmål til hverdagen i tilbuddene, der lægger op til refleksion over og udvikling af praksis.

Samarbejdet med kommune og lokalsamfund om børn og unge i udsatte positioner består primært af alment forebyggende og mere specifikt opsøgende arbejde både for dem, der er i tilbuddene, og dem, der ikke er. Samarbejdet foregår typisk sammen med SSP (skole, socialforvaltning og politi) og lokale boligforeninger, hvor fritids- og klubtilbuddene tilbyder sig som socialt fællesskab og alternativ til det, som man i tilbuddene kalder for "gadens fællesskab". Det kan være både ved at tiltrække børn og unge til tilbuddene og ved at etablere sociale mødesteder et andet sted for dem, der ikke kan se sig selv i klubben.

Fritids- og klubtilbud bruges af alle i indskolingsalderen, men ikke i udskolingsalderen

De aktuelle tal fra 2016 til 2017 viser, at næsten alle børn er indskrevet i fritidstilbud ved skolestart, men at andelen falder kraftigt i mellemtrinsalderen. Indskrivningsandelen falder fra 2. til 3. klassetrin fra 85 % til 69 %, fra 3. til 4. klassetrin til 50 % og fra 4. til 5. klassetrin til 32 %.

I det følgende beskriver vi, hvilke forskellige grupper af børn og unge der bruger tilbuddene. Det er vigtigt at huske, at selvom nogle grupper ifølge datamaterialet er under- eller overrepræsenterede i fritids- og klubtilbuddene, betyder det ikke, at de konkret er i flertal eller mindretal i tilbuddene – de udgør blot en større eller mindre gruppe, end man skulle forvente, sammenlignet med den samlede gruppe i den pågældende alder.

I indskolingsalderen er der en klar tendens til, at børn af forældre med lange uddannelser og høje indkomster hyppigere er indskrevet i fritidstilbud end børn af forældre med kortere uddannelser og lave indkomster. Børn, der bor med eneforsørgende forældre, er hyppigere indskrevet i fritidstilbud. Børn i indskolingsalderen uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund er hyppigere indskrevet i fritidstilbud end børn med indvandrer- eller efterkommerbaggrund.

På de skoler, som har gjort brug af muligheden for at afkorte skoledagen (§ 16 b), er der flere børn i indskolingsalderen, der er indskrevet i fritidstilbud, end på skoler, som ikke har afkortet skoledagen. Der ses ingen forskel for børn i mellemtrins- og i udskolingsalderen.

I tilbud for børn i mellemtrinsalderen er der ingen sammenhæng mellem, om barnet er indskrevet i et tilbud, og forhold som forældrenes uddannelse, forældrenes beskæftigelsesstatus, indvandrer- eller efterkommerbaggrund og husstandens sammensætning, og der er kun svag sammenhæng med forældrenes indkomst. Derimod har børn i tilbud i mellemtrinsalderen, som bor i et af landets fire største byområder, langt større sandsynlighed for at gå i et tilbud end børn fra små og mellemstore byer.

I tilbud for unge i udskolingsalderen er unge fra hjem med færre økonomiske og uddannelsesmæssige ressourcer overrepræsenterede: Unge med forældre med korte uddannelser, unge med indvandrer- eller efterkommerbaggrund, unge, hvis forældre er enlige forsørgere, eller unge, hvor kun en af forældrene er i beskæftigelse, har større sandsynlighed for at være indskrevet i et klubtilbud. Drengene er oftere indskrevet end piger, og unge med øget risiko for socio-emotionelle udfordringer har større sandsynlighed for at være indskrevet i et klubtilbud. Der er ingen signifikant forskel mellem land og by, hvad angår sandsynligheden for at være indskrevet i et klubtilbud i udskolingsalderen.

Fritids- og klubtilbud tilvælges pga. samvær med kammerater og pasningsbehov – fravælges pga. pris

Muligheden for, at barnet kan være sammen med sine kammerater i fritiden, er en tungtvejende grund til, at forældre vælger fritids- og klubtilbud til. 91 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 96 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen, der har valgt et fritids- eller klubtilbud til deres barn, siger, at det, at børnene kan være sammen med deres kammerater i tilbuddet, har betydning for deres tilvalg.

Spørger man de unge, er det ligeledes muligheden for at være sammen med vennerne, som er det største trækplaster ved klubben. Hvis vennerne ikke går der, er det en grund til, at klubben fravælges. Derudover er det en faktor for de unge, at der er nogle spændende aktiviteter, og at de er med til at bestemme over deres egen tid, mens de er i klubben.

89 % af forældrene til børn, der går i et tilbud, angiver derudover behovet for at få passet deres barn som en vigtig faktor for, at de vælger fritids- og klubtilbud, mens børnene er små og går i indskolingen. På mellemtrinnet er det kun 54 % af forældrene, der angiver behov for pasning som en tungtvejende grund til at vælge fritids- eller klubtilbuddet.

56 % af forældrene til børn i indskolingsalderen, der ikke går i fritids- eller klubtilbud, og 31 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen, der ikke går i fritids- eller klubtilbud, angiver pris som årsag til, at de har fravalgt fritids- eller klubtilbud for deres barn. Prisen for at gå i fritids- og klubtilbud for børn i indskolingsalderen kan variere fra 715 kr. om måneden i de billigste kommuner til 2.073 kr. om måneden i de dyreste.

Lidt færre børn blev indskrevet i fritids- og klubtilbud efter skolereformen

Der kan registreres et lille fald i andelen af børn og unge, der blev indskrevet i fritids- og klubtilbud, efter skolereformen. 80 % af alle børn på 0., 2. og 4. klassetrin var indskrevet i fritids- og klubtilbud i 2014, mens tallet i 2016 var 77 %. Der er ikke forskel på, hvor mange der var indskrevet i hhv. 2015 og 2017, så indskrivningsandelen lader til at have stabiliseret sig.

Det er især børn i indskolingsalderen fra familier i den laveste indkomstkvartil, som i mindre grad indskrives i fritids- og klubtilbud efter skolereformen. Her er indskrivningsandelen faldet fra 90 % i 2014 til 83 % i 2016. Blandt børn af forældre i højeste indkomstkvartil er der derimod ikke sket et fald i indskrivningsandelen. Der er således en social skævhed med hensyn til indkomst, men den genfindes ikke på andre parametre såsom forældres uddannelse og beskæftigelsesstatus. Udviklingen har således ikke været forskellig for grupper af børn med hhv. kort- og højtuddannede forældre eller for grupper af børn, hvis forældre er enten i eller uden for beskæftigelse. For børn i indskolingsalderen, der bor med enlige forsørgere, har der til gengæld været en større stigning i indskrivningsandelen sammenlignet med børn, der bor med to forældre.

Der ses ingen forskelle på indskrivningerne mellem børne- og ungegrupper med forskellig forældrebaggrund i mellemtrins- og udskolingsalderen.

Børn og unge tilbringer færre timer i fritids- og klubtilbud efter skolereformen

Skolereformen betyder, at skoledagen er blevet længere, så børnene og de unge tilbringer færre timer i fritids- og klubtilbuddene i dag end tidligere. I 2014 tilbragte børn i 0. klasse gennemsnitligt 13,8 timer om ugen i fritidstilbud, i 2016 er det 9,3 timer om ugen, altså et fald på 4,6 timer om ugen. For børn i 2. klasse ses et fald på 2,7 timer om ugen, og for børn i 4. klasse et fald på 2,2 timer om ugen. Faldet skete mellem 2014 og 2016, hvorefter timetallet har stabiliseret sig.

I indskolings- og mellemtrinsalderen er det især børn af forældre med uddannelse ud over grundskolen, som bruger mindre tid i fritids- og klubtilbud. Forskellen mellem børn af forældre med forskellig uddannelsesbaggrund er således blevet en-to timer større efter skolereformen. Der ses ikke en forskellig udvikling i tidsforbrug i fritids- og klubtilbud mellem børn af forældre med forskellig indkomst eller beskæftigelsesstatus.

Forskellen i tidsforbrug mellem børn med indvandrer- eller efterkommerbaggrund og børn uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund er til gengæld blevet mindre. Børn med ikke-vestlig indvandrer- eller efterkommerbaggrund tilbragte i 2014 flere ugentlige timer i fritids- og klubtilbud end børn uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund. I 2016 var tidsforbruget mere ens på tværs af baggrund.

Der kan ikke ses entydige forskelle i udviklingen for unge i udskolingsalderen.

Perspektivering: behov for yderligere viden på syv områder

Generelt peger EVA's undersøgelse på en række styrker ved og udfordringer for fritids- og klubtilbuddene, som det er vigtigt at være opmærksom på i det videre arbejde med at skabe fritids- og klubtilbud af høj kvalitet. Men samtidig rejser undersøgelsens resultater en række nye spørgsmål, hvor EVA især ser følgende syv områder som væsentlige at undersøge nærmere for at skabe et solidt vidensgrundlag for beslutningstagere og praktikere:

1. *Årsager til den observerede indkomstkævhed.* Som anført viser analysen, at indskrivningsandelen for børn af forældre i laveste indkomstkvarteril er mindre end for børn af forældre med højere indkomster, og at denne tendens er vokset efter skolereformen. Taksterne for fritids- og klubtilbud varierer betydeligt fra kommune til kommune. Der eksisterer i dag ikke viden om, hvorvidt taksterne har en betydning for familierne med de laveste indkomster. For at få et fyldestgørende indblik i denne sammenhæng er det relevant også at inddrage forhold som søskenderabatter, hele eller delvise fripladser osv. Denne viden kunne spille ind i forbindelse med ambitionerne om at minimere chanceuligheden.
2. *Tættere på betydningen af § 16 b og ministeriets rammeforsøg med fleksible muligheder for tilrettelæggelse af skoledagen.* Analyserne i denne rapport peger på, at børn og unge, der går på skoler, hvor § 16 b er i anvendelse, i højere grad er indskrevet og tilbringer mere tid i fritids- og klubtilbud, men analysen kan ikke svare på, om det er et egentligt resultat af § 16 b eller et resultat af andre uobserverede forhold på de skoler, som anvender § 16 b. Det kan være relevant viden i forhold til ambitionen om at skabe en sammenhængende dag for børn og unge med trivsel, udvikling og læring.
3. *Årsager til forskellen mellem land og by.* Børn i mellemtrinsalderen er i langt højere grad indskrevet i fritids- og klubtilbud, hvis de bor i et af de fire største byområder, end hvis de bor i mellemstore eller mindre byer eller på landet, men der er ikke viden om, hvorfor der er denne forskel. Derfor er det relevant at se nærmere på såvel organisatoriske som strukturelle forhold i en undersøgelse af, hvorfor så mange flere børn er indskrevet i fritids- og klubtilbud i de største byområder, og hvordan fritiden og brugen af andre tilbud ser ud for børn i landområder.
4. *Opmærksomhed på mangfoldige klubtilbud.* Navnlig med hensyn til udskolingsalderen viser analysen, at unge fra hjem med få uddannelsesmæssige og økonomiske ressourcer og unge med øget risiko for socio-emotionelle udfordringer er svagt overrepræsenterede i klubtilbuddene. Der mangler viden om, hvor meget ungegrundlaget i klubtilbuddene varierer fra kommune til kommune, samt hvordan klubtilbuddene inden for den enkelte kommune varierer. Denne viden kan give input til kommunernes organisering af klubtilbuddene, blandt andet med henblik på at gøre klubtilbuddene attraktive for en mangfoldig gruppe af unge.
5. *Høj kvalitet for børn og unge.* Denne undersøgelse forholder sig hovedsageligt beskrivende til kvalitet i fritids- og klubtilbud i forhold til børns og unges trivsel og udvikling. Der mangler yderligere viden om, hvordan fritids- og klubtilbud bedst medvirker til at skabe sammenhæng i børns og unges skole- og fritidsliv og til at understøtte deres trivsel, udvikling og læring samlet set. Den viden skal bidrage til, at beslutningstagere og praktikere m.fl. får mere viden om, hvordan der skabes fritids- og klubtilbud af høj kvalitet for børn og unge – både i forhold til formål og i forhold til indhold i tilbuddene. Det kan fx være relevant at undersøge, hvad der karakteriserer høj kvalitet i de relationer og aktiviteter i fritidslivet m.v., som er afgørende for, at børn og unge trives og udvikler sig, at undersøge strukturelle faktorer som fx personalets uddannelse og normeringer i tilbud eller at analysere børnenes og de unges perspektiver mere dybdegående. Det kan endvidere også være perspektivrigt at komme tættere på, om børn og

unge, der bruger fritids- og klubtilbud, har en højere grad af trivsel og læring i skolen.

6. *En sammenhængende dag for de unge.* Klubtilbud udgør et blandt flere tilbud til unge i fritiden, hvor bl.a. fritidsundervisning, foreningsliv og idrætsliv også fylder. Denne undersøgelse tegner et billede af unge, der kommer i klubtilbud, og af årsager til tilvalg og fravalg af klubben, men giver ikke udtømmende svar på, hvordan de unges fritidsliv former sig uden for klubben, og hvordan skole og fritidsliv hænger sammen for de unge. Nærmere undersøgelser er relevante for at give et fyldestgørende billede med henblik på det videre arbejde med at skabe sammenhæng og styrke overgange i de unges hverdagsliv på tværs af forskellige arenaer.
7. *Professionsfaglighed på flere arenaer.* Undersøgelsens resultater viser, at medarbejdere i fritids- og klubtilbud oplever det som udfordrende at skulle udfolde deres faglighed inden for både skole og fritids- og klubtilbud. Det kunne derfor være perspektivrigt at undersøge nærmere, hvordan forvaltning og ledelse i forskellige tilbud arbejder med at ruste medarbejderne til denne opgave, samt hvilke organisationsformer der bedst understøtter arbejdet med fagligheden på tværs af arenaer.

Om datagrundlaget

Rapporten bygger på følgende datakilder:

- Data fra Undervisningsministeriets evaluerings- og følgeforskningsprogram til at følge folkeskole-reformen: forældre- og elevbesvarelser fra første (2014), anden (2015), tredje (2016) og fjerde (2017) dataindsamling. Antallet af forældrebesvarelser varierer fra 2.930 til 3.208 med en svarprocent i de første to runder på 75 % og i de to sidste på 65 %. For elevbesvarelserne varierer antallet af besvarelser fra 15.958 til 31.874, og svarprocenten fra 58 % til 75 %.
- En spørgeskemaundersøgelse blandt 4.629 forældre til børn i 0.-6. klasse med en svarprocent på 57 %.
- En spørgeskemaundersøgelse blandt 1.567 ledere af fritids- og klubtilbud med en svarprocent på 33 %.
- Observationer af og interview med ledere, medarbejdere, børn og unge i 12 fritids- og klubtilbud, heraf 4 tilbud til børn i indskolingsalderen, 4 tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 4 tilbud til unge i udskolingsalderen.
- Gruppeinterview med unge i 7.-9. klasse, som ikke går i klubtilbud.
- En gennemgang af eksisterende faglitteratur om kendetegn på kvalitet i fritids- og klubtilbud.

2 Indledning

I Danmark er der en lang tradition for, at børn og unge går i fritids- og klubtilbud efter endt skoledag. For de yngste børn gælder det fritidshjem eller skolefritidsordning (SFO). De første fritidshjem så dagens lys i slutningen af 1800-tallet, mens det blev muligt for skoler at oprette egne fritidsordninger fra midten af 1980'erne. For de ældre børn og unge gælder det bl.a. fritids- og juniorklub og senere ungdomsklub, hvor de første fritids- og ungdomsklubber blev oprettet i 1920'erne. Derudover spiller foreningslivet med en lang række kultur- og idrætsaktiviteter også en rolle i mange børns og unges fritidsliv.¹

Billedet af fritids- og klubtilbud er forholdsvis sammensat. Kommuner og private kan oprette og drive tilbuddene efter fire lovgrundlag, nemlig dagtilbudsloven, ungdomsskoleloven, folkeskoleloven og serviceloven. Private foreninger kan desuden oprette og drive klubber efter lov om folkeoplysning. Denne undersøgelse behandler dog ikke denne type tilbud.² Samtidig er der variation med hensyn til, hvad tilbuddene bliver kaldt, hvilket ikke nødvendigvis knytter sig til det lovgrundlag, som tilbuddene drives på.

Tal fra Danmarks Statistik peger på, at det er udbredt blandt børn og unge at gå i fritids- og klubtilbud. I 2013 gik lidt over 260.000 børn i SFO eller på fritidshjem, og knap 62.000 børn og unge gik i klub. I 2014 blev skolereformen indført. Skolereformen betød, at skoledagen blev længere, og at pædagoger fik en større rolle i skolen – bl.a. med henblik på at skabe en mere varieret skoledag. Tal fra Danmarks Statistik har i første omgang vist, at der med skolereformens indførelse er sket et mindre fald i antallet af børn, der er indskrevet i SFO og på fritidshjem (*Nyt fra Danmarks Statistik*, april 2015).

I den offentlige debat har der været rejst en bekymring for, hvad skolereformens længere skoledag vil få af betydning for børns og unges deltagelse i foreningslivet og i fritids- og klubtilbud. En særlig bekymring i debatten har gået på, hvilken betydning den længere skoledag har for de børn og unge, der kommer fra de socioøkonomisk svagest stillede hjem.

Undervisningsministeriet har derfor bedt Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) undersøge udviklingen i børns og unges brug af fritids- og klubtilbud efter skolereformen og afdække, om der er særlige kendetegn for de familier, der vælger fritids- og klubtilbud hhv. til og fra. Samtidig mangler der viden om indholdet i og kvaliteten af fritids- og klubtilbud – ikke mindst set i lyset af de ændrede vilkår, skolereformen har skabt for det pædagogiske arbejde med børnene.

1 Jf. bilag 1 – Børns og unges brug af fritids- og klubtilbud. Kendetegn ved kvalitet i tilbuddene – en vidensopsamling.

2 Hovedparten af denne klubtype er små, forældredrevne klubber i landdistrikterne.

2.1 Undersøgelsesspørgsmål og fokus

Det overordnede formål med undersøgelsen er at bidrage med viden om børns og unges brug af fritids- og klubtilbud. Den er opdelt i tre dele:

Del 1 handler om udviklingen i børns og unges brug af fritids- og klubtilbud med fokus på følgende undersøgelsesspørgsmål:

- Hvilken betydning har skolereformen haft for børns og unges deltagelse i fritids- og klubtilbud?
- Hvilken sammenhæng er der mellem børns og unges sociale baggrunde og børns og unges brug af fritids- og klubtilbud?

Del 2 handler om tilvalg og fravalg af fritids- og klubtilbud med fokus på følgende undersøgelsesspørgsmål:

- Hvilke årsager er der til, at fritids- og klubtilbud hhv. vælges til af nogle og fravælges af andre?

Del 3 handler om indholdet i og kvaliteten af fritids- og klubtilbud med fokus på følgende undersøgelsesspørgsmål:

- Hvilke kendetegn for kvalitet i fritids- og klubtilbud kan opstilles?
- Hvilke organisatoriske og indholdsmæssige forandringer har den længere skoledag medført for fritids- og klubtilbud, og hvordan arbejder fritids- og klubtilbuddene med at skabe kvalitet i den pædagogiske praksis under de ændrede vilkår?
- Hvordan oplever børn, unge, forældre, ledere og medarbejdere aktuelt kvaliteten af fritids- og klubtilbuddene, herunder tilbuddenes betydning for børns og unges trivsel, udvikling og mulighed for medbestemmelse i fritidslivet?

Undersøgelsen omfatter børn og unge i alle folkeskolens aldersgrupper, dvs. børn i indskolingsalderen, som går i 0.-3. klasse, og børn i mellemtrinnsalderen, der går i 4.-6. klasse, samt unge i udskolingsalderen, der går i 7.-9. klasse. Det er børn og unge fra disse aldersgrupper, der efter skoletid har mulighed for at benytte fritids- og klubtilbud. Undersøgelsen er afgrænset til at omhandle normalområdet, og vi ser derfor ikke på tilbud, der udelukkende henvender sig til specialområdet. Undersøgelsen omfatter heller ikke fritidsundervisning i ungdomsskole- og folkeoplysningsregi.

2.2 Undersøgelsens design, datagrundlag og analyse

Denne undersøgelse af børns og unges brug af fritids- og klubtilbud er gennemført med udgangspunkt i både kvantitative og kvalitative datakilder samt gennemgang af faglitteratur og forskning på området. I dette afsnit beskriver vi kortfattet de mest centrale aspekter ved undersøgelsens design, datagrundlag og analyse, som det er muligt at læse mere uddybende om i rapportens appendiks B.

De kvantitative data omfatter dels data fra følgeforskningsprogrammet til skolereformen, dels spørgeskemaundersøgelser blandt hhv. forældre og ledere. De kvalitative data omfatter dels observationer af hverdagen i 12 udvalgte fritids- og klubtilbud, dels interview med børn, unge, medarbejdere og ledere fra tilbuddene samt gruppeinterview med unge, der ikke går i klub.

2.2.1 Forundersøgelse – vidensopsamling om kendetegn på kvalitet i fritids- og klubtilbud

EVA har gennemført en forundersøgelse for at identificere og beskrive, hvad der kendetegner kvalitet i den pædagogiske praksis i fritids- og klubtilbud. Formålet med forundersøgelsen har været at kvalificere den samlede undersøgelse, herunder at danne grundlag både for at udarbejde spørgeskemaer og interview- og observationsguider og for at understøtte udviklingen af analyserammen. Forundersøgelsen er en vidensopsamling (*Børns og unges brug af fritids- og klubtilbud. Kendetegn ved kvalitet i tilbuddene – en vidensopsamling*, EVA, 2017), der bygger på skandinavisk faglitteratur og forskning fra perioden 1997-2017 (se bilag 1).

I vidensopsamlingen identificerer vi en række kendetegn på, hvad kvalitet er i fritids- og klubtilbud med fokus på at understøtte børns og unges trivsel og udvikling. Kvalitetskendtegnene omhandler, at tilbuddene sikrer, at alle børn og unge har mulighed for at indgå i inkluderende fællesskaber, at de har fri tid med legende samvær og lærende processer, og at de har medindflydelse på organiseringen af tilbuddene. Samtidig omhandler de, at personalet indsamler systematisk viden om børns og unges trivsel og perspektiver og deler den med hinanden – ligesom de samarbejder med andre fagprofessionelle og forældre på tværs af børns og unges livsarenaer.

Kvalitetskendtegnene har skærpet vores blik for at observere og spørge ind til arbejdet med og oplevelserne af kvalitet i den pædagogiske praksis. Under besøgene i de 12 udvalgte fritids- og klubtilbud har vi samtidig haft en åbenhed over for, at de adspurgte børn, unge, medarbejdere og ledere i tilbuddene kan have andre forståelser af og perspektiver på, hvad der er kvalitet, og hvad der for medarbejdere og ledere spiller ind på at arbejde med kvalitet. Her har det vist sig, at indholdet og betydningen af kvalitet bliver forbundet på andre måder og med nye vinkler. I den samlede analyse er vi derfor nået frem til fire nye kendetegn for kvalitet i fritids- og klubtilbud, der går på tværs af faglitteraturen og den indsamlede empiri, som beskrevet i kapitel 6.

2.2.2 Følgeforskningsdata

Der eksisterer ikke valide og landsdækkende registerdata om børns og unges indskrivning i fritids- og klubtilbud samt tid brugt i tilbuddene. Analyserne af indskrivning baserer sig derfor på data fra følgeforskningspanelet oprettet i forbindelse med Undervisningsministeriets evaluerings- og følgeforskningsprogram til at følge skolereformen, der trådte i kraft i 2014. Datagrundlaget for analyserne er omfattende og baserer sig på 97.427 elevbesvarelser samt 12.406 forældrebesvarelser. Svarprocenterne for spørgeskemaundersøgelserne er relativt høje, hvor den laveste svarprocent er 58 %. De deltagende skoler er repræsentative for alle folkeskoler, og de elever og forældre, der har besvaret, er i store træk repræsentative for danske folkeskoleelever og deres forældre.

I analyserne af elevdata har EVA imidlertid konstateret to metodiske udfordringer, som betyder, at der må tages forbehold for visse af analyserne. Dette beskriver vi nærmere i afsnittet Datagrundlag.

Analyserne baserer sig også på registerdata fra Danmarks Statistik, der oplyser baggrundskaraktistika for børn og forældre. Desuden er der anvendt spørgeskemadata fra Epinions dataindsamling, der dannede grundlag for rapporten *Hvor udbredte er lange skoledage?* (2016). Disse data anvendes til at identificere, hvilke klassetrin der har anvendt § 16 b.

2.2.3 Besøg i fritids- og klubtilbud – observation og interview

De kvalitative data i projektet består af dels observations- og dels interviewdata, som er indsamlet ved besøg i 12 fritids- og klubtilbud over hele landet. I det følgende redegøres for de metodemæssige valg, der ligger bag udvælgelsen af de 12 tilbud, samt gennemførelsen af selve dataindsamlingen og den efterfølgende analyse af de kvalitative data.

Som led i undersøgelsen har vi besøgt 12 fritids- og klubtilbud, der fordeler sig sådan:

- Fire tilbud til børn i indskolingsalderen (SFO/fritidshjem)
- Fire tilbud til børn i mellemtrinnsalderen (SFO2/fritidsklubber/juniorklubber)
- Fire tilbud til unge i udskolingsalderen (SFO3/ungdomsklubber).³

Formålet med besøgene i fritids- og klubtilbuddene har været at få praksisnær viden om, hvad der kendetegner de aktiviteter og det indhold, børn og unge møder og har mulighed for at deltage i i deres fritid.

EVA har besøgt hvert sted over to dage. På første besøgsdag har vi observeret med fokus på, hvad børn og unge er involveret i, og har fået en guidet tur gennem institutionen af en gruppe børn eller unge. På anden besøgsdag har vi gennemført interview med hhv. ledere og medarbejdere og børn og unge.

For at få viden om, hvorfor nogle unge fravælger at gå i klub, har vi desuden gennemført to gruppeinterview med tre-seks unge fra 7.-9. klasse, der ikke går i klub. Under interviewene har vi spurgt ind til de unges grunde til at fravælge tilbuddene, og hvad der kendetegner deres fritidsliv nu, hvor de ikke går i klub.

Interview- og observationsdata er efterfølgende blevet analyseret systematisk gennem frameworktilgangen, hvor de transskriberede interview og observationsnoter er kodet ud fra en tematisk ramme, der bygger på rækken af kvalitetskendtegn fra forundersøgelsens vidensopsamling, som beskrevet i afsnit 3.2.1 samt i appendiks B.

2.2.4 Spørgeskemaundersøgelse blandt forældre

For at få viden om, hvorfor nogle børn og unge fravælger fritids- og klubtilbud, mens andre børn og unge tilvælger disse fritids- og klubtilbud, har vi gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse. Forældrene er udvalgt ud fra fem strata efter børnenes klassetrin. Der er udsendt spørgeskemaer til i alt 4.629 forældre med en svarprocent på 57 %.

Forældre, der har børn i fritids- og klubtilbud, spørges om omfanget af deres barns brug af tilbuddet, om, hvilke faktorer der vejer tungest med hensyn til tilvalg, samt om deres oplevelse af tilbuddets kvalitet. Spørgsmålene om kvalitet er bygget op over de kvalitetsdimensioner, som forundersøgelsen identificerede.

3 Aldersgruppen, som de forskellige tilbud henvender sig til, varierer i nogle kommuner. Dette uddybes nærmere i kapitel 3.

Forældre, der ikke har børn i fritids- eller klubtilbud, spørges om, hvilke faktorer der vejer tungest med hensyn til fravalg. Desuden spørges der om, hvordan børnene, der ikke går i tilbud, kommer hjem, og hvad børnene laver i fritiden i stedet for at gå i fritids- eller klubtilbud.

2.2.5 Spørgeskemaundersøgelse blandt ledere

Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud. Der er udsendt spørgeskemaer til i alt 1.375 ledere som led i en totalundersøgelse, der endte med en svarprocent på 33 %.

I spørgeskemaundersøgelsen er lederne blevet spurgt om den længere skoledags indvirkning på fritids- og klubtilbuds organisering og indhold. I den forbindelse er de blevet spurgt om betydningen af skolernes evt. brug af folkeskolelovens mulighed for at konvertere understøttende undervisning til flere voksne i fagundervisningen (folkeskolelovens § 16 b) samt om fritids- og klubtilbuds arbejde med at skabe kvalitet i den pædagogiske praksis under de nye vilkår med færre timer til planlagte pædagogiske aktiviteter i nogle tilbud og evt. en mindre og anderledes sammensat elevgruppe end tidligere. Endelig er lederne blevet bedt om at vurdere tilbuddenes kvalitet og dens betydning for børns og unges trivsel og udvikling.

2.3 Læsevejledning

Ud over resumé og indledning indeholder rapporten fire kapitler samt metodeappendiks og en literaturliste.

I kapitel 3 giver vi et kort rids over fritids- og klubtilbuddenes organisering i Danmark og ikke mindst over den store variation på området samt et billede af de organisatoriske ændringer, som er sket i forbindelse med skolereformen.

Kapitel 4 handler om udviklingen i børns og unges brug af fritids- og klubtilbud og afdækker, hvilke ændringer der er sket i deres brug af tilbuddene, samt hvilken sammenhæng der er mellem børns og unges sociale baggrunde og deres brug af fritids- og klubtilbud.

Kapitel 5 stiller skarpt på forældres og unges begrundelser for at vælge fritids- og klubtilbud til og fra.

I kapitel 6 sætter vi fokus på indholdet i og kvaliteten af fritids- og klubtilbud, og hvordan fritids- og klubtilbud arbejder med at skabe kvalitet i den pædagogiske praksis – også set i lyset af de ændrede vilkår som følge af skolereformen. Derudover handler kapitlet om, hvordan forældre og ledere aktuelt oplever kvaliteten af fritids- og klubtilbuddene.

I rapporten benævner vi tilbuddene *fritids- og klubtilbud* under ét og bruger derudover betegnelserne på de aldersgrupper, som tilbuddene primært er rettet mod. Dvs. *tilbud til børn i indskolingsalderen* om tilbud til børn i 0.-3. klasse, dvs. børn i alderen 6-9 år, *tilbud til børn i mellemtrinsalderen* om tilbud til børn i 4.-6. klasse, dvs. børn i alderen 10-12 år, og *tilbud til unge i udskolingsalderen* om tilbud til unge i 7.-9. klasse, dvs. unge i alderen 13-15 år.

I rapporten bruger vi begrebet *medarbejdere* om fritids- og klubtilbuddenes pædagogiske personale uanset uddannelse. Vi bruger også begrebet *voksne*, da det er et begreb, såvel medarbejdere og ledere som børn og unge i tilbuddene selv bruger. Begrebet *voksne* dækker i rapporten bredt over såvel medarbejdere som ledere.

3 Fritids- og klubtilbuds organisering

Dette kapitel giver et overblik over fritids- og klubtilbuds organisering på baggrund af data fra EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt fritids- og klubledere⁴ og forældrebetalingstakster fra Økonomi- og Indenrigsministeriets nøgletal. Kapitlet viser, at fritids- og klubtilbud udgør et sammensat udbud, da de er præget af en ganske stor organisatorisk kompleksitet og stor lokal variation.

Kapitlet præsenterer for det første data om tilbuddenes størrelse og alderstrin samt organisatoriske vilkår med hensyn til lederes opgaver og ledelsestid. For det andet beskriver kapitlet variationen i forældrebetalingstakster på tværs af kommuner. For det tredje beskrives organiseringen efter skolereformen i forhold til ledernes oplevelse af, om forandringer skyldes skolereformen eller har andre årsager.

3.1 Tilbuddenes alderstrininddeling, størrelse og ledelsesvilkår: stor lokal variation

Afsnittet viser, at der er stor variation blandt fritids- og klubtilbud, hvad angår alderstrininddelingen for forskellige typer af tilbud, tilbuddenes størrelse og organisatoriske ledelsesvilkår.

3.1.1 Alderstrininddeling

Det er en vigtig pointe, at fritids- og klubtilbud mange steder i landet er organiseret og opdelt på måder, som går på tværs af de i skolen gængse alderstrin, sådan at nogle tilbud omfatter et bredere aldersspænd, mens andre fritids- og klubtilbud er organiseret i mere aldershomogene grupper.

Der er stor lokal variation i tilbuddenes organisering, der benævnes forskelligt rundt om i kommunerne, og hvor der også internt i den enkelte kommune kan være lokale forskelle, afhængigt af om et tilbud fx befinder sig på landet eller i en by, og om det fysisk er lokaliseret på en skole eller på en separat matrikel etc.

For at indkredse denne variation har vi spurgt ledere i spørgeskemaundersøgelsen, om de har tilbud til børn i indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen der, hvor de arbejder. Indskolingsalderen er her 0.-3. klassetrin, mellemtrinsalderen er 4.-6. klassetrin, og udskolingsalderen er 7.-9. klassetrin.

⁴ De 4 %, der har tilbud til børn i indskolingsalderen, men som ikke har svaret, at tilbuddet omfatter hhv. 0., 1. og 2. klasse, udgør seks ledere. Af de seks har én kun angivet specialklasse, to har kun angivet førskolebørn, én har angivet 4. klasse og ældre end 4. klasse, én har angivet 4. klasse, ældre end 4. klasse og specialklasse, og én har angivet 3. klasse og 4. klasse.

75 % af lederne angiver, at de har tilbud til børn i indskolingsalderen (kaldes fx fritidshjem eller SFO). 61 % af lederne angiver, at de har tilbud til børn i mellemtrinsalderen (kaldes fx fritidshjem, SFO, juniorklub eller klub). 35 % af lederne angiver, at de har tilbud til unge i udskolingsalderen (kaldes fx SFO, klub, fritidsklub eller ungdomsklub).

Disse betegnelser dækker som nævnt over stor lokal variation. Fx kan et fritids- eller klubtilbud i tilknytning til en skole med 0.-6. klassetrin vælge at have ét tilbud til børn i 0.-2. klasse og ét tilbud til børn i 3.-6. klasse, hvor børnene rykker over til det store tilbud i slutningen af 2. klasse, samtidig med at førskolebørnene rykker fra børnehave til fritidstilbud (før-SFO). Et sådant tilbud vil altså gå på tværs af de gængse opdelinger i indskolings- og mellemtrinsalder. På lignende måde kan et klubtilbud, der egentlig retter sig mod børn i udskolingsalderen i 7.-10. klasse, vælge at have nogle tidspunkter, hvor de lidt yngre børn i fx 6. klasse også kommer i tilbuddet, og de kan vælge, at de unge må blive ved med at komme i tilbuddet – også efter afslutningen af 10. klasse.

At disse lokale tilpasninger snarere er reglen end undtagelsen, fremgår af nedenstående figur 3.1, som viser, hvilke aldersgrupper der er omfattet af hhv. tilbuddene til de yngste børn (herefter kaldet *tilbud til børn i indskolingsalderen*), tilbuddene til de mellemste børn (herefter kaldet *tilbud til børn i mellemtrinsalderen*) og tilbuddene til de ældste børn og unge (herefter kaldet *tilbud til unge i udskolingsalderen*).

Figuren herunder skal læses sådan, at 53 % af tilbuddene til børn i indskolingsalderen også omfatter førskolebørn. 96 % af tilbuddene til børn i indskolingsalderen omfatter 0. klasse, 96 % 1. klasse, og 96 % 2. klasse⁵. 89 % af tilbuddene til børn i indskolingsalderen omfatter børn i 3. klasse. En lille gruppe af ledere af tilbud til børn i indskolingsalderen angiver derudover, at børn på 4. og 5. klassetrin også går i tilbuddet – det gælder for hhv. 16 % og 6 % af lederne. Disse tilbud omfatter derfor også børn i det, vi almindeligvis kalder mellemtrinsalderen.

23 % af tilbuddene til børn i mellemtrinsalderen omfatter børn i 2. klasse, og 46 % børn i 3. klasse, dvs. alderstrin, som man typisk vil opfatte som hørende til indskolingsalderen. 95 % af tilbuddene til børn i mellemtrinsalderen omfatter børn, der går i 4. klasse, 85 % omfatter børn i 5. klasse, og 83 % omfatter børn i 6. klasse. I 34 % af tilbuddene til børn i mellemtrinsalderen går der desuden unge fra 7. klasse, og i 21 % af tilbuddene går der også unge fra 8. klasse, dvs. alderstrin, som almindeligvis omtales som udskolingsalderen.

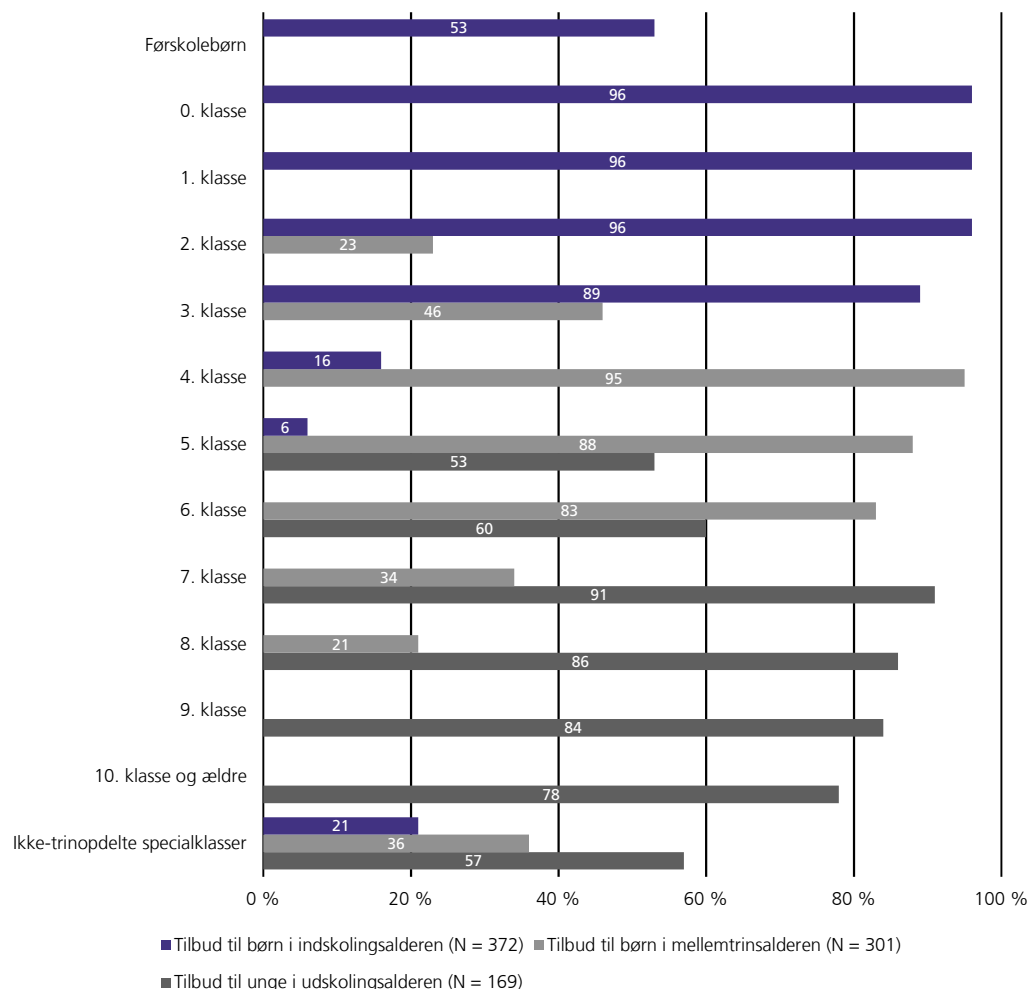
91 % af tilbuddene til unge i udskolingsalderen omfatter unge, der går i 7. klasse, 86 % omfatter unge i 8. klasse, 84 % omfatter unge i 9. klasse, og 78 % unge i 10. klasse. I mange tilfælde kan børn fra yngre klassetrin også komme der, således ned til 5. klasse i 53 % af tilbuddene og 6. klasse i 60 % af tilbuddene.

Endelig rummer mange tilbud også børn eller unge, som går i ikke-trinopdelte specialklasser. Det gælder 21 % af tilbuddene til børn i indskolingsalderen, 36 % af tilbuddene til børn i mellemtrinsalderen og 57 % af tilbuddene til unge i udskolingsalderen.

5 De 4 %, der har tilbud til børn i indskolingsalderen, men som ikke har svaret, at tilbuddet omfatter hhv. 0., 1. og 2. klasse, udgør seks ledere. Af de seks har én kun angivet specialklasse, to har kun angivet førskolebørn, én har angivet 4. klasse og ældre end 4. klasse, én har angivet 4. klasse, ældre end 4. klasse og specialklasse, og én har angivet 3. klasse og 4. klasse.

FIGUR 3.1

Hvilke klassetrin omfatter tilbuddet? Fordelt på tilbud til indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalder

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Denne figur er baseret på tre forskellige spørgsmål – ”Du har angivet, at I har tilbud til børn og unge i indskolings-/mellemtrins-/udskolingsalderen og evt. ældre (klub, ungdomsklub, SFO3). Hvilke af følgende klassetrin omfatter tilbuddet?” – betinget af respondenternes svar på, hvilke aldersgrupper deres tilbud retter sig mod (se tabelrapport, bilag 2). Den samme leder kan indgå i procenterne for flere aldersgrupper.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

3.1.2 Størrelse

Tilbuddene varierer derudover meget i størrelse⁶. På alle alderstrin kan man finde tilbud med under 30 indskrevne børn og unge og tilbud med mere end 600.

6 I afsnittet angives såvel gennemsnit som median, dvs. den midterste værdi. Det skyldes, at få meget store tilbud trækker gennemsnittallet i vejret, og det giver dermed ikke et retvisende billede af det typiske tilbuds størrelse.

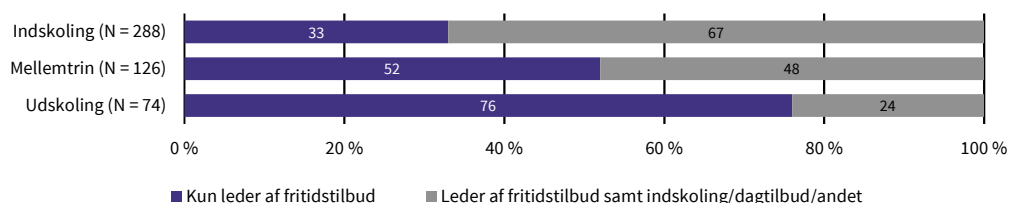
Medianstørrelsen for tilbud til børn i indskolingsalderen er 140 indskrevne børn (gennemsnit på 159). Det mindste tilbud har 12, og det største 650, indskrevne børn. Medianstørrelsen for tilbud til børn i mellemtrinsalderen er 91 indskrevne børn (gennemsnit på 124)⁷. Det mindste tilbud har 15, og det største 984, indskrevne børn og unge. Medianstørrelsen for tilbud til unge i udskolingsalderen er 150 indskrevne unge (gennemsnit på 254). Det mindste tilbud har 25, og det største 1.000, indskrevne unge.

3.1.3 Organisatoriske ledelsesvilkår

Ledere af fritids- og klubtilbud arbejder som oftest i en praksis, hvor ledelse af tilbuddene skal koordineres med andre ledere og sammenhænge. For det første er ledelsesrollen i fritids- og klubtilbud ofte kombineret med andre opgaver. 67 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, 48 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 24 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen har også andre ledelsesopgaver i tillæg til rollen som leder af fritids- og klubtilbud – typisk som ledere af enten dagtilbud eller skole/skoleafdeling. 10 % af lederne i spørgeskemaundersøgelsen er ledere for andre ledere, mens 90 % er ledere for medarbejdere. Ledere af ledere kunne fx være en skoleleder, som har en leder af fritids- eller klubtilbuddet under sig, eller en fritids- og klubleder, som har matrikelledere under sig. De 10 % er uens fordelt på alderstrin, idet det gælder for 8 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, 9 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 18 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen.

FIGUR 3.2

Har du ledelsesansvar for dagtilbud eller indskoling såvel som din rolle som leder i fritidstilbud?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Figuren er baseret på en sammenkodning af de oprindelige svarkategorier (se bilag 2).

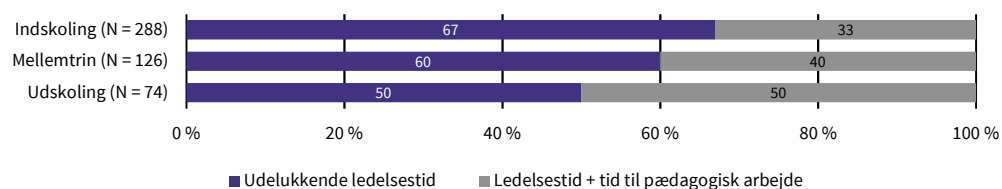
Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

For det andet skal ledelsesopgaver for mange ledere kombineres med direkte pædagogisk arbejde med børn og unge. 67 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, 60 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 50 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen er fuldtidsledere. De resterende ledere har ud over deres ledelsestid også afsat tid til pædagogisk arbejde. Den gennemsnitlige procentandel normeret til ledelsestid for de ledere, der ikke er fuldtidsledere, er for ledere i tilbud til børn og unge i indskolingsalderen 61 %, i mellemtrinsalderen 44 % og i udskolingsalderen 51 %.

7 Enkelte ledere har svaret, at de har nul, to eller tre indskrevne børn. EVA vurderer, at disse svar skyldes enten en fejlindtastning eller en misforståelse af spørgsmålet, og disse besvarelser er derfor udeladt.

FIGUR 3.3

Er din stilling normeret som?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

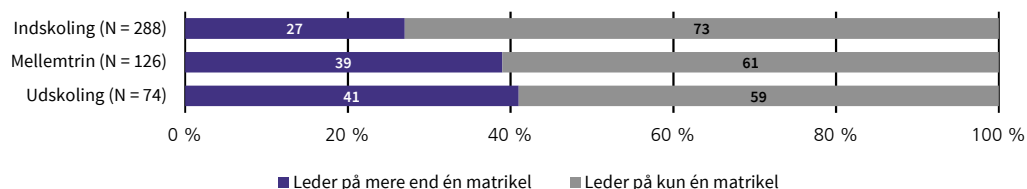
Note: Svarkategorierne i figuren er forkortet af formidlingshensyn (se tabelrapport, bilag 2).

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

For det tredje betyder den fysiske struktur, at mange er ledere for tilbud på mere end én matrikel. 27 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, 39 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 41 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen er ledere for tilbud, der ligger fysisk på mere end én matrikel. Af de i alt 163 ledere, der er ledere på mere end én matrikel, er 80 % direkte ledere for medarbejdere, mens de sidste 20 % har andre ledere, fx en daglig leder eller matrikelleder, under sig. Det gennemsnitlige antal matrikler, når der er tale om mere end én matrikel, er for tilbud til børn i indskolingsalderen 2,7, for tilbud til børn i mellemtrinsalderen 2,6 og for tilbud til unge i udskolingsalderen 5,7 matrikler.

FIGUR 3.4

Er du leder for tilbud, der befinder sig på mere end én matrikel?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Svarkategorierne i figuren er forkortet af formidlingshensyn (se tabelrapport, bilag 2).

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

3.2 Forældrebetaling

Prisen for en plads i fritids- eller klubtilbud varierer også meget mellem kommuner. Den gennemsnitlige takst for fritidshjem i 2017 er 865 kr. pr. måned, som dækker over en variation på 715-1.091 kr. pr. måned. Den gennemsnitlige takst for SFO fra seks til ni år er 1.443 kr. pr. måned, som dækker over en variation på 733-2.072 kr. pr. måned. Den gennemsnitlige takst pr. måned for SFO fra 10 til 13 år er 845 kr. pr. måned, som dækker over en variation på 100-1.656 kr. pr. måned.

TABEL 3.1

Forældrebetalingstakster for fritids- og klubtilbud

	Fritidshjem		SFO, 6-9 år		SFO, 10-13 år	
	2013	2017	2013	2017	2013	2017
Gennemsnitlig månedlig takst, kr.	1.012	865	1.590	1.443	979	845
Laveste månedlige takst, kr.	731	715	930	733	312	100
Højeste månedlige takst, kr.	1.484	1.091	2.073	2.072	2.000	1.656

Kilde: Økonomi- og Indenrigsministeriets kommunale nøgletal, <http://www.noegletal.dk/>.

3.3 Organiseringsændringer efter skolereformen

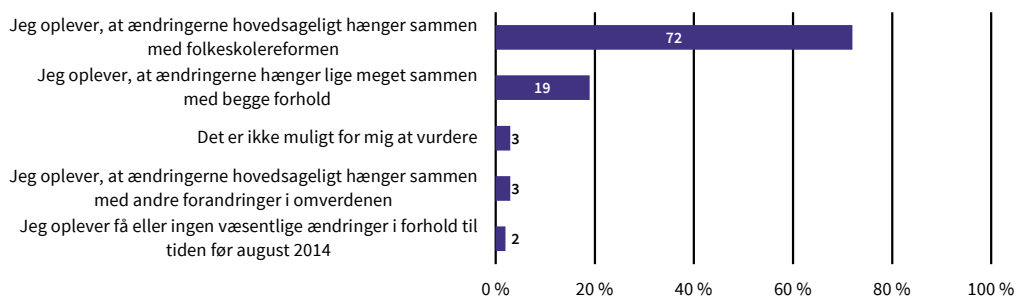
På en række områder har skolereformen direkte eller indirekte påvirket vilkårene for fritids- og klubtilbud, og 98 % af de ledere, som har været i deres stillinger både før og efter indførelsen af skolereformen, angiver da også, at de oplever væsentlige ændringer sammenlignet med tiden før august 2014. Dette er særligt tydeligt, hvad angår åbningstider, hvor den længere skoledag fører til kortere åbningstider, og hvad angår medarbejderes deltagelse i skoledagen, hvor flere nu deltager i undervisningen end før 2014. Derudover oplever en række ledere, at normeringen i tilbuddene er forringet sammenlignet med tiden før 2014.

3.3.1 Lederes oplevelse af forandringernes årsag

Lederne er blevet bedt om at vurdere, om de ændringer, de oplever, i overvejende grad skyldes skolereformen eller andre forandringer i omverdenen som fx kommunale omstruktureringer. 72 % af lederne vurderer, at ændringerne hovedsageligt hænger sammen med skolereformen, mens 19 % mener, at ændringerne hænger lige meget sammen med skolereformen og med andre forandringer i omverdenen.

FIGUR 3.5

I hvor høj grad hænger de ændringer, du oplever, sammen med folkeskolereformen, og i hvor høj grad hænger de sammen med andre forandringer i omverdenen, fx kommunale omstruktureringer? (N = 242)

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

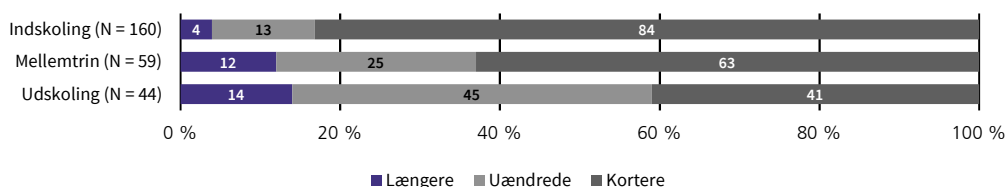
Note: I figuren er kun medregnet respondenter, der var ledere før 2014, og som har angivet, at de har oplevet en ændring sammenlignet med tiden før 2014 i forhold til ét eller flere af spørgsmålene "Hvordan er personalets deltagelse i skoletiden nu sammenlignet med tiden før august 2014?", "Hvordan er personalets deltagelse i skoletiden nu sammenlignet med tiden før august 2014?" og "Hvordan er personalets deltagelse i skoletiden nu sammenlignet med tiden før august 2014?" (se tabelrapport, bilag 2).

3.3.2 Åbningstider

De fleste fritids- og klubtilbud har fået kortere åbningstider sammenlignet med tiden før 2014. Det gælder især tilbud til børn i indskolingsalderen, hvor 84 % af lederne angiver, at åbningstiderne er blevet kortere. I tilbud til børn i mellemtrinsalderen er tallet 63 %, mens det gælder for 41 % af tilbuddene til unge i udskolingsalderen.

FIGUR 3.6

Hvordan er tilbuddets åbningstider nu sammenlignet med tiden før august 2014?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: I figuren er kun medregnet respondenter, der var ledere før august 2014. Svarkategorierne er forkortet af formidlingshensyn (se tabelrapport, bilag 2).

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

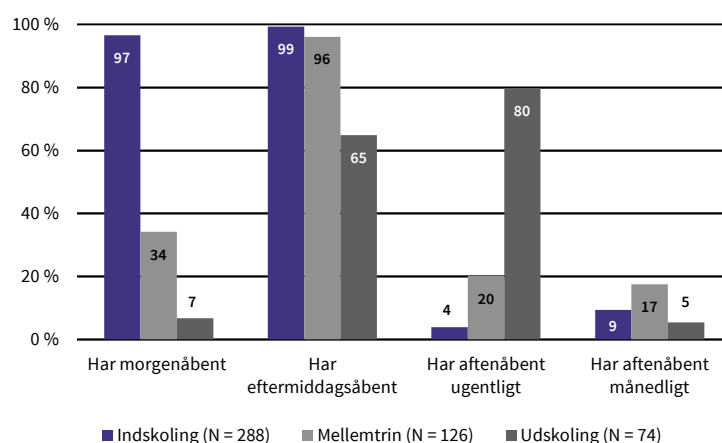
Morgenåbningen er især noget, der findes i tilbud til børn i indskolingsalderen, hvor der typisk er åbent mellem en og to timer om morgenen.

I tilbud til børn i mellemtrinsalderen har kun ca. en tredjedel af tilbuddene morgenåbent, og i tilbud til unge i udskolingsalderen er det kun 7 %.

Tilbud til børn i såvel indskolings- som mellemtrinsalderen har åbent om eftermiddagen i timerne mellem 12 og 17, mens det samme kun gælder 65 % af tilbuddene til unge i udskolingsalderen. Til gengæld er aftenåbent noget, der især findes i tilbud til unge i udskolingsalderen, hvor 80 % har aftenåbent regelmæssigt en eller flere gange om ugen, og 5 % mindre end en gang om ugen, men mindst én gang om måneden.

FIGUR 3.7

Åbningstider i fritids- og klubtilbud

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Figuren er baseret på spørgsmålene "Har I morgenåbent/eftermiddagsåbent/aftenåbent i tilbuddet?" og, hvis der er angivet aftenåbent, "Hvor ofte sker det?" (se bilag 2).

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

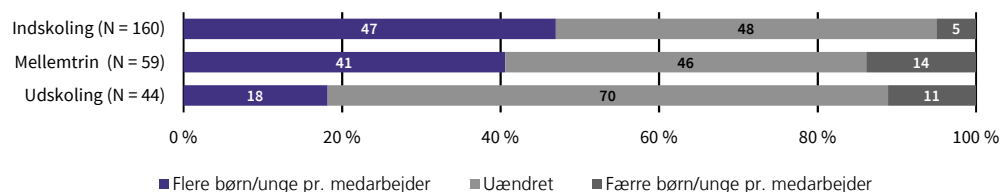
3.3.3 Normering

En del ledere oplever, at normeringen i tilbuddene er blevet forringet efter 2014. I tilbud til børn i indskolingsalderen svarer 47 % af lederne, at der er blevet flere børn pr. medarbejder, end tilfældet var før 2014, i tilbud til børn i mellemtrinsalderen er tallet 41 %, og i tilbud til unge i udskolingsalderen er det 18 %.

Vi ved fra interview med lederne, at det opleves som en udfordring at skabe attraktive stillinger for kvalificerede medarbejdere nu, hvor åbningstiden i tilbuddene er blevet kortere. Ledere fortæller i interviewene, at hvis de skal kunne tilbyde deres medarbejdere stillinger med nok timer til, at det er attraktivt for dem fortsat at arbejde i fritids- og klubtilbuddene, så er kombinerede stillinger med timer både i tilbuddene og i skolen nødvendige. Samtidig giver både ledere og medarbejdere dog udtryk for, at de oplever, at de kombinerede stillinger giver nogle krævende dage med mange skift, hvor de først har timer i skolen og bagefter pædagogisk arbejde i fritids- og klubtilbuddene.

FIGUR 3.8

Hvordan er normeringen, dvs. antallet af børn/unge pr. medarbejder, nu sammenlignet med tiden før august 2014?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: I figuren er kun medregnet respondenter, der var ledere før august 2014.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

En præcis beregning af normering forudsætter, at man kan opgøre antal personaletimer i forhold til antal børnetimer i tilbuddet. Denne detaljeringsgrad er ikke tilgængelig i de foreliggende data, og tallet skal derfor ses som et forholdsvis groft skøn. I EVA's spørgeskemaundersøgelse angiver lederne, at der i tilbud til børn i indskolingsalderen gennemsnitligt er 14 indskrevne børn pr. pædagogisk medarbejder. I tilbud til børn i mellemtrinsalderen er tallet 21 børn pr. medarbejder, og i tilbud til unge i udskolingsalderen 27 børn/unge pr. medarbejder⁸.

3.3.4 Pædagogers deltagelse i undervisningen

Med skolereformen er pædagogers rolle i skolen ændret og udvidet som led i den længere og mere varierede skoledag. Det betyder bl.a., at pædagoger kan varetage afgrænsede undervisningsopgaver i den fagopdelte undervisning i indskoling, supplere og understøtte lærernes fagopdelte undervisning på alle klassetrin samt stå for den understøttende undervisning og deltage i planlægningen af alle disse aktiviteter (folkeskoleloven, § 29-30). EVA's undersøgelse *Lærere og pædagogers samarbejde om undervisningen* (2017) viser, at pædagoger efter skolereformens indførelse bruges klart mest i indskoling, mens de næsten ikke indgår i udskoling.

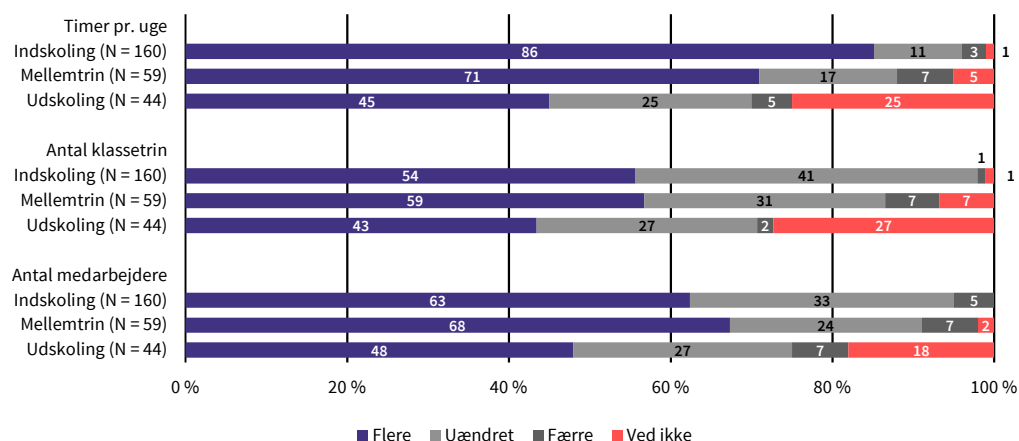
Fritids- og klubtilbud og skole er på den måde kommet tættere på hinanden, som det også ses af, at ledere tit spænder over både fritids- og klubtilbud og skoledelen. For tilbud til børn i indskolingsalderen svarer ledere, at 78 % af alle pædagogiske medarbejdere også deltager i skoletiden. For tilbud til børn i mellemtrinsalderen er tallet 61 %, og for tilbud til børn i udskolingsalderen er tallet 42 %.

Navnlig i tilbud til børn i indskolingsalderen ses det, at flere medarbejdere fra tilbuddet deltager i undervisningstiden, på flere klassetrin og i flere timer pr. uge, end tilfældet var før 2014.

⁸ Til sammenligning kan man på baggrund af Danmarks Statistiks tal for personale i kommunale SFO'er i 51 kommuner beregne, at der i de 51 kommuner, der er data fra, gennemsnitligt er 17 børn pr. medarbejder.

FIGUR 3.9

Pædagogers deltagelse i undervisningen

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Figuren er baseret på spørgsmålene "Hvordan er normeringen, dvs. antallet af børn/unge pr. medarbejder, nu sammenlignet med tiden før august 2014?" og "Hvordan er personalets deltagelse i skoletiden nu sammenlignet med tiden før august 2014?". Svarkategorierne er forkortet af formidlingshensyn (se tabelrapport, bilag 2).

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

3.3.5 Forsøg med afkortning af skoledagen

Med skolereformens introduktion af en længere og mere varieret skoledag skete der en forlængelse af skoledagen for børn og unge på alle klassetrin. I nedenstående tabel ses det ugentlige timetal fordelt over 40 uger hhv. før og efter skolereformen.

TABEL 3.2

Ugentligt timetal fordelt over 40 uger hhv. før og efter skolereformen

Klassetrin	Klokketimer (inklusive pauser) før skolereform	Klokketimer (inklusive pauser) efter skolereform
1. klasse	21,1	30
2. klasse	21,8	30
3. klasse	24,5	30
4. klasse	24,5	33
5. klasse	25,4	33
6. klasse	25,7	33
7. klasse	26,6	35
8. klasse	30,2	35
9. klasse	28,4	35

Kilde: Aftale mellem regeringen (Socialdemokraterne, Radikale Venstre og Socialistisk folkeparti), Venstre og Dansk Folkeparti om et fagligt løft af folkeskolen (2013).

Med skolereformen skal undervisningstiden inklusive pauser tilrettelægges sådan, at elever i indskolingen (0.-3. klasse) har mindst 1.200 timer pr. år, jf. folkeskoleloven, svarende til 30 timer pr. uge. Det svarer til en gennemsnitlig skoledag fra kl. 8 til kl. 14. Elever på mellemtrinnet (4.-6. klasse) skal minimum have 1.320 timer pr. år, svarende til 33 timer pr. uge. Det svarer til en gennemsnitlig skoledag fra ca. kl. 8.00 til kl. 14.30. Elever i udskolingen (7.-9. klasse) skal minimum have 1.400 timer pr. år, svarende til 35 timer pr. uge. Det svarer til en gennemsnitlig skoledag fra kl. 8.00 til kl. 15.00.

I forbindelse med skolereformen blev der imidlertid indført en ny bestemmelse i folkeskolelovens § 16 b, hvor kommunalbestyrelsen kan godkende at fravige reglerne om minimumstimetall, hvis den enkelte klasse efter en konkret vurdering menes at have behov for yderligere faglig støtte og undervisningsdifferentiering ved hjælp af ekstra personale i klassen (*Vejledning om muligheder for afkorting af skoledagens længde*, maj 2016). Fra Epinions undersøgelse *Hvor udbredte er lange skoledage?* (2016) ved vi, at ca. 30 % af folkeskolerne i skoleåret 2016/17 har anvendt § 16 b til at afkorte skoledagens længde på et eller flere klassetrin. Den andel er steget til 43 % i indeværende skoleår, 2017/18 (Epinion, 2017). For begge skoleår gælder det, at det særligt er på mellemtrinnet og i udskolingen, at skolerne har anvendt § 16 b. Blandt de skoler, der har anvendt § 16 b, er der ca. en tredjedel af skolerne, der har anvendt § 16 b i 1., 2. eller 3. klasse, mens andelen for klassetrin på mellemtrinnet og i udskolingen ligger på mellem 56 % og 80 % set over de to skoleår (Epinion, 2016, 2017).

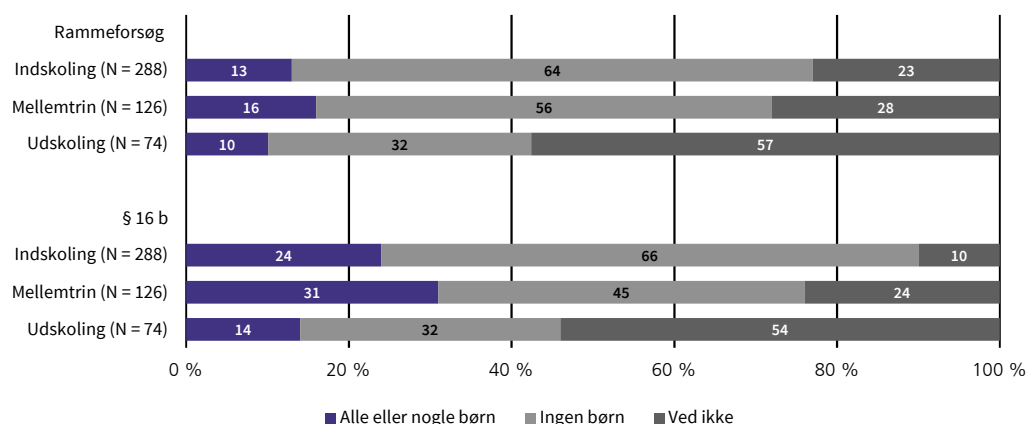
Ud over skoler, der gør brug af § 16 b på et eller flere klassetrin, gennemfører Undervisningsministeriet fra dette skoleår til skoleåret 2019/20 desuden et rammeforsøg, hvor ca. 50 folkeskoler har fået mere fleksible muligheder for at tilrettelægge skoledagens længde.

24 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen oplyser, at der er børn i deres tilbud, som går i klasser, hvor § 16 b er i anvendelse. Det samme svarer 31 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 14 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen, hvor der dog samtidig er 54 % af lederne i sidstnævnte tilbudstype, der angiver, at de ikke har kendskab til, i hvilket omfang børnene/de unge kommer fra skoler, hvor § 16 b er i anvendelse. Dette kan umiddelbart undre i lyset af de førnævnte tal fra Epinion, men skyldes formentlig, at ganske mange tilbud til unge i udskolingsalderen først åbner sidst på eftermiddagen eller om aftenen og dermed ikke ligger i umiddelbar forlængelse af skoledagen.

Hhv. 13 %, 16 % og 19 % af lederne i tilbud til børn og unge i indskolings-, -mellemtrins- og udskolingsalderen oplyser desuden, at der er børn og unge i deres tilbud, som går på skoler, der er omfattet af ministeriets rammeforsøg med fleksible muligheder for tilrettelæggelse af skoledagens længde.

FIGUR 3.10

Forsøg med afkortning af skoledagen

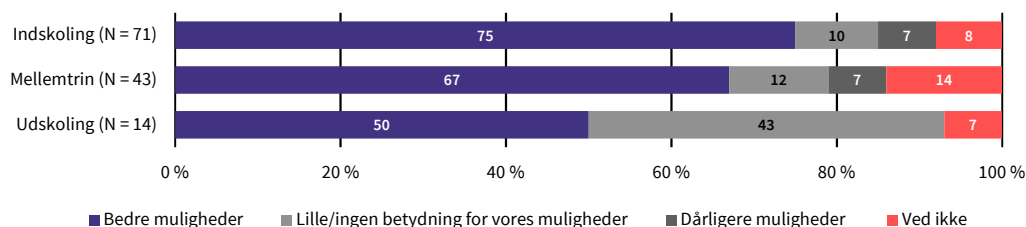
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Figuren er baseret på en sammenkodning af svarkategorierne til spørgsmålene "Har du kendskab til, hvor mange børn/unge i tilbuddet der går i klasser, hvor § 16 b er i anvendelse, i dette skoleår, dvs. 2017/18?" og "Har du kendskab til, hvor mange børn/unge i tilbuddet der går på skoler, der er omfattet af rammeforsøget?" (se tabelrapport, bilag 2).
Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

De ledere, der har angivet, at der er børn i deres tilbud, der er omfattet af en af eller begge muligheder for at afkorte skoledagen (i alt 128 ledere), er blevet spurgt, hvordan de oplever, at muligheden for at afkorte skoledagen påvirker deres mulighed for at tilrettelægge et fritids- og klubtilbud af høj kvalitet. 75 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, 67 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 50 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen oplever, at muligheden for at afkorte skoledagen giver dem bedre muligheder for at tilrettelægge fritids- og klubtilbud af høj kvalitet.

FIGUR 3.11

Hvordan oplever du, at muligheden for at forkorte skoledagen påvirker jeres mulighed for at tilrettelægge et fritidstilbud af høj kvalitet?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Det er kun respondenter, der har angivet, at de har kendskab til, hvor mange børn/unge der går på skoler, der enten er omfattet af rammeforsøget, eller hvor § 16 b er i anvendelse, som har haft mulighed for at besvare dette spørgsmål (se tabelrapport, bilag 2). Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

I spørgeskemaundersøgelsen har lederne i den forbindelse fået mulighed for at begrunde deres svar. Begrundelserne går især på, at den længere åbningstid i fritids- og klubtilbud giver mere tid til

fordybelse i leg og mulighed for at planlægge mere tidskrævende aktiviteter som fx ture ud af huset. Der er dog også ledere, som påpeger, at den øgede åbningstid er ufinansieret, eller at forskellen ikke er så stor, da det kun er ganske lidt ekstra tid.

4 Børn og unge i fritids- og klubtilbud efter skolereformen

I dette kapitel beskrives udviklingen i indskrivninger i fritids- og klubtilbud samt i den tid, børn og unge bruger i tilbuddet. Udviklingen analyseres dels mellem 2014 og 2016, dvs. før og efter skolereformens indførelse, og dels mellem 2015 og 2017, dvs. to år, der begge ligger efter skolereformens indførelse.

Kapitlet tegner også et billede af forskelle mellem forskellige grupper af børn og unge, dels med hensyn til sandsynligheden for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud, dels med hensyn til den mængde tid, børnene og de unge bruger i fritids- og klubtilbud.

Analysens resultater falder i to dele. Én gruppe af resultater vedrører udviklingen fra før skolereformens indførelse og til nu og bidrager således med svar på undersøgelsesspørgsmålet om skolereformens betydning for børnenes og de unges deltagelse i fritids- og klubtilbud. En anden gruppe af resultater vedrører den generelle karakteristik af de børn og unge, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, samt deres tidsforbrug i tilbuddet. Denne gruppe af resultater bidrager med svar på undersøgelsesspørgsmålet om sammenhæng mellem børnenes og de unges sociale baggrunde og anvendelsen af fritids- og klubtilbud.

Hovedresultater

Hvilken udvikling har der været i børns og unges deltagelse i fritids- og klubtilbud efter skolereformen?

- *Mindre fald i indskrivninger i fritids- og klubtilbud:* Der var et lille fald i andelen af børn og unge, der blev indskrevet i fritids- og klubtilbud, efter skolereformen. Således var 80 % af alle børn i 0., 2. og 4. klasse indskrevet i fritids- og klubtilbud i 2014, mens tallet i 2016 var 77 %. Efter skolereformen har indskrivningsandelen stabiliseret sig, og der er ikke forskel på, hvor mange der er indskrevet i hhv. 2015 og 2017.
- *Færre timer i tilbuddene:* Børn og unge tilbringer færre timer i fritids- og klubtilbuddene i dag, end de gjorde før skolereformen. Igen er faldet sket mellem 2014 og 2016, hvorefter timetallet lader til at have stabiliseret sig. Faldet ses i indskolings- og mellemtrinssalderen, men ikke i udskolingsalderen.
- *Børn deltager mere i fritids- og klubtilbud på skoler, hvor skoledagen er afkortet (§ 16 b):* På de skoler, som har gjort brug af muligheden for at afkorte skoledagen (§ 16 b), er der flere børn i indskolingsalderen, der er indskrevet i tilbuddet og bruger mere tid dér, end på skoler, som ikke har afkortet skoledagen. Denne sammenhæng kan ikke konstateres for børn i mellemtrinssalderen og unge i udskolingsalderen.

- *Større fald i indskrivningsandelen for børn fra familier med lav indkomst:* Børn i indskolingsalderen fra familier i den laveste indkomstkvarantil har oplevet et større fald i indskrivningsandelen fra 2014 til 2016 sammenlignet med børn fra højere indkomstgrupper. Der er ikke sket et yderligere fald mellem 2015 og 2017. Der ses ingen forskel i udviklingen i forhold til forældrenes uddannelse eller beskæftigelsesstatus. Der ses ingen forskel i udviklingen for mellemtrins- og udskolingsalderen.
- *Større stigning i indskrivningsandelen for børn af enlige forsørgere:* Børn i indskolingsalderen, der bor med enlige forsørgere, har oplevet en stigning i indskrivningsandelen sammenlignet med børn, der bor med to forældre. Der er ikke sket yderligere stigning mellem 2015 og 2017.
- *Større fald i tidsforbrug i fritids- og klubtilbud for børn fra uddannelsesvante hjem:* Børn i indskolingsalderen af forældre med uddannelse ud over grundskolen har oplevet et større fald i tidsforbrug i fritids- og klubtilbud fra 2014 til 2016 sammenlignet med børn af forældre med grundskole som højeste uddannelse.
- *Mere ens tidsforbrug mellem børn med forskellig herkomst:* I indskolingsalderen har udviklingen i tidsforbrug i tilbuddet fra 2014 til 2016 været forskellig hos børn med ikke-vestlig indvandrer-/efterkommerbaggrund sammenlignet med børn uden indvandrer-/efterkommerbaggrund. I 2014 brugte børn med ikke-vestlig indvandrer-/efterkommerbaggrund mere tid i tilbuddet end børn uden indvandrer-/efterkommerbaggrund. I 2016 var tidsforbruget mere ens for de to grupper af børn. Der har ikke været yderligere forskelle i udviklingerne for de to grupper af børn mellem 2015 og 2017. Der ses ingen forskelle i udviklingen for mellemtrins- og udskolingsalderen.

Hvilken sammenhæng er der mellem børnenes og de unges sociale baggrunde og anvendelsen af fritids- og klubtilbud?

- *Kraftigt fald i indskrivningsandelen i mellemtrinsalderen:* Næsten alle børn er indskrevet i fritidstilbud ved skolestart og i 1. klasse. Andelen falder kraftigt fra 3. klasse og gennem hele mellemtrinsalderen.
- *Unge fra mindre ressourcestærke familier bruger klubtilbud i udskolingsalderen:* I indskolingsalderen er der en klar tendens til, at dels børn af eneforsørgende forældre, dels børn af ressourcestærke forældre i højere grad er indskrevet i fritids- og klubtilbud. I udskolingsalderen er det lige omvendt. Klubtilbuddene har således en overrepræsentation af unge fra mindre ressourcestærke familier.
- *De største byområder har flest børn indskrevet i fritids- og klubtilbud:* De største byområder (København, Aarhus, Odense og Aalborg) adskiller sig fra resten af landet, idet børn i de største byområder i højere grad end børn fra andre dele af landet er indskrevet i fritids- og klubtilbud i indskolings- og mellemtrinsalderen.

4.1 Datagrundlag

Der eksisterer ikke valide og landsdækkende registerdata om børns og unges indskrivning i fritids- og klubtilbud samt tid brugt i tilbuddene. Analyserne i dette kapitel baserer sig derfor på data fra følgeforskningspanelet oprettet i forbindelse med Undervisningsministeriets evaluerings- og følgeforskningsprogram til at følge skolereformen. Følgeforskningspanelet inkluderer et panel af ca. 200

folkeskoler, hvor der aktuelt er indsamlet data i fire runder fra 2014 til 2017. I nærværende undersøgelse anvender vi elev- og forældredata fra alle fire runder. Forældredata er indsamlet for klassetrinnene 0.-5. klasse, mens elevdata er indsamlet for klassetrinnene 4.-9. klasse. For både elev- og forældredata forholder det sig sådan, at i lige år (2014, 2016) indsamles data fra lige klassetrin, mens der i ulige år (2015, 2017) indsamles data fra ulige klassetrin. Det betyder, at ulige klassetrin kun kan følges fra 2015 til 2017, to år, der ligger efter skolereformen, mens lige klassetrin kan følges fra 2014 til 2016 og vise udviklingen før og efter skolereformen. Eneste undtagelse er, at der er indsamlet data for unge i 9. klasse i alle fire år.

Datagrundlaget for analyserne er omfattende og baserer sig på 97.427 elevbesvarelser samt 12.406 forældrebesvarelser. Svarprocenterne for spørgeskemaundersøgelserne er relativt høje, hvor den laveste svarprocent er 58 %. De deltagende skoler er repræsentative for alle folkeskoler, og de elever og forældre, der har besvaret, er i store træk repræsentative for folkeskoleelever og deres forældre.

I analyserne af elevdata har EVA konstateret to metodiske udfordringer. For det første er der klare tegn på, at indskrivningsandele baseret på elevdata er overestimerede for børn og unge, der går i 4.-7. klasse. Elevdata, der dækker 4.-7. klasse, kan ikke bruges i analyserne til at estimere indskrivningsandele og tid brugt i fritids- og klubtilbud for de enkelte år. I rapporten er resultaterne vist for 4.-7. klasse sammen med resultaterne for de øvrige klassetrin. Det fremgår løbende i rapporten, hvilke resultater der er forbundet med stor usikkerhed. For det andet skal der tages forbehold for elevdata fra 2016, da der er et uforklarligt dyk i indskrivninger og en kraftig stigning i, hvor stor en andel af de unge der regelmæssigt kommer i fritids- og klubtilbud. Elevdata fra 2016 viser markante og signifikante dyk i indskrivningen og en markant stigning i tidsforbrug – set i forhold til såvel 2015 som 2017. Disse udsving i 2016 kan ikke umiddelbart forklares med forskelle i spørgsmålsformulering, sampling eller bortfald, og vi har derfor valgt at gennemføre supplerende analyser af udviklingen i udskolingsalderen. Disse supplerende analyser fremgår af afsnit 4.4.

Analyserne i kapitlet baserer sig også på registerdata fra Danmarks Statistik, der oplyser baggrundskarakteristika for børn og forældre. Desuden er der også anvendt spørgeskemadata fra Epi-nions dataindsamling, der var datagrundlag for rapporten *Hvor udbredte er lange skoledage?* (2016). Data anvendes til at identificere, hvilke klassetrin der har anvendt § 16 b. For en nærmere beskrivelse af data og analyser, se appendiks B.

Kapitlet beskriver de vigtigste resultater ved hjælp af figurer og tabeller. De komplette tabeller, der ligger bag analyserne, kan ses i tabelrapporten i bilag 2, hvor de præcise tal bag kapitlets figurer kan findes.

4.2 Overblik over udvikling i indskrivninger samt tid brugt i fritids- og klubtilbud

I dette afsnit ser vi først på udviklingen i indskrivninger fra 2014 til 2016, dvs. før og efter skolereformen, og fra 2015 til 2017, dvs. to år, som begge ligger efter skolereformens indførelse. Dernæst ser vi på gruppen af børn og unge, som er indskrevet i fritids- og klubtilbud, og undersøger udviklingen i børnenes og de unges tidsforbrug i fritids- og klubtilbud. Denne udvikling undersøges også fra 2014 til 2016 og fra 2015 til 2017.

4.2.1 Udvikling i indskrivningsandelen

I dette afsnit ser vi først på, hvordan indskrivningsandelen ser ud på forskellige klassetrin, og dernæst på, hvordan andelen har ændret sig over tid. De forskelle, der beskrives i teksten, er alle signifikante på 0,05-niveau, medmindre andet er angivet.

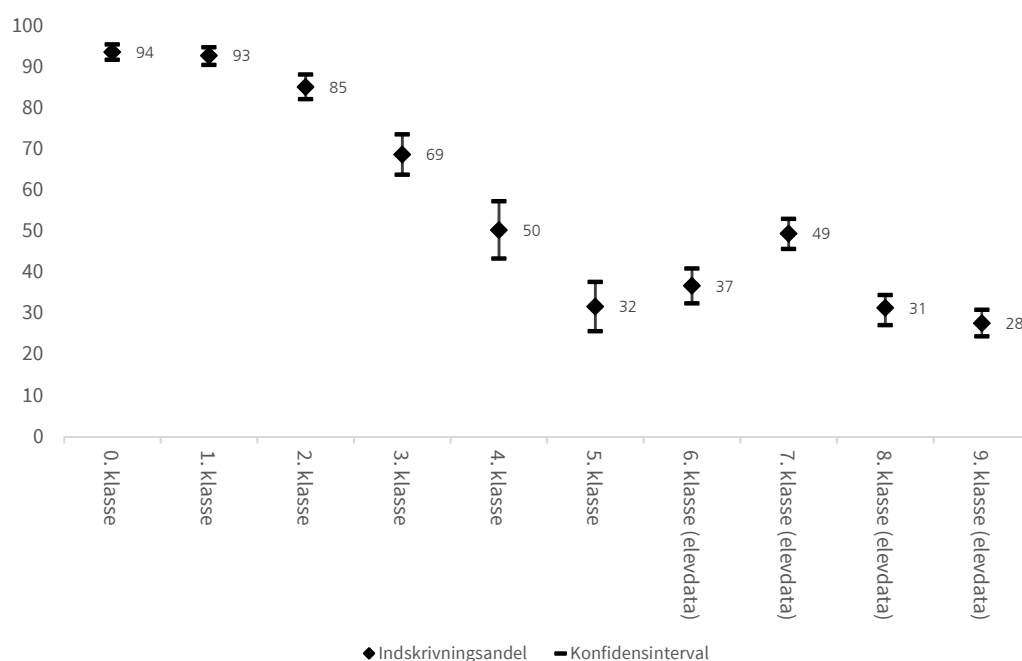
Jo højere klassetrin, desto mindre indskrivningsandel

I alle årene ses en tendens til, at indskrivningsandelen falder, jo højere klassetrin barnet går på, på nær 6. og 7. klasse. EVA anser ikke indskrivningsandelen for 6. og 7. klasse for valide. Det skyldes primært, at spørgsmålene for disse klassetrin er formuleret, så de unge kan have sammenblandet indskrivning i klubtilbud med indskrivning i sportsklubber (se redegørelse i appendiks B). For 0. og 1. klasse ses, at næsten alle elever er indskrevet i fritidstilbud, hhv. 94 % og 93 %.

Det store fald i andelen af børn, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, sker, når børnene går i 2.-5. klasse. Indskrivningsandelen falder mellem 2. og 3. klasse fra 85 % til 69 %, mellem 3. og 4. klasse til 50 %, og mellem 4. og 5. klasse til 32 %. I udskoling i 8. og 9. klasse er indskrivningsandelene hhv. 31 % og 28 %.

FIGUR 4.1

Indskrivningsandele i fritids- og klubtilbud fordelt på klassetrin (%)

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata og elevdata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA.

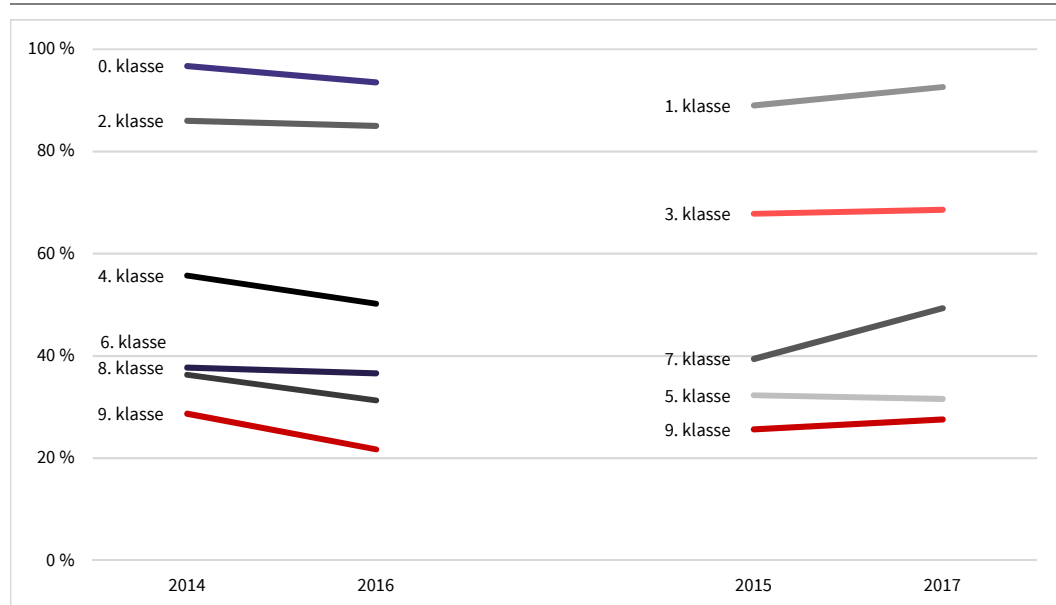
Note: Forældredata dækker 0.-5. klasse (n = 5.966), mens elevdata dækker 6.-9. klasse (n = 22.630). Lige klassetrin er målt i 2016, mens ulige klassetrin er målt i 2017. I spørgeskemaet til forældre er der spurgt: "Går [barnets navn] i SFO, fritidshjem eller klub?" I spørgeskemaet til elever i 6. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub, SFO eller fritidsordning?" I spørgeskemaet til elever i 7. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub eller fritidsordning?" I spørgeskemaet til elever i 8. og 9. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i ungdomsklub eller ungdomscafé?" EVA anser ikke indskrivningsandelen for 6. og 7. klasse for valide (for uddybning, se appendiks B). Konfidensintervallerne i figuren viser, at indskrivningsandelen med 95 % sandsynlighed ligger inden for det angivne interval. Data er vægtet.

Fald i indskrivningsandelen omkring skolereformen, derefter stabilitet

Udviklingen i indskrivningsandelen fra 2014 til 2016 (figur 4.2, venstre side) kan give et billede af indskrivning før og efter skolereformen. I perioden ses et lille fald i andelen af børn i indskolingsalderen, som indskrives i fritidstilbud. Udviklingen i indskrivningsandelen efter skolereformen fra 2015 til 2017 synes at stabilisere sig, som vist herunder (figur 4.2, højre side).

FIGUR 4.2

Indskrivningsandele fordelt på klassetrin og år

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata og elevdata fra første (2014), anden (2015), tredje (2016) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Forældredata dækker 0.-5. klasse (n = 12.188), mens elevdata dækker 6.-9. klasse (n = 49.706). Lige klassetrin er målt i 2014 og 2016, mens ulige klassetrin er målt i 2015 og 2017. Elevbesvareler fra 9.-klasseelever indsamles dog i alle år, hvorfor 9.-klasseelever indgår i alle fire år i figuren. I spørgeskemaet til forældre er der spurgt: "Går [barnets navn] i SFO, fritidshjem eller klub?" I spørgeskemaet til elever i 6. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub, SFO eller fritidsordning?" I spørgeskemaet til elever i 7. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub eller fritidsordning?" I spørgeskemaet til elever i 8. og 9. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i ungdomsklub eller ungdomscafé?" EVA anser ikke indskrivningsandelen for 6. og 7. klasse for valide (for uddybning, se appendiks B). Data er vægtet.

Ser vi samlet på 0., 2. og 4. klassetrin, som er undersøgt i 2014 og 2016, er der tale om et fald på 3 procentpoint fra 2014 til 2016.

For 0. klasse ses et fald i indskrivningsandelen fra 2014 til 2016 på 3 procentpoint, fra 97 % i 2014 til 94 % i 2016.

For børn i 2. klasse er der sket et fald på 1 procentpoint, mens der for børn i 4. klasse er sket et fald på 5 procentpoint. Disse udviklinger er dog ikke signifikante.

For 6. klasse ses ingen signifikant forskel mellem årene. For 8. klasse ses et fald fra 36 % i 2014 til 31 % i 2016, altså et fald på 5 procentpoint.

For 9. klasse ses ingen signifikant forskel fra 2014 til 2017. Der er dog et fald i indskrivningsandelen i 2016 i forhold til såvel 2015 som 2017. Dette dyk kan ikke umiddelbart forklares med forskel i spørgsmålsformulering, sampling eller bortfald, jf. forbehold beskrevet i appendiks B.

Ser vi under ét på 1., 3. og 5. klassetrin, som er undersøgt i 2015 og 2017, kan der ikke iagttages nogen signifikant forskel i indskrivningsandelen fra 2015 til 2017.

For 1. klasse ses en stigning fra 89 % i 2015 til 93 % i 2017.

For 3. og 5. klasse ses ingen signifikant forskel mellem årene.

For 7. klasse ses en stigning fra 40 % i 2015 til 49 % i 2017, altså en stigning på små 10 procentpoint i andelen af børn i 7. klasse, der er indskrevet i fritids- eller klubtilbud, men som tidligere forklaret anser EVA ikke besvarelsene for 6. og 7. klasse for at være valide, jf. forbehold i datagrundlag som beskrevet ovenfor.

4.2.2 Udvikling i tid brugt i fritids- og klubtilbud

I dette afsnit ser vi på gruppen af børn og unge, som er indskrevet i fritids- og klubtilbud, og hvor meget tid de gennemsnitligt bruger i fritids- og klubtilbuddene på en uge. Igen ser vi først på, hvordan tidsforbruget ser ud på forskellige klassetrin, og dernæst på, hvordan det har udviklet sig over tid.

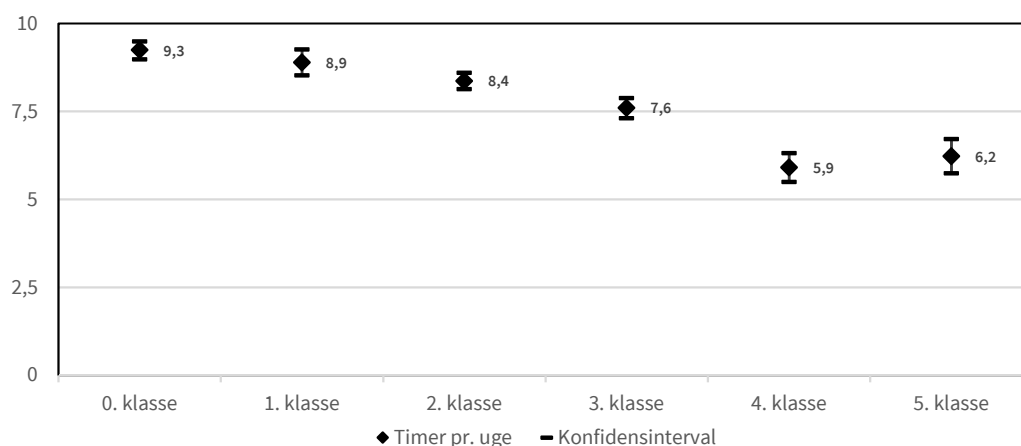
I spørgeskemaet udsendt til forældre med børn i 0.-5. klasse er tidsforbruget opgjort i gennemsnitligt antal timer pr. uge. I spørgeskemaet udsendt til elever i 4.-9. klasse er tidsforbruget opgjort i antal dage pr. uge.

Jo højere klassetrin, desto færre ugentlige timer i fritids- og klubtilbud

Børnene og de unge tilbringer mindre tid i fritids- og klubtilbud, jo ældre de bliver. Således tilbringer børn i 0. klasse gennemsnitligt ca. 9 timer om ugen i tilbuddene, mens børn i 5. klasse tilbringer ca. 6 timer om ugen i tilbuddene. Det store fald sker i mellemtrinnsalderen, hvor børn i 3. klasse er i fritids- og klubtilbud ca. 7,5 timer om ugen, mens børn i 4. og 5. klasse er der ca. 6 timer om ugen.

FIGUR 4.3

Timer pr. uge brugt i fritids- og klubtilbud fordelt på klassetrin

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Lige klassetrin er målt i 2016, mens ulige klassetrin er målt i 2017. I spørgeskemaet til forældre er der spurgt: "Hvor mange timer på en normal uge er [barnets navn] i SFO, klub eller fritidshjem? Det gælder både timer om morgenen og timer om eftermiddagen". Konfidensintervallerne i figuren viser, at indskrivningsandelen med 95 % sandsynlighed ligger inden for det angivne interval. N = 4.145. Data er vægtet.

Fald i ugentlige timer i fritids- og klubtilbud efter skolereform

Børn og unge bruger mindre tid i fritids- og klubtilbud efter skolereformen. Det er ikke et overraskende resultat, da det er en konsekvens af, at skoledagens længde er forøget som følge af skolereformens indførelse. For de klassetrin, der er målt i 2014 og 2016, altså før og efter skolereformens indførelse, ses et klart fald på alle klassetrin op til 5. klasse i den ugentlige tid brugt i fritids- og klubtilbud.

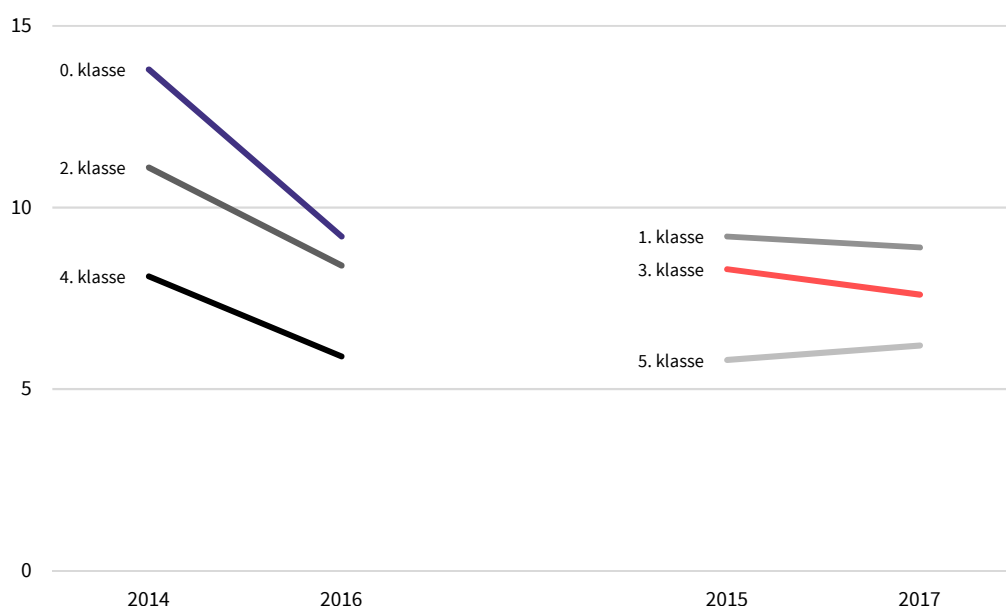
For 0. klasse ses et fald fra gennemsnitligt 13,8 timer om ugen i 2014 til gennemsnitligt 9,2 timer om ugen i 2016, altså et fald på 4,6 timer.

For 2. klasse ses et fald fra gennemsnitligt 11,1 timer om ugen i 2014 til gennemsnitligt 8,4 timer om ugen i 2016, altså et fald på 2,7 timer.

For 4. klasse ses et fald fra gennemsnitligt 8,1 timer om ugen i 2014 til gennemsnitligt 5,9 timer om ugen i 2016, altså et fald på 2,2 timer.

FIGUR 4.4

Timer brugt i fritids- og klubtilbud fordelt på klassetrin og år

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014), anden (2015), tredje (2016) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Lige klassetrin er målt i 2014 og 2016, mens ulige klassetrin er målt i 2015 og 2017. I spørgeskemaet til forældre er der spurgt: "Hvor mange timer på en normal uge er [barnets navn] i SFO, klub eller fritidshjem? Det gælder både timer om morgenen og om eftermiddagen". N = 8.538. Data er vægtet.

Efter indførelsen af skolereformen har tidsforbruget stabiliseret sig. For de klassetrin, der er målt i 2015 og 2017, altså i to år, der begge ligger efter skolereformens indførelse, er forandringen mindre markant.

For 1. og 5. klasse ses ingen signifikant forskel mellem årene.

For 3. klasse ses et fald fra gennemsnitligt 8,3 timer om ugen i 2015 til gennemsnitligt 7,6 timer om ugen i 2016, altså et fald på 0,7 timer.

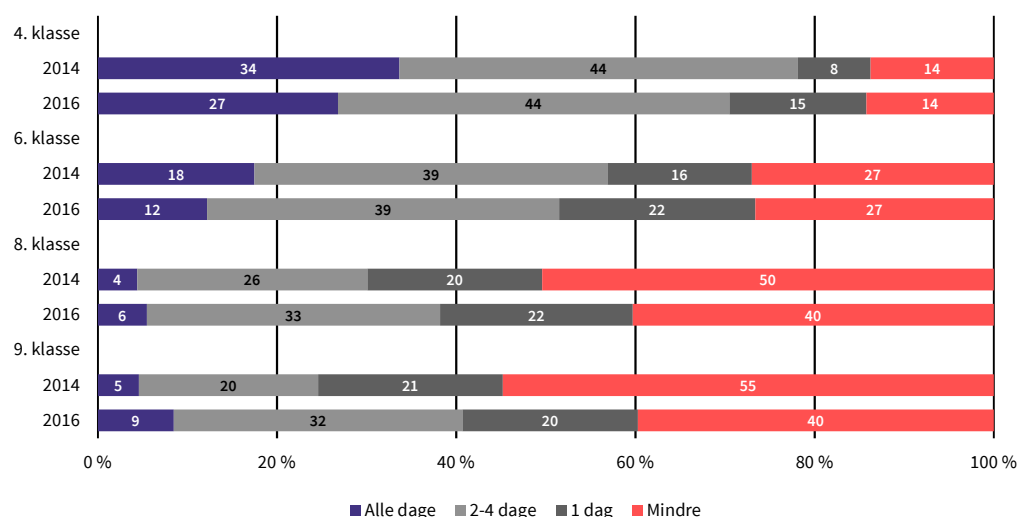
Børn i mellemtrinnsalderen kommer færre dage om ugen i fritids- og klubtilbud, unge i udskolingsalderen flere

For børn i mellemtrinnsalderen i 4. og 6. klasse er der sket et fald i antallet af dage, det enkelte barn kommer i fritids- eller klubtilbuddet, men for de unge i 8. og 9. klasse er der sket en stigning. Som tidligere beskrevet anser EVA ikke opgørelserne for 4. og 6. klasse for at være valide (se appendiks B).

For 8. klasse ses en stigning i andelen af unge, der kommer alle dage, to-fire dage om ugen eller en dag om ugen, og et fald i andelen af unge, der kommer mindre end en dag om ugen i gennemsnit. For 9. klasse ses det samme, dog med et fald i andelen, der kommer en dag om ugen. Her skal man dog være opmærksom på de forbehold med hensyn til data fra 2016, som er beskrevet i appendiks B.

FIGUR 4.5

Udvikling fra 2014 til 2016 i, hvor mange dage pr. uge, børnene/de unge kommer i fritids- og klubtilbud

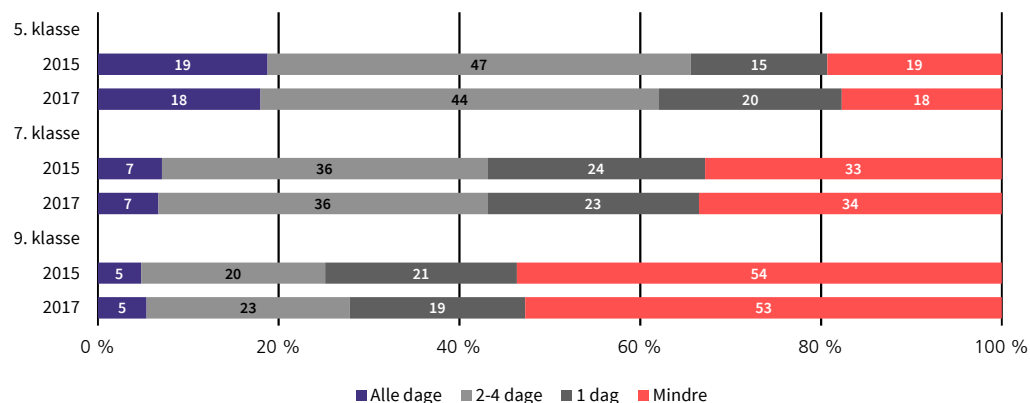
Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: elevdata fra første (2014) og tredje runde (2016). Beregninger er foretaget af EVA.

Note: I spørgeskemaet til elever i 4. og 6. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub, SFO eller fritidsordning?" I spørgeskemaet til elever i 8. og 9. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i ungdomsklub eller ungdomscafé?" EVA anser ikke indskrivningsandele for 4. og 6. klasse for valide (for uddybning, se appendiks B). N = 18.651. Data er vægtet.

Igen ser udviklingen ud til at være stabiliseret i årene efter skolereformen. For 5. klasse ses således en signifikant forskellig fordeling i 2015 og 2017, men ikke et entydigt fald, idet flere nu kommer en dag om ugen, mens færre kommer mere eller mindre. For 7. og 9. klasse ses der ingen signifikant forskel mellem årene. Igen skal man være opmærksom på, at EVA ikke anser opgørelserne for 4. og 6. klasse for at være valide. For uddybning, se appendiks B.

FIGUR 4.6

Udvikling fra 2015 til 2017 i, hvor mange dage børnene/de unge kommer i fritids- og klubtilbud pr. uge

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: elevdata fra anden (2015) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA.

Note: I spørgeskemaet til elever i 5. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub, SFO eller fritidsordning?" I spørgeskemaet til elever i 7. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub eller fritidsordning?" I spørgeskemaet til elever i 8. og 9. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i ungdomsklub eller ungdomscafé?" EVA anser ikke indskrivningsandele for 5. og 7. klasse for valide (for uddybning, se appendiks B). N = 12.737. Data er vægtet.

4.3 Karakteristik af børn og unge, der bruger fritids- og klubtilbud

Dette afsnit redegør i første omgang for de forskellige faktorer, der adskiller børn og unge, der hhv. *er indskrevet* og *ikke er indskrevet* i fritids- og klubtilbud, og i anden omgang for de faktorer, der hænger sammen med børns og unges *tidsforbrug* i fritids- og klubtilbud.

I hver af analyserne er billedet meget forskelligt for børn og unge i indskolingsalder, mellemtrinssalder og udskolingsalder, og vi beskriver derfor billedet for hver af disse aldersgrupper for sig.

De faktorer, vi ser på i afsnittet, kan opdeles i tre grupper (se nærmere redegørelse i appendiks B):

- Faktorer, der vedrører børnenes og de unges forældrebaggrund: forældres uddannelse, husstandsindkomst, beskæftigelsesstatus, husstandssammensætning og indvandrer- eller efterkommerbaggrund.
- Faktorer, der vedrører den lokale kontekst: land/by, og hvorvidt barnet går på en skole, hvor mindst én klasse på trinnet anvender § 16 b.
- Faktorer, der vedrører det enkelte barn eller den enkelte unge: barnets/den unges køn, hvor godt barnet/den unge trives i skolen, hvor meget tid barnet/den unge bruger på fritidsinteresser, samt hvorvidt barnet/den unge har øget risiko for socio-emotionelle udfordringer (SDQ-score).

Karakteristikken af børns/unges indskrivningsandele og tidsforbrug i fritids- og klubtilbud baserer sig på to delanalyser:

- **Analyse af simple sammenhænge** mellem den enkelte faktor og indskrivning/tidsforbrug – uden kontrol for andre faktorer. Fx undersøger vi, om forældre til børn og unge, der er indskrevet, har en højere uddannelse end forældre til børn og unge, der ikke er indskrevet. Formålet med analysen er at undersøge, om og hvordan børne- eller ungegruppen, der er indskrevet, adskiller sig fra gruppen, der ikke er indskrevet.
- **Analyse af korrigerede sammenhænge** mellem den enkelte faktor og indskrivning/tidsforbrug, hvor der kontrolleres for de øvrige faktorer. Formålet med analysen er at give en bedre forståelse for de forhold, der påvirker, om barnet eller den unge er indskrevet, da påvirkningen fra den enkelte faktor er korrigeret for de andre faktorer.

Kort sagt kan den **første analyse** give en karakteristik af, hvilke børn og unge der er indskrevet, mens den **anden** analyse kan pege på, hvilke faktorer der lader til at påvirke, om barnet eller den unge er indskrevet eller ej. Ofte vil der være et sammenfald i resultaterne fra de to analyser, hvilket også er tilfældet i nærværende undersøgelse. Analysen viser fx, at gruppen af børn, der er indskrevet i fritidstilbud i indskolingsalderen, er karakteriseret ved at komme fra familier med højere husstandsindkomster. Når der i anden analyse korrigeres for de øvrige faktorer, har husstandsindkomst stadig en signifikant sammenhæng med, om barnet er indskrevet. Det lader dermed til, at husstandsindkomsten har en selvstændig betydning for, hvorvidt barnet er indskrevet.

Anden analyse baserer sig på en såkaldt skole-fixed-effekt-model. Teknisk set betyder det, at modellens datagrundlag baserer sig på variation *inden for* skolerne og ekskluderer variation *mellem* skolerne. Det har den fordel, at når vi undersøger, om fx husstandsindkomst påvirker, om barnet er indskrevet, så er det kun børn og unge inden for samme skole, der sammenlignes. Det betyder, at de børn og unge, der sammenlignes i analysen, er ens med hensyn til en lang række forhold, fx samme skoleforhold, samme udbud af fritids- og klubtilbud og samme kommunale forhold. Det gør, at sammenhængen mellem husstandsindkomst og indskrivning ikke kan skyldes såkaldte selektionseffekter, fx at familier med høje indkomster bosætter sig i bestemte kommuner med en højere kvalitet i tilbuddene og derfor i højere grad indskriver deres barn. Der er derfor en lang række faktorer, som analysen tager højde for. Det er dog væsentligt at bemærke, at der ikke er tale om en egentlig effektundersøgelse. Vi kan derfor ikke med sikkerhed konkludere, at husstandsindkomst har en betydning for, om man lader barnet eller den unge indskrives i fritids- eller klubtilbuddet. Analysen kan kun pege på faktorer, der lader til at påvirke indskrivningsvalget.

4.3.1 Karakteristik af børn og unge, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud

De følgende resultater beskriver forskelle i sandsynligheden for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud mellem forskellige grupper af børn. Det er vigtigt at huske, at en over- eller underrepræsentation ikke betyder, at en bestemt gruppe er i absolut flertal eller mindretal i tilbuddene, men blot, at gruppen udgør en større eller mindre andel i tilbuddet end i den samlede gruppe af børn i den pågældende alder.

Analyse af simple sammenhænge

Vi analyserer først de simple sammenhænge mellem baggrundsfaktorer og indskrivningsandel. Analysens resultater gennemgås for hvert alderstrin for sig. De forskelle, der beskrives i teksten, er alle signifikante på 0,05-niveau, medmindre andet er angivet.

Indskolingsalder: flest indskrevne børn af forældre med mange socioøkonomiske ressourcer samt børn af enlige forsørgere

Det samlede billede i indskolingsalderen er, at børn af forældre med lange uddannelser og høje indkomster har større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn af forældre med færre ressourcer. Ligeledes har børn med to forældre i beskæftigelse større sandsynlighed for at være indskrevet end børn i familier, hvor mindst én forælder er uden for beskæftigelse. Børn med

indvandrere- eller efterkommerbaggrund har mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn uden indvandrere- eller efterkommerbaggrund, og det gælder, uanset om der er tale om indvandrere-/efterkommerbaggrund fra vestlige eller ikke-vestlige lande. Børn, der bor med enlige forsørgere, har større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn, der bor med to forældre.

Børn uden for et af de fire største byområder har mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn i et af de fire største byområder. Det gælder især børn, der bor på landet eller i byer med mindre end 1.000 indbyggere.

Der er ingen signifikant forskel på drenge og pigers sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud i indskolingsalderen. Heller ikke barnets trivsel i skolen eller barnets tidsforbrug på fritidsinteresser hænger systematisk sammen med sandsynligheden for at være indskrevet i fritidstilbud.

Børn på skoler, der anvender § 16 b, har større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud.

Mellemtrinsalder: Forældrebaggrund betyder mindre, men geografi betyder mere

Det samlede billede i mellemtrinsalderen er mindre entydigt end i indskolingsalderen. Forældrenes baggrund og ressourcer er tilsyneladende mindre afgørende i denne aldersgruppe. Der kan ikke påvises nogen signifikant sammenhæng mellem hverken forældres uddannelse, forældres beskæftigelsesstatus, forældres indvandrere-/efterkommerbaggrund eller forældres husstandssammensætning og så sandsynligheden for, at børn i denne aldersgruppe er indskrevet i fritids- eller klubtilbud. Sammenhængen med forældres indkomst er ligeledes svagere og peger i flere forskellige retninger.

Børns køn, trivsel og fritidsinteresser, eller hvorvidt skolen anvender § 16 b, har heller ingen signifikant sammenhæng med sandsynligheden for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud for børn i mellemtrinsalderen.

Derimod ses for børn i mellemtrinsalderen endnu større forskelle mellem et af de fire største byområder og resten af landet, idet børn i denne aldersgruppe fra et af de fire største byområder har langt større sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud end børn fra små og mellemstore byer.

Udskolingsalder: flest unge fra familier med få socioøkonomiske ressourcer samt unge med øget risiko for socio-emotionelle udfordringer

I udskolingsalderen tegner der sig til gengæld et billede, der er helt anderledes end det, der gælder for indskolingsalderen. Det samlede billede i udskolingsalderen er, at unge fra familier, hvor forældrene har korte uddannelser og lave indkomster, har større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge fra familier med flere ressourcer. Ligeledes har unge i familier med to forældre i beskæftigelse mindre sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge i familier, hvor mindst én forælder er uden for beskæftigelse. Unge med indvandrere- eller efterkommerbaggrund har større sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud end børn uden indvandrere- eller efterkommerbaggrund, og det gælder, uanset om der er tale om indvandrere-/efterkommerbaggrund fra vestlige eller ikke-vestlige lande. Unge, der bor med enlige forsørgere, har større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge, der bor med to forældre, og det samme gælder unge, der ikke bor hjemme.

I denne aldersgruppe er der til gengæld ingen signifikant forskel mellem land og by, hvad angår sandsynligheden for at være indskrevet i klubtilbud.

Drenge er oftere indskrevet i klubtilbud end piger. Unge med øget risiko for socio-emotionelle udfordringer, dvs. forhøjet problemscore på SDQ-skalaen, har større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge, der ikke har denne type udfordringer.

Der er ingen sammenhæng mellem den unges trivsel i skolen og sandsynligheden for at være indskrevet i klubtilbud. Der er sammenhæng mellem den tid, den unge bruger på fritidsinteresser, og den unges sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud, men sammenhængens retning er ikke klar. Hvorvidt den unge går på en skole, der anvender § 16 b, har ingen sammenhæng med den unges sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud.

Tabel 4.1 herunder viser forskelle i indskrivningsandele mellem grupper af børn med forskellig forældrebaggrund, forskellige personlige karakteristika samt forskellig skolekontekst. Forskellene er i procentpoint. Indskoling, mellemtrin og udskoling er analyseret hver for sig. Hvert sæt af variable er analyseret for sig, dvs. at tabellen viser den simple sammenhæng mellem indskrivning på den ene side og hhv. uddannelse og beskæftigelse m.v. på den anden side – og altså ikke den kombinerede effekt af flere variable samtidig. De korrigerede sammenhænge kan ses i tabel 2.6 i bilag 2. I tabel 2.4 i bilag 2 kan man desuden se resultaterne fra signifikanstest for forskellene mellem kategorierne i de enkelte variable.

TABEL 4.1

Karakteristik af børn/unge, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud – simple sammenhænge

Forskel i andel, der er indskrevet, i procentpoint

Variable	Indskoling	Mellemtrin	Udskoling
Forældres højeste fuldførte uddannelse (ref.: grundskole)			
Ungdomsuddannelse (EUD, gymnasial uddannelse)	0,7	-8,0	-9,2***
Kort eller mellemlang videregående uddannelse (KVU, professions- og universitetsbachelor)	7,0*	-3,3	-12,1***
Lang videregående uddannelse (kandidat, ph.d.)	15,5***	12,8	-15,8***
Husstandsindkomst (ref.: laveste kvartil)			
Næstlaveste kvartil	5,1**	-9,3**	-5,0***
Næsthøjeste kvartil	9,7***	4,2	-8,3***
Højeste kvartil	17,5***	15,2**	-10,1***
Forældres beskæftigelsesstatus (ref.: Begge forældre er beskæftiget)			
Mindst en forælder er ikke beskæftiget	-8,5***	-1,9	7,2***
Indvandrers- og efterkommerbaggrund (ref.: danskere)			
Indvandrers- og efterkommerbaggrund fra vestlige lande	-15,9*	7,0	14,2**
Indvandrers- og efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande	-14,1***	-3,4	10,1***
Enlig forsørger (ref.: bor med begge forældre)			
Bor med enlig forsørger	8,9***	4,5	4,6***
Ikke-hjemmeboende børn	-	-	12,9**

Variable	Indskoling	Mellemtrin	Udskoling
Land/by (ref.: hovedstaden, Aarhus, Odense og Aalborg)			
Byer med over 20.000 indbyggere	-7,1*	-40,3***	-3,5
Byer med mellem 1.000 og 20.000 indbyggere	-12,5***	-43,4***	3,9
Byer med under 1.000 indbyggere	-23,3***	-44,7***	3,7
Barnets køn (ref.: dreng)			
Pige	0,8	-3,0	-8,8***
Trives godt i skolen (ref.: enig) – forældredata			
Overvejende enig	0,3	3,0	
Overvejende uenig eller uenig	-0,6	-3,8	
Generel trivsel i skole (ref.: højeste grad af trivsel)			
Næsthøjeste grad af trivsel			0,8
Næstlaveste grad af trivsel			1,8
Laveste grad af trivsel			0,7
Timer brugt på fritidsinteresser (ref.: ingen fritidsinteresser)			
Under 2 timer	2,6	4,7	5,8**
2-3 timer	1,1	5,3	2,4
4-6 timer	4,1*	3,1	2,3
Over 6 timer/7-9 timer	1,7	7,1	4,8**
Over 9 timer	-	-	1,1
Anvendelse af § 16 b (ref.: Klassetrinet har ikke anvendt § 16 b)			
Mindst en af klasserne på klassetrinet har anvendt § 16 b	9,6*	0,3	-2,3
SDQ, samlet problemscore (ref.: almindelig). Mellemtrin: baseret på data fra 2014 for 4.-klasser. Udskoling: baseret på data fra 2017 for 9.-klasserne			
Let forhøjet		4,0	9,6**
Høj eller meget høj/høj		-2,4	14,0**
Meget høj			15,1**
SDQ, samlet problemscore (ref.: almindelig). Baseret på 8.- og 9.- klasseelevers SDQ-score, målt, da de gik i 6. klasse			
Let forhøjet			6,4**
Høj eller meget høj/høj			10,9**
Meget høj			15,1**

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata og elevdata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Tabellen viser de ukorrigerede bivariate sammenhænge mellem den pågældende variabel og indskrivning i fritids- og klubtilbud fordelt på indskoling, mellemtrin og udskoling. Tallene angiver den estimerede ændring i andelen af børn, der er indskrevet, set i forhold til referencegruppen. Referencegruppen angives i parentes. Estimerne er baseret på multilevelmodeller med klyngerobuste standardfejl på skoleniveau, hvor der tages højde for, at forældre/elever kan have besvaret i både 2016 og 2017. Stjernerne viser, om kategorien er signifikant forskellig fra referencekategorien. * p

< 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. ”–” betyder, at variabelen ikke er målt for denne gruppe. Første kolonne: forældredata fra foråret 2016 (0. og 2. klasse) samt foråret 2017 (1. og 3. klasse), n = 4.098. Anden kolonne: forældredata fra foråret 2016 (4. klasse) samt 2017 (5. klasse), n = 2.038. Tredje kolonne elevdata fra foråret 2016 (8. og 9. klasse) samt foråret 2017 (9. klasse), n = 9.638. N er mindre i analyserne af § 16 b og SDQ, se appendiks B.

Indskolingsalder – detaljeret redegørelse for signifikante sammenhænge i den simple analyse

I de følgende afsnit redegør vi for de variable, som har signifikant sammenhæng med børnenes sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud i indskolingsalderen.

Forældres uddannelse: Jo højere uddannelse forældrene har, desto større er sandsynligheden for, at barnet er indskrevet i fritidstilbud. Børn af forældre med kort eller mellemlang videregående uddannelse har 7 procentpoint større sandsynlighed sammenlignet med børn af forældre med grundskole. Børn af forældre med lang videregående uddannelse har 16 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i tilbuddene end børn af forældre med grundskole. Forskellen mellem børn af forældre med lang uddannelse og børn af forældre med kort/mellemlang uddannelse er signifikant. Børn af forældre med ungdomsuddannelse har ikke signifikant større sandsynlighed for at være indskrevet sammenlignet med børn af forældre med grundskole.

Husstandsindkomst: Jo højere husstandsindkomst, desto større er sandsynligheden for, at barnet er indskrevet i fritidstilbud. Børn af forældre i næstlaveste indkomstkvartil har 5 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i tilbuddene end børn af forældre i laveste indkomstkvartil. Børn af forældre i næsthøjeste indkomstkvartil har 10 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn af forældre i laveste indkomstkvartil. Børn af forældre i højeste indkomstkvartil har 18 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i tilbuddene end børn af forældre i laveste indkomstkvartil. Det gælder desuden for hver af de fire indkomstkvarter, at børn af forældre i en højere indkomstkvartil har større sandsynlighed for at være indskrevet end børn af forældre i lavere indkomstkvarter, dvs. at alle fire kvartiler har en indskrivningsandel, der er signifikant forskellig fra alle øvrige kvartiler.

Forældres beskæftigelse: Børn med mindst én forælder uden for beskæftigelse har 9 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn af to beskæftigede forældre.

Indvandrers- og efterkommerbaggrund: Børn med indvandrers-/efterkommerbaggrund fra vestlige lande har 16 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn uden indvandrers- eller efterkommerbaggrund. Børn med indvandrers-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande har 14 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i tilbuddene end børn uden indvandrers- eller efterkommerbaggrund.

Enlig forsøger: Børn, der bor med enlig forsøger, har 9 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn, der bor med to forældre.

Land og by: Børn fra de fire største byer har større sandsynlighed for at være indskrevet end alle andre, og børn fra landet eller byer med under 1.000 indbyggere har mindre sandsynlighed for at være indskrevet end alle andre. Børn fra små og mellemstore byer ligger midt imellem. Børn fra byer med over 20.000 indbyggere har således 7 procentpoint mindre sandsynlighed, og børn fra byer med mellem 1.000 og 20.000 indbyggere har 13 procentpoint mindre sandsynlighed, for at være indskrevet i fritidstilbud sammenlignet med børn, der bor i et af de fire største byområder. Børn fra byer med under 1.000 indbyggere har 23 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn, der bor i et af de fire største byområder.

Barnets tid brugt på fritidsinteresser: Der synes ikke at være tale om en modsætning mellem at bruge tid på fritidsinteresser og at være indskrevet i fritidstilbud. Børn, der bruger fire-seks timer

om ugen på fritidsinteresser, har 5 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud i indskolingsalderen sammenlignet med børn, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser. For andre størrelsesordener af tidsforbrug er der ingen signifikant forskel.

Anvendelse af § 16 b: Børn på skoler, hvor mindst én af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b, har 10 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud.

Mellemtrinsalder – detaljeret redegørelse for signifikante sammenhænge i den simple analyse

I de følgende afsnit redegør vi for de variable, som har signifikant sammenhæng med børnenes sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud.

Forældres uddannelse: Forældrenes uddannelse har sammenhæng med børnenes sandsynlighed for at være indskrevet, men sammenhængen er ikke entydig. Børn af forældre med ungdomsuddannelse eller kort/mellemlang videregående uddannelse har således den mindste sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud, og børn af forældre med lang videregående uddannelse har den største, mens børn af forældre med grundskole som højeste fuldførte uddannelse ligger midtmellem. Har forældrene en lang videregående uddannelse, har børnene således 21 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud end børn, hvis forældres højeste uddannelse er en ungdomsuddannelse, og 16 procentpoint større sandsynlighed end børn, hvis forældre har en kort/mellemlang videregående uddannelse.

Husstandsindkomst: Forældrenes husstandsindkomst har sammenhæng med børnenes sandsynlighed for at være indskrevet, men sammenhængen er ikke entydig. Den mindste indskrivningsandel findes således i næstlaveste indkomstkvartil, hvor børn af forældre i næstlaveste indkomstkvartil har 9 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud end børn af forældre i laveste indkomstkvartil. Der er ingen signifikant forskel på børn af forældre i næsthøjeste indkomstkvartil og børn af forældre i laveste indkomstkvartil, hvad angår sandsynligheden for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud. Børn af forældre i højeste indkomstkvartil har 15 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i tilbuddene end børn af forældre i laveste indkomstkvartil.

Land og by: Børn, der bor i et af de fire største byområder, har større sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud end alle andre. Børn fra byer med under 1.000 indbyggere har 45 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i tilbuddene end børn, der bor i et af de fire største byområder. Børn fra byer med mellem 1.000 og 20.000 indbyggere har 43 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud end børn, der bor i et af de fire største byområder. Børn fra byer med over 20.000 indbyggere har 40 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i tilbuddene end børn, der bor i et af de fire største byområder.

Udskolingsalder – detaljeret redegørelse for signifikante sammenhænge i den simple analyse

I de følgende afsnit redegør vi for de variable, som har signifikant sammenhæng med de unges sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud.

Forældres uddannelse: Jo længere uddannelse forældrene har, desto mindre er den unges sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud. Unge fra familier, hvor forældrene har lang videregående uddannelse, har 16 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge fra familier, hvor forældrene har grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Unge fra familier, hvor forældrene har kort eller mellemlang videregående uddannelse, har 12 procentpoint mindre sandsynlighed sammenlignet med unge fra familier, hvor forældrene har grundskole som

højeste fuldførte uddannelse. Unge fra familier, hvor forældrene har ungdomsuddannelse som højeste fuldførte uddannelse, har 9 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med unge fra familier, hvor forældrene har grundskole som højeste fuldførte uddannelse.

Husstandsindkomst: Jo højere husstandsindkomst, desto mindre er den unges sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud. Unge fra husstande i næstlaveste indkomstkvartil har 5 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge fra husstande i laveste indkomstkvartil. Unge fra husstande i næsthøjeste indkomstkvartil har 8 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge af forældre i laveste indkomstkvartil. Unge af forældre i højeste indkomstkvartil har 10 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge af forældre i laveste indkomstkvartil. Forskellen mellem højeste og næsthøjeste indkomstkvartil er ikke signifikant, men ellers er alle grupper signifikant forskellige fra hinanden.

Forældres beskæftigelse: Unge med mindst én forælder uden for beskæftigelse har 7 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge med to beskæftigede forældre.

Indvandrer- og efterkommerbaggrund: Unge med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra vestlige lande har 14 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund. Unge med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande har 10 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud end unge uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund.

Enlig forsørger og ikke-hjemmeboende unge: Unge, der bor med enlig forsørger, har 5 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med unge, der bor med to forældre. Unge, der ikke bor hjemme, har 13 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med unge, der bor med to forældre.

Den unges køn: Piger har 9 procentpoint mindre sandsynlighed end drenge for at være indskrevet i klubtilbud.

Den unges tid brugt på fritidsinteresser: Der synes ikke at være tale om en modsætning mellem at bruge tid på fritidsinteresser og at være indskrevet i klubtilbud. Disse resultater skal dog tages med det forbehold, at det er usikkert, om de unge i deres besvarelser skelner skarpt mellem fritidsinteresser uden for klubregi og fritidsinteresser, der dyrkes i klubregi, da nogle klubber tilbyder undervisning i fx musik eller ridning. De unge kan således i nogle tilfælde tænkes at have medregnet tid tilbragt i klub i den tid, de tilbringer på fritidsinteresser. Unge, der bruger under to timer om ugen på fritidsinteresser, har 6 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med unge, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser, og unge, der bruger mellem syv og ni timer om ugen på fritidsinteresser, har 5 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med unge, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser. For unge, der bruger to-tre timer, fire-seks timer eller over ni timer om ugen på fritidsinteresser, er der ingen signifikant forskel på sandsynligheden for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med de unge, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser.

Øget risiko for socio-emotionelle udfordringer (SDQ-problemscore): Unge, der i 9. klasse har en problemscore på SDQ, der er forhøjet i en eller anden grad, har større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud i 9. klasse end unge med almindelig problemscore. Unge, der har en let forhøjet problemscore på SDQ, har 10 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med unge med en almindelig problemscore. Unge med en høj problem-

score på SDQ har 14 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med unge med almindelig problemscore. Unge med en meget høj problemscore på SDQ har 15 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud sammenlignet med unge med almindelig problemscore.

For den SDQ-problemscore, der er målt i 6. klasse, gælder det, at jo højere problemscore, den unge havde i 6. klasse, desto større er sandsynligheden for at være indskrevet i klubtilbud i 8. eller 9. klasse. Unge, der i 6. klasse havde en let forhøjet problemscore på SDQ, har 6,4 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud i 8. eller 9. klasse sammenlignet med unge, der havde en almindelig problemscore i 6. klasse. Unge, der i 6. klasse havde en høj eller meget høj problemscore på SDQ, har 11 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud i 8. eller 9. klasse sammenlignet med unge, der havde en almindelig problemscore i 6. klasse. Unge, der i 6. klasse havde en meget høj problemscore på SDQ, har 15 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud i 8. eller 9. klasse sammenlignet med unge, der havde en almindelig problemscore i 6. klasse. Forskellen mellem let forhøjet og meget høj er signifikant, mens gruppen med høj problemscore ligger mellem de to.

Korrigerede sammenhænge ved samtidig analyse af alle variable – indskrivning

Efter nu at have set på de *simple sammenhænge* går vi over til at se på analysen af de *korrigerede sammenhænge* mellem den enkelte faktor og indskrivning, hvor der kontrolleres for de øvrige faktorer. Formålet med analysen er at give en bedre forståelse for de forhold, der påvirker, om barnet er indskrevet, da påvirkningen fra den enkelte faktor er korrigeret for de andre faktorer. Ser man på alle de her nævnte variable under ét, viser analysen følgende:

Indskolingsalderen

TABEL 4.2

Sammenligning af resultater fra den simple og den korrigerede model for børn i indskolingsalderen

Variabel	Simpel model	Korrigeret model	Bemærkning
Forældres uddannelse	+	+	I den korrigerede model er der kun signifikant forskel på børn af forældre med lang videregående uddannelse og børn af forældre med ungdomsuddannelse
Husstandsindkomst	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Forældres beskæftigelse	-	-	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Indvandrer-/efterkommerbaggrund	-	-	Sammenhængen er den samme for børn med ikke-vestlig indvandrer-/efterkommerbaggrund, men sammenhængen er ikke signifikant for børn med vestlig indvandrer-/efterkommerbaggrund i den korrigerede model
Enlig forsørger	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Mindre byer	-	-	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Køn			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Lav skoletrivsel			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Tid brugt på fritidsinteresser	+		Sammenhængen er svag i den simple model og forsvinder i den korrigerede model

Variabel	Simpel model	Korrigeret model	Bemærkning
Mindst en af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Tabellen opsummerer resultater fra tabel 4.1 (kolonne 1) samt resultater fra tabel 2.6 (kolonne 1) fra bilag 2. Tabellen forholder sig kun til retning og signifikans for de nævnte sammenhænge og ikke til forskelle i størrelser mellem estimater i de to modeller. "+" betyder større indskrivningsandel, "-" betyder mindre indskrivningsandel, og blankt felt betyder, at der ikke er en signifikant sammenhæng.

For *børn i indskolingsalderen* har forældres uddannelse mindre betydning, når man kontrollerer for forældres indkomst, forældres beskæftigelsesstatus og indvandrer-/efterkommerbaggrund, og sammenhængen med den tid, barnet bruger på fritidsinteresser, forsvinder helt.

Omvendt er forskellen mellem børn, der bor med enlig forsørger, og børn, der bor med begge forældre, tydeligere, når man kontrollerer for de øvrige baggrunds faktorer, end i de simple analyser. Således har børn, der bor med enlig forsørger, 12 procentpoint større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud sammenlignet med børn, der bor med begge forældre.

Sammenhængen mellem forældres indkomst og sandsynligheden for at være indskrevet i tilbudene genfindes i den korrigerede model. Det samme gælder sammenhængen mellem forældres beskæftigelse og sandsynligheden for at være indskrevet i fritidstilbud og sammenhængen mellem ikke-vestlig indvandrer-/efterkommerbaggrund og sandsynligheden for at være indskrevet i fritidstilbud. Forskellen mellem børn, der bor i de største byområder, og børn, der bor i mindre byer eller på landet, genfindes ligeledes. Det samme gælder sammenhængen med, om mindst én klasse på klassetrinnet har anvendt § 16 b.

Mellemtrinsalder

TABEL 4.3

Sammenligning af resultater fra den simple og den korrigerede model for børn i mellemtrinsalderen

Variabel	Simpel model	Korrigeret model	Bemærkning
Forældres uddannelse	+		I den simple model er der forskel på børn af forældre med lang videregående uddannelse og børn af forældre med kort/mellemlang uddannelse og ungdomsuddannelse. Sammenhængen forsvinder, når man korrigerer for andre variable
Husstandsindkomst	-/+	-	I den simple model er indskrivningssandsynligheden i næstlaveste kvartil mindre end i de tre andre, og i højeste kvartil større end i de tre andre. I den korrigerede model er det kun den næstlaveste kvartil, der har mindre indskrivningssandsynlighed end den laveste og den næsthøjeste. I den korrigerede model har børn fra højeste indkomstkvartil således ikke længere større indskrivningssandsynlighed end børn fra laveste og næsthøjeste
Forældres beskæftigelse			Sammenhængen er den samme i de to modeller

Variabel	Simpel model	Korrigeret model	Bemærkning
Indvandrer-/efterkommerbaggrund		-	I den korrigerede model har børn med ikke-vestlig indvandrer-/efterkommerbaggrund mindre sandsynlighed for indskrivning end børn uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund
Enlig forsøger			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Mindre byer	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Køn			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Lav skoletrivsel			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Tid brugt på fritidsinteresser		+	I den korrigerede model er der forskel på de børn, der bruger to-tre timer, og de børn, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser
Mindst en af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b			Sammenhængen er den samme i de to modeller
SDQ-score			Sammenhængen er den samme i de to modeller

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Tabellen opsummerer resultater fra tabel 4.1 (kolonne 2) samt resultater fra tabel 2.6 (kolonne 2) fra bilag 2. "+" betyder større indskrivningsandel, "-" betyder mindre indskrivningsandel, og blankt felt betyder, at der ikke er en signifikant sammenhæng.

For *børn i mellemtrinsalderen* viser analysen, at forældres indkomst har selvstændig betydning, men forskellen er betydeligt mindre i den korrigerede model. Således er det kun gruppen af børn med forældre i næstlaveste kvartil, der har en signifikant mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud sammenlignet med børn af forældre i laveste kvartil, når man kontrollerer for de øvrige baggrundsvARIABLE. Forskellen mellem børn, der bor i de største byområder, og børn, der bor i mindre byer eller på landet, er ligeledes stadig signifikant og stort set uændret i størrelse.

Sammenhængen mellem forældres uddannelse og børns indskrivningssandsynlighed forsvinder.

Til gengæld viser det sig, at forskellen mellem børn uden indvandrer-/efterkommerbaggrund og børn med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande er signifikant i den korrigerede model, idet børn med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande har 16 procentpoint mindre sandsynlighed for at være indskrevet i fritids- og klubtilbud sammenlignet med børn uden indvandrer-/efterkommerbaggrund.

Udskolingsalder

TABEL 4.4

Sammenligning af resultater fra den simple og den korrigerede model for unge i udskolingsalderen

Variabel	Simpel model	Korrigeret model	Bemærkning
Forældres uddannelse	-	-	I den simple model er alle uddannelsesgrupper forskellige. I den korrigerede model er der forskelle mellem børn af forældre med hhv. grundskole, ungdomsuddannelse og lang videregående uddannelse, mens gruppen med forældre med kort/mellemlang uddannelse kun er forskellig fra gruppen med forældre med grundskole
Husstandsindkomst	-		I den korrigerede model forsvinder sammenhængen mellem indkomst og indskrivning
Forældres beskæftigelse	+		I den korrigerede model forsvinder sammenhængen mellem forældres beskæftigelse og indskrivning
Indvandrer-/efterkommerbaggrund	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Enlig forsørger	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller. I den korrigerede model er der dog ikke forskel på unge, der bor med to forældre, og unge, der ikke bor hjemme
Mindre byer	+	+	Indskrivningssandsynligheden er mindre i byer med over 20.000 indbyggere end i mindre byer og på landet. Sammenhængen er den samme i de to modeller
Køn	-	-	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Lav skoletrivsel			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Tid brugt på fritidsinteresser	+	+	I den simple model er to kategorier forskellige fra gruppen, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser. I den korrigerede model er alle andre grupper forskellige fra gruppen, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser
Mindst en af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b			Sammenhængen er den samme i de to modeller
SDQ-score	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: elevdata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Tabellen opsummerer resultater fra tabel 4.1 (kolonne 3) samt resultater fra tabel 2.6 (kolonne 3) fra bilag 2. "+" betyder større indskrivningsandel, "-" betyder mindre indskrivningsandel, og blankt felt betyder, at der ikke er en signifikant sammenhæng.

For unge i udskolingsalderen gælder det, at forældres indkomst ikke har nogen selvstændig betydning for den unges sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud, når man kontrollerer for de øvrige faktorer.

Derimod har forældres uddannelse, indvandrer-/efterkommerbaggrund, og hvorvidt den unge bor med en enlig forsørger, fortsat signifikant sammenhæng med sandsynligheden for at være indskrevet i klubtilbud. Det samme gælder SDQ-problemscore.

Tiden, som den unge bruger på fritidsinteresser, har fortsat sammenhæng med sandsynligheden for at være indskrevet i klubtilbud, og sammenhængen er stærkere i den korrigerede model, idet alle grupper af unge, der bruger tid på fritidsinteresser, har større sandsynlighed for at være indskrevet i klub end unge, der ikke bruger tid på fritidsinteresser. Som tidligere nævnt skal disse resultater dog tages med det forbehold, at det er usikkert, om de unge i deres besvarelser skelner skarpt mellem fritidsinteresser uden for klubregi og fritidsinteresser, der dyrkes i klubregi, da nogle klubber tilbyder undervisning i fx musik eller ridning i klubregi. De unge kan således i nogle tilfælde tænkes at have medregnet tid tilbragt i klub i den tid, de tilbringer på fritidsinteresser.

4.3.2 Karakteristik af børn/unge, der bruger tid i fritids- og klubtilbud

Dette afsnit beskriver gruppen af børn og unge, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, for at belyse, om der er forskel på, hvor meget tid forskellige grupper af børn og unge bruger i deres fritids- og klubtilbud.

Indskolingsalder, mellemtrinsalder og udskolingsalder gennemgås hver for sig, da billedet på de forskellige alderstrin er meget forskelligt. For børn i indskolings- og mellemtrinsalder er tidsforbruget målt i antal timer i fritids- og klubtilbud om ugen. For unge i udskolingsalderen er tidsforbruget målt i antal ugentlige dage, den unge kommer i klubtilbuddet. Analysen sammenligner her unge, der kommer regelmæssigt, dvs. en gang om ugen eller mere, med gruppen af unge, der er indskrevet, men kommer mindre end en gang om ugen.

Analyse af simple sammenhænge

De faktorer, vi ser på i afsnittet, er de samme faktorer som ovenfor, og i lighed med afsnittet om indskrivning er karakteristikkene af børn/unge, der bruger tid i fritids- og klubtilbud, baseret på dels analyser af simple sammenhænge, dels analyser af korrigerede sammenhænge.

Indskolingsalder: Børn af kortuddannede bruger mere tid i fritidstilbud

Børn af forældre med kortere uddannelse tilbringer gennemsnitligt mere tid i fritidstilbuddet end børn af forældre med lang uddannelse.

Børn med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande tilbringer mere tid i fritidstilbud end børn uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund.

Børn i de fire største byområder tilbringer mere tid i fritidstilbud end børn i små og mellemstore byer samt på landet.

Drenge tilbringer mere tid i fritidstilbud end piger.

Børn, der trives godt i skolen, tilbringer mere tid i fritidstilbuddet end børn, der trives mindre godt. Børn på skoler, der anvender § 16 b, tilbringer mere tid i tilbuddene.

Børn, der ikke bruger tid på fritidsinteresser, tilbringer mere tid i fritidstilbud end børn, der bruger meget tid på fritidsinteresser.

Der er ingen sammenhæng mellem på den ene side forældres indkomst og forældres beskæftigelse og på den anden side mængden af tid, børnene tilbringer i fritidstilbud. Der er ingen signifikant forskel mellem børn, der bor med enlige forsørgere, og børn, der bor med to forældre.

Mellemtrinsalder: Børn i storbyen og børn med indvandrers-/efterkommerbaggrund bruger mere tid i fritids- og klubtilbud

Børn med indvandrers-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande tilbringer mere tid i fritids- og klubtilbud end børn uden indvandrers- eller efterkommerbaggrund.

Børn, der bor i et af de fire største byområder, tilbringer mere tid i fritids- og klubtilbud end børn, der bor uden for de fire største byområder.

Børn, der trives godt i skolen, tilbringer mere tid i fritids- eller klubtilbuddet end børn, der trives mindre godt.

Der er ingen entydig sammenhæng mellem på den ene side børns tidsforbrug på fritidsinteresser og på den anden side børns tidsforbrug i tilbuddet.

Der er ingen sammenhæng mellem på den ene side forældres indkomst, forældres uddannelse, forældres beskæftigelse, og hvorvidt man bor med enlig forsørger, og på den anden side mængden af tid, børnene tilbringer i fritids- og klubtilbud. Der er ingen signifikant forskel mellem piger og drenge. Der er ingen signifikant forskel på, om skolen bruger § 16 b eller ej.

Udskolingsalder: Unge i udsatte positioner tilbringer mest tid i klubtilbud

I denne analyse ser vi på sandsynligheden for, at den unge kommer regelmæssigt i klub, dvs. en gang om ugen eller mere, i forhold til sandsynligheden for ikke at komme regelmæssigt, dvs. mindre end en gang om ugen.

Unge med forældre med kort uddannelse og lav indkomst kommer mere regelmæssigt i klub end unge med højtuddannede forældre og forældre med høj indkomst. Unge fra familier, hvor mindst én forælder er uden for beskæftigelse, kommer mere regelmæssigt i klub end unge, hvis forældre begge er i beskæftigelse.

Drenge kommer mere regelmæssigt i klub end piger. Unge med dårlig skoletrivsel kommer mere regelmæssigt i klub end unge med god skoletrivsel.

Der er ingen signifikant forskel mellem unge med indvandrers-/efterkommerbaggrund og unge uden indvandrers- eller efterkommerbaggrund. Der er ingen sammenhæng mellem, hvorvidt man bor med enlig forsørger, og om man kommer regelmæssigt i klub. Der er ingen klar sammenhæng mellem den unges tidsforbrug på fritidsinteresser og sandsynligheden for at komme regelmæssigt i klub. Der er ingen signifikant forskel på, om den unge går på en skole, der bruger § 16 b eller ej.

Der er ingen signifikant sammenhæng mellem den unges SDQ-problemscore, dvs. hvorvidt den unge har øget risiko for socio-emotionelle udfordringer, og hvorvidt den unge kommer regelmæssigt i klub. Det skal dog bemærkes, at den estimerede forskel på gruppen med almindelig problemscore og gruppen med meget høj problemscore er stor, 12 procentpoint, og forskellen er tæt på at være signifikant med en p-værdi på 0,069. Når forskellen ikke er signifikant, skyldes det formentlig, at gruppen med meget høj problemscore er lille. Dette resultat er konsistent med mønsteret i tabel 4.1, som viste, at unge med øget risiko for socio-emotionelle udfordringer har større sandsynlighed for at være indskrevet i klubtilbud.

TABEL 4.5

Karakteristik af børn/unge, der bruger tid i fritids- og klubtilbud

Forskel i tidsforbrug i fritids- og klubtilbud Variable	Indskoling	Mel- lemtrin	Udskoling
	Ændring i timer		Ændring i andel, der kommer en dag el- ler flere gange om ugen
Forældres højeste fuldførte uddannelse (ref.: grundskole)			
Ungdomsuddannelse (EUD, gymnasial uddannelse)	-0,8*	-0,7	-10,0**
Kort eller mellemlang videregående uddannelse (KVU, professi- ons- og universitetsbachelor)	-1,5***	-0,8	-13,2***
Lang videregående uddannelse (kandidat, ph.d.)	-1,1**	-0,7	-21,5***
Husstandsindkomst (ref.: laveste kvartil)			
Næstlaveste kvartil	0,1	-0,4	-3,6
Næsthøjeste kvartil	0,1	-0,6	-3,7
Højeste kvartil	0,2	-0,5	-9,9**
Forældres beskæftigelsesstatus (ref.: Begge forældre er be- skæftiget)			
Mindst en forælder er ikke beskæftiget	0,0	0,1	4,8*
Indvandrer- og efterkommerbaggrund (ref.: danskere)			
Indvandrere- og efterkommerbaggrund fra vestlige lande	0,8	0,6	-5,0
Indvandrere- og efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande	0,9**	1,4*	1,3
Enlig forsørger (ref.: Bor med begge forældre)			
Bor med enlig forsørger	0,4	0,2	-1,3
Ikke-hjemmeboende børn	-	-	3,4
Land/by (ref.: hovedstaden, Aarhus, Odense og Aalborg)			
Byer med over 20.000 indbyggere	-0,5*	-1,7***	1,1
Byer med mellem 1.000 og 20.000 indbyggere	-0,5*	-1,0*	2,2
Byer med under 1.000 indbyggere	-0,3	-1,2***	1,0
Barnets køn (ref.: dreng)			
Pige	-0,3*	0,4	-4,8*
Trives godt i skolen (ref.: enig) – forældredata			
Overvejende enig	-0,1	-0,7**	
Overvejende uenig eller uenig	-0,6*	-0,2	
Generel trivsel i skole (ref.: højeste grad af trivsel)			
Næsthøjeste grad af trivsel			2,2

Forskel i tidsforbrug i fritids- og klubtilbud Variable	Indskoling	Mel- lemtrin	Udskoling
	Ændring i timer	Ændring i andel, der kommer en dag el- ler flere gange om ugen	
Næstlaveste grad af trivsel			6,3*
Laveste grad af trivsel			18,6***
Timer brugt på fritidsinteresser (ref.: ingen fritidsinteresser)			
Under 2 timer	-0,2	-0,8	0,0
2-3 timer	-0,3	-0,9*	-2,6
4-6 timer	-0,4	-0,7	-2,6
Over 6 timer/7-9 timer	-0,7*	-0,9*	-1,5
Over 9 timer	-	-	3,9
Anvendelse af § 16 b (ref.: Klassetrinnet har ikke anvendt § 16 b)			
Mindst en af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b	1,3**	-0,1	-2,4
SDQ, samlet problemscore (ref.: almindelig). Mellemtrin: ba- seret på data fra 2014 for 4.-klasser. Udskoling: baseret på data fra 2017 for 9.-klasserne			
Let forhøjet		-0,1	1,5
Høj eller meget høj/høj		0,2	3,3
Meget høj			11,7
SDQ, samlet problemscore (ref.: almindelig). Baseret på 8.- og 9.-klasseelevers SDQ-score, målt, da de gik i 6. klasse			
Let forhøjet			3,3
Høj eller meget høj/høj			6,8
Meget høj			7,1

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata og elevdata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.
 Note: Tabellen viser de ukorrigerede bivariate sammenhænge mellem den pågældende variabel og tid brugt i fritids- eller klubtilbud fordelt på indskoling, mellemtrin og udskoling. Resultaterne for indskoling og mellemtrin viser den estimerede forskel i timer, eleverne bruger i tilbuddet, set i forhold til referencegruppen. Resultaterne for udskoling viser den estimerede andel af elever, der kommer en eller flere gange i fritids- og klubtilbud, set i forhold til referencegruppen. Referencegruppen angives i parentes. Estimerne er baseret på multilevelmodeller med klyngerobuste standardfejl på skoleniveau, hvor der tages højde for, at forældre/elever kan have besvaret i både 2016 og 2017. Stjernerne viser, om kategorien er signifikant forskellig fra referencekategorien. * p < 0,05, ** p < 0,01, *** p < 0,001. Første kolonne: forældredata fra foråret 2016 (0. og 2. klasse) samt foråret 2017 (1. og 3. klasse), n = 3.436. Anden kolonne: forældredata fra foråret 2016 (4. klasse) samt 2017 (5. klasse), n = 816. Tredje kolonne: elevdata fra foråret 2016 (8. og 9. klasse) samt foråret 2017 (9. klasse), n = 3.232. N er mindre i analyserne af § 16 b og SDQ, se appendiks B.

Indskolingsalder – detaljeret redegørelse for signifikante sammenhænge i den simple analyse

I de følgende afsnit redegør vi for de variable, som har signifikant sammenhæng med børnenes tidsforbrug i fritidstilbud. I tabel 2.5 i bilag 2 kan ses resultater fra signifikanstest for forskelle mellem underkategorier i de enkelte variable.

Forældres uddannelse: Børn af forældre med lang videregående uddannelse tilbringer gennemsnitligt 1,1 timer mindre om ugen i fritidstilbud end børn af forældre med grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Børn af forældre med kort eller mellemlang videregående uddannelse tilbringer gennemsnitligt 1,5 timer mindre om ugen i fritidstilbud end børn af forældre med grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Børn af forældre med ungdomsuddannelse tilbringer gennemsnitligt 0,8 timer mindre om ugen i tilbuddene end børn af forældre med grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Forskellen mellem børn af forældre med ungdomsuddannelse og børn af forældre med lang videregående uddannelse er ikke signifikant.

Indvandrers- og efterkommerbaggrund: Børn med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande tilbringer gennemsnitligt 0,9 timer mere om ugen i fritidstilbud end børn uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund.

Land og by: Børn fra små og mellemstore byer, dvs. byer med mellem 1.000 og 20.000 indbyggere, såvel som børn fra byer med over 20.000 indbyggere tilbringer 0,5 timer mindre om ugen i fritidstilbud sammenlignet med børn, der bor i et af de fire største byområder.

Barnets køn: Piger tilbringer 0,3 timer mindre i fritidstilbud om ugen sammenlignet med drenge.

Barnets trivsel: Børn, der har svaret "Overvejende uenig" eller "Uenig" på spørgsmålet om, hvorvidt de trives godt i skolen, tilbringer ugentligt 0,6 timer mindre i fritidstilbud sammenlignet med dem, der svarer "Enig".

Barnets tid brugt på fritidsinteresser: Børn, der bruger over seks timer om ugen på fritidsinteresser, tilbringer 0,7 timer mindre om ugen i fritidstilbud end børn, der ikke bruger tid på fritidsinteresser.

Anvendelse af § 16 b: Børn på skoler, hvor mindst én af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b, tilbringer 1,3 time mere om ugen i fritidstilbud end børn på skoler, hvor ingen klasser på klassetrinnet anvender § 16 b.

Mellemtrinsalder – detaljeret redegørelse for signifikante sammenhænge i den simple analyse

I de følgende afsnit redegør vi for de variable, som har signifikant sammenhæng med børnenes tidsforbrug i fritids- og klubtilbud.

Indvandrer- og efterkommerbaggrund: Børn med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande tilbringer gennemsnitligt 1,4 timer mere om ugen i fritids- og klubtilbud end børn uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund.

Land og by: Børn fra et af de fire største byområder tilbringer mere tid i fritids- og klubtilbud end alle andre. Børn fra byer med under 1.000 indbyggere tilbringer 1,2 timer mindre om ugen i fritids- og klubtilbud sammenlignet med børn, der bor i et af de fire største byområder. Børn fra byer med mellem 1.000 og 20.000 indbyggere tilbringer 1 time mindre om ugen i tilbuddene sammenlignet med børn, der bor i et af de fire største byområder. Børn fra byer med over 20.000 indbyggere tilbringer 1,7 timer mindre om ugen i fritids- og klubtilbud sammenlignet med børn, der bor i et af de fire største byområder.

Barnets trivsel: Børn, der har svaret "Overvejende enig" på spørgsmålet om, hvorvidt de trives godt i skolen, tilbringer ugentligt 0,7 timer mindre i fritids- og klubtilbud sammenlignet med dem, der svarer "Enig".

Barnets tid brugt på fritidsinteresser: Børn, der bruger to-tre timer eller over seks timer om ugen på fritidsinteresser, tilbringer 0,9 timer mindre om ugen i fritids- og klubtilbud end børn, der ikke bruger tid på fritidsinteresser.

Udskolingsalder – detaljeret redegørelse for signifikante sammenhænge i den simple analyse

I de følgende afsnit redegør vi for de variable, som har signifikant sammenhæng med de unges brug af fritids- og klubtilbud.

Forældres uddannelse: Jo længere uddannelse forældrene har, desto mindre er sandsynligheden for, at den unge kommer regelmæssigt i klub. Unge, hvis forældre har lang videregående uddannelse, har 22 procentpoint mindre sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klubben sammenlignet med unge, hvis forældre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Unge, hvis forældre har kort eller mellemlang videregående uddannelse, har 13 procentpoint mindre sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klubben sammenlignet med unge, hvis forældre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Unge, hvis forældre har ungdomsuddannelse, har 10 procentpoint mindre sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klubben sammenlignet med unge, hvis forældre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Forskellen mellem unge, hvis forældre har ungdomsuddannelse, og unge, hvis forældre har kort/mellemlang videregående uddannelse, er ikke signifikant. Alle andre grupper er signifikant forskellige fra hinanden.

Husstandsindkomst: Unge fra husstande i højeste indkomstkvartil har 10 procentpoint mindre sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klubben sammenlignet med unge fra de tre laveste indkomstkvarter.

Forældres beskæftigelse: Unge fra familier, hvor mindst én forælder er uden for beskæftigelse, har 5 procentpoint større sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klubben sammenlignet med unge, som har to beskæftigede forældre.

Barnets køn: Piger har 5 procentpoint mindre sandsynlighed end drenge for at komme regelmæssigt i klub.

Den unges trivsel: Jo dårligere skoletrivsel, desto større sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klub. Unge, der er i gruppen med den laveste grad af trivsel i skolen, har 19 procentpoint større sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klub sammenlignet med gruppen af unge med den højeste grad af skoletrivsel og 12 procentpoint større sandsynlighed end gruppen med den næstlaveste trivsel. Unge i gruppen med næstlaveste skoletrivsel har 6 procentpoint større sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klub sammenlignet med gruppen af unge med den højeste grad af skoletrivsel. Der er ingen signifikant forskel mellem grupperne af unge med den højeste og den næsthøjeste grad af skoletrivsel.

Den unges tid brugt på fritidsinteresser: Unge, der bruger mellem to og seks timer om ugen på fritidsinteresser, har mindre sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klub end gruppen af unge, der bruger over ni timer om ugen på fritidsinteresser. Som tidligere nævnt skal disse resultater dog tages med det forbehold, at det er usikkert, om de unge i deres besvarelser skelner skarpt mellem fritidsinteresser uden for klubregi og fritidsinteresser, der dyrkes i klubregi, da nogle klubber tilbyder undervisning i fx musik eller ridning i klubregi. De unge kan således i nogle tilfælde tænkes at have medregnet tid tilbragt i klub i den tid, de tilbringer på fritidsinteresser.

Korrigerede sammenhænge ved samtidig analyse af alle variable – tidsforbrug

Efter nu at have set på de simple sammenhænge går vi over til at se på analysen af de korrigerede sammenhænge mellem den enkelte faktor og tidsforbruget, hvor der kontrolleres for de øvrige faktorer. Formålet med analysen er at give en bedre forståelse for de forhold, der påvirker, om barnet eller den unge bruger tid i fritids- og klubtilbud, da påvirkningen fra den enkelte faktor er korrigeret for de andre faktorer. De detaljerede tabeller kan ses i tabel 2.7, bilag 2. Ser man på alle de her nævnte variable under ét, viser analysen følgende:

For børn i indskolingsalderen, der er indskrevet i fritidstilbud, gælder det, at der viser sig en sammenhæng mellem forældres indkomst og den tid, barnet tilbringer i tilbuddet, idet børn med forældre i næstlaveste, næsthøjeste og højeste indkomstkvartil alle tilbringer signifikant mere tid i fritidstilbud end børn med forældre i laveste indkomstkvartil. Ligeledes tilbringer børn, der bor med enlige forsørgere, mere tid i fritidstilbud end børn, der bor med to forældre. Til gengæld forsvinder forskellen mellem børn, der bor i de største byområder, og børn, der bor i mindre byer eller på landet, og der er heller ingen sammenhæng mellem tid brugt på øvrige fritidsinteresser og tid brugt i klubtilbud.

TABEL 4.6

Sammenligning af resultater fra den simple og den korrigerede model for børn i indskolingsalderen

Variabel	Simpel model	Korrigeret model	Bemærkning
Forældres uddannelse	-	-	I den korrigerede model er der kun forskel mellem på den ene side forældre med grundskole og ungdomsuddannelse og på den anden side forældre med kort/mellemlang og lang videregående uddannelse
Husstandsindkomst		+	I den korrigerede model har husstandsindkomst sammenhæng med tid brugt i fritidstilbud, idet alle tre øvre kvartiler er forskellige fra den laveste kvartil
Forældres beskæftigelse			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Indvandrer-/efterkommerbaggrund	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Enlig forsørger		+	I den korrigerede model bruger børn af enlige forsørgere mere tid i fritidstilbud
Mindre byer	+		I den simple model bruger børn i mellemstore byer med mellem 1.000 og 20.000 indbyggere samt børn i byer med over 20.000 indbyggere mindre tid i fritidstilbud end børn i de fire største byområder. Sammenhængen er ikke signifikant i den korrigerede model
Køn	-	-	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Dårlig skoletrivsel	-	-	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Tid brugt på fritidsinteresser	-		Kun unge, der bruger over ni timer om ugen på fritidsinteresser, bruger mindre tid i fritidstilbud end unge, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser. Sammenhængen er svag i den simple model og forsvinder i den korrigerede
Mindst en af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Tabellen opsummerer resultater fra tabel 4.5 (kolonne 1) samt resultater fra tabel 2.7 (kolonne 1) fra bilag 2.

”+” betyder større indskrivningsandel, ”-” betyder mindre indskrivningsandel, og blankt felt betyder, at der ikke er en signifikant sammenhæng.

For børn i mellemtrinnsalderen, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, gælder det også, at der viser sig en sammenhæng mellem forældres indkomst og den tid, barnet tilbringer i tilbuddet, idet børn med forældre i næsthøjeste og højeste indkomstkvarter alle tilbringer signifikant mindre tid i fritids- og klubtilbud end børn med forældre i laveste indkomstkvarter. Der viser sig også en forskel mellem drenge og piger, idet piger tilbringer ca. 0,5 timer mere om ugen i tilbuddene end drenge. Til gengæld forsvinder forskellen mellem børn med og uden indvandrer-/efterkommerbaggrund og forskellen mellem børn, der bruger mere eller mindre tid på fritidsinteresser.

TABEL 4.7

Sammenligning af resultater fra den simple og den korrigerede model for børn i mellemtrinsalderen

Variabel	Simpel model	Korrigeret model	Bemærkning
Forældres uddannelse			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Husstandsindkomst		-	I den korrigerede model har husstandsindkomst negativ sammenhæng med tid brugt i fritids- og klubtilbud
Forældres beskæftigelse			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Indvandrers-/efterkommerbaggrund	+		I den simple model bruger børn med ikke-vestlig indvandrer-/efterkommerbaggrund mere tid i fritids- og klubtilbud sammenlignet med børn uden indvandrer-/efterkommerbaggrund. I den korrigerede model forsvinder sammenhængen
Enlig forsøger			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Mindre byer	+	+	Børn fra et af de fire største byområder tilbringer mere tid i fritids- og klubtilbud end børn fra alle andre områder
Køn		+	Sammenhængen er signifikant i den korrigerede model
Lav skoletrivsel	-	-	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Tid brugt på fritidsinteresser	-	-	I den simple model er der to kategorier, som er forskellige fra gruppen af børn, der slet ikke bruger tid på fritidsinteresser. Sammenhængen er svag i den simple model og forsvinder i den korrigerede
Mindst en af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b			Sammenhængen er den samme i de to modeller
SDQ-problemscore			Sammenhængen er den samme i de to modeller

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Tabellen opsummerer resultater fra tabel 4.5 (kolonne 2) samt resultater fra tabel 2.7 (kolonne 2) fra bilag 2. "+" betyder større indskrivningsandel, "-" betyder mindre indskrivningsandel, og blankt felt betyder, at der ikke er en signifikant sammenhæng.

For *unge i udskolingsalderen*, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, gælder det, at der viser sig en signifikant forskel mellem unge med og uden indvandrer-/efterkommerbaggrund, idet unge med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande har 9,5 procentpoint mindre sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klub end unge uden indvandrer-/efterkommerbaggrund.

Til gengæld forsvinder sammenhængen med forældres beskæftigelsesstatus.

TABEL 4.8

Sammenligning af resultater fra den simple og den korrigerede model for unge i udskolingsalderen

Variabel	Simpel model	Korrigeret model	Bemærkning
Forældres uddannelse	-	-	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Husstandsindkomst	-	-	I den simple model er kun den højeste kvartil forskellig fra de øvrige
Forældres beskæftigelse	+		Sammenhængen er ikke signifikant i den korrigerede model
Indvandrer-/efterkommerbaggrund		-	I den korrigerede model har unge med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande mindre sandsynlighed for at komme regelmæssigt i klub end unge uden indvandrer-/efterkommerbaggrund
Enlig forsørger			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Mindre byer			Sammenhængen er den samme i de to modeller
Køn	-	-	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Lav skoletrivsel	+	+	Sammenhængen er den samme i de to modeller
Tid brugt på fritidsinteresser			I den simple model har unge, der bruger to-seks timer, mindre sandsynlighed for at komme regelmæssigt end unge, der bruger over ni timer. I den korrigerede model er der kun forskel på gruppen, der bruger to-tre timer, og gruppen, der bruger over ni timer
Mindst en af klasserne på klassetrinnet har anvendt § 16 b			Sammenhængen er den samme i de to modeller
SDQ-score			Sammenhængen er den samme i de to modeller

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: elevdata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Tabellen opsummerer resultater fra tabel 4.5 (kolonne 3) samt resultater fra tabel 2.7 (kolonne 3) fra bilag 2. "+" betyder større indskrivningsandel, "-" betyder mindre indskrivningsandel, og blankt felt betyder, at der ikke er en signifikant sammenhæng.

4.4 Udviklinger for forskellige grupper af børn og unge

Dette afsnit redegør for, om forskellige børne- og ungegrupper har haft forskellige udviklinger i hhv. *andelen, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud*, og *hvor meget tid* børne- og ungegrupperne bruger i tilbuddene. Et centralt mål med folkeskolereformen er at reducere betydningen af elevernes sociale baggrund. Analysen vil derfor primært fokusere på, om elevgrupper med forskellig social baggrund har forskellige udviklinger i elevernes indskrivninger før og efter folkeskolereformen. Vi vil som udgangspunkt måle social baggrund ud fra tre forældreparametre: uddannelsesniveau, husstandsindkomst samt arbejdsmarkedstilknytning. Vi inkluderer i øvrigt de samme faktorer som i analyserne herover, se appendiks B.

Som vi så i afsnit 4.3, er der store forskelle med hensyn til, hvilke børne- og ungegrupper der bruger tilbuddene, afhængigt af om børnene og de unge hører til aldersgruppen indskoling, mellemtrin

eller udskoling. Analysen opdeles derfor igen i de tre trin, så vi kan beskrive billedet for hver af disse aldersgrupper. Ligesom i afsnit 4.3 deles analysen igen op i to delanalyser:

- **Analyse af simple udviklinger** mellem specifikke børne- og ungegrupper og brug af fritids- og klubtilbud uden kontrol for andre faktorer. Fx undersøger vi, om børn med forældre fra laveste indkomstkvartil har haft en anden udvikling i indskrivninger end børn med forældre fra højeste indkomstkvartil. Det primære formål med analysen er at undersøge, om det efter skolereformen er blevet mere socialt skævt, hvilke børne- og ungegrupper der bruger tilbuddene.
- **Analyse af korrigerede udviklinger** mellem specifikke børnegrupper og brug af fritids- og klubtilbud, hvor der korrigeres for de øvrige faktorer. Formålet med analysen er at give en bedre forståelse for, hvilke forhold der lader til at påvirke udviklingen i brugen af tilbuddene.

Begge analyser baserer sig på såkaldte skole-fixed-effekt-modeller. Det betyder, at børnenes og de unges udvikling i brug af fritids- og klubtilbud sammenlignes inden for hver skole. Fx sammenlignes børnenes og de unges indskrivningsandele inden skolereformen med deres indskrivningsandele efter skolereformen inden for den samme skole. Det har den fordel, at de børn og unge, der sammenlignes i analysen, er ens med hensyn til en lang række forhold, fx samme skoleforhold, samme udbud af fritids- og klubtilbud og samme kommunale forhold. Det betyder, at forskelle i børne- og ungegruppers udviklinger ikke kan skyldes såkaldte selektionseffekter, fx at der i undersøgelsesperioden er en større tendens til, at familier med høje indkomster bosætter sig i bestemte kommuner med en højere kvalitet i tilbuddet og derfor i højere grad indskriver deres barn. Der er derfor en lang række faktorer, som analyserne tager højde for. Det er dog væsentligt at bemærke, at der ikke er tale om en egentlig effektundersøgelse. Vi kan derfor ikke med sikkerhed konkludere, at det er skolereformen, der har en effekt med hensyn til, om bestemte børne- og ungegrupper har en anderledes udvikling i brug af fritids- og klubtilbud.

Som tidligere nævnt udviser data for unge i udskolingsalderen en anomali i 2016. Ser vi på indskrivningsandelene for 9. klasse i årene 2014 til 2017 (tabel 2.12 i bilag 2), kan vi se, at tallene for 2016 viser et markant dyk i indskrivningerne i forhold til såvel 2015 som 2017. I 8. klasse er indskrivningsandelen i 2016 også markant mindre end i 2014. Ligeledes viser tallene for tidsforbrug for 8. og 9. klasse en signifikant stigning i tidsforbrug for begge klassetrin. For 9. klasse kan vi se, at 2016 skiller sig ud i forhold til både 2015 og 2017. Disse udsving i 2016 kan ikke umiddelbart forklares med forskelle i spørgsmålsformulering, sampling eller bortfald, og vi har derfor valgt at gennemføre supplerende analyser af udviklingen i udskolingsalderen, hvor vi kun inddrager data fra 9. klasse og analyserer udviklingen fra 2014 til 2017. Vi gør opmærksom på dette forbehold undervejs, hvor det er relevant.

4.4.1 Udvikling i indskrivninger fra 2014 til 2016

Dette afsnit handler om udvikling i indskrivningsandel for forskellige grupper af børn/unge.

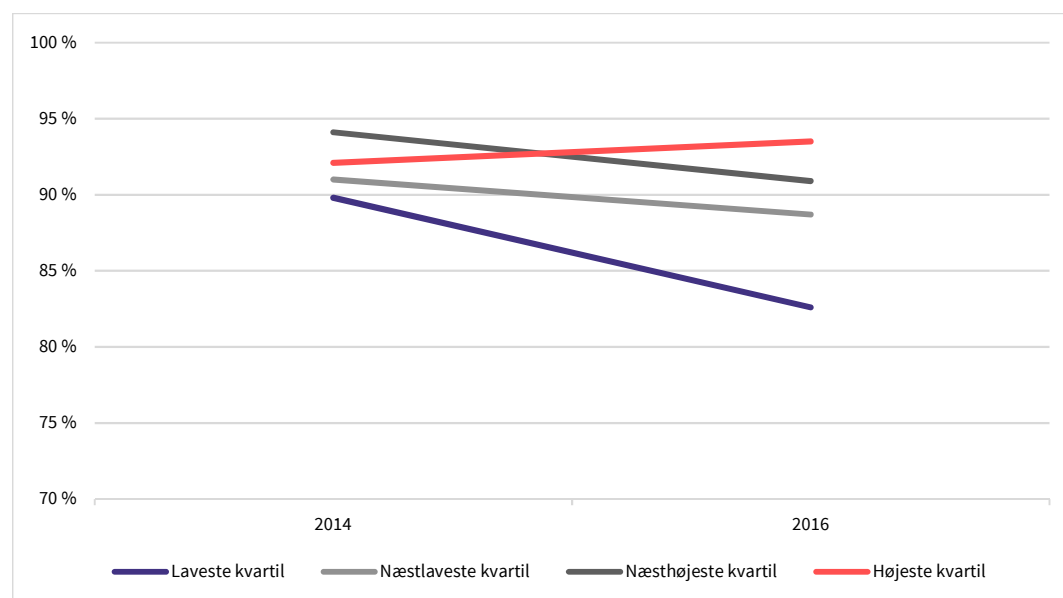
Figurerne 4.7 og 4.8 herunder viser forskelle i udviklingen i indskrivningsandel for forskellige grupper af børn/unge fra 2014 til 2016, dvs. før og efter skolereformen. Tallene bag figurerne kan ses i tabel 2.8 i bilag 2. Tallene, der viser udviklingen fra 2015 til 2017, kan ses i tabel 2.10 i bilag 2 og viser ingen nævneværdige forskelle i udviklinger. Tallene i tabellen skal aflæses som forskelle mellem udviklinger i referencegruppen og udviklinger i de øvrige kategorier.

Vi gennemgår herunder udviklingen for hvert alderstrin for sig og beskriver de baggrundsfaktorer, som har signifikant sammenhæng med udviklingen i indskrivninger.

Indskolingsalder

FIGUR 4.7

Udvikling i indskrivninger fra 2014 til 2016 for børn i 0. og 2. klasse fordelt på indkomstgrupper

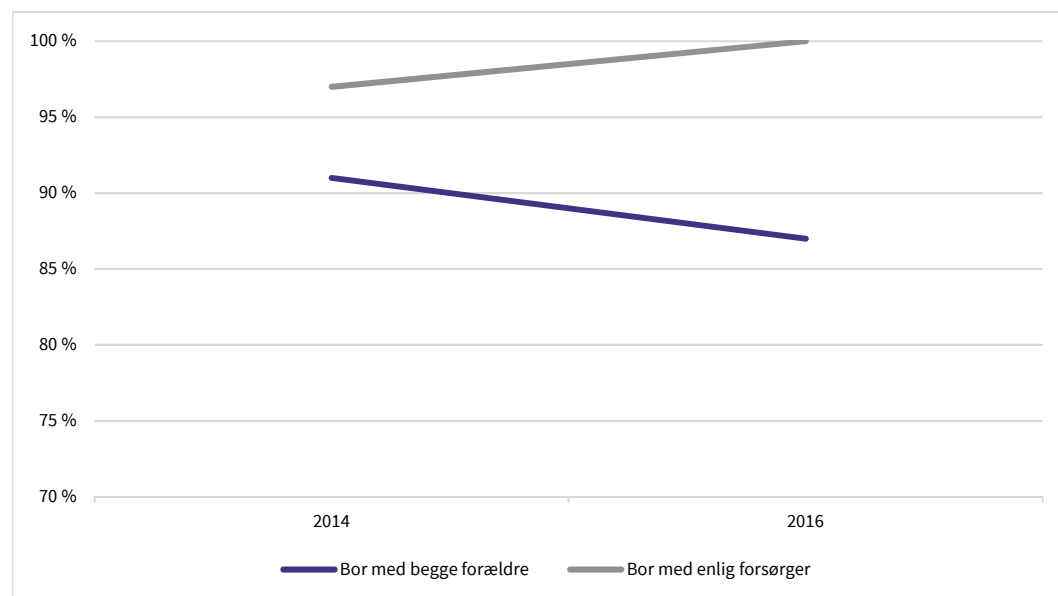
Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014) og tredje runde (2016). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Figuren fremstiller resultatet fra tabel 2.8 i bilag 2, kolonne 1, som gennemsnitlige marginale effekter. N = 4.010.

Figur 4.7 viser, at gruppen af børn fra laveste indkomstkvartil har oplevet et større fald i indskrivningsandel i forhold til de andre indkomstgrupper. Hvor 90 % af børnene i indskolingsalderen i denne gruppe i 2014 var indskrevet i fritidstilbud, er tallet i 2016 83 %. Udviklingen genfindes i den korrigerede model.

FIGUR 4.8

Udvikling i indskrivninger fra 2014 til 2016 for børn i 0. og 2. klasse fordelt på, om barnet bor med enlig forsørger

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014) og tredje runde (2016). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Figuren fremstiller resultatet fra tabel 2.8 i bilag 2, kolonne 1, som gennemsnitlige marginale effekter. N = 4.010. Figuren viser den modelstimerede effekt af variabelen enlig forsørger korregeret for alle andre variable og skal således ikke forstås som en beskrivelse af faktiske indskrivningsandele.

Figur 4.8 viser, at børn, der bor med begge forældre, har oplevet et fald i indskrivningsandelene mellem 2014 og 2016, mens børn, der bor med enlig forsørger, har oplevet en stigning. Forskellen i indskrivningsandele mellem børn, der bor med enlig forsørger, og børn, der bor med to forældre, er blevet 7 procentpoint større i 2016 sammenlignet med 2014. Dette resultat ses kun i den korregerede model og ikke i den simple model.

Mellemtrinsalder

For børn i mellemtrinsalderen ses der ingen signifikante forskelle i udviklingen mellem de to år.

Udskolingsalder

I det følgende gennemgås de signifikante sammenhænge for unge i udskolingsalderen.

Indvandrere-/efterkommerbaggrund: For unge i udskolingsalderen gælder det, at sammenhængen mellem indvandrer-/efterkommerbaggrund og sandsynligheden for at være indskrevet i klubtilbud er blevet svagere i 2016 sammenlignet med 2014, idet forskellen mellem unge uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund og unge med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande er blevet 8 procentpoint mindre i 2016 sammenlignet med 2014. Sammenhængen genfindes i både den simple og den korregerede model. Imidlertid kan der ikke konstateres en signifikant forskel mellem gruppernes udvikling, når vi ser på 9. klasse fra 2014 til 2017 (se tabel 2.12 i bilag 2), og det kan derfor tænkes at være et udslag af den tidligere nævnte anomali i 2016 (se diskussion af forbehold i appendiks B).

Enlig forsørger: I den korregerede model er forskellen i indskrivningsandele mellem børn, der bor med enlig forsørger, og børn, der bor med to forældre, blevet 4 procentpoint større i 2016 sammen-

lignet med 2014. Dette resultat ses kun i den korrigerede model og ikke i den simple model. Imidlertid forsvinder resultatet, når vi ser på 9. klasse fra 2014 til 2017 (se tabel 2.12 i bilag 2), og det kan derfor tænkes at være et udslag af den tidligere nævnte anomali i 2016.

4.4.2 Udvikling i tidsforbrug

Dette afsnit handler om udvikling i tidsforbrug i fritids-/klubtilbud for forskellige grupper af børn/unge.

Figurerne 4.9, 4.10 og 4.11 herunder viser forskelle i udviklingen i tidsforbrug i fritids-/klubtilbud for forskellige grupper af børn/unge fra 2014 til 2016, dvs. før og efter skolereformen. Tallene bag figurerne kan ses i tabel 2.9 i bilag 2. Tallene, der viser udviklingen fra 2015 til 2017, kan ses i tabel 2.11 i bilag 2 og viser ingen forskelle i udviklinger.

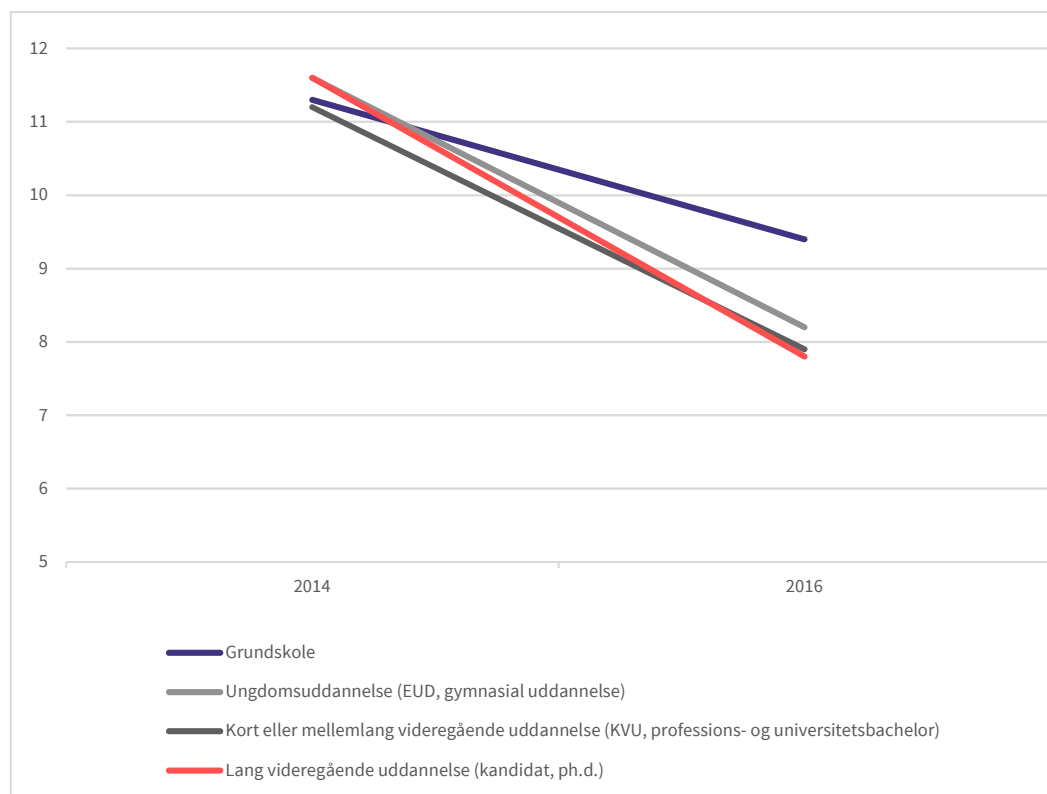
Vi gennemgår herunder udviklingen for hvert alderstrin for sig og beskriver de baggrundsfaktorer, som har signifikant sammenhæng med udviklingen i indskrivninger. Aldersgrupperne indskolings- og mellemtrinsalder er slået sammen, da analyseudvalget er mærkbart mindre end i forrige analyse. Det skyldes, at analysen af tidsforbrug kun undersøger børn/unge, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud.

Indskolings-/mellemtrinsalder

Forældres uddannelse: Som figur 4.9 viser, har børn af forældre med uddannelse ud over grundskolen oplevet et større fald i tidsforbruget i fritids- og klubtilbud, end tilfældet er for børn, hvis forældre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse. Forskellen mellem det gennemsnitlige ugentlige tidsforbrug i tilbuddene for børn i indskolingsalderen, hvis forældre har en lang videregående uddannelse, og børn i indskolingsalderen, hvis forældre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse, er 1,9 timer større i 2016 sammenlignet med 2014. Forskellen mellem det gennemsnitlige ugentlige tidsforbrug i tilbuddene for børn i indskolingsalderen, hvis forældre har en kort eller mellemlang videregående uddannelse, og børn i indskolingsalderen, hvis forældre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse, er 1,5 timer større i 2016 sammenlignet med 2014. Forskellen mellem det gennemsnitlige ugentlige tidsforbrug i fritidstilbud for børn i indskolingsalderen, hvis forældre har ungdomsuddannelse, og børn i indskolingsalderen, hvis forældre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse, er 1,6 timer større i 2016 sammenlignet med 2014. Sammenhængen findes både i den simple og i den korrigerede model.

FIGUR 4.9

Udvikling i timer brugt i fritids- og klubtilbud for børn på 0., 2. og 4. klassetrin fordelt på forældres uddannelsesgrupper

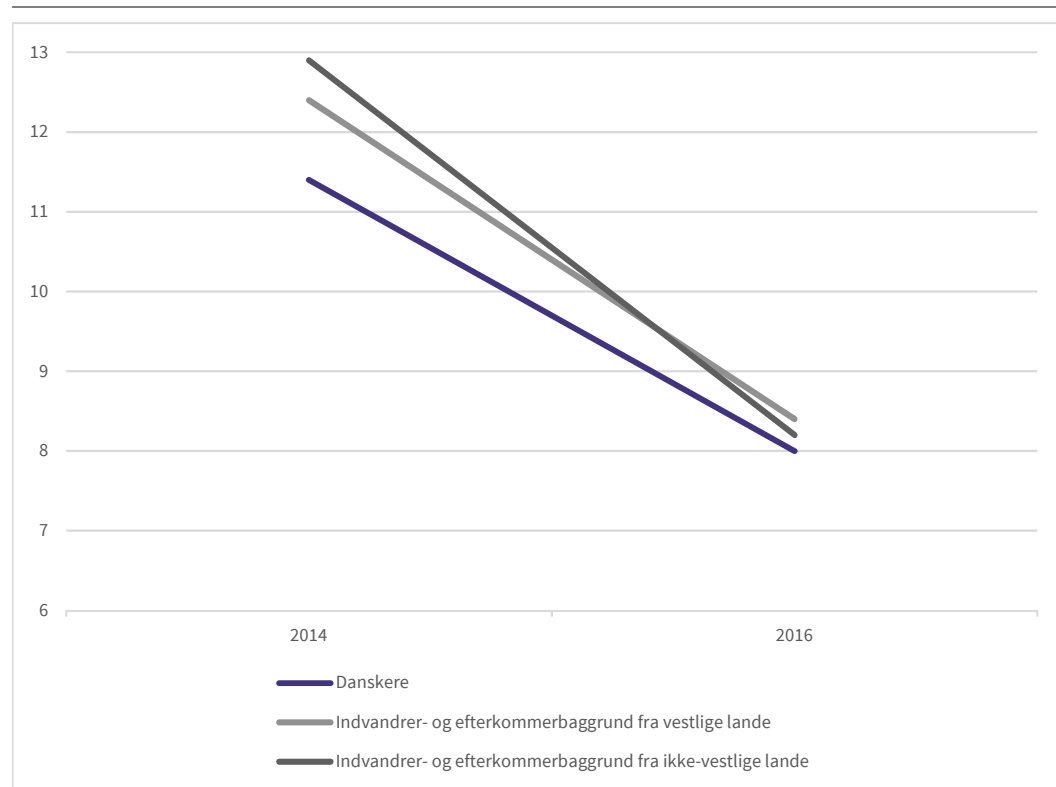
Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014) og tredje runde (2016). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Figuren fremstiller resultatet fra tabel 2.9 i bilag 2 (kolonne 1) som gennemsnitlige marginale effekter. N = 4.718.

Indvandrer-/efterkommerbaggrund: Også sammenhængen mellem indvandrer-/efterkommerbaggrund og tidsforbruget i fritidstilbud er blevet svagere i 2016 sammenlignet med 2014, idet forskellen i tidsforbrug mellem børn i indskolingsalderen uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund og børn i indskolingsalderen med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande er blevet 1,3 timer mindre i 2016 sammenlignet med 2014 (se figur 4.10). Sammenhængen findes både i den simple og i den korrigerede model.

FIGUR 4.10

Udvikling i timer brugt i fritids- og klubtilbud for børn på 0., 2. og 4. klassetrin fordelt på, om børnene har indvandrer- og efterkommerbaggrund

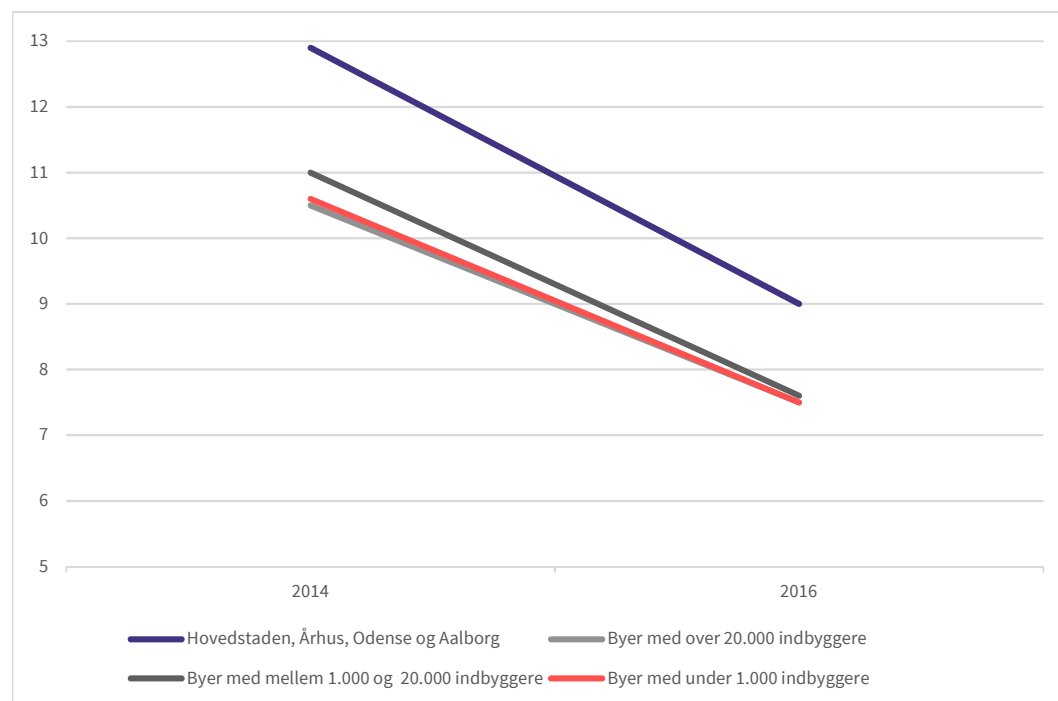
Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014) og tredje runde (2016). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Figuren fremstiller resultatet fra tabel 2.9 i bilag 2 (kolonne 1) som gennemsnitlige marginale effekter. N = 4.718.

Land/by: Forskellen i tidsforbrug mellem børn i en af de fire største byer og børn fra byer med over 20.000 indbyggere eller under 1.000 indbyggere er blevet 0,9 timer mindre mellem 2014 og 2016 (figur 4.11). Sammenhængen findes både i den simple og i den korrigerede model.

FIGUR 4.11

Udvikling i timer brugt i fritids- og klubtilbud for børn på 0., 2. og 4. klassetrin fordelt på land/by

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014) og tredje runde (2016). Registerdata fra Danmarks Statistik. Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Figuren fremstiller resultatet fra tabel 2.9 i bilag 2 (kolonne 1) som gennemsnitlige marginale effekter. N = 4.718.

Udskolingsalder

Forældres uddannelse: For unge i udskolingsalderen gælder det, at forskellen mellem unge, hvis forældre har en lang videregående uddannelse, og unge, hvis forældre har grundskole som højeste fuldførte uddannelse, er 19 procentpoint større i 2016 sammenlignet med 2014, når det gælder andelen, der kommer regelmæssigt i klub. Det skyldes, at andelen, der oplyser at komme regelmæssigt i klub, er øget i alle grupper i 2016 undtagen i gruppen af unge, hvis forældre har en lang videregående uddannelse. Sammenhængen findes både i den simple og i den korregerede model.

Imidlertid kan der ikke konstateres en signifikant forskel mellem gruppernes udvikling, når vi ser på 9. klasse fra 2014 til 2017 (se tabel 2.13 i bilag 2), og det kan derfor tænkes at være et udslag af den tidligere nævnte anomali i 2016 (se diskussion af forbehold i appendiks B).

Indvandrere-/efterkommerbaggrund: For unge i udskolingsalderen gælder det, at forskellen mellem børn i indskolingsalderen uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund og børn i indskolingsalderen med indvandrer-/efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande er blevet 13 procentpoint mindre i 2016 sammenlignet med 2014, når det gælder andelen, der kommer regelmæssigt i klub, fordi andelen af unge i gruppen af unge uden indvandrer- eller efterkommerbaggrund, der kommer regelmæssigt, er steget. Sammenhængen findes både i den simple og i den korregerede model. Imidlertid kan der ikke konstateres en signifikant forskel mellem gruppernes udvikling, når vi ser på 9. klasse fra 2014 til 2017 (se tabel 2.9 i bilag 2), og det kan derfor tænkes at være et udslag af den tidligere nævnte anomali i 2016.

Land/by: Unge fra byer med under 1.000 indbyggere har haft en udvikling med hensyn til, hvor stor en andel der kommer regelmæssigt i klub, på 15 procentpoint mere end unge fra en af de fire største byer. Denne forskel i udvikling mellem de to grupper dækker over, at unge fra de fire største byer kom mere regelmæssigt i klub i 2014 end unge fra byer med under 1.000 indbyggere. I 2016 har billedet ændret sig, så unge fra byer med under 1.000 indbyggere kommer mere regelmæssigt end unge fra de fire største byer. Et lignende billede ses også, når unge fra de fire største byer sammenlignes med unge fra byer med 1.000-20.000 indbyggere. Den signifikante forskel forsvinder dog i den korrigerede model. Forskellen mellem disse børnegrupper er altså ikke blevet større i 2016, når man tager højde for de øvrige baggrundsvariable. Endvidere kan der ikke konstateres en signifikant forskel mellem gruppernes udvikling, når vi ser på 9. klasse fra 2014 til 2017 (se tabel 2.13 i bilag 2), og det kan derfor tænkes at være et udslag af den tidligere nævnte anomali i 2016 (se diskussion af forbehold i appendiks B).

5 Begrundelser for tilvalg og fravalg af fritids- og klubtilbud efter skolereformen

Hvorfor går nogle børn og unge i fritids- og klubtilbud, mens andre ikke gør? I dette kapitel stiller vi skarpt på grunde til at vælge SFO, fritidshjem og klubber til eller fra. For forældre er grundene dels praktiske (pasningsbehov og pris), dels knyttet til børnenes egne ønsker. Og for de unge er fritids- og klubtilbud navnlig attraktive, i kraft af at de tilbyder samvær med venner og deltagelse i spændende aktiviteter.

Hovedresultater

Hvilke begrundelser giver forældre og unge for at vælge fritids- og klubtilbud til eller fra?

Forældre vælger fritids- og klubtilbud til for deres børn af to hovedårsager: fordi de har behov for at få børnene passet, og fordi børnene gerne selv vil være i tilbuddene. Pasningsbehovet er især tydeligt for forældre til børn i indskolingsalderen, mens børnenes eget ønske tæller mere, når de er i mellemtrinsalderen. Især er det vigtigt for forældrene, at barnet skal have mulighed for at være sammen med kammerater, ligesom også tilbuddets aktiviteter betyder noget.

Forældre vælger fritids- og klubtilbud fra for deres børn, når de ikke længere har et pasningsbehov. For forældre til børn i indskolingsalderen er prisen også en begrundelse for fravalg. For forældre til børn i mellemtrinsalderen handler det i højere grad om, at barnets kammerater ikke går i tilbuddet, eller at andre fritidsaktiviteter tager tid.

Manglende tilbud lokalt: 4 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 23 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen oplyser, at der ikke findes et tilbud til barnets aldersgruppe i deres lokalområde.

De unge i 7.-9. klasse vælger klubben til eller fra af tre hovedårsager:

- Om vennerne går i klubben. Det får de unge til at komme, hvis de gør, og omvendt fravælger de unge klubben, hvis vennerne ikke kommer.
- Om klubben tilbyder nogle spændende aktiviteter, der fanger de unges interesser. Det kan være med til at få dem til at komme i klubben eller få dem til at lade være med at komme, hvis det ikke er tilfældet.
- Om de unge oplever, at klubben giver dem mulighed for selv at bestemme over deres fritid eller ej, hvilket de tillægger stor værdi.

5.1 Datagrundlag

Analysen bygger på to dokumentationskilder: en spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse og seks gruppeinterview med unge i 7.-9. klasse – to gruppeinterview er med unge, der har fravalgt klub, og fire gruppeinterview er med unge, der har valgt at gå i klub.

5.2 Forældres perspektiver på til- og fravalg af fritids- og klubtilbud for børn i 0.-6. klasse

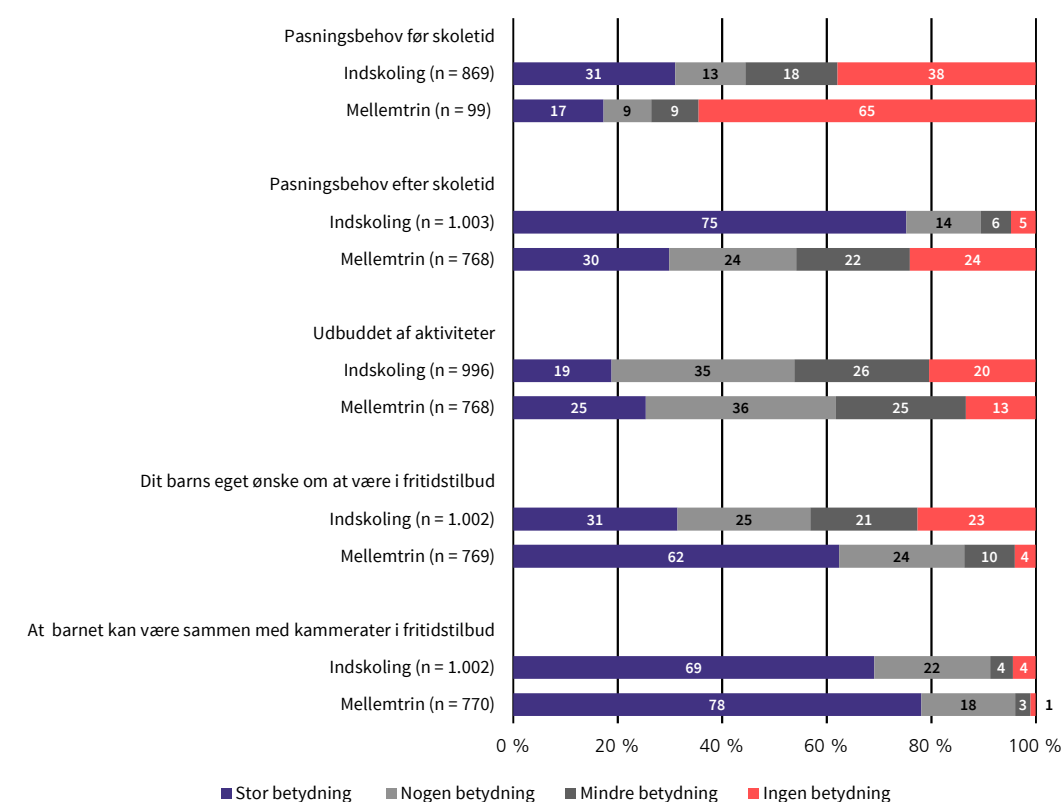
I det følgende beskriver vi ud fra spørgeskemaundersøgelsen forældrenes perspektiver på til- og fravalg af fritids- og klubtilbud.

5.2.1 Begrundelser for tilvalg

Forældre begrundet tilvalget af fritids- og klubtilbud til deres børn dels med behovet for pasning, dels med faktorer, der gør tilbuddet attraktivt for barnet – især kammerater, men også aktiviteter.

FIGUR 5.1

Hvilken betydning har følgende haft for dit valg?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse, 2017.

Note: Stillet til forældre med børn i fritids- og klubtilbud.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsskolen.

For *børn i indskolingsalderen* gælder det, at de vigtigste årsager til tilvalg er pasningsbehov efter skoletid, mulighed for at være sammen med kammerater samt aktiviteter.

For *børn i mellemtrinsalderen* gælder det, at de vigtigste årsager til tilvalg er mulighed for at være sammen med kammerater, barnets eget ønske samt aktiviteter.

I det følgende uddybes disse resultater.

Pasningsbehov

For *børn i indskolingsalderen* gælder det, at pasningsbehov før og især efter skoletid vejer tungt i forældrenes begrundelse for at vælge fritidstilbud til. Således angiver 89 % af forældrene til børn i indskolingsalderen, at pasningsbehov efter skoletid har stor eller nogen betydning, og 44 % angiver, at pasningsbehov før skoletid har stor eller nogen betydning. Til sammenligning angiver 26 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen pasningsbehov før skoletid og 54 % pasningsbehov efter skoletid som af stor eller nogen betydning.

Kammerater

Kammerater er vigtige i begge aldersgrupper, hvor 91 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 96 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen angiver, at muligheden for, at deres barn er sammen med kammerater i fritids- og klubtilbud, har stor eller nogen betydning.

Barnets eget ønske

Barnets eget ønske om at være i tilbuddet bliver til gengæld især vigtigt, når barnet er i mellemtrinsalderen. Her angiver 86 % af forældrene, at barnets eget ønske har stor eller nogen betydning, mens det tilsvarende tal for forældrene til børn i indskolingsalderen er 54 %.

Aktiviteter

Udbuddet af aktiviteter i fritids- og klubtilbuddet er mindre vigtigt end kammerater, men betyder alligevel noget for begge grupper af forældre. 54 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 61 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen angiver, at udbuddet af aktiviteter har stor eller nogen betydning.

5.2.2 Begrundelser for fravalg

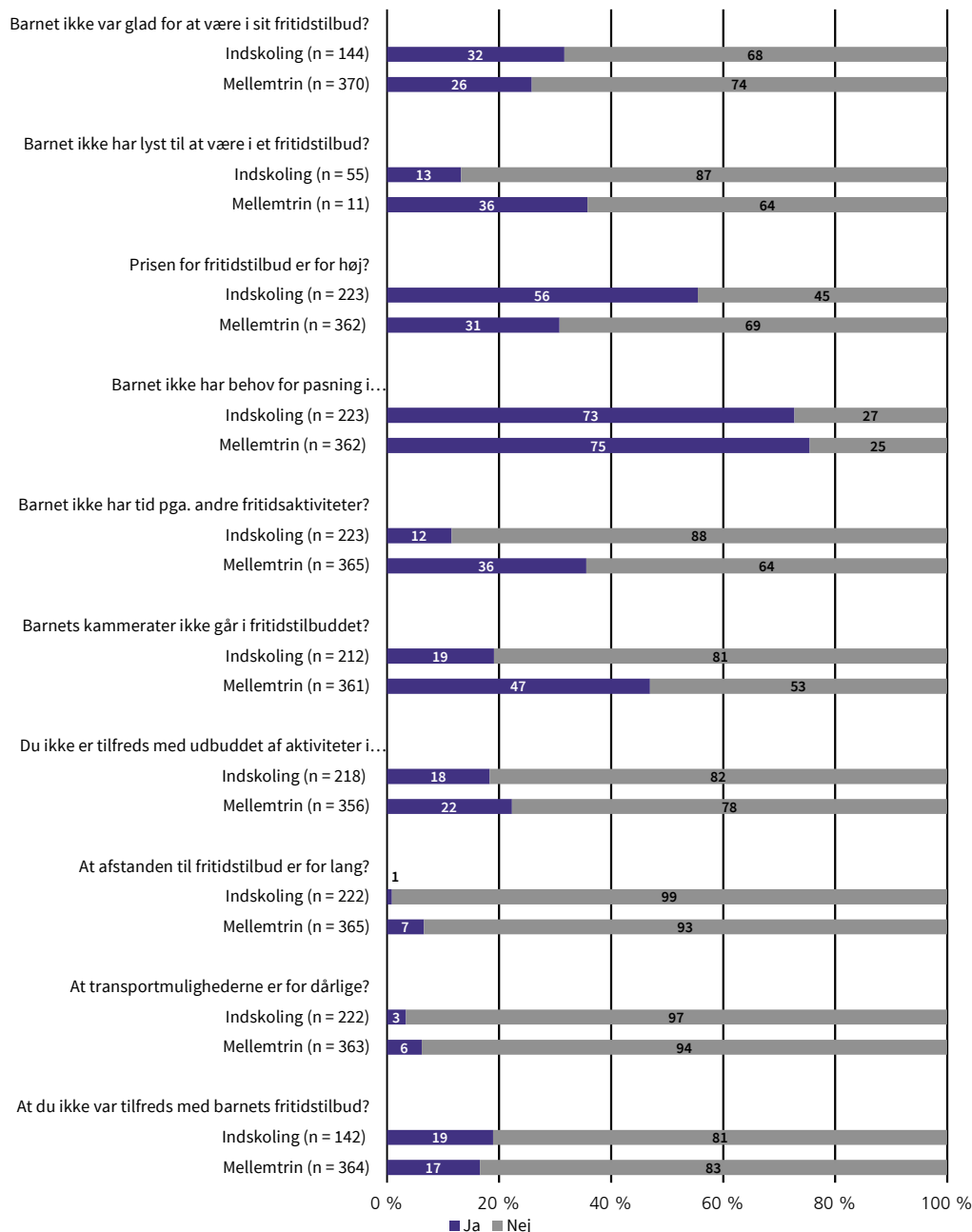
Vi har spurgt forældre, hvis børn ikke aktuelt går i fritids- eller klubtilbud, om begrundelserne for fravalget.

60 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 95 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen har tidligere haft børn i fritids- eller klubtilbud, mens de resterende hhv. 40 % og 5 % aldrig har haft børn i fritids- eller klubtilbud.

4 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 23 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen oplyser, at der ikke findes et tilbud til barnets aldersgruppe i deres lokalområde. Disse forældre er ikke blevet spurgt om årsager til fravalg.

FIGUR 5.2

Hvorfor har du valgt, at dit barn ikke skal gå i et fritidstilbud? Er det, fordi:

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse, 2017.

Note: Samtlige spørgsmål i denne figur er stillet til forældre, som ikke på undersøgelsestidspunktet har børn i fritids- eller klubtilbud. Forældre, som angiver, at der ikke findes et tilbud lokalt til den alder, som barnet har nu, har dog ikke fået spørgsmål om årsager til fravalg. Forældre, som tidligere har haft børn i fritids- eller klubtilbud har fået formuleringen "at barnet ikke var glad for at være i sit fritidstilbud". Forældre, som ikke tidligere har haft børn i fritids- eller klubtilbud, har fået formuleringen "at barnet ikke har lyst til at være i fritidstilbud". Forældrene har haft mulighed for at oplyse mere end én begrundelse for fravalg. 78 % af forældrene har oplyst mere end én begrundelse. Begrundelsen "At du ikke var tilfreds med barnets fritidstilbud" er kun givet til forældre, som tidligere har haft børn i fritids- eller klubtilbud.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinssalderen.

For *forældre til børn i indskolingsalderen* er den hyppigst angivne begrundelse for fravalg, at man ikke har behov for pasning i tilbuddets åbningstid. Den næsthyppest angivne grund er pris, og den tredjehyppest grund er, at barnet ikke har været glad for sit fritids- eller klubtilbud⁹.

For *forældre til børn i mellemtrinsalderen* er den hyppigst angivne begrundelse for fravalg ligeledes, at man ikke har behov for pasning i tilbuddets åbningstid. Den næsthyppest grund er, at barnets kammerater ikke går i tilbuddet, og den tredjehyppest grund er, at barnet ikke har tid pga. andre fritidsaktiviteter.

I det følgende uddybes disse resultater.

Ikke behov for pasning

Den hyppigst angivne begrundelse for, at forældre har fravalgt fritids- eller klubtilbud, er for både forældre til børn i indskolingsalderen og forældre til børn i mellemtrinsalderen, at man ikke har behov for pasning i tilbuddets åbningstid. Det er der 73 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 75 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen, som svarer ja til.

Pris

56 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 31 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen angiver prisen som medvirkende årsag til, at de har fravalgt tilbuddet for deres barn.

Barnets eget ønske og fravær af kammerater

19 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 47 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen angiver, at det, at barnets kammerater ikke går i tilbuddet, har været en medvirkende årsag til fravalget.

Af de forældre, hvis børn tidligere har gået i fritids- eller klubtilbud, angiver 32 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 26 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen, at deres barn ikke var glad for at være i tilbuddet. Af de forældre, som aldrig har haft børn i fritids- eller klubtilbud, angiver 13 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 36 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen barnets manglende lyst til at være i tilbuddet som årsag til fravalg¹⁰.

Forældre ikke tilfredse

Ud af alle de forældre, hvis børn ikke går i fritids- og klubtilbud, angiver 18 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 22 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen, at manglende tilfredshed med udbuddet af aktiviteter i tilbuddet har været en medvirkende årsag til fravalget.

Blandt de forældre, hvis børn tidligere har gået i fritids- og klubtilbud, angiver 19 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 17 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen, at de ikke var tilfredse med barnets fritids- eller klubtilbud generelt. De forældre har ikke givet yderligere begrundelse for deres manglende tilfredshed.

Andre fritidsaktiviteter

12 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 36 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen angiver, at en begrundelse for fravalg er, at barnet ikke har tid pga. andre fritidsaktiviteter.

9 Dette spørgsmål er kun stillet til dem, der har haft børn i fritidstilbud tidligere.

10 Spørgsmålet til forældre, der tidligere har haft børn i fritidstilbud, er formuleret: "Er det, fordi barnet ikke *var glad for* at være i sit fritidstilbud?", mens det til forældre, der aldrig har haft børn i fritidstilbud, er formuleret: "Er det, fordi barnet ikke *har lyst til* at være i et fritidstilbud?".

Transport og afstand

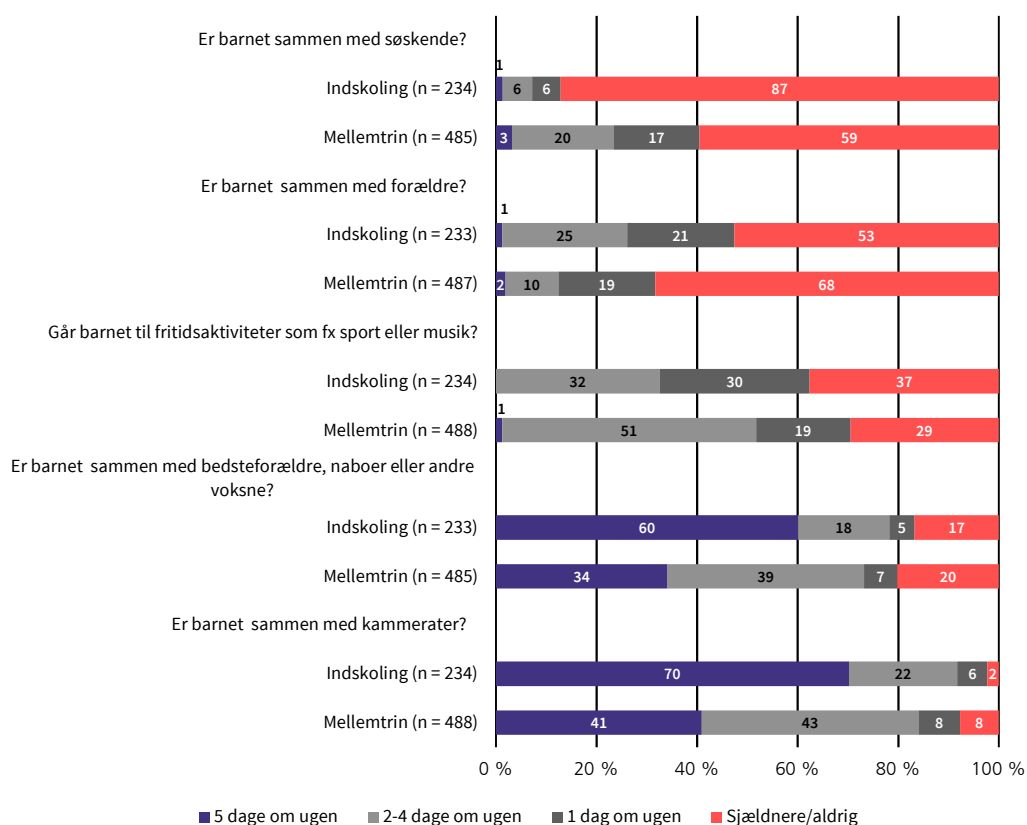
Spørgsmålene om transportmuligheder og geografisk afstand angives kun af ganske få forældre som begrundelse for fravalg af fritids- eller klubtilbud til deres børn. Det er 3 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 6 % af forældrene til børn i mellemtrinnsalderen, der angiver dårlige transportmuligheder som begrundelse for fravalg, men lang afstand angives af hhv. 1 % og 7 % af forældrene til børn i indskolings- og mellemtrinnsalderen.

5.2.3 Alternativer til fritids- og klubtilbud – set fra forældrenes perspektiv

Forældre til de børn, som ikke går i fritids- og klubtilbud, er blevet spurgt, hvad deres barn laver i timerne efter skoletid og frem til kl. 17.

FIGUR 5.3

Hvor ofte ...? (Efter skoletid og frem til kl. 17)

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse, 2017.

Note: Stillet til forældre, som ikke på undersøgelsestidspunktet har børn i fritids- eller klubtilbud.

Note: Nogle af de oprindelige svarkategorier er lagt sammen i figuren af formidlingshensyn (se tabelrapport).

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinnsalderen.

Det, som fylder mest i fritiden hos de børn, der ikke går i fritids- eller klubtilbud, er dels samværet med kammerater, dels samværet med bedsteforældre, naboer eller andre voksne, som ikke er forældrene.

70 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 41 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen oplyser, at deres barn er sammen med kammerater fem dage om ugen. 60 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 34 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen oplyser, at barnet er sammen med bedsteforældre eller andre voksne fem dage om ugen.

47 % af børnene i indskolingsalderen og 32 % af børnene i mellemtrinsalderen er sammen med forældre mindst én dag om ugen i timerne indtil kl. 17, og 13 % af børnene i indskolingsalderen og 41 % af børnene i mellemtrinsalderen er sammen med søskende.

Fritidsaktiviteter som sport og musik fylder også i børnenes fritid. 63 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 71 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen oplyser, at deres barn går til fritidsaktiviteter mindst én dag om ugen.

At børn i indskolings- og mellemtrinsalderen er alene hjemme, er ikke noget, der forekommer regelmæssigt – 97 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 95 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen oplyser, at det aldrig forekommer, og for de øvrige er det sjældnere end en gang om ugen. Mindre end 5 % af børnene i begge aldersgrupper opsøger selv tilbud i lokalområdet på fx biblioteker og idrætsanlæg. En mindre gruppe forældre, hhv. 18 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 21 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen, oplyser, at deres børn mindst én gang om ugen er sammen med en betalt børnepasser.

5.3 Unges perspektiver på til- og fravalg af klub i 7.-9. klasse

De unge i 7.-9. klasse nævner særligt tre grunde til, at de enten vælger klubben til eller vælger klubben fra: om vennerne går i klubben, om klubben tilbyder nogle spændende aktiviteter, og om de unge har mulighed for selv at bestemme over deres tid. Hvor de unge, der går i ungdomsklub, oplever, at klubben tilbyder alle tre elementer, har de unge, der ikke går i ungdomsklub, den modsatte oplevelse.

De tre grunde er gensidigt forbundne. Dvs. at hvem de unge gerne vil være sammen med, også afhænger af, hvilke interesser de har, hvilket derudover hænger sammen med, hvordan de ønsker at bestemme over og prioritere deres tid.

5.3.1 Vennerne skal være med

En fællesnævner for de unge – både dem, der går i ungdomsklub, og dem, der ikke går i ungdomsklub – er, at det er vigtigt for dem, om deres venner kommer i klubben, hvis de selv skal komme der. Hvis vennerne kommer, tiltrækker det også dem til at komme i ungdomsklubben, men hvis vennerne ikke kommer, har de heller ikke selv lyst til at komme.

De unge, der kommer i ungdomsklubben, fortæller, at de ofte aftaler med deres venner at mødes i klubben – ligesom de følges ad til og fra klubben. De nævner også, at ungdomsklubben er et mødested, der er med til at samle dem som venner, og at de ikke tror, de ville se deres venner lige så meget, hvis de ikke kom der. Samtidig giver unge, der går i ungdomsklub, udtryk for, at de også har fået nye venner i klubben. Når ungdomsklubben formår at danne rammen for, at nye venskaber kan opstå, styrker det altså samtidig de unges lyst til at komme, fordi der er flere andre unge, man kan komme og være sammen med.

De unge, der ikke går i ungdomsklub, nævner, at deres venner ikke kommer der, og at det har stor betydning for, at de heller ikke selv kommer i klubben. I stedet mødes de med deres venner på café

eller hjemme hos hinanden. Unge, der ikke går i klub, giver også udtryk for, at de godt kunne tænke sig at bruge endnu mere tid sammen med deres venner i deres fritid, men at der ikke altid er tid til det – fx pga. andre fritidsaktiviteter. Infrastruktur betyder samtidig, at unge i byen har langt flere muligheder for at være sammen med jævnaldrende i mere spontane og uformelle situationer end unge, der bor på landet, hvor de kan være afhængige af få daglige bus- og togafgange mellem skole og hjem og til at komme rundtomkring i det hele taget¹¹.

Det indgår også i de unges overvejelser om til- og fravalg af ungdomsklub, hvem der ellers kommer der, og om de oplever dem som nogle, de har lyst til at være sammen med. For unge, der ikke går i ungdomsklub, handler det bl.a. konkret om, at de oplever klubben som noget, der primært er for nogle, der er yngre end dem selv.

Samtidig med at det, at vennerne bruger klubben eller ikke bruger klubben, kan være grund til, at de unge til- eller fravælger klubben for netop at kunne være sammen med deres venner, så kan de andre unge i klubben, som man ikke er venner med, altså også have en betydning for til- og fravalg, hvis de unge ikke har lyst til at være sammen med dem og oplever at være meget forskellige fra dem.

5.3.2 De unge vil gerne fylde deres tid med spændende aktiviteter

Attraktive aktiviteter, der imødekommer de unges interesser, kan få dem til at komme i ungdomsklubben, men fritidsaktiviteter tilbudt uden for klubben kan også trække de unge væk.

De unge, der går i ungdomsklub, nævner aktiviteterne i klubben som nogle, der fanger deres interesser, og som har betydning for, at de godt kan lide at komme der. Det kan være aktiviteter lige fra pool, fodbold, skovstratego og computerspil til ture ud af huset. Unge, der går i ungdomsklub i et område, hvor de har mulighed for at vælge mellem at gå i flere forskellige klubber, nævner derudover, at de har valgt at komme i en specifik ungdomsklub, fordi den har en masse aktiviteter og faciliteter, der understøtter deres fritidsinteresser som parkour og skating.

De unge, der ikke går i ungdomsklub, nævner til gengæld, at de aktiviteter, som klubben tilbyder, ikke er attraktive for dem – bl.a. fordi de ikke imødekommer deres interesser. Det kan handle om, at de oplever, at aktiviteterne henvender sig til nogle, der er yngre end dem selv, eller at de oplever, at der ikke sker så meget i klubben ud over computerspil, hvilket de ikke selv interesserer sig for.

Unge, der ikke går i ungdomsklub, fortæller også om fritidsinteresser uden for klubben, som optager deres tid flere af deres eftermiddage og aftener om ugen, så de ikke har tid eller overskud til også at være i klubben. Det, de nævner oftest, er forskellige former for sport, fx håndbold, svømning, ridning, dans og amerikansk fodbold. Samtidig vil de unge også gerne have nogle dage, hvor de bare kan tage hjem og slappe af – fx sammen med deres familie.

Det kan virke overraskende, da vi har set i kapitel 4, at der i det store billede ikke er nogen sammenhæng mellem, at de unge bruger tid på fritidsinteresser, og at de unge bruger tid i ungdomsklub. Derudover kan vi se, at de unge, der går i ungdomsklub, også har fritidsaktiviteter uden for klubben, som for dem resulterer i, at de ikke nødvendigvis kan komme, hver gang der er åbent i ungdomsklubben, men som ikke resulterer i, at de fravælger den. Dog er det vigtigt at huske på, at

11 Jf. resultatet beskrevet i afsnit 5.3.1, hvor det fremgår, at børn i mellemtrinsalderen, der bor i et af de fire største byområder, har langt større sandsynlighed for at være indskrevet i fritidstilbud end børn fra små og mellemstore byer.

de to analyser stiller to forskellige spørgsmål, og selvom man ikke statistisk kan iagttage en forskel, kan den enkelte unge selv opleve at skulle prioritere mellem fritidsinteresser og det at gå i klub.

Unge, der har fravalgt ungdomsklub, nævner også, at fællesskabsskabende aktiviteter kan have en positiv betydning for, om de vil vælge klubben til igen. En ung, der ikke går i ungdomsklub, fortæller, at han tidligere har været i klubben i en sommerferieperiode, hvor der var fælles aktiviteter, som gjorde det interessant for ham at komme der, fordi aktiviteterne var med til at fremme det sociale samvær:

At der var sådan noget fællesaktivitet udenfor, fx at der blev grillet pølser, og så var der kongespil bagefter [...] Det betyder, at så vil man hellere være sammen med folk, og folk vil så også hellere være sammen med en. At man faktisk er social og ikke bare sidder og spiller eller sådan noget.

Ung, 9. klasse

Det hænger godt sammen med, at de unge, der går i ungdomsklub, fremhæver det som noget positivt, at klubben understøtter, at man kan få nye venner eller være social sammen med de venner, man allerede har. Attraktive aktiviteter er altså fx aktiviteter, der giver mulighed for socialt samvær.

5.3.3 Det skal være muligt selv at bestemme over og prioritere sin fritid

En vigtig kvalitet ved fritid for de unge er, at det er en tid, de selv bestemmer over, og en tid, der tydeligt adskiller sig fra skoletiden, som de ikke oplever, de selv bestemmer over.

At bestemme over og prioritere sin tid ud fra egne ønsker kan for de unge, der går i ungdomsklub, bl.a. indebære at vælge, at de en aften hellere bare vil slappe af i sofaen nede i klubben i stedet for at deltage i en aktivitet. For de unge, der ikke går i klub, kan det handle om, at de hellere vil slappe af derhjemme i stedet for at tage i klub. For de unge på landet kan en lang transporttid påvirke de unges overvejelser, så de ikke vælger at komme i klubben – særligt når skolen slutter tidligt om eftermiddagen, og ungdomsklubben først åbner om aftenen, så de unge har svært ved at nå hjem, inden de skal af sted igen for at komme hen i klubben.

Samtidig sætter de unge deres fritid op som modsætning til skoletiden. En ung beskriver det særlige ved sin fri tid på følgende måde:

At man selv bestemmer, hvad man laver. Man skal ikke spørge læreren om alt eller spørge, hvad man må. Det er som at blive frigivet fra et fængsel.

Ung, 8. klasse

Skolereformen har betydet, at det pædagogiske personale fra flere ungdomskubber nu varetager undervisning i skolen. De unge, der ikke går i ungdomsklub, giver udtryk for, at det kan medvirke til fravalg af klubben, fordi det, at klubpersonalet er både i skolen og i klubben, giver klubben et strejf af skole, som de gerne vil være fri for i deres fritid:

Men jeg tror også, det er, fordi det på en måde hænger lidt sammen med skolen for mig – så når man ligesom kommer ud fra skolen, så kommer man herover [i klubben], og det er ikke det samme, for man har jo ikke undervisning, men det er bare rart at komme hjem, for så føler man, at ”nu er jeg ude af skolen. Ja, nu har jeg virkelig fri.” For der er mange lærere, som vi også har derovre, som også er her.

Ung, 7. klasse

De unge, der ikke går i ungdomsklub, giver altså udtryk for, at de ikke oplever tiden i klubben som fri tid på samme måde som tiden derhjemme eller uden for klubben, fordi klubpersonalets tilstedeværelse i skolen er med til at gøre klubben skoleagtig og mere ufri.

Samtidig giver unge, der ikke går i klub, udtryk for, at de også ønsker en fritid, uden at der hele tiden er voksne til stede, der skal bestemme over dem. De vil gerne selv styre og bestemme over deres egen fritid. En af de unge formulerer det sådan her:

Jeg tror med teenagealderen. "Ej, der skal ikke være voksne" – sådan er det vel lidt, det er federe, når der ikke er voksne. [...] Det er jo også det der med, at når man kommer hjem, så kan man gøre, hvad man vil; men her er der altid voksne, der kigger på en og er med en og siger, hvad man ikke må. [...].

Ung, 8. klasse

Et andet eksempel på, at de unge gerne selv vil bestemme over deres fritid, frem for at de voksne bestemmer for dem, ser vi, når unge udtrykker utilfredshed med, at forældrene bestemmer, om de må gå i klub eller ej.

Hvor de unge, der ikke går i klub, taler om de voksne i klubben som nogle, der vil blande sig og bestemme for meget, så taler de unge, der går i klub, om de voksne som noget af det, der gør klubben attraktiv. De unge, der går i ungdomsklub, giver udtryk for, at samværet med de voksne er noget af det, som de ville savne, hvis de ikke kom i klubben – næst efter samværet med deres venner, men dem ville de stadigvæk se uden for ungdomsklubben, hvis de ikke gik der længere, som de siger. De voksne er derfor et trækplaster for de unge, der går i ungdomsklub. De beskriver de voksne som nogle, der er gode til at lytte, gode at lave sjov med og gode at snakke med, uden at de vurderer det, de unge gør, og det sætter de unge stor pris på. Det er ikke det samme som, at de unge, der går i ungdomsklub, ikke også gerne selv vil bestemme over deres fritid. Det gør de – ud over fx at vælge at slappe af frem for at deltage i en aktivitet i klubben – også ved selv at vælge at komme i ungdomsklubben og ved at have medbestemmelse i udformningen af hverdagen – fx ved at være med til at bestemme, hvilke aktiviteter det er muligt at deltage i. Disse unge opfatter derfor ikke de voksne i klubben som nogle, der bestemmer for meget, men mere som nogle, de kan bestemme sammen med.

Selve indholdet i fritids- og klubtilbud folder vi mere ud i næste kapitel, som handler om kvalitet i fritids- og klubtilbud.

6 Kvalitet i fritids- og klubtilbud

I dette kapitel sætter vi fokus på, hvad der kendetegner kvalitet, og hvordan der arbejdes med kvalitet i den pædagogiske praksis i fritids- og klubtilbud – ikke mindst set i lyset af de ændrede vilkår for tilbuddene som følge af skolereformens indførelse i 2014. Vi ser også på, hvordan børn, unge, forældre, medarbejdere og ledere oplever kvaliteten i hverdagen i fritidshjem, SFO'er og klubber.

Hovedresultater

Hvad kendetegner kvalitet i fritids- og klubtilbud?

Der viser sig fire kendetegn for kvalitet, når vi ser på tværs af faglitteratur (se bilag 1) og undersøgelsens empiriske datamateriale. De fire kvalitetskendetegn er:

1. Børn og unge har gode sociale relationer og indgår i fællesskaber.

Det er afgørende for, at børn og unge trives, udvikler sig og har lyst til at gå i fritids- og klubtilbud, hvor aktiviteter er med til at give adgang til fællesskaber og nye venskaber.

2. Børn og unge har fri tid og medbestemmelse i hverdagen.

Det understøtter, at børn og unge selv kan vælge, hvad det er vigtigt for dem at engagere sig i, samtidig med at de ved at træffe selvstændige beslutninger prøver kræfter med at mestre eget liv.

3. De voksne indsamler og deler viden om børns og unges trivsel.

Det giver indblik i, hvordan børn og unge har det, som afsæt for at understøtte deres sociale relationer og udvikling.

4. De voksne samarbejder med andre aktører og laver opsøgende arbejde.

Det bidrager med viden til et helhedsorienteret syn på, hvordan børn og unge har det på tværs af livsarenaer, med fokus på at skabe deltagelsesmuligheder i fællesskaber både i og uden for tilbuddene.

Ser vi på de fire kendetegn i lyset af skolereformen, har den ført både gevinster og udfordringer med sig. Som gevinst oplever medarbejdere og ledere i tilbuddene, at medarbejdernes deltagelse i undervisningen i skolen og den fælles planlægning med lærerne giver et bedre indblik i børns og unges trivsel. Som udfordring oplever medarbejdere og ledere, at den kortere tid i tilbuddet som følge af den længere skoledag særligt sætter begrænsninger for nogle af de typer af aktiviteter, som bl.a. er målrettet arbejdet med børnenes og de unges sociale relationer.

På tværs af datamaterialet er der dog generelt en oplevelse af, at børn og unge er glade for at komme i fritids- og klubtilbuddene, og at tilbuddene spiller en positiv rolle i børns og unges liv – bl.a. fordi de er trygge, når de er der, og har gode venner i tilbuddene.

Blandt hovedresultaternes fire kendetegn er det særligt de to første, der fylder i fritids- og klubtilbuddenes pædagogiske arbejde med kvalitet. De fire kendetegn overlapper imidlertid hinanden og er potentielt forudsætninger for hinanden. Desuden går de på tværs af aldersspændet mellem børn i indskolingsalderen i den ene ende og unge i udskolingsalderen i den anden ende. Der, hvor kendetegnene peger på forhold, der har særlig betydning for kvalitet for en bestemt aldersgruppe, er det beskrevet.

For hvert kendetegn beskriver vi indledningsvist, *hvad* de i fritids- og klubtilbuddene forstår ved kendetegnet, og *hvorfor* det spiller en vigtig rolle for kvalitet i tilbuddene. Derefter foldes det ud, *hvordan* ledere og medarbejdere i praksis arbejder med indholdet i kendetegnet, og hvordan voksne som børn og unge i fritids- og klubtilbud oplever, at kendetegnet udspiller sig i hverdagen. I den forbindelse ser vi på, hvordan de ændrede vilkår efter skolereformen er med til at sætte nye rammer for kvalitetsarbejdet. Vægtningen i analysen af hvad, hvorfor og hvordan varierer mellem de fire kendetegn, da de to første kendetegn handler om de overordnede formål med fritids- og klubtilbud og derfor har *hvad* og *hvorfor* som et centralt indhold. De to sidste kendetegn handler i højere grad om at understøtte formålene i de to første kendetegn, og derfor har de hovedvægten på *hvordan*.

I kapitlets sidste del tegner vi et billede af, hvordan ledere og forældre aktuelt vurderer, at det lykkes at skabe kvalitet i fritids- og klubtilbud, set i relation til de fire kvalitetskendetegn.

6.1 Datagrundlag

Analysen af kvalitet i fritids- og klubtilbud bygger på observationer og interview med børn, unge, medarbejdere og ledere i 12 tilbud, der dækker tilbud til børn og unge i både indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Samtidig inddrager vi resultater fra de to spørgeskemaundersøgelser blandt hhv. forældre til børn i 0.-6. klasse og ledere i fritids- og klubtilbud, hvad angår deres vurderinger af kvalitet i tilbuddene, samt tre spørgsmål fra følgeforskningens forældreundersøgelse, der omhandler forældres vurdering af kvalitet i tiden fra 2014 til 2017.

Derudover inddrager vi faglitteratur inden for fritids- og klubtilbudsområdet i analysen af kvalitet. Som afsæt for at undersøge kvalitet i den pædagogiske praksis i både observationer, interview og spørgeskemaundersøgelser har vi udarbejdet vidensopsamlingen *Børns og unges brug af fritids- og klubtilbud. Kendetegn ved kvalitet i tilbuddene – en vidensopsamling* (EVA, 2017) med bud fra faglitteratur på, hvad kvalitet er i fritids- og klubtilbud (vidensopsamlingen bliver refereret til som bilag 1 i rapporten). Undersøgelsen af praksis i de 12 fritids- og klubtilbud har bidraget til at uddybe og perspektivere faglitteraturens bud på kvalitet, hvor vi samtidig har haft en åbenhed over for, at der i undersøgelsen af praksis kunne komme nye forståelser af kvalitet til udtryk. Her har det vist sig, at indholdet og betydningen af kvalitet bliver forbundet på andre måder og med nye vinkler af børn, unge, medarbejdere og ledere i tilbuddene. I den samlede analyse er vi derfor nået frem til fire nye kendetegn for kvalitet i fritids- og klubtilbud, som beskrevet indledningsvist i dette kapitel. De fire

kendetegn går på tværs af faglitteratur og den indsamlede empiri. For hvert af de fire kendetegn forbinder vi indledningsvist faglitteraturens og den indsamlede empiris bud på, hvad kvalitet er, og hvorfor det er vigtigt at arbejde ud fra den forståelse i fritids- og klubtilbud. Vi ser på fællesmængden af bud på, hvad kvalitet er, selvom der også er variationer mellem faglitteratur og det empiriske datamateriale og også mellem de forskellige fritids- og klubtilbud, vi har besøgt.

6.2 Kendetegn 1: Gode sociale relationer og fællesskab er nøglen til trivsel i fritids- og klubtilbud

Det at have gode sociale relationer og at opleve sig som en del af fællesskabet er afgørende for, at børn og unge trives og udvikler sig i fritids- og klubtilbud – og derfor også afgørende for kvaliteten i tilbuddene, når vi ser på tværs af faglitteratur på området (bilag 1) og på udsagn og besvarelser i det indsamlede datamateriale.

Sociale relationer og fællesskab handler både om barn-barn- eller ung-ung-relationer og om relationer mellem barnet eller den unge og så den voksne, som det kommer til udtryk i interview- og observationsmaterialet. Relationer børnene eller de unge imellem har betydning for, at børn og unge trives og har lyst til at komme i tilbuddene, og har samtidig betydning for, at børn og unge udvikler sociale kompetencer, idet en central del af fællesskabet er, at der er plads til alle og plads til forskellighed. Det peger faglitteratur og medarbejdere og ledere i tilbuddene på. Medarbejdere og ledere fortæller også om, at relationen mellem barnet eller den unge og den voksne har betydning for børns og unges trivsel i tilbuddene, og nærværende og fortrolige voksne opleves at have en betydning for børnene og de unge på længere sigt.

Både faglitteratur og medarbejdere og ledere i de besøgte fritids- og klubtilbud lægger derfor vægt på, at det er vigtigt at skabe gode betingelser og muligheder for, at børn og unge kan indgå i sociale relationer og fællesskaber i tilbuddene. Både via aktiviteter, der tager udgangspunkt i det, børnene og de unge er optaget af, og via en aktiv og understøttende voksenrolle. Begge dele fremmer muligheden for, at alle kan deltage og føle, at de hører til.

I det følgende ser vi i de første to dele på, *hvad* de i fritids- og klubtilbuddene forstår ved sociale relationer og fællesskab for børn og unge, og *hvorfor* det er en vigtig del af det at skabe kvalitet i tilbuddene. Bagefter viser vi, *hvordan* medarbejdere og ledere arbejder med at skabe muligheder for samvær og fællesskab. Undervejs inddrages både børns, unges, medarbejders og lederes oplevelser af og perspektiver på betydningen af kendetegnet.

6.2.1 Sådan forstår de gode sociale relationer og fællesskab

Datamaterialet viser, at gode sociale relationer og fællesskab for det første indebærer, at børn og unge har mulighed for at være sammen med deres venner og få nye venner, samtidig med at de lærer at omgås hinanden i det store fællesskab med respekt for forskellighed. For det andet er barn-voksen-relationen betydningsfuld for barnet og den unge i sig selv – hvor den voksne som nærværende og lyttende viser børn og unge, at de har værdi som mennesker.

Børn og unge trives og udvikler sociale kompetencer i mangfoldige fællesskaber

Børn og unge i alle aldre er først og fremmest optaget af at være sammen med deres venner og være en del af et fællesskab, når de går i fritids- og klubtilbud. Det bedste ved at være i tilbuddet er det sociale, fortæller børn og unge. Samvær med venner gør, at børn og unge føler, at de er en del af et fællesskab, hvor man snakker, hygger, laver ting sammen og bare har det sjovt. Derfor er det også vennerne, de især vil savne, hvis de ikke længere går i fritids- og klubtilbud.

Hvis jeg ikke skulle gå i SFO mere, så ville jeg savne mine venner og de gode minder, og hvordan vi har været legesyge og frække, altså sjove [...] Og jeg ville tage billeder, inden jeg gik, hvis jeg havde et kamera med, tage billeder af mine venner.

Barn, tilbud til indskolingsalderen

Medarbejdere og ledere oplever i tråd med det, at venner er det, der har størst betydning for børns og unges trivsel. Samtidig motiverer vennerne børn og unge til at komme i fritids- og klubtilbud, og jo ældre børnene er, desto mere afgørende er samværet med venner og det at have noget til fælles for, om de unge kommer i tilbuddet, og hvor længe de bliver der. Det stemmer også overens med både forældres og unges begrundelser for at til- eller fravælge fritids- og klubtilbud, hvilket vi beskriver i kapitel 5.

For mange af de ældre børn og unge er det at gå i klub samtidig med til at sikre dem tid sammen med vennerne. De giver udtryk for, at de er mere sammen med deres venner, fordi de går i klub – bl.a. fordi de oplever, at det godt kan være bøvlet at lave aftaler om at ses uden for klubben. Derudover fortæller de, at de også kan være sammen med mange venner på én gang i klubben – og være en del af et større fællesskab med andre børn og unge samt de voksne.

Fællesskabet for børn og unge i fritids- og klubtilbuddene handler nemlig ikke kun om at være sammen med dem, som man allerede er venner med. Det handler også om at få nye venner og relationer til børn og unge, som man ikke kender, og som man evt. også er forskellig fra. For medarbejdere og ledere handler det om at skabe et mangfoldigt fællesskab med plads til alle. De fremhæver, at det udvikler børns og unges sociale kompetencer at forholde sig til en mangfoldighed af børn og unge og at relatere sig til flere end dem, man normalt er mest sammen med, nemlig til nogen, som man ikke som udgangspunkt oplever at dele interesser eller identificere sig med.

Også i spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere bliver fællesskabets betydning fremhævet. Når lederne her bliver bedt om at prioritere, hvilke tre formål de ser som de vigtigste for fritids- og klubtilbud, kommer formålet om ”at udvikle børn og unges evne til at indgå i forpligtende relationer og fællesskaber” ind på en samlet førsteplads på tværs af tilbuddene, hvor hhv. 88 %, 86 % og 77 % af lederne i tilbud til børn og unge i indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen har valgt det formål som deres første-, anden- eller tredjeprioritet.

Barn-voksen-relationen kan gøre en forskel, der rækker ud over tiden i fritids- og klubtilbud

Den voksne spiller en aktiv rolle i at understøtte gode sociale relationer og fællesskab børnene eller de unge imellem og er selv en vigtig del af det store fællesskab. Analysen viser samtidig, at relationen mellem den voksne og barnet eller den unge opleves som betydningsfuld i sig selv og som en væsentlig del af kvaliteten i tilbuddet, hvor børn og unge giver udtryk for, at samværet med de voksne er noget af det, der gør det attraktivt at være der. Der opstår en særlig tillid og fortrolighed i barn-voksen-relationen, og børn og unge oplever det som en anden relation end den, de har til deres forældre og lærere. Børn og unge beskriver, at de bl.a. kan lave sjov, drille og slås for sjov sammen med de voksne. De kan også snakke med de voksne om ikke-skolerelaterede ting og om de problemer, de kan støde ind i.

Det er ikke så meget voksen-børn, vi kan godt tale med hinanden. De er ikke sådan voksne, sådan skræmmende langt væk, de kunne lige så godt være en af os. Vi taler fint. De er meget åbne over for alting, man kan snakke med dem om alting, uden at de går videre til alle mulige andre og siger det. Det der med, at man har sådan en tryghedsfølelse, sådan et bånd med dem.

Ung, tilbud til udskolingsalderen

I både interview- og observationsmateriale ser der derudover ud til at være en virkning af relationen til en eller flere medarbejdere, som rækker ud over tiden, børn og unge går i tilbuddene. Unge kommer tilbage og besøger tilbuddene, efter at de er stoppet, og fortæller de voksne om, hvilken forskel de har gjort for dem. Det kan handle om, at de voksne har givet de unge selvværd og tro på sig selv og deres værdi som mennesker, at de har været som en forælder eller med fortrolige snakke og rådgivning fx har haft betydning for de unges valg af ungdomsuddannelse.

Samlet set viser det sig altså, at gode sociale relationer både til andre børn og unge og til de voksne samt et mangfoldigt fællesskab med plads til forskellighed har betydning for børns og unges trivsel og udvikling. I praksis er disse forhold ikke adskilt, og i de følgende afsnit zoomer vi ind på, *hvordan* fritids- og klubtilbuddene arbejder med at skabe og understøtte gode sociale relationer og fællesskab via aktiviteter og en aktiv voksenrolle.

6.2.2 Sådan arbejder de med gode sociale relationer og fællesskab

Fritids- og klubtilbud arbejder med aktiviteter som adgang til gode sociale relationer og fællesskaber. Den voksne spiller en afgørende rolle for at understøtte, at børn og unge kan knytte sociale bånd gennem aktiviteter og i det hele taget i deres tid i fritids- og klubtilbud.

Aktiviteter skaber grobund for nye venskaber og giver adgang til fællesskab

Et stærkt socialt fællesskab blandt børnene og blandt de unge stimuleres af, at der er aktiviteter, som samler dem og giver dem mulighed for at være sammen med deres venner og for at knytte nye venskaber. Det er børn, unge, medarbejdere og ledere enige om, og tilbuddene arbejder derfor med at skabe muligheder for deltagelse og samvær via aktiviteter.

De besøgte fritids- og klubtilbud er optaget af at tilbyde forskellige typer aktiviteter som afsæt både for at møde børns og unges interesser og ikke mindst for, at børn og unge kan møde hinanden – fx gennem fælles interesser – samt være og blive en del af fællesskabet.

Det at være en del af fællesskabet bliver her talt om både som fællesskab i mindre grupper og som det store fritids- og klubfællesskab, som de voksne også er en del af. Selve indholdet i aktiviteten er i medarbejdernes og ledernes øjne underordnet aktivitetens formål om at skabe fællesskab.

Den aktivitet, vi laver, er i gåseøjne ligegyldig, det handler om, hvordan vi kan lave noget fællesskab i vores klub, hvor vi har det godt sammen.

Leder, tilbud til udskolingsalderen

I de besøgte fritids- og klubtilbud foregår mange aktiviteter i et centralt fællesrum – som oftest et stort køkken eller en bar, som samler børnene og de unge og danner rammen om fællesskab. Afhængigt af alder bliver fællesrummet brugt til at spise mad, spille spil og musik og til i det hele taget bare at hygge og hænge ud, begynde en aktivitet eller snakke sammen – også med de voksne, som oftest er til stede og til rådighed for samvær og snak i fællesrummet og ofte deltager aktivt i det, der foregår.

Børn og unge orienterer sig efter og vælger aktiviteter på baggrund af, hvad de synes er sjovt og interessant at lave, men i høj grad også efter, om deres venner deltager i aktiviteten. Samtidig fortæller de, at de også har fået nye venner i deres fritids- og klubtilbud – og det er ofte gennem aktiviteter, at de nye relationer bliver skabt.

EKSEMPEL

To drenge finder hinanden gennem fælles aktiviteter

Drengen Anton starter i en ny klub, hvor han ikke kender nogen i forvejen. I de tre første måneder har Anton det svært. Han tager ikke kontakt til de andre børn eller de voksne og trækker sig fra samvær og snakke. Det er også svært at fastholde ham i aktiviteter, som han forsvinder hurtigt fra, hvis de voksne ikke står tæt på ham hele tiden. I stedet isolerer han sig med sin telefon.

Så starter der en ny dreng i klubben ved navn Villy. Villy har det lidt på samme måde som Anton. Han kender heller ikke de andre børn og er genert, men i modsætning til Anton melder han sig af sig selv til at deltage i aktiviteter i klubben. De voksne tænker, at de to drenge vil være et godt match. De sørger derfor for at sætte de to sammen på hold som led i forskellige aktiviteter og får dem til at stå for at arrangere nogle aktiviteter sammen med hjælp fra de voksne.

Anton og Villy finder hurtigt hinanden og er nu uadskillelige både i og uden for klubben. De kommer hver dag i klubben, og deres venskab har gjort, at de begge to nu tør mere socialt. De er sammen med både de andre børn og de voksne og er med til aktiviteterne.

Fortælling af leder, tilbud til mellemtrinsalderen

Medarbejdere og ledere fortæller, at aktiviteter, der involverer alle børn og unge, har en særlig kvalitet, fordi det ryster gruppen af børn eller unge sammen og får dem til at føle sig som en del af det store fritids- og klubfællesskab. Særlige aktiviteter og ture ud af huset er også noget af det, som både de yngre og de ældre børn selv nævner, skaber fællesskab og et tilhørsforhold til hele tilbuddet, når man drager af sted sammen – ligesom de fortæller om ture ud af huset, når de skal beskrive, hvad en særligt god dag i tilbuddet er.

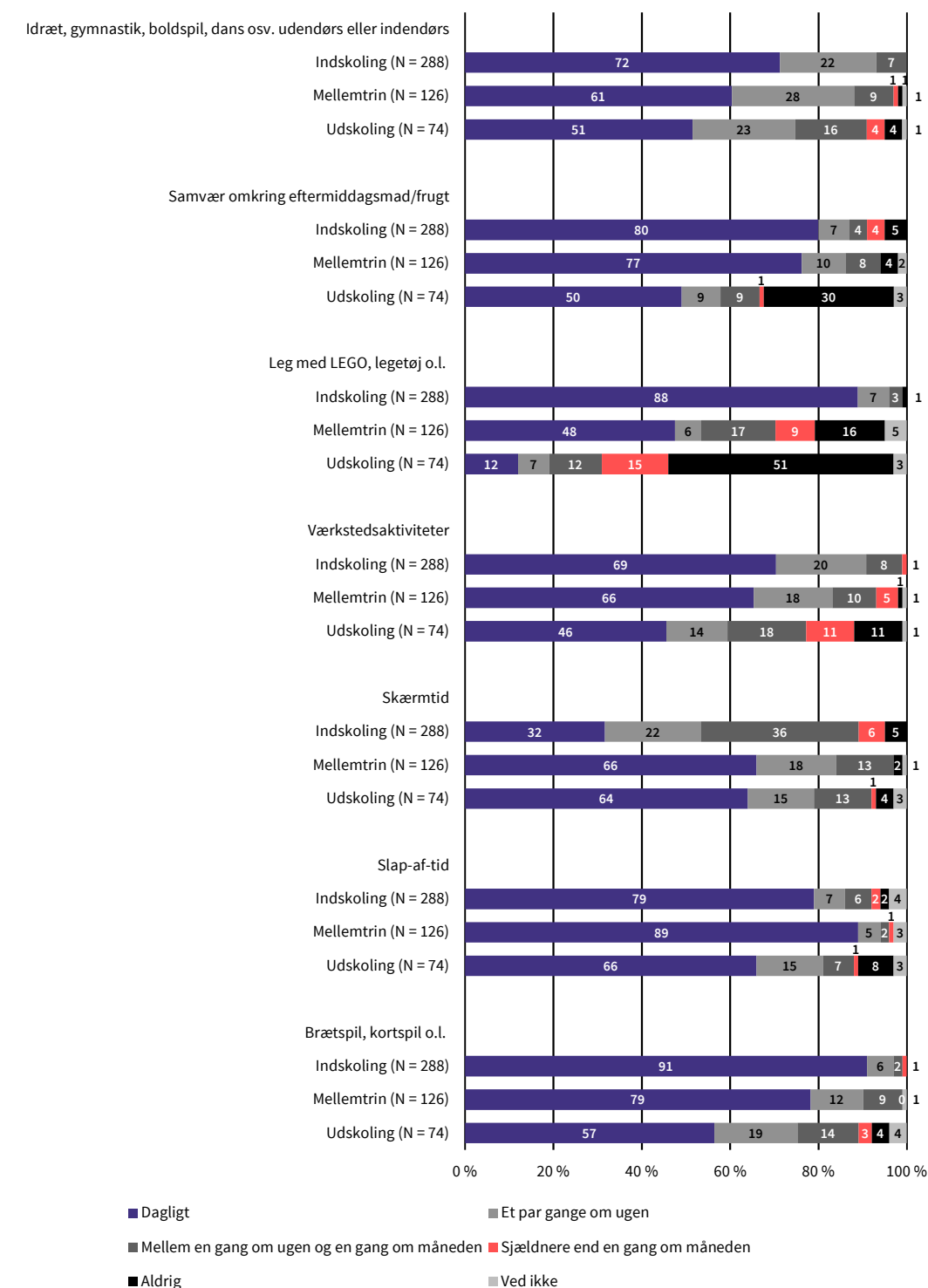
Aldersopdelte aktiviteter som fx shoppingtur eller diskotek er ifølge medarbejdere og ledere med til at gøre det attraktivt for de ældste aldersgrupper at deltage. Ligesom samværet med jævnaldrende bliver fremhævet som en vigtig del af børns og unges identitetsdannelse. Særligt børn i indskolings- og mellemtrinsalderen giver dog samtidig udtryk for, at de også sætter pris på at lave ting sammen med børn og unge, der er ældre og yngre end dem selv. Det kan fx handle om, at de har fælles interesser – ligesom de oplever, at man kan lære noget af hinanden og kan blive en del af det store fællesskab ved netop at være sammen på tværs af alder og ikke kun med dem, man kender i forvejen, fx fra sin klasse.

De mest udbredte aktiviteter i fritids- og klubtilbud

I spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere har vi spurgt om, hvor ofte medarbejdere foretager de mest almindelige aktiviteter sammen med børn eller unge i tilbuddet. Som figur 6.1 viser, er idræt, dans, boldspil og andre fysiske aktiviteter populære på tværs af alderstrin, ligesom det gør sig gældende for værkstedsaktiviteter, brætspil/kortspil, slap-af-tid og samvær omkring mad eller frugt. Leg med legetøj finder hovedsageligt sted i tilbud for børn i indskolings- og mellemtrinsalderen, mens det hovedsageligt er børn og unge i tilbud til mellemtrins- og udskolingsalderen, der har skærmtid som aktivitet.

FIGUR 6.1

Hvor ofte foretager det pædagogiske personale i tilbuddet sig følgende med børnene/de unge i en almindelig uge, dvs. en uge, der ikke er placeret i skoleferien?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Visse typer af aktiviteter er i særlig grad blevet sjældnere ifølge de ledere, som har mulighed for at sammenligne med tiden før skolereformen i 2014. Det gælder ture ud af huset, men det gælder også aktiviteter som drama/teater, musik og madlavning. I det kvalitative datamateriale giver ledere og medarbejdere udtryk for, at disse typer aktiviteter forudsætter længere tid, kontinuitet og fordybelse, som nu er blevet mere trængt grundet kortere åbningstider i tilbuddene, og at børn og unge kommer mere uregelmæssigt. Det vender vi tilbage til sidst i afsnittet her om kendetegn 1.

De voksne understøtter gode sociale relationer og fællesskab

Medarbejdere og ledere giver udtryk for, at det gør en forskel for børnene og de unge at komme i tilbuddene, når de voksne er nærværende og i øjenhøjde, drager omsorg, lytter aktivt uden at dømme og er der på børnenes og de unges præmisser. De oplever, at det er vigtigt, at de voksne i tilbuddene giver noget af sig selv, viser, hvem de er, og skaber et med- og modspil til børnene og de unge.

Det gør man ved at give sig tid. Ved at sige ”du er vigtig, jeg vil faktisk gerne være sammen med dig”. Og overholde de aftaler, man laver, være en troværdig voksen. Og være der.

Medarbejder, tilbud til mellemtrinsalderen

I datamaterialet viser det sig, at medarbejdere indtager flere forskellige roller i det pædagogiske arbejde, der understøtter børns og unges sociale relationer og deltagelsesmuligheder i fællesskaber. Den nærværende og understøttende rolle gælder i relationen til alle børn og unge i tilbuddene, hvor medarbejdere og ledere dog har en særlig opmærksomhed rettet mod børn og unge i udsatte positioner. De beskriver her, at der er forskellige grader af udsathed. Det kan fx være børn og unge, som oplever at være meget alene, har psykosociale vanskeligheder eller diagnoser eller har oplevet skilsmisse eller alvorlig sygdom hos deres forældre.

I det kvalitative datamateriale ser vi særligt syv voksenroller, der understøtter sociale relationer og fællesskab og er indbyrdes forbundne:

Den voksne som facilitator: Den voksne sætter en aktivitet i gang som afsæt for, at børn og unge kan finde hinanden, og når den voksne kan se, at børnene har fundet hinanden, trækker han eller hun sig. Med særlige aktiviteter som konkurrencer eller tur til en forlystelsespark er der også mulighed for at facilitere deltagelsesmuligheder og nye relationer, fx ved at sætte børn og unge sammen i hold på tværs af evt. grupperinger, så de får øjnene op for nye mulige venskaber.

Den voksne som motivator: Den voksne tager afsæt i særlige interesser hos børn eller unge, der står på sidelinjen, hvad angår det sociale fællesskab. Det kan fx være ved at samle flere børn, der har en livlig fantasi og elsker at fortælle historier, så de kan finde hinanden i en fælles aktivitet gennem fælles interesser. Det kan også være ved at motivere børn og unge til at deltage i en aktivitet ved at foreslå forskellige deltagelsesmuligheder, der tilgodeser deres lyst til at være med, også selvom den enkelte oplever, at det ikke altid er lige nemt at indgå i samspil med de andre – fx ved at være meddommer sammen med den voksne eller ved at være den, der uddeler kort i stedet for selv at deltage i spillet.

Den voksne sætter børn og unge i et godt lys over for hinanden: Den voksne skaber situationer, hvor børn eller unge kan få øjnene op for særlige styrker hos hinanden – særligt hos dem, der står lidt uden for fællesskabet, og som de andre måske ikke har øje for. I et af tilbuddene er der fx en pige, der er rigtig god til at danse, men til gengæld ikke har noget nært forhold til de andre børn. Den voksne arrangerer derfor danseundervisning for de andre børn med pigen som hjælpelærer, hvilket den voksne oplever, medvirker til, at de andre børn får øjnene op for pigen og alt det, hun kan. Der er tilsvarende et eksempel på en dreng, der står uden for fællesskabet – bl.a. fordi han kommer fra en anden skole end de andre børn, og fordi han endnu ikke taler så meget dansk. Til gengæld er

han rigtig god til at spille PlayStation. Den voksne samler derfor en lille gruppe interesserede børn, som drengen over flere gange lærer nogle forskellige spil, og de børn er nu gode venner.

Den voksne som opsøgende: Den voksne agerer flyver – som en, ”der ser, at et barn sidder i et hjørne og ikke har nogen at lege med”, og på den baggrund spørger ind til og undersøger, hvad barnet oplever og kunne tænke sig, og så hjælper barnet – fx med at komme ind i samværet eller en leg (igen). Flyverfunktionen er en organisatorisk funktion, som især tilbud til børn i indskolingsalderen har, men den opsøgende rolle går dog igen på tværs af tilbuddene til børn og unge. Den opsøgende rolle kan bl.a. være knyttet til, at man i tilbuddet har en særlig opmærksomhed på et barn eller en ung i mistrivsel. Som fx en voksen, der straks kommer hen til en dreng, der ankommer i klubben efter skole, og spørger til, hvordan han har det. Da drengen fortæller, at det har været en dårlig dag, går den voksne med hen og snakker med ham i et rum og får bagefter drengen med i et spil bordtennis sammen med nogle andre børn.

Den voksne som inkluderende: Den voksne er nysgerrig på børns og unges adfærd og snakker med dem om hinandens behov, intentioner og reaktioner. I et tilbud til børn i indskolingsalderen beskriver lederen det som, at både voksne og børn skal være ”inkluderklar”. Det forudsætter, at gruppen også tilpasser sig i processen for at kunne forstå og være åben over for, at nogle børns særlige behov betyder, at der kan gælde særlige hensyn, hvilket kan bane vejen ind i fællesskabet – fx er det ikke alle børn, der har det godt med at sidde stille i en gruppe i længere tid, hvor der her kan være plads til at gå til og fra for den enkelte.

Den voksne som improvisator: Den voksne tilpasser og justerer aktiviteter og rammer for samvær børn eller unge imellem efter deres behov. Hvis en gruppe af børn eller unge alligevel ikke er optagede af en aktivitet, eller aktiviteten ikke fungerer, kan den voksne forsøge at justere aktivitetens indhold ved at gribe børnenes og de unges initiativer og forslag eller ved at finde på en helt anden aktivitet. Samtidig kan faste regler bøjes og tilpasses af de voksne – fx ved at udvide ellers afgrænsede spilletider – hvis de voksne oplever, at der er et godt socialt samspil i gang. Her overtrumfer hensynet til det igangværende sociale fællesskab de gældende regler.

Den voksne som konfliktløser: Den voksne hjælper børn og unge med at forstå og løse konflikter indbyrdes ved at få dem til at se tingene fra hinandens perspektiver og få øje på hinandens intentioner bag den konkrete situation. Den voksne kan også agere konfliktløser ved at bruge sig selv som rollemodel, fx når børn eller unge taler grimt til hinanden. Her handler det om at gå foran og vise, ”hvordan vi taler til hinanden, og hvordan vi agerer sammen”, fortæller en medarbejder.

Arbejdet med aktiviteter som afsæt for fællesskab – set i lyset af skolereformen

I spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere er de blevet spurgt om en række udfordringer i at skabe fritids- og klubtilbud af høj kvalitet. Det er særligt udfordringer, der er affødt af, at børn og unge er længere tid i skole og derfor har kortere tid i tilbuddene.

Lederne giver udtryk for, at de oplever, at den tid, børn og unge opholder sig i tilbuddet på en given dag, er for kort til, at det giver mening at starte længerevarende aktiviteter, der kræver fordybelse. Derudover kommer nogle børn og unge i tilbuddene færre dage om ugen, hvilket gør det sværere at gennemføre aktiviteter, som strækker sig over flere sammenhængende dage.

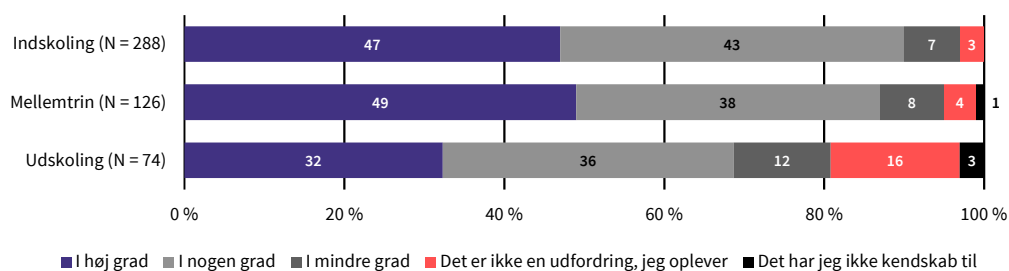
Lederne er blevet spurgt om tre udfordringer, som i det nedenstående præsenteres i rækkefølge, efter hvor meget de fylder i medarbejderes og leders oplevelser og fortællinger i det kvalitative datamateriale. De tre udfordringer er: 1) kortere tid, fra børn og unge kommer i tilbuddene, til de skal hjem, 2) færre dage, hvor børn og unge kommer i fritids- og klubtilbud, om ugen, og 3) at der ikke er voksne nok i tilbuddene.

Tiden i fritids- og klubtilbud er blevet kortere

Ledere, særligt i tilbud til børn i indskolings- og mellemtrinsalderen, oplever, at den største udfordring for at skabe fritids- og klubtilbud af høj kvalitet er, at der er aktiviteter, som tilbuddene har svært ved at lave, fordi tiden, fra børnene kommer, til de går, er for kort. 47 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen og 49 % i tilbud til børn i mellemtrinsalderen oplever, at det i høj grad påvirker hverdagen, mens kun hhv. 10 % og 13 % på tværs af tilbuddene til børn i disse aldersgrupper oplever, at det gælder i mindre grad eller slet ikke. Oplevelsen er lidt mindre markant i tilbud til unge i udskolingsalderen, hvor ændringen i skoledagens længde også har været mindre, og hvor, som vi har beskrevet i kapitel 3, der også kan være åbent om eftermiddagen. 32 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen oplever, at denne udfordring i høj grad påvirker hverdagen, og 36 %, at det gælder i nogen grad.

FIGUR 6.2

I hvor høj grad oplever du, at følgende udfordringer påvirker din hverdag i tilbuddet og de muligheder, I har for at skabe et fritidstilbud af høj kvalitet? – Der er aktiviteter, vi har svært ved at lave, fordi tiden, fra børnene/de unge kommer, til de går, er for kort

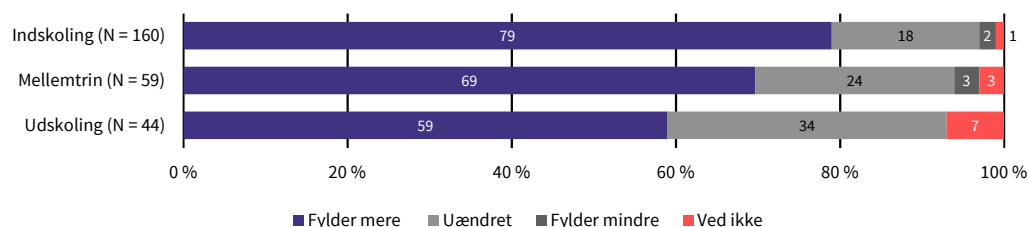
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Når de ledere, der også har været ledere før 2014, bliver spurgt, om de oplever, at denne udfordring fylder mere, er uændret eller fylder mindre i forhold til tiden før dette tidspunkt, svarer 79 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, at den fylder mere. Det samme gælder for 69 % af lederne i tilbud til mellemtrinsalderen og 59 % af lederne i tilbud til udskolingsalderen. Der er dog også mellem 18 og 34 % af lederne, der oplever, at der ikke er sket nogen ændring.

FIGUR 6.3

Vurderer du, at denne udfordring fylder mere, er uændret eller fylder mindre i hverdagen i tilbuddet nu sammenlignet med tiden før august 2014? – Der er aktiviteter, vi har svært ved at lave, fordi tiden, fra børnene/de unge kommer, til de går, er for kort

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: I figuren er kun medregnet respondenter, der var ledere før august 2014.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Børns og unges kortere tid i fritids- og klubtilbud gør ifølge medarbejdere og ledere, at der ikke længere er den samme tid til at tage på ture ud af huset og gennemføre andre tidskrævende aktiviteter. De tilbud, der har åbent i ferierne, forsøger i stedet at gennemføre ture ud af huset her.

Medarbejdere og ledere fortæller også, at der ikke længere er samme tid til at inddrage børn og unge i forberedelse af aktiviteter som fx tilberedning af mad både til om eftermiddagen og til fællesspisning om aftenen (fx ved at skrælle grøntsager eller lave dej til boller eller kage).

Samlet set oplever medarbejdere og ledere, at skolereformens længere skoledage påvirker kvaliteten af fritids- og klubtilbud. Først og fremmest fordi den påvirker muligheden for at arbejde med sociale relationer og deltagelsesmuligheder gennem mere tidskrævende aktiviteter som ture ud af huset.

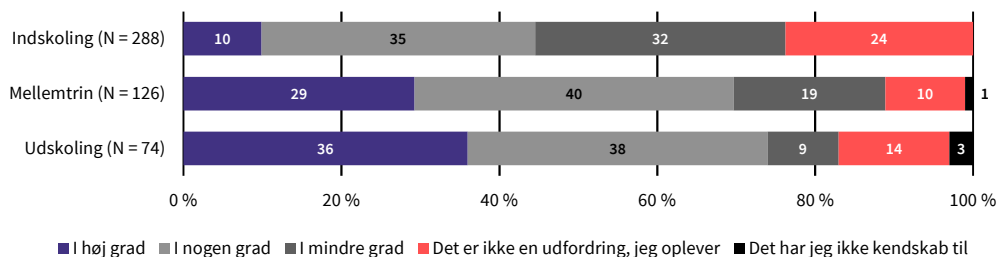
Medarbejdere og ledere i tilbud på skoler, der anvender § 16 b til at afkorte skoledagen (beskrevet i rapportens indledning), oplever det som et tiltag, der giver muligheder for at arbejde med mere tidskrævende aktiviteter de ugedage, hvor børn og unge kommer tidligere i deres fritids- og klubtilbud. Anvendelsen af § 16 b ændrer dog ikke på, at børn og unge fortsat har kortere tid i fritids- og klubtilbud, end de havde før skolereformen.

Børn og unge kommer mere uregelmæssigt i tilbuddene

Lederne er i spørgeskemaundersøgelsen også blevet spurgt om, i hvilken grad det forhold, at børn og unge kommer mere uregelmæssigt, påvirker hverdagen i tilbuddet. Som figur 6.4 viser, er det en udfordring, som navnlig opleves, hvad angår de lidt større børn og unge, altså i mellemtrins- og udskolingsalderen, hvor hhv. 29 % og 36 % af lederne oplever, at det i høj grad påvirker hverdagen. På tværs af alle alderstrin oplever ca. en tredjedel af lederne, at det er et forhold, som fylder mere i hverdagen nu, end det gjorde før 2014. I interviewene med medarbejdere og ledere ser det ud til at have en negativ betydning dels for kontinuiteten i de aktiviteter, der strækker sig over et længere forløb (fx arbejde i værksteder), og dels for relationen til de andre børn eller unge eller til de voksne, da disse aktiviteter netop ses som en adgang til sociale fællesskaber.

FIGUR 6.4

I hvor høj grad oplever du, at følgende udfordringer påvirker din hverdag i tilbuddet og de muligheder, I har for at skabe et fritidstilbud af høj kvalitet? – Det er vanskeligt at lave aktiviteter, der strækker sig over flere dage i træk, fordi børn/unge kommer uregelmæssigt i tilbuddet

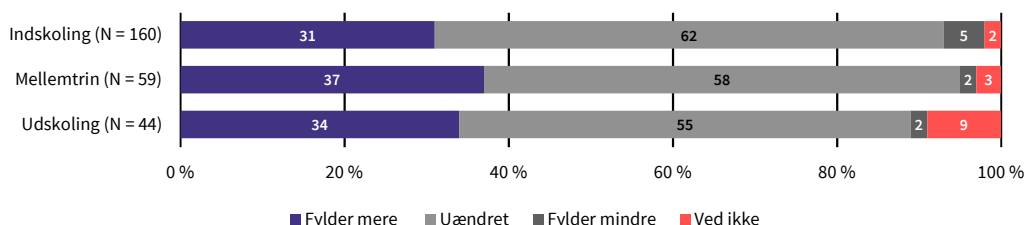

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

FIGUR 6.5

Vurderer du, at denne udfordring fylder mere, er uændret eller fylder mindre i hverdagen i tilbuddet nu sammenlignet med tiden før august 2014? – Det er vanskeligt at lave aktiviteter, der strækker sig over flere dage i træk, fordi børn/unge kommer uregelmæssigt i tilbuddet

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: I figuren er kun medregnet respondenter, der var ledere før august 2014.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

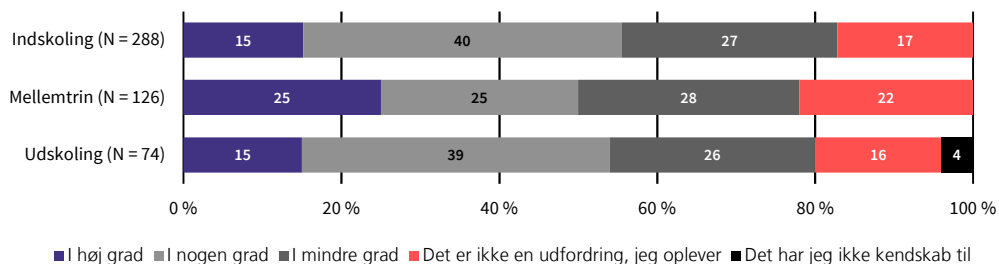
For få voksne

Spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere indeholder også spørgsmål om, hvorvidt der er aktiviteter, tilbuddene ikke kan lave, fordi der er for få voksne. Ca. halvdelen af lederne på tværs af tilbuddene oplever, at det i høj grad eller i nogen grad påvirker hverdagen, at der er aktiviteter, som de ikke kan lave, fordi de er for få voksne, og mellem 30 % og 40 % af lederne oplever, at det er en udfordring, der fylder mere nu, end den gjorde før 2014.

I interviewene nævner medarbejdere og ledere det også som en udfordring i hverdagen, at der er for få voksne, hvor de fortæller, at det særligt kan være en udfordring, hvad angår det at inkludere alle børn og unge i fællesskaber – også de børn og unge, som af forskellige årsager kan have svært ved at danne sociale relationer. De børn og unge har nemlig ifølge medarbejdere og ledere i højere grad brug for dem som voksne til at blive hjulpet til deltagelse i de fællesskabende aktiviteter.

FIGUR 6.6

I hvor høj grad oplever du, at følgende udfordringer påvirker din hverdag i tilbuddet og de muligheder, I har for at skabe et fritidstilbud af høj kvalitet? – Der er aktiviteter, vi ikke kan lave, fordi vi er for få voksne i tilbuddet

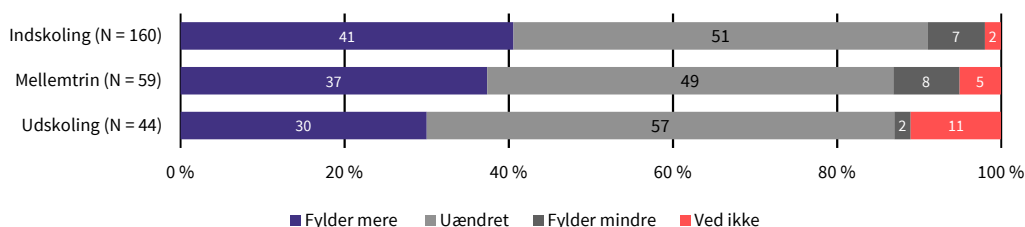

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

FIGUR 6.7

Vurderer du, at denne udfordring fylder mere, er uændret eller fylder mindre i hverdagen i tilbuddet nu sammenlignet med tiden før august 2014? – Der er aktiviteter, vi ikke kan lave, fordi vi er for få voksne i tilbuddet

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: I figuren er kun medregnet respondenter, der var ledere før august 2014.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

6.3 Kendetegn 2: Børn og unge har fri tid og medbestemmelse i fritids- og klubtilbud

Den fri tid til at være sig selv, til at være sammen og til at vælge, hvad man har lyst til at lave, er væsentlig, når børn og unge er i fritids- og klubtilbud. Det peger både faglitteratur (bilag 1) og det empiriske datamateriale på. Faglitteratur peger samtidig på, at det er vigtigt, at den fri tid er et frirum uden nogen på forhånd opsatte mål for, hvad der skal komme ud af den, fordi det er op til børnene og de unge selv at forme den – fx i det legende samvær, der også understøtter børns og unges kreativitet og fantasi, fordi der her er plads til at udforske og prøve sig frem (bilag 1).

En forudsætning for den fri tid er på den måde medbestemmelse over, hvad den fri tid bruges til. Det er der også et vigtigt dannelsesaspekt i ifølge både faglitteratur og medarbejdere og ledere, fordi den klæder børn og unge på til at mestre eget liv, tage ansvar og træffe beslutninger som en del af et lille demokrati i det store samfundsdemokrati (bilag 1). Medbestemmelse indebærer dermed også, at børn og unge har mulighed for at øve indflydelse på udformningen af hverdagen i fritids- og klubtilbud, hvilket medarbejdere og ledere giver udtryk for, er helt essentielt, da det gør det til børnenes og de unges egne tilbud, hvor de synes, det er sjovt at komme.

Børns og unges fri tid er hellig og står i modsætning til skoletid. Det siger både børn, unge, medarbejdere og ledere i interviewene. Samtidig har medarbejdere og ledere en række holdninger til, hvad kvalitet i den fri tid er, og det står i nogle tilfælde i modsætning til det, børn og unge selv giver udtryk for, at de har lyst til. Det kan betyde, at deres fri tid og medbestemmelse bliver udfordret, hvilket opleves som et dilemma i det pædagogiske arbejde.

I dette afsnit beskriver vi først, *hvad* de i fritids- og klubtilbuddene forstår ved fri tid og medbestemmelse, og *hvorfor* begge dele er centrale for oplevelsen af kvalitet. Bagefter sætter vi fokus på, *hvor* dan medarbejdere og ledere arbejder med at understøtte, at den fri tid er til stede, og at børn og unge kan afprøve det at øve indflydelse og være med til at bestemme i hverdagen i tilbuddene.

6.3.1 Sådan forstår de fri tid og medbestemmelse

Den fri tid er det særegne for fritids- og klubtilbud – som en tid, der står i modsætning til skoletid og undervisning. Det giver medarbejdere, ledere, børn og unge udtryk for på forskellige måder. For børnene og de unge handler det om, at ”der er mere frit i fritiden” til forskel fra skolen, hvor ”tingene allerede er bestemt”, og hvor ”man skal være koncentreret hele tiden”. I tilbuddene kan de være mere sammen med deres venner og fx selv bestemme, hvornår de går i gang med noget og drop- per ud af det igen, og hvornår de vil sidde ned eller gå rundt, være indenfor eller udenfor.

Man er mere fri her. Man kan gøre, lige hvad man har lyst til. Det er bare sjovere.

Barn, tilbud til mellemtrinsalderen

Medarbejdere og ledere beskriver i tråd med børn og unge den fri tid som det selv at vælge, hvad man har lyst til. De beskriver den fri tid som ”hellig” og som et frirum, hvor børn og unge samtidig kan trække sig og koble fuldstændigt af – nogle gange også uden de voksnes tilstedeværelse.

Børns selvorganiserede leg har her en særlig betydning, fordi børn i legen finder på, udforsker ting og prøver sig selv af i relation til hinanden. Det udvikler ifølge medarbejdere og ledere børnenes selvværd, selvstændighed, kreativitet og fantasi og deres sociale bånd til hinanden. Det samme gør sig gældende for de ældre børn og unge i deres legende samvær – fx gennem forskellige former for spil eller gennem det at udforske og prøve nye ting af i fællesskaber – hvor de ifølge medarbejdere og ledere også lærer sociale spilleregler.

En forudsætning for fri tid er børns og unges medbestemmelse over, hvad de bruger deres tid på. Det fortæller medarbejdere og ledere i interviewene. Samtidig mener de, at medbestemmelse bi- drager til, at børn og unge danner deres egne meninger og lærer at træffe selvstændige beslutn- inger og prioritere deres tid. Det er en del af det at lære at mestre sit eget liv. Ligesom børn og unge lærer at tage medansvar for fællesskabet, når de som en del af en medbestemmelsesproces skal forholde sig til, hvad de andre børn og unge ønsker, eller hvordan det, der bliver besluttet, får be- tydning for andre. Det kan også være at lære, hvorfor man ikke altid får det, som man ønsker, og hvordan man i en beslutningsproces lægger forskellige argumenter til grund og søger at forene di- vergerende hensyn, fortæller medarbejdere og ledere. Den læring, der er i at være med til at præge

og forvalte medbestemmelse i det nære demokrati, klæder ifølge medarbejdere og ledere børn og unge på til at deltage i et demokratisk samfund, der er forpligtende, og hvor man tager ansvar for hinanden.

Det handler om, at børnene selv skal lave deres egen fremtid og blive unge og selvstyrende. Vi har i mange år haft tendens til selv at gå ind og styre. Det handler om at skubbe de unge foran og så understøtte dem i deres udvikling.

Leder, tilbud til udskolingsalderen

Når lederne i spørgeskemaundersøgelsen bliver bedt om at prioritere, hvilke tre formål de ser som de vigtigste for fritids- og klubtilbud, så kommer formålet om ”at opøve børns og unges evne til at mestre eget liv og træffe egne valg” ind på en andenplads på tværs af tilbuddene – kun overgået af formålet om ”at udvikle børns og unges evne til at indgå i forpligtende relationer og fællesskaber”, som vi beskrev i afsnittet om kendetegn 1. På tværs af tilbuddene er der omkring 80 % af lederne i tilbud til børn og unge i indskolingsalderen, mellemtrinsalderen og udskolingsalderen, der vælger formålet om ”at opøve børns og unges evne til at mestre eget liv og træffe egne beslutninger” som deres første-, anden- eller tredjeprioritet. Det stemmer godt overens med, at både medarbejdere og ledere i interviewene giver udtryk for, at de ser en stor værdi i, at børn og unge lærer at mestre deres eget liv og træffe selvstændige beslutninger.

I interviewene giver medarbejdere og ledere også udtryk for, at medbestemmelse handler om, at hvis børn og unge skal opleve, at det, de kommer med, bliver hørt og er væsentligt, så skal de have indflydelse på hverdagen i tilbuddene. Samtidig med at det bare er mere spændende at komme et sted, hvor man har fået lov til at bestemme, hvad der skal ske, som en medarbejder formulerer det.

Børn og unge tillægger også selv deres indflydelse på udformningen af hverdagen positiv betydning for deres oplevelse af tiden i tilbuddene.

Det er megafedt, at man kan være en del af, hvordan det bliver hernede. Så det ikke kun er de voksne, der bestemmer, og så vi også kan sige, hvad vi godt kunne tænke os.

Barn, tilbud til mellemtrinsalderen

6.3.2 Sådan arbejder de med fri tid

Fri tid og medbestemmelse er altså gensidigt forbundne, når børn og unge er i fritids- og klubtilbud. Nu retter vi blikket mod de måder, medarbejdere og ledere arbejder på for at understøtte fri tid med plads til børns og unges egne initiativer, valg og medbestemmelse.

Medarbejdere og ledere understøtter bl.a. den fri tid ved at skabe et godt miljø for børns selvorganiserede leg og et legende samvær med plads til selv at finde på og prøve sig af i relation til de andre børn og unge.

For de yngste børn er frirummet ofte relateret til leg, uden at de voksne blander sig. Observations- og interviewmaterialet viser, at fritids- og klubtilbud er meget bevidste om at skabe og indrette rum, hvor børnene selv kan bestemme, hygge sig og lege fx restaurant eller udklædning, og hvor de voksne kun kigger ind en gang imellem for at se, om alle har det godt. Medarbejdere og ledere kalder det fri leg, hvilket relaterer sig til, at legen er selvorganiseret af børnene og ikke har et særligt formål opsat af de voksne.

De ældre børn og unge i mellemtrins- og udskolingsalderen fortæller, at de også leger – fx fangeleg, rollespil eller computerspil – men det er ikke dem alle, der kalder det for leg. Der er dog stadigvæk tale om et legende samvær, hvor man pjatter og hygger sig sammen og prøver sig selv af socialt, og

hvor de voksne ikke er til stede og sætter rammer for samværet. De ældre børn og unge giver eksplicit udtryk for, at de på den ene side ønsker samværet med de voksne, men at de på den anden side også ønsker samværet alene med andre børn og unge. Det betyder, at de voksne skal balancere mellem at være tæt på og at give plads til samvær uden voksenindblanding. Her gør de voksne brug af det, som vi i afsnittet om kendetegn 1 kaldte for rollen som improvisator – dvs. at de tilpasser situationen til børnenes og de unges initiativer koblet med deres egne pædagogiske hensigter om, at alle skal have det godt og indgå i fællesskaber.

Det, der er på spil, når børn og unge får deres eget frirum, er, at der udvikler sig noget [...] De skal have plads til det. Bare det, at jeg viser respekten som voksen. Jeg banker på og siger dermed, at ”jeg ved godt, at der foregår noget herinde”. Jeg siger ikke, det er forkert eller noget som helst. Men jeg siger, at ”I skal have plads til det”. Når der så er tid og rum til, at nogle vil tale, så kommer de til os.

Medarbejder, tilbud til udskolingsalderen

De voksne vil noget med børnene og de unge i deres fri tid

Medarbejdere og ledere søger at finde den *hårfine balance* mellem at give børnene og de unge plads til bare at være og lade dem selv finde på i deres fri tid, samtidig med at de gerne vil noget med dem – fx arbejde med at få dem ind i fællesskabet eller sørge for, at de får rørt sig. Det oplever medarbejdere og ledere som et dilemma i det pædagogiske arbejde.

På den ene side gør vi de ting, vi tænker, børnene har brug for. På den anden side er det en afvejning af, at det er børnenes fritid, det, de gerne vil. Så det handler om at lave en kobling, for hvad kommer først? Er det, fordi jeg har tre børn, som har godt af at løbe rigtig meget, at jeg laver en aktivitet i hallen, hvor jeg tager 15 børn med sammen med de tre? Eller hvordan motiverer vi de børn, som har brug for at løbe? Og skal vi det i deres fritid? Hvis vi skal, handler det om at finde ud af, hvad de har lyst til, og prøve at lave aktiviteter ud fra det.

Leder, tilbud til mellemtrinsalderen

Samtidig vælger fritids- og klubtilbud også nogle gange at have en skal-aktivitet først og fremmest for at fremme fællesskabet, fx skovstratego med det formål at ryste alle sammen inden den fælles aftensmad. Tilbuddene har dog erfaringer med, at når der er skal-aktiviteter, er der også risiko for, at især større børn og unge tager hjem fra fritids- eller klubtilbuddet, hvis de ikke har lyst til at være med. Balancen – eller dilemmaet – består derfor i at respektere børnenes og de unges medbestemmelse og frirum og så motivere til at deltage i aktiviteter, som medarbejdere og ledere oplever, har kvalitet, fx ved at de understøtter fællesskab. Den tilgang svarer til voksenrollen som motivator, som vi beskrev under kendetegn 1.

Børn og unge har brug for den fri tid

Den fri tid i fritids- og klubtilbud har været vigtig før og er det fortsat efter skolereformens indførelse i 2014. Det giver medarbejdere og ledere udtryk for. Skolereformens længere skoledage med mere skemalagt tid og mindre tid i tilbuddene har dog skærpet medarbejderen og lederes opmærksomhed på, at børn og unge i højere grad selv skal have lov til at bestemme over deres fri tid – fx ved selv at vælge aktiviteter til og fra.

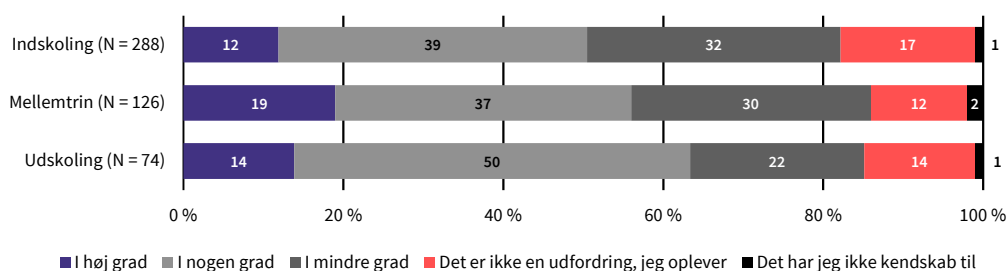
Samtidig fortæller medarbejdere og ledere i interviewene, at nogle børn og unge er mere trætte nu efter en længere skoledag, og de giver derfor også børnene og de unge mere plads til at kunne slappe af, når de er i tilbuddet.

I spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere svarer hhv. 51 %, 56 % og 64 % af lederne i tilbud til børn og unge i indskolingsalderen, mellemtrinsalderen og udskolingsalderen, at de oplever, at det

i høj grad eller i nogen grad er en udfordring, at børnene og de unge ikke er oplagte til at lave aktiviteter på det tidspunkt af døgnet, hvor de er i tilbuddet.

FIGUR 6.8

I hvor høj grad oplever du, at følgende udfordringer påvirker din hverdag i tilbuddet og de muligheder, I har for at skabe et fritidstilbud af høj kvalitet? – Der er aktiviteter, som vi ikke kan lave, fordi børnene/de unge ikke er oplagte til dem på det tidspunkt af døgnet, hvor de er i tilbuddet

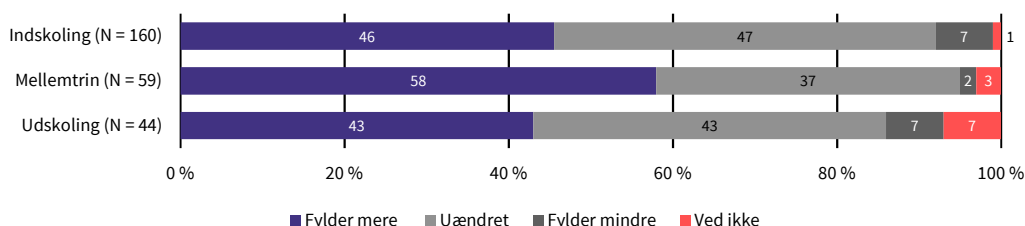
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Det er en udfordring, som 46 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen oplever, fylder mere efter skolereformen og dens længere skoledage, mens det samme gør sig gældende for 58 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 43 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen.

FIGUR 6.9

Vurderer du, at denne udfordring fylder mere, er uændret eller fylder mindre i hverdagen i tilbuddet nu sammenlignet med tiden før august 2014? – Der er aktiviteter, som vi ikke kan lave, fordi børnene/de unge ikke er oplagte til dem på det tidspunkt af døgnet, hvor de er i tilbuddet

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: I figuren er kun medregnet respondenter, der var ledere før august 2014.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Spørgsmålet om, hvorvidt børn og unge er mere trætte som følge af den længere skoledag og derfor ikke er oplagte til at lave aktiviteter, oplever lederne dog generelt som et mindre problem end

det, at tiden i tilbuddet er blevet kortere. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 12 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, 19 % i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 14 % i tilbud til unge i udskolingsalderen, at de oplever det, at tiden i tilbuddene er blevet kortere, som en udfordring, der i høj grad påvirker hverdagen, og hhv. 39 %, 37 % og 50 %, at det i nogen grad er tilfældet. Ca. halvdelen af lederne på tværs af tilbuddene oplever samtidig, at det er en udfordring, der fylder mere nu sammenlignet med tiden før 2014.

6.3.3 Sådan arbejder de med medbestemmelse

De besøgte fritids- og klubtilbud arbejder med et kontinuum af uformelle og mere formelle måder at give børn og unge medbestemmelse på. De uformelle måder knytter sig særligt til den individuelle relation mellem barnet eller den unge og så den enkelte voksne, mens de formelle måder i højere grad knytter sig til en kollektiv medbestemmelse i hele børne- eller ungegruppen.

Den uformelle medbestemmelse kommer først og fremmest til udtryk, ved at børn og unge har medbestemmelse over egen tid, idet de stort set hele tiden kan til- eller fravælge, hvad de laver og engagerer sig i i tilbuddene – ligesom de i høj grad kan være med til at forme det, de deltager i, og komme med spontane idéer til nye aktiviteter eller indkøb af materialer. Medarbejdere fortæller, at det kræver nærværende voksne, der snakker med børnene om, hvad de er optaget af at lave og hvorfor, og improviserende voksne, der fx ændrer i planlagte aktiviteter for at lykkes med at understøtte den uformelle medbestemmelse.

En lidt mere formel måde at arbejde med at give børn og unge medbestemmelse på kan være, at de lægger ønsker eller ændringsforslag i en forslagskasse. 24 % af lederne af tilbud til børn i indskolingsalderen angiver, at de har en sådan, mens det samme gælder for hhv. 43 % og 50 % af lederne af tilbud til børn og unge i mellemtrins- og udskolingsalderen.

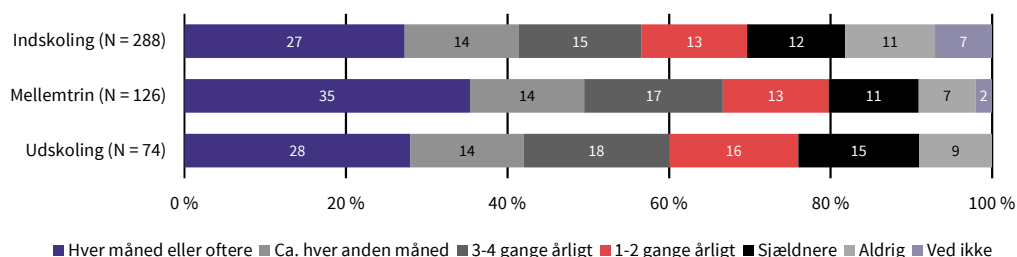
En pendant til forslagskassen er, at børn og unge udfylder et særligt skema, når de fx har idéer til indkøb af materialer til krea-værkstedet eller et nyt computerspil eller til særlige aktiviteter og ture ud af huset. I skemaet bliver børn og unge bedt om at argumentere for deres idé, forholde sig til, hvad den vil koste, og hvor mange de tror, der vil være interesserede i at deltage eller gøre brug af det, de foreslår, hvilket har betydning for, om der bliver bevilliget penge eller ej til formålet. Medarbejderne er her optaget af, at der er en gennemsigtighed i præmisserne for tilsagn eller afslag, så børnene og de unge kan forstå, hvorfor der bliver taget en bestemt beslutning. Det gør ifølge medarbejderne, at børn og unge oplever, at det, de kommer med, bliver hørt og taget til efterretning, men at der også kan være grunde til, at det ikke bliver til noget.

En anden mere formel måde at arbejde med at give børn og unge medbestemmelse på er børne- eller ungemøder og børne- eller ungeråd. Børne- og ungemøder bliver afholdt efter behov eller efter en fast plan med det fokus at indsamle viden om, hvordan børn og unge har det, eller om der er noget, som de gerne vil have ændret. Nogle tilbud har her en fast dagsorden, hvor der står, hvordan børnene har det, om der er noget, de gerne vil have ændret, og om de har forslag til nye aktiviteter. Til børne- eller ungerådene bliver børn og unge valgt ind som en del af en demokratisk proces, hvor de også får mulighed for at øve indflydelse på aktiviteter i tilbuddene på mandat fra de andre børn og unge, hvilket netop er med til at styrke deres forståelse af demokrati som et vigtigt dannelselement i udøvelsen af medbestemmelsen, som medarbejdere og ledere formulerer det. Andre tilbud har dog i medbestemmelsens navn droppet at gennemføre børne- eller ungemøder og at have børne- eller ungeråd, fordi børnene eller de unge ikke viste interesse for at deltage i disse.

I spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere kan vi se, at det er over halvdelen af alle tilbuddene på tværs af alder, der afholder børne- eller ungemøder minimum tre-fire gange om året.

FIGUR 6.10

Hvor ofte afholder I børnemøder/ungemøder i tilbuddet?

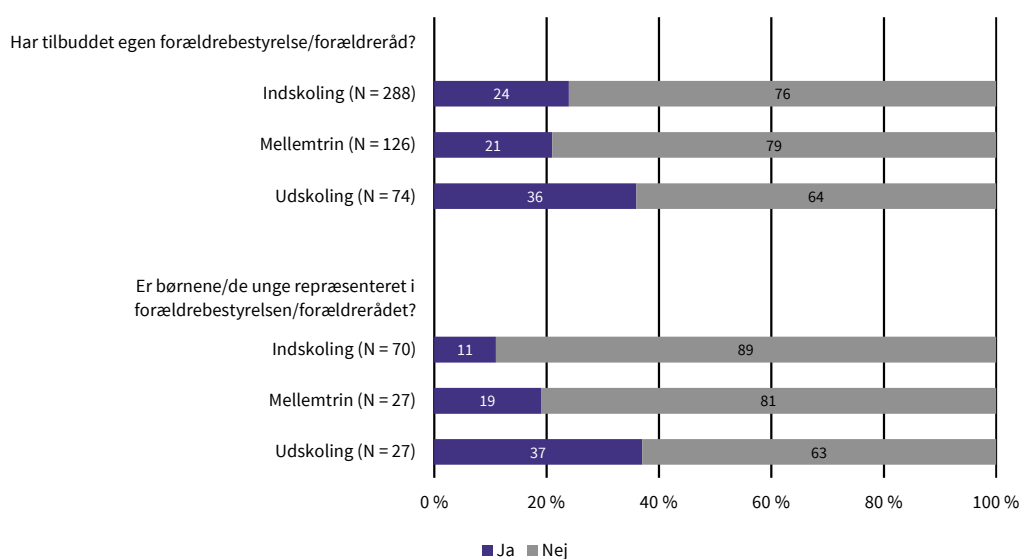
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

En endnu mere formaliseret inddragelse af børn og unge er i tilbuddenes bestyrelser, hvor det af spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere fremgår, at det dog er et mindretal af tilbuddene, der har egne forældrebestyrelser eller forældreråd. Det gælder for 24 % af tilbuddene til børn i indskolingsalderen, 21 % af tilbuddene til børn i mellemtrinsalderen og 36 % af tilbuddene til unge i udskolingsalderen. I gruppen af tilbud, der har egne bestyrelser eller råd, er det samtidig et mindretal, der har repræsentation af børn og unge i bestyrelsen, men det er noget, der forekommer – dog tydeligst i tilbud til unge i udskolingsalderen, hvor 34 % af tilbuddene, som har egne bestyrelser og råd, angiver, at de unge er repræsenteret i dem. For tilbud til børn i indskolings- og mellemtrinsalderen er tallene hhv. 11 % og 19 %.

FIGUR 6.11

Børns/unges repræsentation i evt. forældrebestyrelser/forældreråd

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: I den nederste figur er kun medregnet respondenter, der har angivet, at tilbuddet har egen forældrebestyrelse/eget forældreråd.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

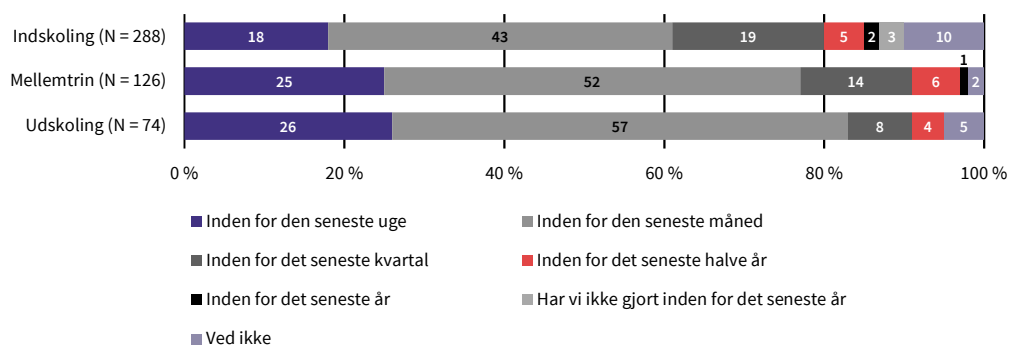
Hvordan medbestemmelse fører til nye tiltag og ændringer i tilbuddene

Både børn, unge, medarbejdere og ledere kommer med eksempler på, at medbestemmelse har givet konkrete former for udbytte. Det handler fx om de nævnte ture ud af huset, om indkøb af materialer eller om indretning af et lokale eller et areal. Det kan også handle om, hvordan man klæder sig på og omgås hinanden. Her havde en ungdomsklub fx en regel om, at de unge ikke måtte have hættten på deres hættetrøjer på, fordi medarbejderne mente, det signalerede, at de ikke deltog i fællesskabet. De unge var uenige i reglen og gav udtryk for, at det at tage hættten på handlede om, at de kunne have brug for lige at skærme sig lidt – eller bare syntes, det så smart ud. De voksne talte sammen om det og drøftede det med de unge på et husmøde, hvilket resulterede i, at man i klubben ikke længere håndhævede den regel.

I spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere kan vi se, at idealet om børns og unges medbestemmelse bliver udmøntet på forskellige måder. 60 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen svarer, at de inden for den seneste måned har ændret, tilpasset eller tilføjet noget nyt i hverdagen i form af fx aktiviteter eller indkøb af materialer som følge af ønsker fra børnene eller de unge. For tilbud til børn i mellemtrinsalderen er tallet 77 %, mens det er 83 % for tilbuddene til unge i udskolingsalderen.

FIGUR 6.12

Hvor ofte inden for den seneste tid har du oplevet, at I har ændret, tilpasset eller tilføjet noget nyt i hverdagen i tilbuddet i form af fx aktiviteter eller indkøb af materialer som følge af ønsker fra børnene/de unge?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Som nævnt giver børn og unge udtryk for, at de tillægger det stor betydning, at de er med til at bestemme, hvordan det er i tilbuddene, og at de også oplever, at de har mulighed for at være med til at bestemme, hvordan tingene skal være. Et eksempel på det er et tiltag i en klub, hvor det var en gruppe børn, der styrede klubben i en hel uge.

EKSEMPEL

Det er børnene selv, der styrer klubben

I en klub for børn i mellemtrinsalderen har man en model, hvor en mindre gruppe på fire-seks børn i en uge kan få lov til at styre klubben. De bestemmer, hvilke aktiviteter der skal være i den uge, og de har en sum penge at gøre godt med. De skal selv stå for tilmelding til aktiviteterne og for at lave aftaler med de medarbejdere, som skal deltage og være med til at stå for aktiviteterne – ligesom de skal hjælpe til med at lukke klubben om aftenen. Bag modellen ligger en demokratisk tankegang, der samtidig indeholder en måde at arbejde med børnenes ansvarsfølelse på. Tankegangen bag er at bestemme med ansvar, fordi det selv at styre klubben giver indblik i, at det ikke er så nemt, og at det, man beslutter, har nogle konsekvenser, også for de andre børn og unge, som man skal kunne gennemskue og tilgodese. Medarbejderne beskriver, at når børnene bliver medskabere af klubben, føler de mere ansvar og ejerskab over for klubben.

Fortælling af leder og medarbejdere, tilbud til mellemtrinsalderen

6.4 Kendetegn 3: De voksne indsamler og deler viden om børns og unges trivsel

For at understøtte arbejdet med børns og unges sociale relationer, udvikling og trivsel er det vigtigt, at fritids- og klubtilbud indsamler og deler viden om børnene og de unge. Det lægger både faglitteratur på området og det empiriske datamateriale vægt på, ligesom faglitteraturen fremhæver, at det er vigtigt at anvende systematiske metoder – som trivselssamtaler eller observation – til at identificere børn og unge, der har en perifer placering i de indbyrdes sociale relationer, så den viden kan bruges til at inkludere dem i fællesskabet. Børns og unges egne perspektiver på deres oplevelser af hverdagen bliver i faglitteraturen fremhævet som værdifulde i den sammenhæng (bilag 1). De besøgte tilbud giver imidlertid udtryk for, at de kunne have glæde af en højere grad af systematik i både vidensindsamling og vidensdeling for at være sikre på, at de har indblik i, hvordan *alle* børn og unge har det i tilbuddene, så ingen går under radaren.

I det følgende ser vi på, *hvad* medarbejdere og ledere forstår ved vidensindsamling og vidensdeling, og *hvorfor* det er en vigtig del af det at arbejde med kvalitet i tilbuddene – ligesom vi ser på, *hvordan* tilbuddene arbejder med begge dele.

6.4.1 Sådan forstår de vidensindsamling og vidensdeling

Når medarbejdere og ledere arbejder med at indsamle og dele viden om børns og unges oplevelser med at gå i fritids- og klubtilbud, er det for at blive klogere på deres trivsel og udvikling – det er for at have fingeren på pulsen, hvad angår det, der rører sig hos den enkelte og i samspillet mellem børnene og de unge.

De besøgte fritids- og klubtilbud fortæller, at de arbejder på forskellige måder med at indsamle og dele viden om, hvordan børn og unge har det i tilbuddene, for på den måde at kunne understøtte deres trivsel og udvikling. Tilbuddene gør brug af en *uformel* tilgang til vidensindsamling, hvor de i

hverdagen lægger mærke til og spotter, hvordan børn og unge har det, ligesom de kan gøre brug af en mere *formaliseret* tilgang, hvor de ved hjælp af forskellige metoder indsamler viden om et enkelt barn eller en enkelt ung eller en gruppe. Det samme gør sig gældende for deres vidensdeling, som der særligt er en formel ramme for på fælles personalemøder, mens daglige og mundtlige overleveringer foregår mere ad hoc og ofte uformelt.

Medarbejdere og ledere anvender først og fremmest den viden, de indsamler og deler med hinanden, til at hjælpe barnet eller den unge ind i sociale relationer – det kan være lokalt i tilbuddene eller i samspil med lærere i skolen. Det betyder også, at de bruger den indsamlede viden til at justere deres organisering af hverdagen, hvis de får kendskab til, at der er behov for at gøre noget anderledes, fx for at inkludere alle børn og unge i fællesskabet.

6.4.2 Sådan arbejder de med vidensindsamling

I interviewene fortæller medarbejdere og ledere om to overordnede tilgange til at indsamle viden om, hvordan børn og unge har det i tilbuddene – en uformel tilgang baseret på personalets daglige og umiddelbare oplevelser og indtryk og en mere formaliseret tilgang baseret på mere systematisk brug af metoder til at afdække børns og unges behov og trivsel.

Den uformelle tilgang sker i det daglige, hvor medarbejdere – og ledere, i det omfang de deltager i det pædagogiske arbejde – *bruger deres øjne og hører med deres ører, mærker efter og spotter* børns og unges samspil, og om der er nogen, der ikke er en del af samspillet. Medarbejdere og ledere beskriver det som en del af den grundlæggende pædagogiske faglighed, som noget, der ligger på rygraden, og som derfor typisk ikke er bundet op på brug af specifikke metoder, men i stedet forbundet til det, de omtaler som en relationspædagogisk praksis i samspillet mellem børn, unge og så de voksne. Samtaler kan også være en del af den uformelle tilgang, hvor barnet eller den unge kontakter den voksne for at tale om noget, der måske er svært – ligesom de voksne også kontakter børn og unge, hvis de har observeret noget, de er blevet nysgerrige på eller bekymrede over. Disse samtaler er ikke planlagt på forhånd – ligesom de heller ikke er struktureret ud fra særlige spørgsmål.

En mere formaliseret tilgang til den relationspædagogiske praksis er, at nogle af de besøgte tilbud gør brug af en organisatorisk model med primærvoksne, der varetager en opsøgende og koordinerende funktion, som også indebærer en særlig opmærksomhed på de børn, medarbejderen er primærvoksen for. Primærvoksne er nogle steder medarbejdere, der oplever, de har en særligt tæt relation til det enkelte barn eller den enkelte unge. Andre steder er medarbejdere automatisk primærvoksne for de børn, som de også har timer med i skolen. Den måde at arbejde på betyder, at ”man har fokus på alle børn i huset, så ingen børn bliver glemt”, som en medarbejder formulerer det.

Den formaliserede tilgang til vidensindsamling indebærer brug af særlige metoder som observation, spørgeskema og den mere strukturerede samtale. Her har medarbejdere og ledere ofte et rettet blik, der kan handle om, at de er nysgerrige efter at afdække barnets eller den unges sociale relationer, eller hvad de er optaget af og interesserer sig for. Det bruger de fx som afsæt for at igangsætte aktiviteter, hvor et barn, der har svært ved at knytte an til de andre børn socialt, kan blive ført sammen med andre med samme interesser og på den måde få hjælp til at danne en relation. Medarbejdere fortæller om, at de har et bevidst ressourcensyn som afsæt for vidensindsamlingen, der gør, at de har et særligt blik for det, som børn og unge lykkes med, og som de derfor gerne vil booste i deres arbejde med at understøtte den sociale trivsel. Det beskriver vi også under kendetegn 1, hvad angår de voksnes forskellige roller med hensyn til at understøtte børns og unges sociale relationer og fællesskaber.

Medarbejdere og ledere på tværs af tilbuddene giver udtryk for, at de særligt gør brug af observationer for at blive klogere på børns og unges hverdag. Det hænger bl.a. sammen med, at det er en metode, som de kan gøre brug af, når de alligevel er sammen med børnene og de unge, selvom de på den måde også ofte oplever at skulle mange ting på en gang. Medarbejdere tager fx udgangspunkt i nogle på forhånd aftalte kriterier for, at de kigger efter, hvem barnet eller den unge er sammen med, og hvad der sker i relationen til andre, ligesom de også kan have fokus på relationen til de voksne. Det, der typisk igangsætter en observation eller en anden form for vidensindsamling, er en bekymring for et konkret barn eller en konkret ung. Bekymringen kan ifølge medarbejdere og ledere opstå ved opstart i tilbuddet, i hverdagen i tilbuddet og i skolen eller på baggrund af en dialog med forældrene. En medarbejder fortæller om det at observere ud fra en bekymring for et barn:

Lige nu skriver jeg op, hvem der leger med hvem. For at finde ud af, om hun leger med nogen eller ej. Der har jeg fået et overblik, så hun er faktisk ikke altid alene. [...] Det er, fordi der lige har været skole-hjem-samtaler, og lærerne har været sådan” hvem leger med hvem?”. Og jeg ved, hvem der leger med hvem, og jeg ved, vi skal være mere obs på hende her. Så for at være mere obs har jeg i en uges tid ikke kun skrevet ned om hende, men om alle.

Medarbejder, tilbud til indskolingsalderen

De besøgte fritids- og klubtilbud anvender også andre formaliserede metoder til vidensindsamling. Der er bl.a. eksempler på at anvende forskellige former for spørgeskemaer i relation til social trivsel, som typisk afdækker, hvordan barnet indgår i fællesskabet, og dets legerelationer. Individuelle samtaler med et særligt fokus – fx som del af et forløb eller som forberedelse til trivselssamtaler i skolen – ud fra en række forberedte spørgsmål fylder samtidig en del i hverdagen, fortæller medarbejdere. Derudover er børne- eller ungemøder et forum, som medarbejdere bruger til at have faste kollektive samtaler eller dialoger med børnene og de unge om, hvordan de har det i tilbuddet, som vi også beskrev under kendetegn 2. Medarbejdere fortæller, at børnene og de unge enten på selve børne- eller ungemødet eller efterfølgende kommer hen til dem og fortæller om, hvordan de har det – det kan handle om noget, som de synes, har været særligt sjovt at lave, eller at de er blevet kede af noget. På den måde viser de som voksne, at de er optagede af, hvordan det opleves at være barn eller ung i tilbuddet, siger en medarbejder.

Samtidig giver medarbejdere og ledere dog også udtryk for, at det kan være svært at finde tid til at lave en mere systematisk vidensindsamling i en travl hverdag, hvor der ofte er andre ting, der presser sig på og skal handles på nu og her. De oplever, at de i højere grad kunne have brug for en mere systematisk tilgang til vidensindsamlingen for at sikre, at de når rundt om alle børn og unge, så der ikke er nogen, der går under det, som de kalder for radaren, hvilket kan resultere i, at de ikke får den hjælp, de har brug for – ligesom de heller ikke kan arbejde med alle børns og unges udvikling af fx sociale kompetencer, hvis de ikke har indblik i deres sociale samspil med andre børn og unge.

6.4.3 Sådan arbejder de med vidensdeling

De besøgte fritids- og klubtilbud giver udtryk for, at de er optaget af at dele viden om børns og unges trivsel og udvikling med hinanden. De typiske kanaler for vidensdeling er dels møder, hvor de på mere formel vis drøfter, hvordan børn og unge har det, dels daglige mundtlige og skriftlige overleveringer, som primært sker ad hoc og oftere uformelt.

I interviewene fortæller medarbejdere og ledere, at de deler viden med hinanden ad forskellige kanaler. På personalemøder er der typisk en fast og mere formel struktur med et punkt, hvor man gennemgår de børns eller unges trivsel og udvikling, der aktuelt er en opmærksomhed på eller bekymring for. Der foregår også mere uformelle, daglige og løbende mundtlige overleveringer og opfølgninger efter behov, og alt afhængigt af om de relevante medarbejdere er på arbejde på samme

tid. Ved en bekymring vender medarbejdere typisk det, de har set og hørt, med barnets eller den unges primærvoksen, der står for både at indsamle viden, at koordinere tiltag og at kommunikere ud til andre kollegaer – det kan også være kollegaer i skolen – ligesom de står for dialogen med forældre.

Samtidig gør tilbuddene brug af skriftlige vidensoverleveringer i form af fx logbøger og summebøger, hvor man typisk skriver om særlige episoder, samt via e-mails og intranet. Den skriftlige vidensdeling kan være et godt redskab til at vidensdele, uden at man behøver være på arbejde samtidig – ligesom det kan hjælpe med at huske ting, der er sket for noget tid siden.

Det er rigtig vigtigt, hvis jeg ikke har været her en uge, at jeg så kan gå tilbage i logbogen og se, hvordan de dage har været, og om der har været nogle situationer, som jeg skal være obs på. Det kan bare være to små linjer – ”det har været en dag, hvor en havde det skidt pga. et eller andet” eller ”vi observerede sådan og sådan”. Der skal også stå gode ting.

Medarbejder, tilbud til mellemtrinsalderen

Andre nævner, at det at skrive i en logbog ikke er tilstrækkeligt. Hvad der fungerer bedst, afhænger af den lokale kontekst og rammesætning, og om det giver mening i den konkrete medarbejdergruppe, giver medarbejdere og ledere udtryk for. Ligesom en medarbejder siger, at det er vigtigt, at de føler ejerskab over de lokale vidensdelingsstrategier, for at de bliver brugt.

Ofte hænger en mere formaliseret *vidensindsamling* sammen med en mere formaliseret *vidensdeling*, da det ofte er blevet besluttet kollektivt at gennemføre denne form for vidensindsamling, samtidig med at man i tilbuddet sammen lægger en plan for, hvornår der skal følges op, hvordan der skal følges op og af hvem.

EKSEMPEL

Systematisk planlægning af arbejdsgang ved bekymring for en ung

Et fast punkt på en ungdomsklubs personalemøder er de unge. Her deler medarbejderne viden med hinanden om konkrete unge, der er fokus på, så alle kan støtte op og komme med vinkler på evt. problematikker. Ud fra en bekymring går medarbejdere og leder systematisk til værks og lægger en konkret plan. Planen kan fx indeholde en observation ud fra nogle bestemte opmærksomhedspunkter, fulgt op af en samtale med den unge og evt. kontakt til forældre og lærere afhængigt af bekymringens omfang. Medarbejderen skriver planen ned og igangsætter tiltag. På næste personalemøde følger lederen op, og medarbejderen fortæller om tiltag, status og erfaringer siden sidst. Lederen af ungdomsklubben beskriver, at denne fremgangsmåde er med til at øge medarbejderens refleksive tilgang til egen praksis, hvor man overvejer det, man gør, afprøver, justerer og prøver igen.

Fortælling af leder, tilbud til udskolingsalderen

Der er blandt de interviewede medarbejdere og ledere en udbredt oplevelse af altid at have nogle at sparre med som led i vidensdelingen – både internt i tilbuddene og eksternt med fx lærere. Dog oplever medarbejdere og ledere samtidig, at den øgede tid til undervisning og møder i skoleregion betyder, at der er blevet mindre tid til daglige møder i fritids- og klubtilbuddet, og at det indskrænker muligheden for at have en mere struktureret ramme for at vidensdele i eget regi.

Om det er planlægning af aktiviteter eller at få snakket om et barn, har vi meget mindre tid nu. Man kan måske være nervøs for, at nogle vigtige ting ryger fra a til c, som man ikke får sagt videre, fordi man ikke når at se hinanden, og fordi man ikke skriver en lang mail om, at der er sket noget specifikt med et barn.

Medarbejder, tilbud til udskolingsalderen

Det øger risikoen for, at viden om børnene og de unge går tabt. Det forhold uddyber vi i det følgende afsnit om kendetegn 4 om fritids- og klubtilbuds samarbejde med andre aktører.

6.5 Kendetegn 4: Samarbejde med andre aktører og opsøgende arbejde

At fritids- og klubtilbud har kendskab til, hvordan børn og unge har det med sig selv og andre på deres forskellige livsarenaer, understøtter en helhedsorienteret tilgang til at skabe gode børne- og ungeliv. Derfor er samarbejde med andre fagprofessionelle uden for fritids- og klubtilbuddene og andre aktører som forældre væsentligt. Det peger faglitteratur på (bilag 1), og det peger medarbejdere og ledere fra de besøgte fritids- og klubtilbud på, ligesom de lægger vægt på, at udveksling af viden på tværs af skole og fritids- og klubtilbud gør det muligt at ændre på fastlåste forestillinger om børn og unge i udsatte positioner, og at det kan give inspiration til nye måder at gribe evt. trivselsproblemstillinger an på sammen.

Medarbejdere og ledere fortæller, at de samarbejder med en række eksterne aktører på forskellige måder, men fokus på tværs af de samarbejder er det samme – nemlig at skabe trivsel, udvikling og deltagelsesmuligheder i fællesskaber enten i tilbuddene eller i andre sammenhænge. Det gør de bl.a. ved at give børn og unge mulighed for at få fælles oplevelser gennem samarbejdet med kulturinstitutioner og idrætsforeninger og ved at gøre brug af hinandens faciliteter fritids- og klubtilbuddene imellem. Derudover samarbejder tilbuddene også med hinanden og med dagtilbud om at skabe gode og trygge overgange fra det ene tilbud til det andet.

Der er dog tre samarbejder, som fritids- og klubtilbuddene er særligt optagede af, og som vi derfor sætter fokus på under dette kendetegn. Det er 1) samarbejde med skolen, 2) samarbejde med forældre og 3) samarbejde i det opsøgende arbejde.

Først fortæller vi om, *hvad* fritids- og klubtilbud forstår ved kvalitet i de samarbejder, og *hvorfor* de synes, disse samarbejder er betydningsfulde. Dernæst beskriver vi, *hvordan* fritids- og klubtilbuddene samarbejder med hhv. skolen og forældrene og i det opsøgende arbejde med fokus på at skabe trivsel, udvikling og deltagelsesmuligheder i fællesskaber, men også ud fra hvilke fordele og dilemmaer de oplever i de forskellige samarbejder.

6.5.1 Sådan forstår de samarbejdet med skolen

Fokus i samarbejdet med skolen er at inspirere hinanden og at få et helhedsorienteret kendskab til børns og unges trivsel og udvikling på tværs af deres liv og færd i skolen og i fritids- og klubtilbuddene. Medarbejdere fra tilbuddene oplever, at de sammen med lærerne kan ændre på fastlåste indtryk af problemstillinger, fx om børns og unges trivsel og udvikling og inspirere hinanden til andre handle måder og pædagogisk refleksion gennem deres forskellige viden om børnene og de unge. Derudover er det et andet indblik i børns og unges liv, medarbejderne får, når de er med i skolen, fordi børn og unge dér indgår i en anden rammesætning. Samtidig bringer medarbejdere indblikket fra skoledagen med ind i tilbuddet, hvor de kan være ekstra opmærksomme, hvis der fx har været en konflikt i skolen.

6.5.2 Sådan forstår de samarbejdet med forældre

Det er også det helhedsorienterede kendskab, der er i fokus i samarbejdet med forældre. Medarbejdere og ledere fortæller i interviewene, at forældrene har en særlig viden om deres børn fra hjemmelivet, der kombineret med medarbejdernes viden om barnet eller den unge fra fritids- og klubtilbuddene – og i nogle tilfælde også fra deres deltagelse i skolen – kan sikre en fælles opmærksomhed på og initiativer rettet mod at understøtte deres trivsel og udvikling. Derudover beskriver medarbejdere og ledere, at forældre stiller gode spørgsmål til praksis i fritids- og klubtilbuddene, der inspirerer til refleksion over og udvikling af praksis.

6.5.3 Sådan forstår de samarbejdet i og det at udføre opsøgende arbejde

Fokus i det opsøgende arbejde er på den ene side alment forebyggende, hvad angår rådgivning om fx stoffer, alkohol og internetsikkerhed, og på den anden side specifikt forebyggende og opsøgende i forhold til konkrete børn og unge, som fx ikke indgår i et fællesskab uden for skole og hjem, eller som begår kriminalitet. Fritids- og klubtilbuddenes opsøgende rolle kan være forskellig fra kommune til kommune eller fra en matrikel til en anden og kan dels indeholde et forebyggende fokus indadtil i eget klubregi, dels indeholde et mere opsøgende fokus uden for eget klubregi, som bl.a. involverer samarbejdspartnere som SSP og boligforeninger i lokalområdet. Medarbejdere og ledere fra særligt tilbuddene til børn og unge i mellemtrins- og udskolingsalderen fortæller, at de udadtil arbejder med at få børn og unge ind i fællesskaber og væk fra det, de kalder for gadens fællesskab – enten ved at tiltrække børn og unge til klubberne eller ved at etablere andre sociale mødesteder for de børn og unge, som ikke oplever, at klubben er et sted for dem.

6.5.4 Sådan samarbejder de med skolen

Skolereformen fra 2014 har givet pædagoger en mere fremtrædende rolle i skolen med dens intentioner om en længere og mere varieret skoledag – det gælder også medarbejdere fra fritids- og klubtilbud, hvor vi i kapitel 3 beskrev, at det særligt er medarbejdere fra tilbud til børn i indskolings- og mellemtrinsalderen, der deltager i undervisningen. Medarbejdere fortæller i interviewene, at de løser en række forskellige opgaver i skolen – lige fra understøttende undervisning, motionsaktiviteter i frikvartererne og vikardækning til at deltage i samtaler med børn, unge og forældre.

På tværs af tilbuddene ser vi, at medarbejdere i samarbejdet med lærere kan inspirere hinanden på tværs af skole og tilbud på baggrund af deres forskellige indblik i børnenes og de unges færden i løbet af hele dagen. Samtidig oplever medarbejdere og ledere to dilemmaer i samarbejdet. For det første, at det skaber rolleforvirring, når medarbejdere fra fritids- og klubtilbud også er i skolen, og for det andet, at medarbejdernes forberedelse til og samarbejde om undervisningen tager tid fra deres engagement i fritids- og klubtilbuddene.

Inspiration og indblik på tværs giver godt afsæt for trivselsarbejde

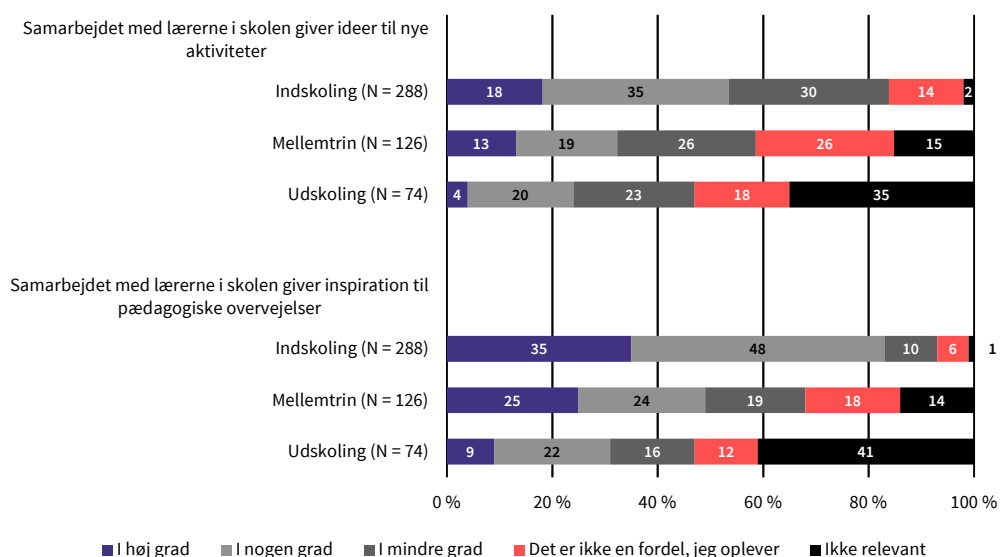
Medarbejderne fortæller i interviewene, at de sammen med lærerne kan inspirere hinandens pædagogiske arbejde med børnene og de unge på tværs af skole og fritids- og klubtilbud. Hvor medarbejderne i tiden umiddelbart efter skolereformen oplevede, at lærerne måske ikke altid var åbne over for deres idéer og forslag til brug i undervisningen, oplever de nu, at lærere har respekt for det, de kan i arbejdet med børnenes trivsel, udvikling og sociale relationer. Medarbejderne oplever at kunne bidrage til lærernes pædagogiske arbejde – fx vedrørende et barn eller en ung, der har det svært i skolen, men som trives bedre i fritids- eller klubtilbuddet. Her kan medarbejderen inspirere med, hvad barnet eller den unge trives godt med i tilbuddet. Der er også eksempler på, at lærere spørger medarbejdere til råds, når der skal laves gruppeinddelinger i klassen eller nye klasser i sko-

len, så det kan komme til at fungere godt socialt. For medarbejderne handler inspirationen fra lærernes side først og fremmest om deres indsigter fra skoledagen om børns og unges trivsel, som medarbejderne bruger som afsæt for vidensdeling i tilbuddene og som afsæt for at have en særlig opmærksom på et barn eller en ung i en periode. Samtidig ser de det som en styrke med fælles opmærksomhed og tiltag på tværs af skole og tilbud samt gensidig inspiration til et nyt blik på og andre handlemåder i forhold til børn og unge i udsatte positioner. Medarbejderne kan fx få indblik i et barns eller en ungs styrker, som de ikke kendte til før, men som de nu bringer i spil i tilbuddet, så de andre kan få øjnene op for alt det, den enkelte kan og indeholder.

I figur 6.13 nedenfor kan vi se, at lederne særligt i tilbud til børn i indskolingsalderen vurderer, at samarbejdet med lærerne i skolen giver inspiration til pædagogiske overvejelser. 83 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen svarer, at de samlet set oplever det i høj grad eller i nogen grad, mens det samme gør sig gældende for 49 % af lederne i tilbud til hhv. børn i mellemtrinsalderen og 31 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen.

FIGUR 6.13

I hvilken grad oplever du, at følgende forhold påvirker din hverdag og de muligheder, I har for at skabe et fritidstilbud af høj kvalitet? – Samarbejdet med lærerne i skolen giver inspiration til pædagogiske overvejelser i tilbuddet

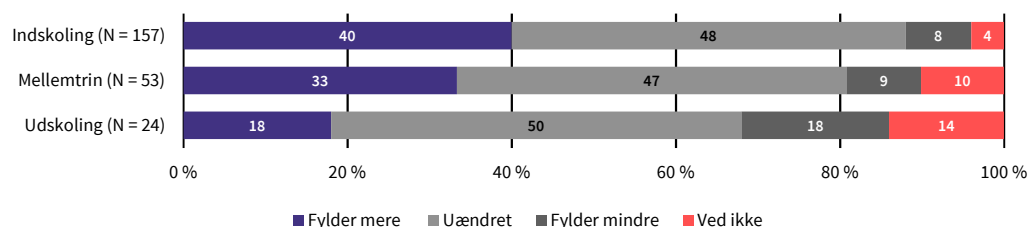
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Parallelt med det oplyser 40 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, at denne fordel fylder mere sammenlignet med tiden før skolereformen, mens de tilsvarende tal for ledere i tilbud til børn i mellemtrins- og udskolingsalderen er hhv. 23 % og 18 %. Ca. halvdelen af lederne på alle alderstrin oplever dog, at der ikke er sket nogen forandring vedrørende dette efter august 2014.

FIGUR 6.14

Vurderer du, at denne fordel fylder mere, er uændret eller fylder mindre i hverdagen i tilbuddet nu sammenlignet med tiden før august 2014? – Samarbejdet med lærerne i skolen giver inspiration til pædagogiske overvejelser i tilbuddet

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

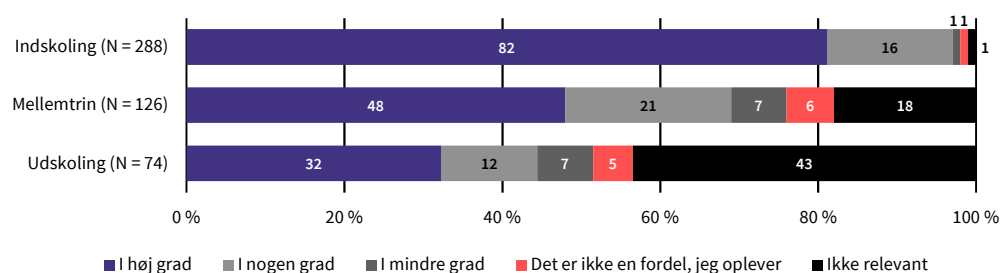
Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Samtidig giver medarbejdere i interviewene udtryk for, at deres deltagelse i skolen giver dem et godt indblik i, hvordan børn og unge har det med sig selv og socialt hen over hele dagen. Hvis et barn eller en ung fx har været i en konflikt i løbet af skoledagen, kan medarbejdere både hjælpe dem i skolen til at løse konflikten nu og her og følge op og være opmærksomme på, hvordan barnet eller den unge har det senere på dagen i fritids- eller klubtilbuddet, fx ved at spørge til det eller sørge for at tilbyde aktiviteter, der er tilpasset den enkeltes dagsform og humør.

I spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere kan vi se, at særligt lederne fra tilbud til børn i indskolingsalderen oplever, at medarbejderne opnår et godt kendskab til børnene og de unge, fordi de også deltager i undervisningen i skolen. Her svarer 82 %, at de oplever det i høj grad, og 16 %, at de oplever det i nogen grad.

FIGUR 6.15

I hvilken grad oplever du, at følgende forhold påvirker din hverdag og de muligheder, I har for at skabe et fritidstilbud af høj kvalitet? – Medarbejderne i tilbuddet opnår et godt kendskab til børnene/de unge, fordi medarbejderne også deltager i undervisningstiden

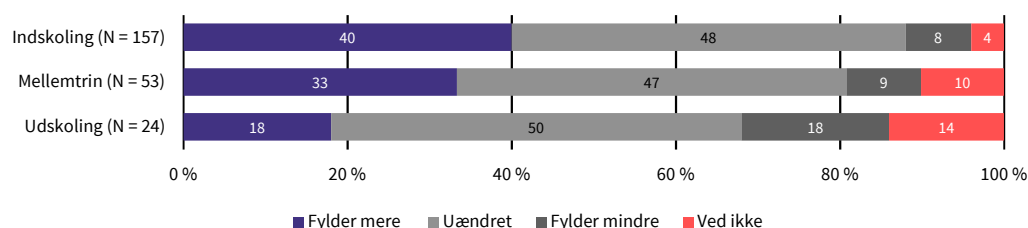
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Det er også særligt ledere af tilbud til børn i indskolingsalderen, der i spørgeskemaundersøgelsen giver udtryk for, at det, at de har fået det kendskab, fylder mere nu end før skolereformen. Det siger 65 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, at det gør.

FIGUR 6.16

Vurderer du, at denne fordel fylder mere, er uændret eller fylder mindre i hverdagen i tilbuddet nu sammenlignet med tiden før august 2014? – Samarbejdet med lærerne i skolen giver inspiration til pædagogiske overvejelser i tilbuddet

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Rolleforvirring, når medarbejderne fra fritids- og klubtilbud også er i skolen

Der kan dog også være dilemmaer forbundet med, at medarbejderne fra fritids- og klubtilbud har timer i skolen, fortæller medarbejdere i interviewene. De siger, at det kan skabe forvirring i relationen til børnene og de unge, fordi de som medarbejdere har en anden rolle i skolen end i fritids- og klubtilbuddet.

I skolen oplever medarbejderne, at de har en mere opdragende rolle, hvor de fx beder børn og unge om at tie stille i klassen eller står fast på, at der er ting, som de skal deltage i og gøre. I fritids- og klubtilbuddene kan børn og unge som oftest selv bestemme, hvem af de voksne de har lyst til at være sammen med, ligesom tilbuddene tillægger det stor værdi, at børn og unge selv bestemmer, hvilke aktiviteter de deltager i. Det frivillige i relationen og i deltagelsen i aktiviteter, som er helt centralt i fritids- og klubtilbuddene, bliver på den måde udfordret af medarbejdernes deltagelse i undervisningen i skolen. Medarbejdere fortæller om, at børnene og de unge har svært ved at forstå, at de voksne agerer forskelligt og har forskellige roller i skolen og i fritids- og klubtilbuddene, og at de oplever, at nogle børn og unge giver udtryk for, at de ikke længere føler, de kan pjatte med dem. Det kan medføre, at medarbejdere, der før har haft en god relation til børn og unge i fritids- og klubtilbuddet, oplever, at deres relation bliver dårligere. Det vigtige for medarbejdere og ledere er her at forventningsafstemme med børnene og de unge, hvad angår deres forskellige roller i skolen og i fritids- og klubtilbuddene – ligesom de fortæller, at de også hele tiden arbejder med i højere grad at bringe deres relation til børnene og de unge fra tilbuddene i spil i skolen. Det inkluderer bl.a. en mindre eksplicit opdragende rolle i skolen og samtidig en mere nysgerrig rolle med hensyn til, hvad der sker i de sociale samspil børnene eller de unge imellem.

Tid i skolen tager tid fra fritids- og klubtilbuddene

Et andet dilemma, der viser sig, hvad angår samarbejdet med skolen, er, at medarbejdere oplever, at deres forberedelsestid til undervisning i skolen tager tid fra arbejdet og forberedelsen af hverdagen i fritids- og klubtilbuddene. Derudover oplever medarbejdere og ledere, at forberedelsestid til

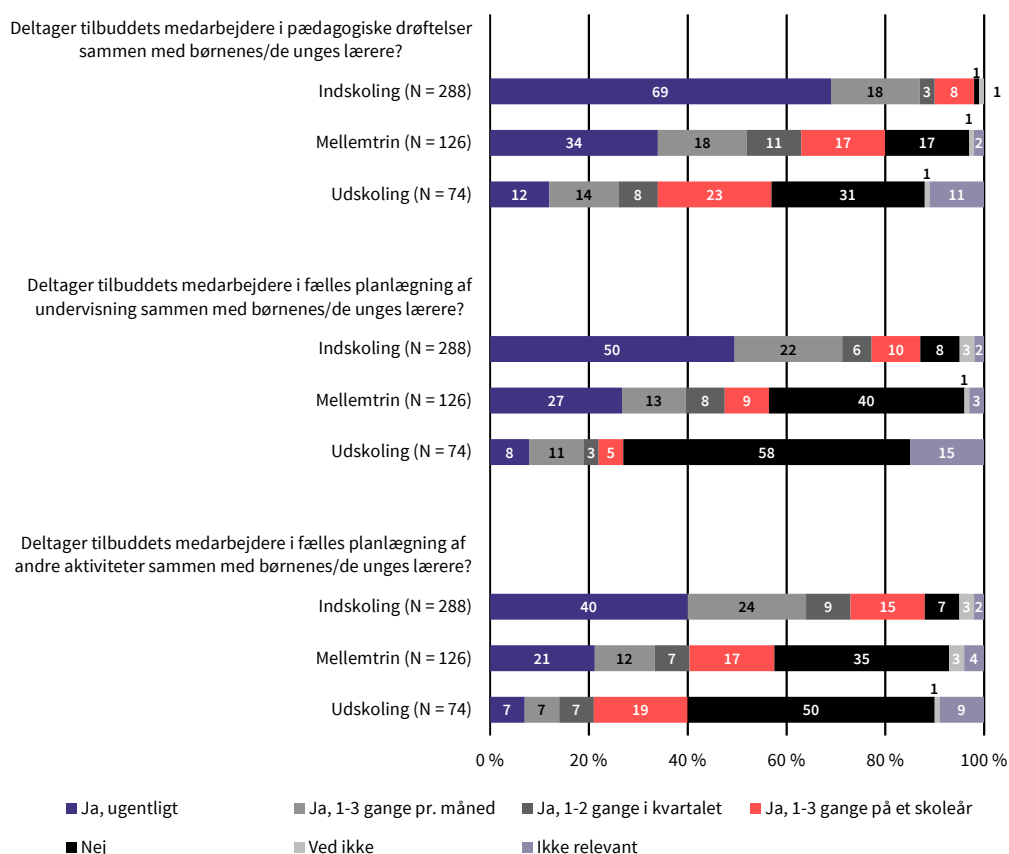
undervisningen ofte lægges på tidspunkter, der passer ind i lærernes kalendere, frem for hvad der passer med åbningstider i SFO'en, fritidshjemmet eller klubben. Her fortæller ledere, at det kræver et tæt samarbejde mellem dem og skolens ledelse at få lavet et skema, der tager hensyn til medarbejdernes tid og samvær med børn og unge i fritids- og klubtilbuddene.

Af lederne spørgeskemabesvarelser fremgår det, at det navnlig er medarbejdere i tilbud til børn i indskolingsalderen, der indgår i tæt samarbejde med lærerne om forberedelse af undervisningen. Det stemmer overens med, at det også er medarbejdere fra tilbud til børn i indskolingsalderen, der har flest timer i skolen, set i relation til medarbejdere fra tilbud til børn i mellemtrins- og udskolingsalderen.

69 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen svarer, at deres medarbejdere ugentligt deltager i pædagogiske drøftelser, 50 %, at de ugentligt deltager i planlægning af undervisning, og 40 %, at de ugentligt deltager i planlægning af andre aktiviteter, mens intensiteten og omfanget af samarbejdet med lærere i skolen ifølge lederne er betragteligt mindre eller næsten fraværende for medarbejdere i tilbud til børn og unge i mellemtrins- og udskolingsalderen.

FIGUR 6.17

Omfang af samarbejdsformer mellem fritidstilbud og skole

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Figuren er sammensat af tre forskellige spørgsmål fra spørgeskemaet (se tabelrapporten).

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Den kortere tid til forberedelse af hverdagen i fritids- og klubtilbuddene kan gøre sammenholdet i medarbejdergruppen i fritids- og klubtilbuddene sårbart og kan betyde, at medarbejdere føler, de er nødt til at nedprioritere indholdet i tilbuddene til fordel for skolen, fortæller både ledere og medarbejdere. Medarbejdere giver samtidig udtryk for, at det, de oplever som en skæv vægtning af forberedelsestid, sætter deres fagidentitet under pres og gør dem usikre på, hvad deres faglighed indebærer på tværs af arbejdsarenaer. Det kalder ifølge ledere og medarbejdere på en fortsat fælles refleksion i tilbuddene over, hvad det særlige ved fritids- og klubpædagogikken er – også som afsæt for at arbejde med børns og unges trivsel og udvikling i skolen.

6.5.5 Sådan samarbejder de med forældre

Hvordan og hvor meget tilbuddene samarbejder med forældrene, varierer, men der er generelt mere kontakt til forældre, når børnene er yngre. Det hænger først og fremmest sammen med, at forældrene her stadigvæk kommer og henter deres børn, siger medarbejdere og ledere. Dog ser de besøgte tilbud til større børn og unge i mellemtrins- og udskolingsalderen også forældre som vigtige samarbejdspartnere. Forældresamarbejdet finder typisk sted i den daglige kontakt, men kan også ske via skolen, fx når medarbejdere deltager i trivselssamtaler, skole-hjem-samtaler eller forældremøder, samt gennem forældreråd eller -bestyrelse.

Overordnet set handler forældresamarbejdet om, hvordan man på tværs af fritids- og klubtilbuddene og hjemmet kan skabe et fælles fokus på trivsel og udvikling ud fra et forskelligt kendskab til børns og unges liv – ligesom det handler om at reflektere over og udvikle praksis på baggrund af dialog med forældrene.

Forældresamarbejde giver nye indsigter til brug i det pædagogiske arbejde

Medarbejdere og ledere giver udtryk for, at forældres særlige kendskab til børnenes og de unges interesser, trivsel og udvikling fra hjemmelivet er nyttig viden i det pædagogiske arbejde i fritids- og klubtilbuddene. Det kan handle om, at forældre fortæller om deres børns interesser, hvilket medarbejdere bruger i deres planlægning af aktiviteter og i deres arbejde med at skabe sociale relationer. Eller når forældre deler deres erfaringer med, hvad der kan virke godt for deres barn, hvis det er utrygt ved forskellige ting, så medarbejdere og forældre kan aftale en fælles tilgang – fx hvis barnet eller den unge gerne vil med på en overnatningstur, men har svært ved at sove ude. Ved at bruge hinandens viden og lægge en fælles plan i den konkrete situation kan barnet blive trygt ved at skulle af sted og går dermed ikke glip af at deltage i det sociale fællesskab.

Samtidig nævner medarbejdere og ledere, at de oplever, at forældrene ser dem som kilder til vigtig viden om børns og unges trivsel og udvikling. Medarbejdere, der deltager i skoledagen, fortæller, at det er en fordel, når de skal samarbejde med forældre om et barn eller en ung, der har udfordringer, at de kan dele viden om barnets trivsel og udvikling både fra skolen og fra fritids- og klubtilbuddet. Her er det ifølge medarbejderne vigtigt at lægge vægt på alt det, der fungerer godt for barnet eller den unge, så der kan blive gjort mere af det både i skolen, i fritids- og klubtilbuddene og derhjemme. Det kan fx handle om en god social relation, der kan styrkes yderligere, ved at forældrene understøtter, at børnene også har en legeaftale derhjemme.

For at kunne tale sammen om, når et barn eller en ung har det svært, er det imidlertid vigtigt, at forældre, medarbejdere og ledere har en tillidsfuld relation. Den tillid kommer særligt af tre forhold. Det første forhold handler om, at fritids- og klubtilbuddene deler viden om hverdagen med forældre – fx gennem billeder og videoer. Det giver forældre en tillid til, at de kan se og følge med i, hvad deres børn laver i tilbuddet. Det fortæller medarbejdere, ligesom de fortæller, at tillid for det andet kommer af det forhold, at de og forældrene har et godt kendskab til hinanden. Kendskabet kan fx

etableres gennem forskellige sociale arrangementer, der inviterer forældrene indenfor i tilbudene. I de besøgte ungdomsklubber nævner de i højere grad opstartsmøder i klubben, samtaler i skolen og telefonisk kontakt som de kanaler, hvor de og forældrene etablerer kendskab til hinanden – kontakthaver, som tilbuddene til børn i indskolings- og mellemtrinsalderen også gør brug af. For det tredje nævner medarbejdere og ledere, at tillid kommer af det forhold, at forældrene kan se, at tilbuddene gør det, de lover, fx på et opstartsmøde, hvor ledere og medarbejdere fortæller om hverdagen i tilbuddet og om, hvordan de arbejder med medbestemmelse som pædagogisk princip på forskellige måder. Når forældrene så oplever, at det er i overensstemmelse med det, som deres børn oplever i tilbuddene, styrker det tilliden i samarbejdet.

Gode spørgsmål fra forældre sætter gang i refleksion over og udvikling af praksis

Medarbejdere og ledere fortæller også om, at forældre er gode til at stille en række spørgsmål, der får dem til at tænke over, hvorfor de gør, som de gør, i tilbuddene, og om de i nogle tilfælde kan gøre tingene endnu mere hensigtsmæssigt.

Vi vægter forældresamarbejdet rigtig højt. Også kritiske forældre. Det er jeg vild med, så kan vi blive bedre.

Leder, tilbud til mellemtrinsalder

Forældre stiller typisk spørgsmål i den daglige kontakt. Det kan fx handle om, at de henvender sig om tilbuddenes brug af computere og andre digitale redskaber, eller det kan handle om beslutninger vedrørende, hvornår de unge senest skal gå hjem om aftenen. I de tilbud, der har forældreråd eller -bestyrelse, drøfter de også en række pædagogiske forhold som fx håndtering af børns og unges brug af mobiltelefoner i tilbuddet eller tilbuddets brug af Facebook som kommunikationskanal til forældre. Tilbuddene er dog splittede her, fordi de ikke nødvendigvis altid er enige med forældrene, ligesom forældrene ikke altid er enige med hinanden, fx om omfanget af spilletid på computeren. Her går tilbuddene i dialog med forældrene og forsøger at finde en løsning, der kan passe alle – ikke mindst børnene og de unge. Heldigvis oplever de, at disse løsninger ofte bidrager positivt til det pædagogiske arbejde, fordi de som led i dialogen bliver mere skarpe på, hvorfor de gør, som de gør, eller hvorfor der måske er brug for at ændre på praksis. Samtidig handler denne stræben mod en fælles løsning dog også om, at de gerne vil beholde børnene og de unge i tilbuddet, hvor de er bevidste om, at forældre øver indflydelse på børnenes og de unges til- og fravalg af tilbuddene. Det gør forældre til ”kunder i biksen”, som en leder formulerer det.

6.5.6 Sådan samarbejder de om og laver opsøgende arbejde

I fritids- og klubtilbuddene handler samarbejdet med en række aktører bl.a. om, hvordan de arbejder alment forebyggende og mere specifikt opsøgende, rettet både mod de børn eller unge, der går i tilbuddet, og dem, der ikke går i tilbuddet for at få det, de kalder for børn og unge ”på kanten”, væk fra gaden. Det opsøgende arbejde er navnlig udbredt i tilbud til unge i udskolingsalderen, men der er også eksempler på, at tilbud til børn i mellemtrinsalderen laver opsøgende arbejde.

Det opsøgende arbejde involverer bl.a. samarbejder med SSP og boligforeninger, som tilbuddene kan udveksle viden med og lave fælles tiltag sammen med. Det forebyggende og opsøgende arbejde foregår bl.a. i lokalområder, hvis der er en gruppe unge, der hænger ud og ikke ved, hvad de skal foretage sig. De er typisk ikke en del af et fritids- eller foreningsliv og mangler måske et tilhørsforhold. Her er der eksempler på, at medarbejdere fra klubtilbuddet spiller en aktiv og forebyggende rolle, hvad angår både at få kontakt til de unge og at bidrage til tryghed i lokalsamfundet. Ved at være i løbende dialog med fx en boligforening eller ved at deltage i arrangementer og være tilgængelig i lokalområdet opnår medarbejdere et kendskab til børn og unge og til de øvrige beboere i området, hvilket gør kontakten mellem dem lettere.

I det følgende viser vi tre eksempler på, hvordan det opsøgende arbejde foregår, og hvilke samarbejder det omfatter. I det første eksempel ser vi, hvordan en fritidsklub opsøger unge på gaden og trækker dem ind i klubbens fællesskab som et alternativ til at mødes og skabe uro i lokalområdet.

EKSEMPEL

I en fritidsklub bliver medarbejdere kontaktet af nogle beboere fra lokalområdet. Nogle unge er begyndt at mødes på en legeplads i området om aftenen, hvor de er højlydte og ødelægger de forskellige legeredskaber. Et par medarbejdere opsøger de unge, som først ikke vil snakke med dem. Men medarbejderne bliver ved med at opsøge dem og fortælle dem om de tilbud, som klubben har. Til sidst besøger de unge klubben og bliver meldt ind, og de kommer nu fast i klubben.

Fortælling af medarbejder, tilbud til mellemtrinsalderen

I det andet eksempel etablerer en klubmedarbejder et socialt mødested for unge i udsatte positioner uden for klubben.

EKSEMPEL

I en ungdomsklub bliver medarbejderne kontaktet af en lokal boligforening, fordi der er en gruppe unge, som de lokale oplever, skaber uro og laver ballade i området. En medarbejder fra klubben får timer til at etablere et mødested i et lokale i boligforeningen en dag om ugen som et alternativ til klubben for at få de unge væk fra foreningens udendørsarealer. De unge kan ikke se sig selv i klubben, fordi de oplever sig som meget forskellige fra de andre, der kommer her. Det sociale mødested i boligforeningen giver de unge noget andet at mødes om end ballade, samtidig med at den voksne fra klubben stiller sig til rådighed i de unges liv som en nærværende og lyttende voksen.

Fortælling af medarbejder, tilbud til udskolingsalderen

I det tredje eksempel ser vi, at en klubmedarbejder i en kombineret klub- og SSP-stilling arbejder matrikelløst med at opsøge og tale med unge om, hvad de laver, og hvordan de har det, som led i et kriminalitetsforebyggende arbejde.

EKSEMPEL

I en ungdomsklub er en medarbejder ansat nogle timer om ugen som SSP-medarbejder til at arbejde opsøgende i og omkring klubben eller andre steder i kommunen afhængigt af behov. I området omkring den pågældende klub er der nogle unge, som sælger hash og gør det utrygt for andre at være der. Her tager medarbejderen kontakt til de unge og taler med dem om, hvad de laver, og hvordan de har det. På den måde stiller medarbejderen sig til rådighed som en opmærksom voksen, der samtidig søger at hindre, at de unge, der går i klubben, bliver trukket med ind i hashmiljøet. Samtidig udveksler medarbejderen oplysninger med SSP om, hvem de unge er, og koordinerer, hvad der sker lige nu, som led i det kriminalitetsforebyggende arbejde.

Fortælling af leder, tilbud til udskolingsalderen

Spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere bekræfter, at det særligt er tilbud til unge i udskolingsalderen, der udfører opsøgende arbejde. 42 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen svarer ja til, at tilbuddet udfører opsøgende arbejde uden for egen matrikel, mens det er 17 % af lederne af tilbud til børn i mellemtrinnsalderen og 1 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, der svarer det samme.

Klubber for unge i udskolingsalderen, der udfører opsøgende arbejde, gør det i gennemsnit 8,9 timer om ugen, et tal, der dækker over en stor spredning – fra én ugentlig time i nogle tilbud til 74 ugentlige timer i det tilbud, der udfører mest opsøgende arbejde. Omfanget afhænger bl.a. af den lokale eller kommunale organisationsform, hvor gadeplansmedarbejdere organisatorisk kan være forankret i en klub eller mere centralt i kommunen.

Samlet set udgør det opsøgende arbejde og de samarbejder, det involverer, altså et væsentligt bidrag – sammen med forældresamarbejdet og samarbejdet med skolen – til tilbuddenes understøttelse af børns og unges trivsel og udvikling.

6.6 Hvordan oplever forældre og ledere aktuelt kvaliteten i fritids- og klubtilbud?

Dette sidste afsnit i kapitlet tegner et billede af, hvordan hhv. forældre til børn i 0.-6. klasse og ledere af fritids- og klubtilbud aktuelt oplever kvaliteten i tilbuddene, baseret på spørgeskemaundersøgelser blandt begge grupper¹². Samtidig inddrages tre spørgsmål fra følgeforskningsprogrammet, som belyser udviklingen i forældrenes oplevelse af kvalitet fra 2014 til 2017.

Overordnet set er det en positiv fortælling, hvor forældre og ledere generelt giver udtryk for, at fritids- og klubtilbud lykkes med at skabe tilbud af høj kvalitet. Der er forholdsvis små procentandele

¹² Undersøgelsen dækker ledere af tilbud til alle aldersgrupper, men kun forældre til børn i indskolings- og mellemtrinnsalderen. Vi har derfor ikke besvarelser fra forældre til unge i udskolingsalderen.

fra begge grupper, som svarer i den negative ende af skalaen. Forældrenes vurdering af tilbuddenes kvalitet er i den forbindelse stabilt positiv i årene 2014 til 2017.

Når vi ser på tværs af de forskellige spørgsmål, kan der dog spores nogle relative forskelle på, hvor godt forældre og ledere oplever, det går med kvalitetsarbejdet. Dette ses ved at sammenligne svarene på tværs af spørgsmålskategorierne med fokus på de steder, hvor relativt færrest svarer positivt. Det giver et indblik i, hvor forældre og ledere oplever, at fritids- og klubtilbuddene står stærkest og mindre stærkt.

6.6.1 Tilbuddenes styrker

Forældre og ledere giver i særlig grad udtryk for, at fritids- og klubtilbud lykkes med at skabe god kvalitet, når de angiver, at tilbuddene sørger for, at børn og unge:

- Har venner/kammerater
- Er glade for at komme
- Er trygge ved de voksne
- Har fri tid, som de selv bestemmer over.

Det peger på, at tilbuddene i høj grad lykkes med at leve op til de tre formål, som lederne i spørgeskemaundersøgelsen angiver som de vigtigste, nemlig: 1) at udvikle børns og unges evne til at indgå i forpligtende relationer og fællesskaber, 2) at udvikle børns og unges evne til at mestre eget liv og træffe egne valg og 3) at skabe et trygt og afslappende miljø uden for undervisningens rammer. Det harmonerer også godt med børns, unges, medarbejders og leders udsagn i det kvalitative materiale, som beskrevet under kendetegn 1 og 2, hvor vi netop så, at såvel børn og unge som voksne i tilbuddene i høj grad var optaget af disse formål.

6.6.2 Plads til forbedring

Det er især lederne og kun i mindre grad forældrene, der peger på områder, hvor der er plads til forbedring. Det skal bemærkes, at der er tale om relative tal – altså at dette er spørgsmål, hvor andelen, der svarer i den negative ende af skalaen, er relativt større end ved andre spørgsmål. Ved ingen spørgsmål er der tale om, at et flertal af de spurgte svarer negativt.

De områder, hvor især lederne relativt set giver udtryk for, at der kunne være et forbedringspotentiale med hensyn til at gøre endnu mere for at understøtte kvaliteten i tilbuddene, er følgende:

- At få alle børn og unge med som en del af fællesskabet (kun ledere er spurgt).
- At børnene i højere grad er med til at bestemme. Særligt i tilbud til børn i indskolingsalderen angiver både ledere og forældre, at børnene kun i mindre grad er med til at bestemme, hvad der skal foregå i tilbuddet. En relativt stor andel af lederne angiver i tråd hermed, at det for disse tilbuds vedkommende kun i mindre grad er tilfældet, at de voksne indsamler viden om børnenes udvikling og trivsel, og at de voksne aktivt opsøger børnenes eget perspektiv på hverdagen. Disse dimensioner står langt stærkere i tilbud til børn og unge i mellemtrins- og udskolingsalderen.
- At skolen i højere grad anerkender fritids- og klubtilbuddenes arbejde. Særligt for tilbud til børn og unge i mellemtrins- og udskolingsalderen angiver et relativt stort antal ledere, at skolen kun i mindre grad anerkender fritids- og klubtilbuddenes arbejde.

- At tiltrække kvalificerede medarbejdere. Et relativt stort antal ledere angiver, at de kun i mindre grad kan tiltrække kvalificerede medarbejdere.

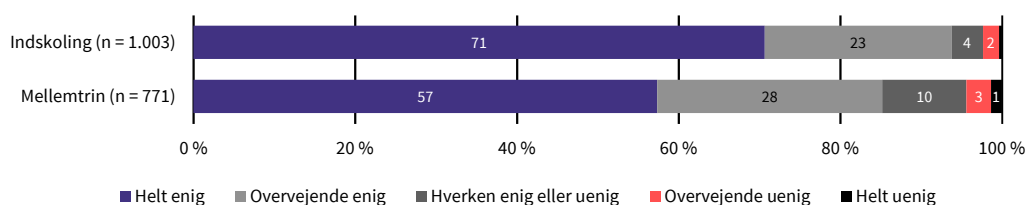
Der er også områder, hvor lederne vurderer, at tilbuddene lykkes bedre med at skabe kvalitet, end forældrene vurderer, at de gør. Det drejer sig om spørgsmålet om, om de voksne interesserer sig for børnene og de unge. Det er lederne under ét enige om, at de i høj grad gør, mens en stor del af forældrene er mere forsigtige i deres svar, og mange, især forældre til børn i mellemtrinsalderen, vælger at svare neutralt. Det er ikke helt entydigt, hvad der ligger i det. Når forældre svarer på de spørgsmål, der handler om deres eget barns oplevelse af tilbuddet, ser langt de fleste forældre sig kun i stand til at vælge enten de positive eller de negative svarkategorier. Ved de spørgsmål, der går på personalets arbejdsformer og tilgange i tilbuddet, er der en større del, mellem 10 og 30 % af forældrene til især børn i mellemtrinsalderen, som svarer i midterkategorien, "Hverken enig eller uenig", og som på den måde enten er ambivalente med hensyn til deres vurdering af tilbuddet eller, mere sandsynligt, ikke har et tilstrækkeligt kendskab til, hvordan personalet arbejder, til at de kan have en holdning til det.

6.6.3 Børn og unge er glade for fritids- og klubtilbud

Flertallet af forældre til børn i både indskolings- og mellemtrinsalderen oplever, at deres børn er glade for at komme i deres fritids- eller klubtilbud. Især i tilbud til børn i indskolingsalderen er det tilfældet. 94 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 85 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen erklærer sig helt eller overvejende enige i det, og under 5 % i begge grupper er overvejende eller helt uenige.

FIGUR 6.18

Hvor enig eller uenig er du i, at barnet er glad for at komme i fritidstilbuddet?

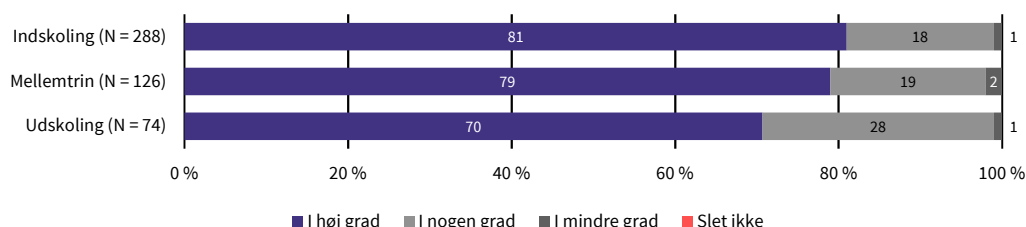
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsalderen.

På samme måde angiver det store flertal af ledere, at de i høj grad oplever, at de nuværende rammer giver mulighed for at skabe et tilbud, hvor børn og unge er glade for at komme. 81 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, 79 % i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 70 % i tilbud til børn i udskolingsalderen mener, at det er tilfældet i høj grad, mens hhv. 18 %, 19 % og 28 % af lederne af tilbud til børn og unge i indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen mener, at det er tilfældet i nogen grad. 1-2 % af lederne i tilbud til børn på alle alderstrin mener, at det kun gælder i mindre grad.

FIGUR 6.19

I hvilken grad oplever du, at I inden for de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor børnene/de unge er glade for at komme?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

6.6.4 Udviklingen i forældres tilfredshed siden 2014

I spørgeskemaet til forældre i Undervisningsministeriets følgeforskningsprogram findes tre spørgsmål, som er relevante at inddrage i analysen af forældres oplevelse af kvalitet i tilbuddene. Spørgsmålene er stillet hvert år fra 2014 til 2017 og omhandler forældrenes vurdering af og respekt for det pædagogiske personale i de nævnte år. De tre spørgsmål er formuleret som udsagn, hvori forældrene har kunnet erklære sig enige, overvejende enige, overvejende uenige eller uenige, og lyder som følger:

- Jeg har stor respekt for det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub.
- Jeg kan komme i kontakt med det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub, hvis jeg har brug for det.
- Det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub gør et godt arbejde.

Som figurerne herunder viser, har flertallet af forældrene i alle årene valgt svarmuligheden "Enig" ved alle tre udsagn, og andelen, der har valgt "Enig", er endda svagt stigende år for år.

I 2014 var 67 % af forældrene enige i udsagnet "Jeg har stor respekt for det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub". I 2017 er andelen 74 %.

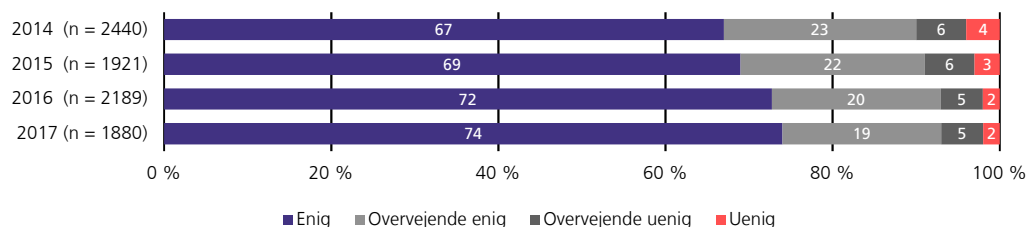
I 2014 var 85 % af forældrene enige i udsagnet "Jeg kan komme i kontakt med det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub, hvis jeg har brug for det". I 2017 er andelen 86 %.

I 2014 var 67 % enige i udsagnet "Det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub gør et godt arbejde". I 2017 er andelen 72 %.

Forældrenes vurdering af kvaliteten af deres børns fritids- eller klubtilbud målt på disse tre spørgsmål er således stabilt positiv i alle årene 2014 til 2017.

FIGUR 6.20

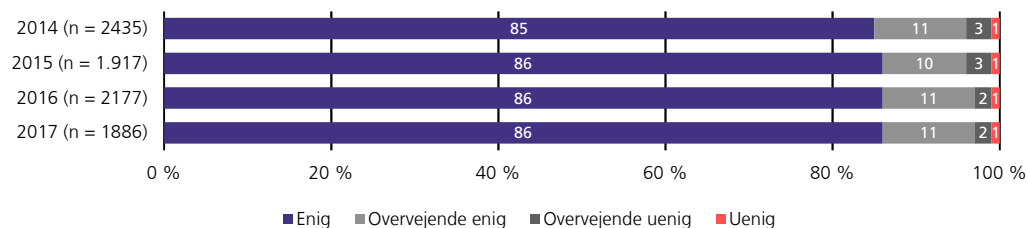
Jeg har stor respekt for det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014), anden (2015), tredje (2016) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA. n = 8.415.

FIGUR 6.21

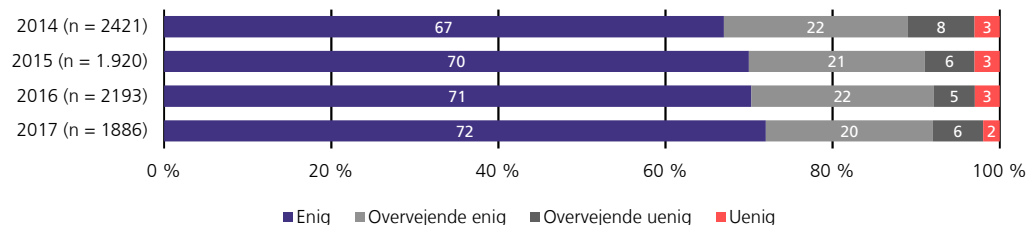
Jeg kan komme i kontakt med det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub, hvis jeg har brug for det

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014), anden (2015), tredje (2016) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA. n = 8.420.

FIGUR 6.22

Det pædagogiske personale i [barnets navn]s fritidshjem/SFO/fritidsklub gør et godt arbejde

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata fra første (2014), anden (2015), tredje (2016) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA. n = 8.430.

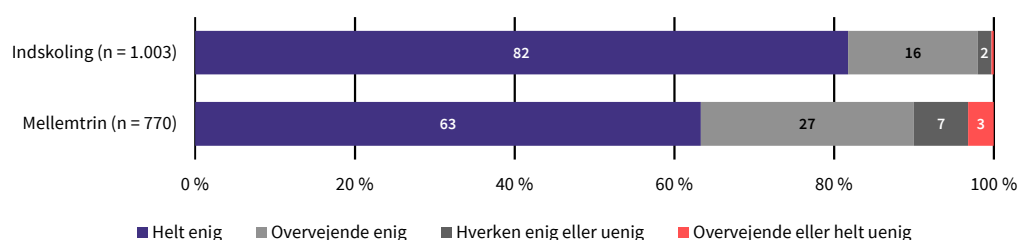
6.6.5 Kendetegn 1: Gode sociale relationer og fællesskab

Gode sociale relationer og fællesskaber er som beskrevet fritids- og klubtilbuddenes væsentligste formål, og det er også et formål, som både forældre og ledere i spørgeskemaundersøgelserne oplever, at tilbuddene lykkes godt med at indfri.

98 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 90 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen er helt eller overvejende enige i, at deres børn har legekammerater i tilbuddet.

FIGUR 6.23

Hvor enig eller uenig er du i, at barnet har legekammerater i fritidstilbuddet?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

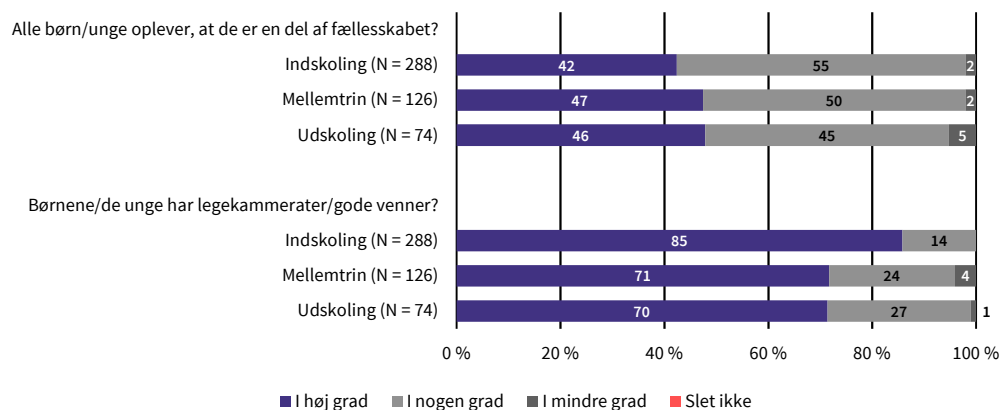
Note: Enkelte svarkategorier er sammenkodet af dataetiske hensyn.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsalderen.

Lederne oplever tilsvarende, at de nuværende rammer i høj grad giver mulighed for at skabe et tilbud, hvor børnene og de unge har legekammerater og gode venner. Det gælder især i tilbuddene til børn i indskolingsalderen, hvor 85 % af lederne svarer "I høj grad", mens tallet i tilbuddene til unge i udskolingsalderen er 70 % og 71 % i tilbud til børn i mellemtrinsalderen. På spørgsmålet om, hvorvidt de nuværende rammer giver mulighed for at skabe tilbud, hvor alle børn er en del af fællesskabet, svarer lederne lidt mere afdæmpet, idet en større andel af lederne på alle alderstrin svarer "I nogen grad". Det peger på, at lederne er bevidste om udfordringer med at integrere alle i fællesskabet på tværs af forskelligheder.

FIGUR 6.24

I hvilken grad oplever du, at I inden for de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor:

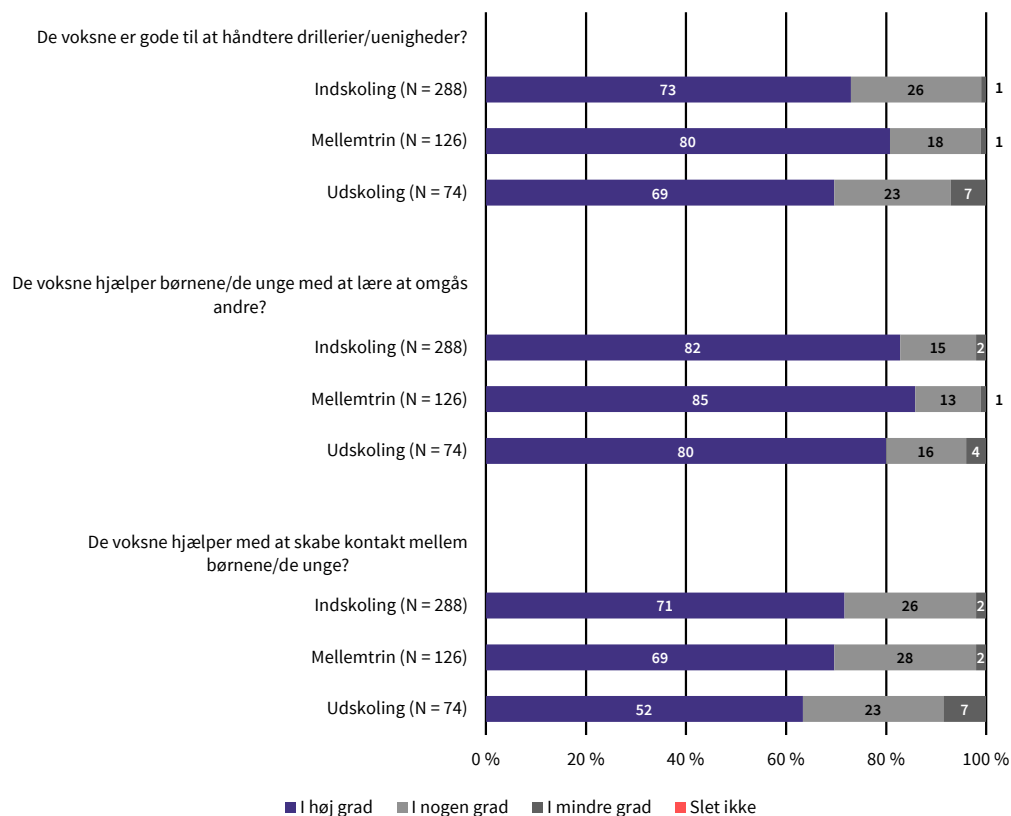
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Medarbejdere spiller en vigtig rolle i at fremme børns og unges fællesskaber. Det beskrev vi under kendetegn 1 i form af medarbejdernes forskellige roller med hensyn til at understøtte og hjælpe børn og unge med at finde hinanden socialt – bl.a. gennem aktiviteter.

FIGUR 6.25

I hvilken grad oplever du, at I under de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor:

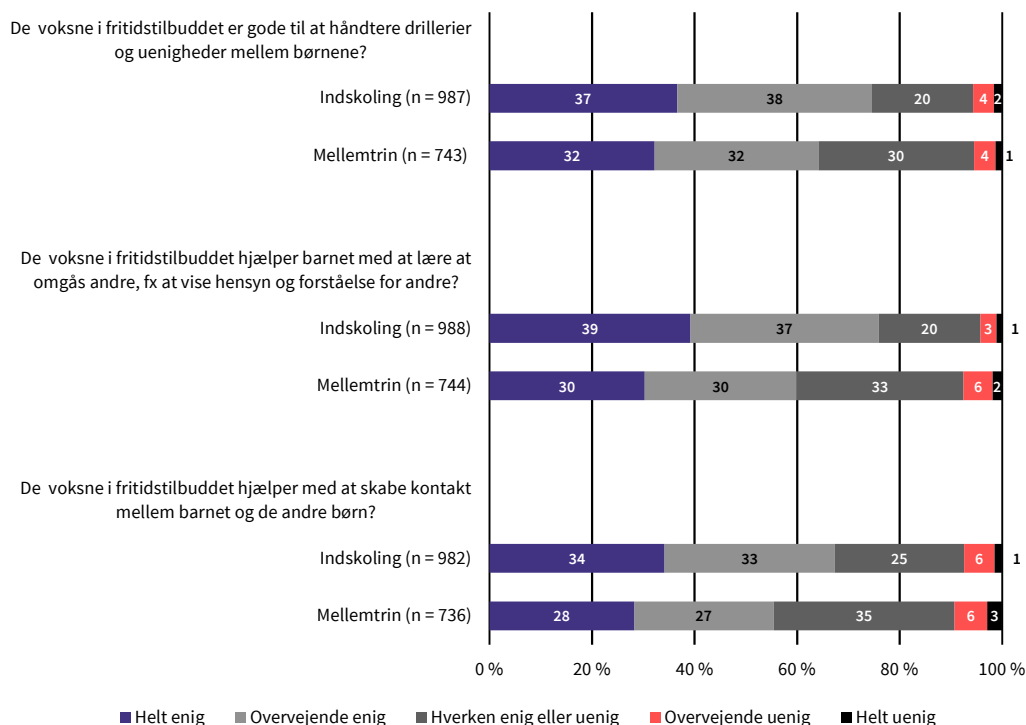
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

I spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere angiver de fleste, at de i høj grad har mulighed for at skabe tilbud, hvor medarbejderne hjælper børnene og de unge med at lære at omgås andre, hvor medarbejderne r drillerier og uenigheder mellem børnene eller de unge og hjælper med at skabe kontakt mellem dem. En mindre del svarer, at det er tilfældet i nogen grad, og under 10 % på tværs af alderstrin oplever, at det i mindre grad er muligt.

FIGUR 6.26

Hvor enig eller uenig er du i, at ...

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsalderen.

Forældre vurderer også generelt, at de voksne lykkes med at udøve de forskellige understøttende roller. På begge alderstrin er det under 10 % af forældrene, som angiver, at de er overvejende eller helt uenige. Der er dog ca. 20 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 30 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen, som vælger midterkategorien og tilkendegiver en blandet oplevelse, der som nævnt kan være et udtryk for et manglende kendskab til måden, som medarbejdere arbejder med at understøtte børnenes fællesskaber på.

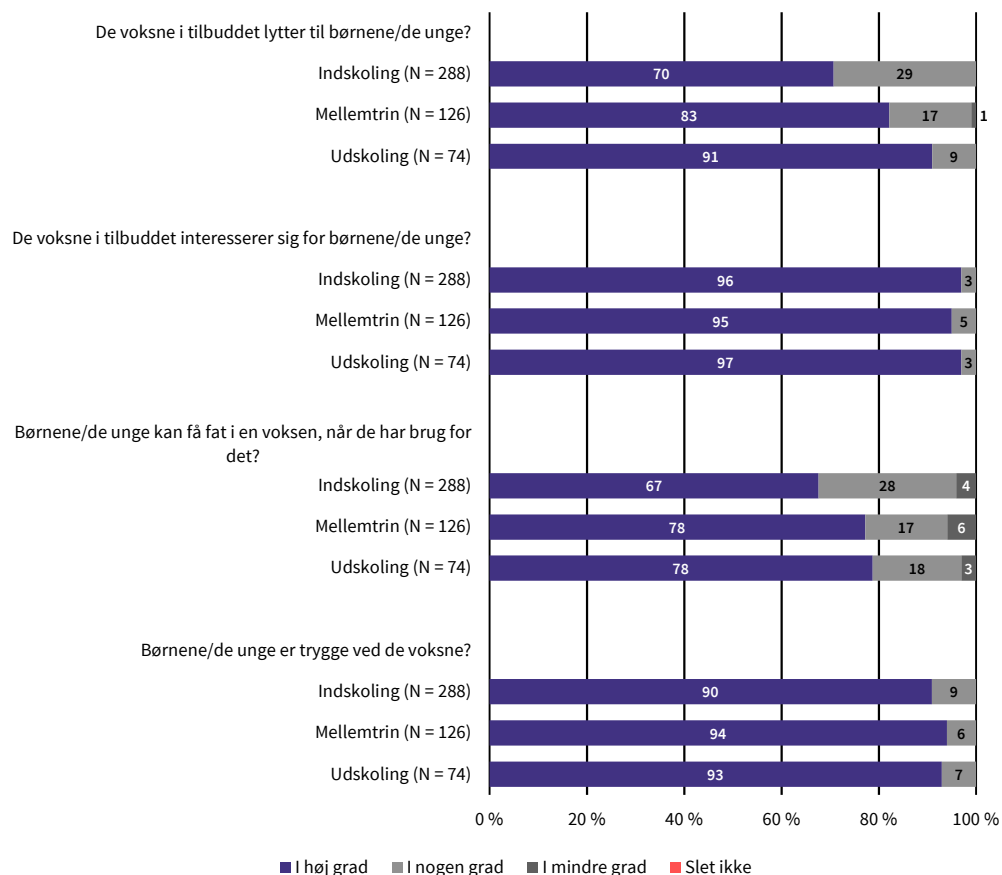
Barn-voksen-relationen

Langt størstedelen af lederne i spørgeskemaundersøgelsen vurderer derudover i høj grad, at de nuværende rammer i tilbuddene giver mulighed for at skabe tilbud, hvor de voksne interesserer sig for børnene og de unge, og hvor børnene og de unge er trygge ved de voksne.

En lidt større andel svarer dog "I nogen grad" på spørgsmålene om, om de voksne lytter til børnene og de unge, og om børnene og de unge kan komme i kontakt med en voksen, når de har behov for det. I begge tilfælde er andelen, der svarer "I nogen grad", størst i tilbud til børn i indskolingsalderen.

FIGUR 6.27

I hvilken grad oplever du, at I under de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor:

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

For forældrenes vedkommende er de enige i, at deres børn er trygge ved de voksne i tilbuddet – 94 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 93 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen svarer "Helt enig" eller "Overvejende enig".

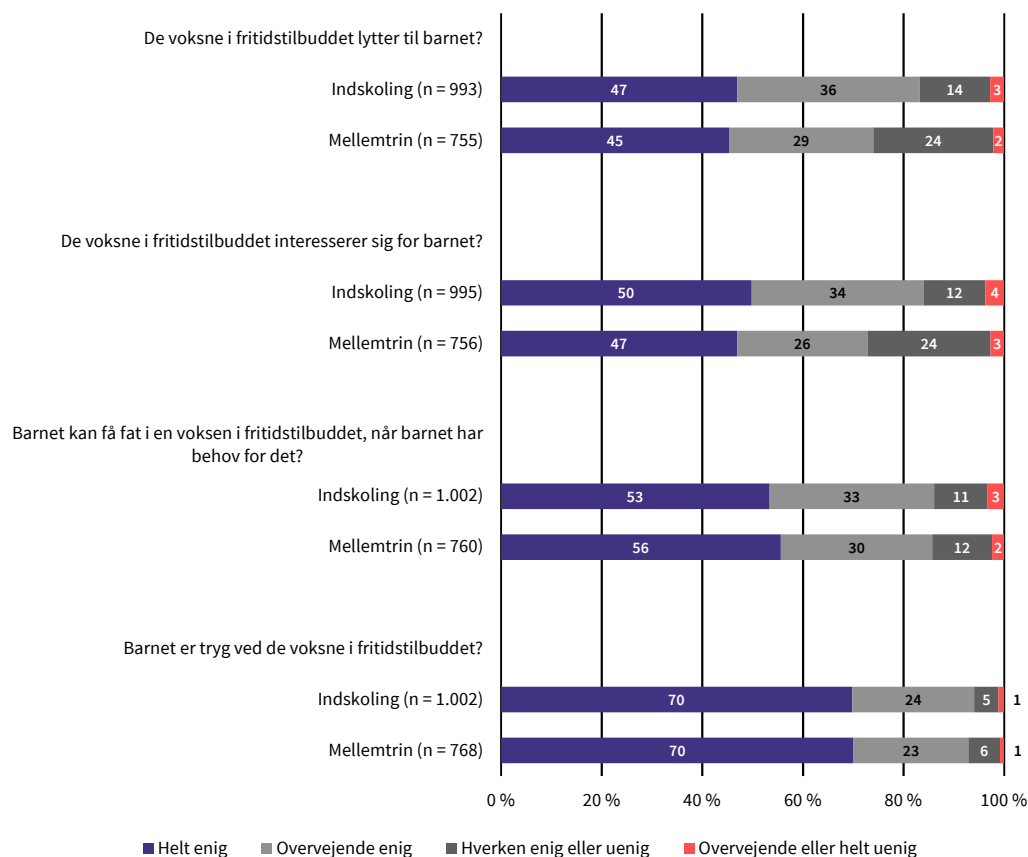
84 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 73 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen er overvejende eller helt enige i, at de voksne interesserer sig for deres barn, og hhv. 83 % og 74 % i, at de voksne lytter til deres barn. På tværs af de to aldersgrupper er 86 % overvejende eller helt enige i, at barnet kan få fat i en voksen, når barnet har behov for det. Igen ser vi, at mellem 10 og 14 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og mellem 10 og 24 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen ikke kan erklære sig hverken enige eller uenige.

Det er på den måde et område, hvor der er forskel på ledernes og forældrenes vurderinger, idet lederne under ét er enige om at svare "I høj grad", mens en stor del af forældrene er mere forsigtige i deres svar, og mange, især forældre til børn i mellemtrinsalderen, vælger at svare neutralt. Det er som nævnt ikke helt entydigt, hvad der ligger i det. Den relativt store andel af neutrale besvarelser

kan dække over en ambivalent vurdering af tilbuddets kvalitet eller, og måske nok mere sandsynligt, forældrenes oplevelse af, at de ikke har tilstrækkeligt kendskab til personalet til at have en holdning.

FIGUR 6.28

Hvor enig eller uenig er du i, at...

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

Note: Enkelte svarkategorier er sammenkodet af dataetiske hensyn.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsalderen.

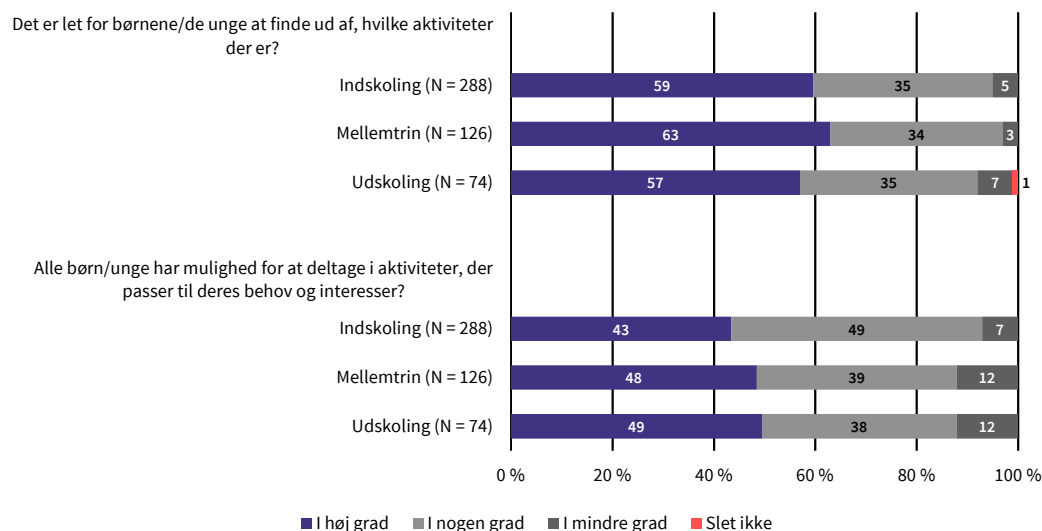
Aktiviteter

Som beskrevet under kendetegn 1 fungerer aktiviteter i fritids- og klubtilbuddene som et vigtigt afsæt for og en vigtig adgang til sociale relationer og fællesskaber. Knap halvdelen af lederne på tværs af tilbuddene oplever, at de nuværende rammer i høj grad giver mulighed for at skabe tilbud, hvor alle børn har mulighed for at deltage i aktiviteter, der passer til deres behov og interesser, og en lidt mindre andel mener, at det er tilfældet i nogen grad. 12 % af lederne i tilbud til børn i både mellemtrins- og udskolingsalderen og 7 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen mener, at det kun er tilfældet i mindre grad.

Lederne er lidt mere positive med hensyn til spørgsmålet om, hvorvidt de nuværende rammer giver mulighed for at skabe et tilbud, hvor det er let for børnene og de unge at finde ud af, hvilke aktiviteter der er.

FIGUR 6.29

I hvilken grad oplever du, at I under de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor:

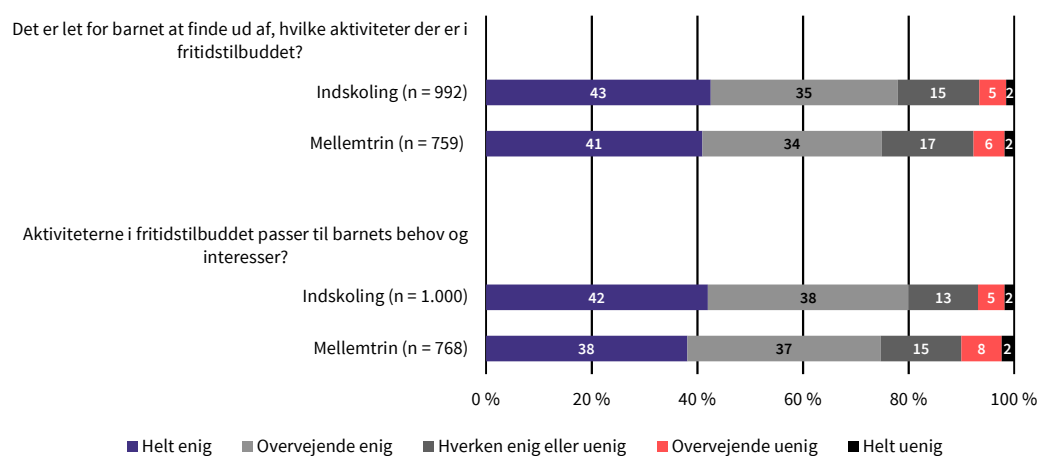
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Forældrene er på linje med lederne, idet 80 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 75 % af forældrene til børn i mellemtrinsalderen er helt eller overvejende enige i, at aktiviteter i deres barns fritids- eller klubtilbud passer til barnets behov og interesser, og hhv. 78 % og 75 % er overvejende eller helt enige i, at det er let for barnet at finde ud af, hvilke aktiviteter der er i tilbuddet. På begge alderstrin er under 10 % helt eller overvejende uenige.

FIGUR 6.30

Hvor enig eller uenig er du i, at ...

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsalderen.

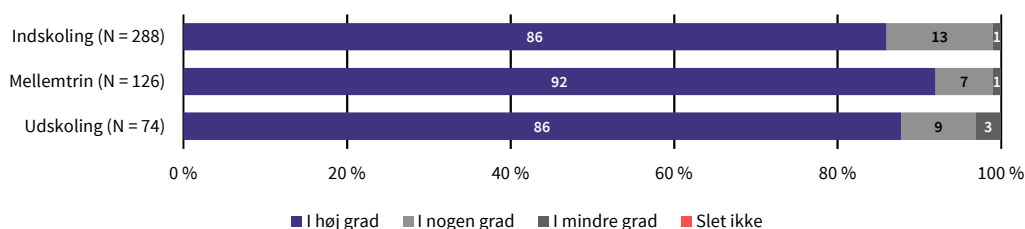
6.6.6 Kendetegn 2: Fri tid og medbestemmelse

På trods af de ændrede vilkår efter skolereformen med kortere åbningstider i mange fritids- og klubtilbud giver både ledere og forældre i spørgeskemaundersøgelserne udtryk for, at de oplever, at tilbuddene lykkes med at skabe fri tid, som børn og unge selv bestemmer over.

Ledere og forældre er blevet spurgt om, i hvilken grad de oplever, at børnene og de unge har mulighed for at have fri tid i tilbuddet, dvs. tid, som børnene og de unge selv bestemmer over. På tværs af alderstrin og på tværs af tilbuddene svarer 88 % af lederne og dermed flertallet, at det i høj grad lykkes at skabe fritids- og klubtilbud, hvor børn og unge oplever, at de har fri tid. Mellem 7 og 13 % svarer, at det er muligt i nogen grad, og kun ganske få svarer, at det i mindre grad er muligt.

FIGUR 6.31

I hvilken grad oplever du, at I under de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor børnene/de unge har mulighed for at have fri tid i tilbuddet, dvs. tid, som børnene/de unge selv bestemmer over?

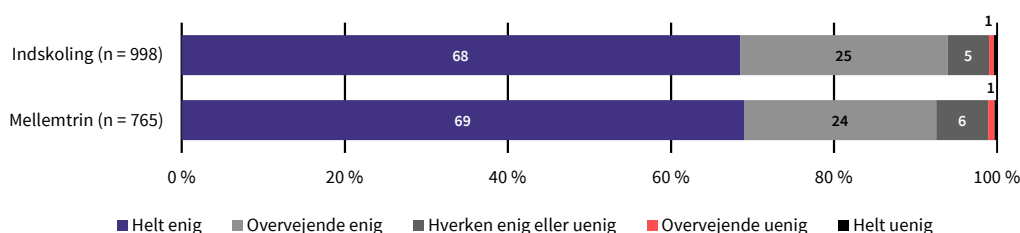
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

93 % af forældrene til børn i både indskolings- og mellemtrinsalderen svarer, at de er overvejende eller helt enige i, at deres børn har mulighed for at have fri tid i tilbuddet, som børnene selv bestemmer over.

FIGUR 6.32

Hvor enig eller uenig er du i, at barnet har mulighed for at have fritid i fritidstilbuddet, dvs. tid, som barnet selv bestemmer over?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

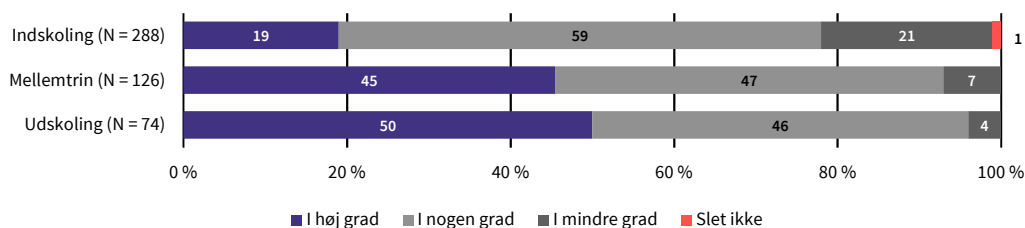
Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsalderen.

Medbestemmelsen er derimod et område, hvor både ledere og forældre tilkendegiver, at der er plads til forbedring, navnlig for børn i indskolingsalderen. Det kan bl.a. handle om, at større børn og unge i højere grad end de yngre har mulighed for at stemme med fødderne og forlade fritids- og klubtilbuddet, hvis de ikke oplever, at de er med til at bestemme, som vi beskrev under kendetegn 2 – når de voksne fx indfører skal-aktiviteter, er de opmærksomme på, om det får nogle af de større børn og unge til at vælge fritids- og klubtilbuddene fra.

Lederne er blevet spurgt om, i hvilken grad de oplever, at de inden for de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritids- eller klubtilbud, hvor børnene og de unge er med til at bestemme, hvad der skal foregå.

FIGUR 6.33

I hvilken grad oplever du, at I under de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor børnene/de unge er med til at bestemme, hvad der skal foregå i tilbuddet?

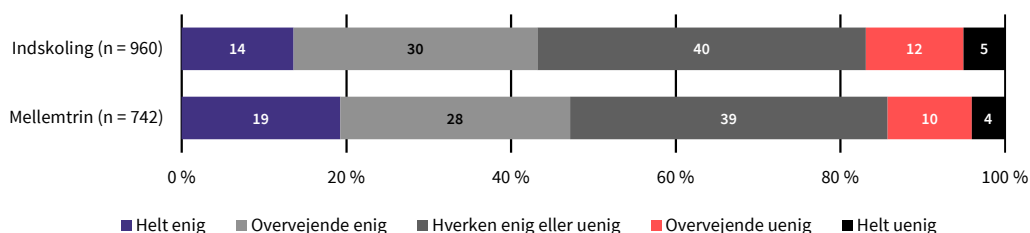
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

I tilbud til børn i indskolingsalderen mener 19 % af lederne, at det i høj grad er muligt at skabe et tilbud, hvor børnene er med til at bestemme, hvad der skal foregå, mens 59 % mener, at det er muligt i nogen grad, og 21 % mener, at det i mindre grad er tilfældet. Andelen, der mener, at det i høj grad er muligt, er større blandt ledere i tilbud til børn i mellemtrinsalderen, nemlig 45 %, og i tilbud til børn i udskolingsalderen er det 50 % af lederne, der svarer det.

FIGUR 6.34

Hvor enig eller uenig er du i, at barnet er med til at bestemme, hvad der skal foregå i fritidstilbuddet?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsalderen.

Forældres oplevelse af deres børns medbestemmelse er mindre forskellig på de to alderstrin, end man måske kunne forvente givet lederens vurdering. Forældre til børn i indskolingsalderen er for 44 % vedkommende helt eller overvejende enige i, at deres barn er med til at bestemme, hvad der skal foregå i tilbuddet, mens 40 % svarer "Hverken enig" eller "Uenig", og i alt 17 % er overvejende eller helt uenige i det. For forældre til børn i mellemtrinsalderen er 47 % helt eller overvejende enige, 39 % er hverken enige eller uenige, og 14 % er overvejende eller helt uenige.

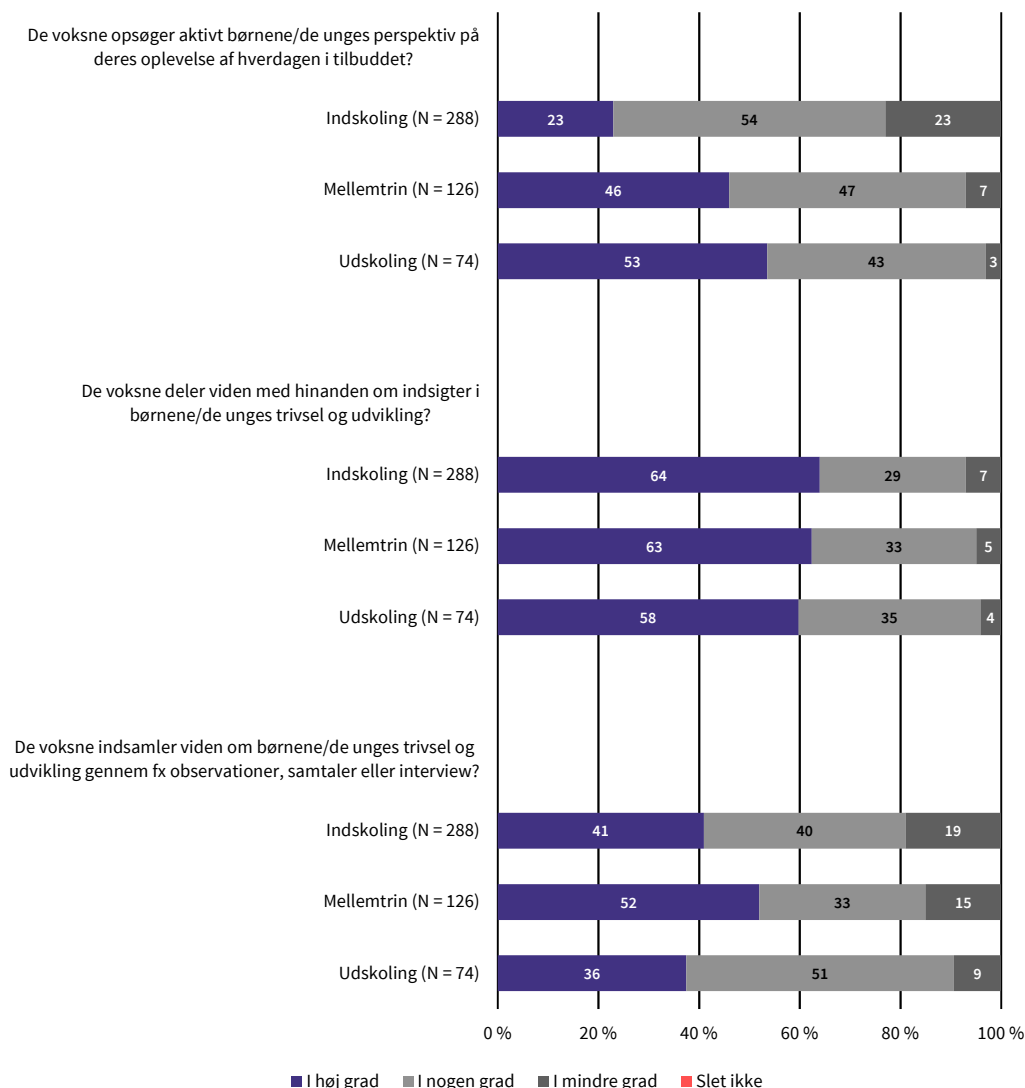
6.6.7 Kendetegn 3: Personalet indsamler og deler viden om børns og unges trivsel og udvikling

Når ledere i spørgeskemaundersøgelsen¹³ svarer på, i hvilken grad de oplever, at de inden for de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritids- eller klubtilbud, hvor de voksne indsamler viden om børns og unges trivsel, svarer 36 % af lederne af tilbud til unge i udskolingsalderen, 52 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 41 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen, at det oplever de i høj grad. 33-51 % af lederne mener, at det er tilfældet i nogen grad. Der er dog samtidig 9 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen, der oplever, at det kun gælder i mindre grad, mens det samme gør sig gældende for 15 % af lederne af tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 19 % af lederne i tilbud til børn i indskolingsalderen.

¹³ Dette er forældrene ikke blevet spurgt om.

FIGUR 6.35

I hvilken grad oplever du, at I under de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor:

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

På spørgsmålet om, i hvilken grad lederne oplever, at de inden for de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritids- eller klubtilbud, hvor de voksne aktivt opsøger børnenes og de unges perspektiver på deres oplevelse af hverdagen, svarer 53 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen, at det oplever de i høj grad. Det tilsvarende tal for ledere af tilbud til børn i mellemtrinsalderen er 46 %, og for tilbud til børn i indskolingsalderen er det 23 %. 43-54 % af lederne oplever, at det gælder i nogen grad. 3 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen, 7 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 23 % af lederne til børn i indskolingsalderen oplever, at det kun gælder i mindre grad. Den form for vidensindsamling, hvor børnenes og de unges egne perspektiver aktivt involveres – fx gennem samtaler – fylder på den måde mindre end andre former, hvis vi

ser på tværs af tilbuddene. Det stemmer godt overens med den formelle vidensindsamlingsmetode, som medarbejdere og ledere selv giver udtryk for, at de gør mest brug af – nemlig observation, hvor det i højere grad er den voksnes blik på barnets eller den unges trivsel, der er i fokus, end børnenes og de unges egne perspektiver.

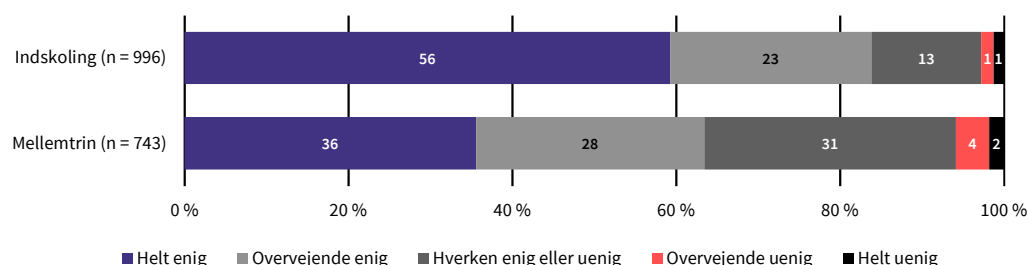
I spørgeskemaundersøgelsen blandt ledere kan vi se, at de oplever, at de i tilbuddene prioriterer og lykkes med at dele viden om, hvordan børn og unge har det i tilbuddene. På spørgsmålet om, i hvilken grad lederne oplever, at de inden for de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritids- eller klubtilbud, hvor de voksne deler viden med hinanden om indsigter i børnenes og de unges trivsel og udvikling, svarer 58-64 % af lederne på tværs af tilbuddene, at det i høj grad er tilfældet. 29-35 % mener, at det gælder i nogen grad, og under 10 % svarer, at det gælder i mindre grad.

6.6.8 Kendetegn 4: Samarbejde med skolen og andre aktører og opsøgende arbejde

Især forældre til børn i indskolingsalderen giver i spørgeskemaundersøgelsen udtryk for, at de i overvejende grad oplever, at fritidstilbud og skole arbejder godt sammen. 81 % er helt eller overvejende enige i, at det er tilfældet. I tilbud til børn i mellemtrinsalderen er tallet 64 %, mens 31 % angiver, at de hverken er enige eller uenige.

FIGUR 6.36

Hvor enig eller uenig er du i, at de voksne i fritidstilbuddet samarbejder godt med barnets skole?

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinsalderen.

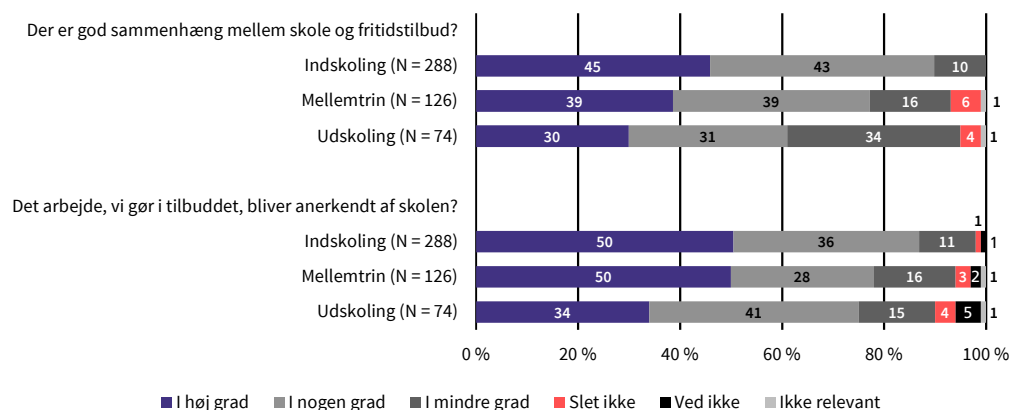
Lederne er blevet spurgt med en lidt anderledes formulering. På spørgsmålet om, hvorvidt de nuværende rammer giver mulighed for at skabe et tilbud, hvor der er god sammenhæng mellem skole og fritids- eller klubtilbud, svarer 45 % af lederne til børn i indskolingsalderen "I høj grad", mens 10 % svarer, at det er tilfældet i mindre grad. Ledere af tilbud til børn i hhv. mellemtrins- og udskolingsalderen er mere kritiske, hvor hhv. 39 % og 30 % oplever, at det er tilfældet i høj grad, mens 22 % af lederne i tilbud til børn i mellemtrinsalderen og 38 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen oplever, at det i mindre grad eller slet ikke er tilfældet.

På spørgsmålet om, om det arbejde, tilbuddene gør, bliver anerkendt af skolen, svarer 50 % af lederne i tilbud til børn i indskolings- og i mellemtrinsalderen, at det i høj grad er tilfældet, mens det er 34 % af lederne i tilbud til unge i udskolingsalderen, der oplever det. 19 % af dem svarer, at det i

mindre grad eller slet ikke er tilfældet, mens 6 % enten ikke ved det eller ikke oplever det som relevant. I tilbud til børn i mellemtrinssalderen oplever 19 % af lederne samtidig, at deres arbejde kun i mindre grad eller slet ikke bliver anerkendt af skolen, og i tilbud til børn i indskolingsalderen er tallet 12 %.

FIGUR 6.37

I hvilken grad oplever du, at I under de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor:

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

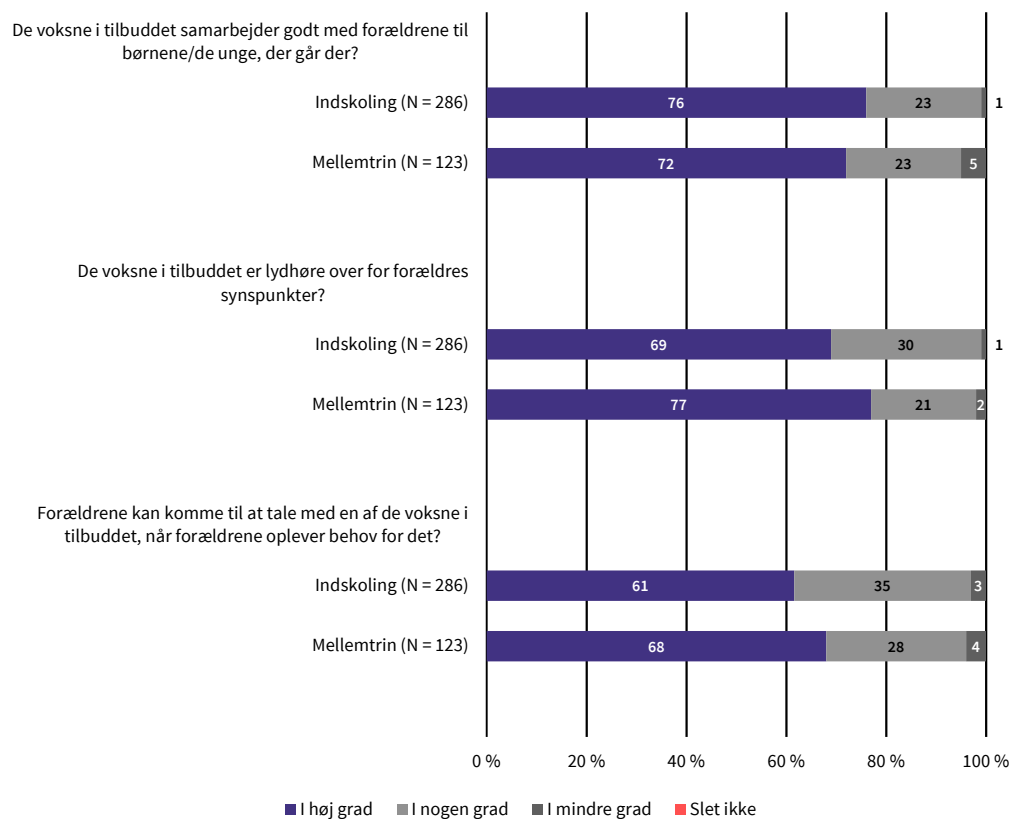
Note: Indskoling, mellemtrin og udskoling refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen.

Hvad angår forældresamarbejdet, udtrykker ledere på tværs af alderstrin, at de voksne i tilbuddene samarbejder godt med forældrene. Det mener mellem 72 og 76 % af lederne, i høj grad er tilfældet, og 23 % mener, at det er tilfældet i nogen grad.

På samme måde giver lederne udtryk for, at de voksne i tilbuddene er lydhøre over for forældrenes synspunkter, og at forældrene kan komme til at tale med en voksen, når de har behov for det.

FIGUR 6.38

I hvilken grad oplever du, at I under de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritidstilbud, hvor:

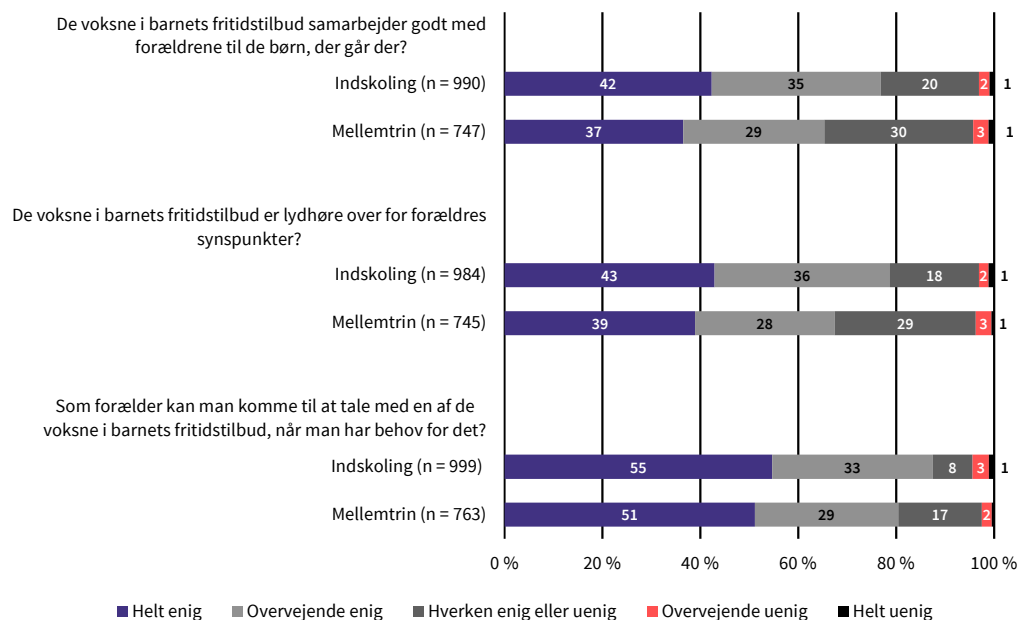
Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt ledere af fritids- og klubtilbud, 2017.

Note: Spørgsmål om forældresamarbejde er kun stillet til ledere af tilbud til børn i indskolings- og mellemtrinnsalderen.
 Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinnsalderen.

Forældrene udtrykker på deres side også enighed i, at de voksne i tilbuddene samarbejder godt med forældrene, er lydhøre over for deres synspunkter, og at de er tilgængelige, når forældrene har behov for at tale med dem. På alle tre spørgsmål svarer 8-20 % af forældrene til børn i indskolingsalderen og 17-30 % af forældrene til børn i mellemtrinnsalderen "Hverken enig eller uenig", mens kun 2-4 % er overvejende eller helt uenige.

FIGUR 6.39

Hvor enig eller uenig er du i, at ...

Kilde: EVA's spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse.

Note: Indskoling og mellemtrin refererer til fritids- og klubtilbud til børn og unge i hhv. indskolings- og mellemtrinssalderen.

Appendiks A – Litteraturliste

Aftale mellem regeringen (Socialdemokraterne, Radikale Venstre og Socialistisk Folkeparti), Venstre og Dansk Folkeparti om et fagligt løft af folkeskolen. (2013).

Arendt, K. S., Jensen, V. M., Friis-Hansen, M. (2017a). *Dataindsamling i følgeforskningspanelet til folkeskolereformen*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Arendt, K. S., Hansen, A. T., Jensen, V. M., Friis-Hansen, M. (2017b). *Folkeskolereformen – Dokumentation af dataindsamlingen 2014-2016*. København: SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd.

Børne- og Socialministeriet. (2016). *Bekendtgørelse af lov om dag-, fritids- og klubtilbud m.v. til børn og unge, dagtilbudsloven*. Nr. 748 af 20/06/2016. Lokaliseret 11/01/2018 på: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=182051>.

Undervisningsministeriet. (2017). *Bekendtgørelse af lov om folkeskolen, folkeskoleloven*. Nr. 1510 af 14/12/2017. Lokaliseret 11/01/2018 på: <https://www.retsinformation.dk/eli/lta/2017/1510>.

Børne- og Socialministeriet. (2016). *Bekendtgørelse af lov om social service, serviceloven*. Nr. 988 af 17/08/2017. Lokaliseret 11/01/2018 på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=191895>

Kulturministeriet. (2011). *Bekendtgørelse af lov om støtte til folkeoplysende voksenundervisning, frivilligt folkeoplysende foreningsarbejde og daghøjskoler samt om Folkeuniversitetet, folkeoplysningsloven*. Nr. 854 af 11/07/2011. Lokaliseret 11/01/2018 på: <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=138157>

Undervisningsministeriet. (2017). *Bekendtgørelse af lov om ungdomsskoler, ungdomsskoleloven*. Nr. 438 af 08/05/2017. Lokaliseret 11/01/2018 på: <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=190083>.

Danmarks Statistik. (2015). *Nyt fra Danmarks Statistik, april 2015*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=19245>

Danmarks Statistik. (2016). *Statistikbanken*. <http://www.statistikbanken.dk/statbank5a/SelectVarVal/Define.asp?MainTable=BOERN5&PLanguage=0&PXSid=0&wsid=cftree>

EVA (2017). *Lærere og pædagogers samarbejde om undervisningen*. København: Danmarks Evalueringsinstitut.

Epinion. (2016). *Hvor udbredte er lange skoledage?* København: Epinion.

Keilow et al. (2017). *Elevernes oplevelser af skolen i folkeskolereformens tredje år*. København: VIVE.

KL. (2015). *Fritidstilbud under forandring*. København: Kommuneforlaget A/S.

National Research Council. (2013): *Nonresponse in Social Science Surveys: A research Agenda*. Washington, DC: The National Academies Press.

Undervisningsministeriet (maj 2016). *Vejledning om muligheder for afkortning af skoledagens længde*. København: Undervisningsministeriet, Afdelingen for Undervisning og Dagtilbud.

Undervisningsministeriet. (2017). *Kortlægning af skoledagens længde 2017*. København: Epinion.

Appendiks B – Data og metode

Denne undersøgelse af børns og unges brug af fritids- og klubtilbud er gennemført med udgangspunkt i både kvantitative og kvalitative datakilder samt gennemgang af faglitteratur på området. I rapportens indledning beskriver vi de mest centrale aspekter ved undersøgelsens design, datagrundlag og analyse, som vi uddyber i de følgende appendikser.

De kvantitative data omfatter dels data fra følgeforskningsprogrammet i forbindelse med skolereformen, dels spørgeskemaundersøgelser blandt hhv. forældre og ledere. De kvalitative data omfatter dels observationer af hverdagen i fritids- og klubtilbud, dels interview med børn og unge, medarbejdere og ledere samt gruppeinterview med unge, der ikke går i klub. I det følgende beskrives de enkelte datakilder.

Undersøgelsen er gennemført af EVA for Undervisningsministeriet af en projektgruppe bestående af:

- Chefkonsulent Mikkel Bergqvist
- Evalueringskonsulent Laura Detlefsen (projektleder)
- Specialkonsulent Bella Marckmann
- Specialkonsulent Dorthe Agerlund Sloth.
- Desuden har professor Kim Mannemar Sønderskov fra Institut for Statskundskab ved Aarhus Universitet fungeret som ekstern kvalitetssikrer af de statistiske analyser, der ligger til grund for analyserne i kapitel 4.

Forundersøgelse – en vidensopsamling om kendetegn ved kvalitet i fritids- og klubtilbud

Vi har udarbejdet en forundersøgelse som afsæt for at se nærmere på indholdet i, arbejdet med og oplevelserne af kvalitet i fritids- og klubtilbud med fokus på at understøtte børns og unges trivsel og udvikling. Forundersøgelsen udgør en vidensopsamling af, hvad skandinavisk faglitteratur og forskning peger på, når det gælder kvalitet i tilbuddenes pædagogiske praksis. Forundersøgelsen indgår som bilag 1 til rapporten.

Vidensopsamlingen bygger på videnskabelige publikationer, faglitteratur, lærebøger, rapporter og evalueringer udgivet på dansk, svensk og norsk fra perioden 1997-2017. Hovedkriteriet for udvælgelsen af litteratur har været litteraturens relevans med fokus på udgivelser, der bidrager til at besvare det spørgsmål, undersøgelsen stiller om kendetegn ved kvalitet i fritids- og klubtilbud set i relation til børns og unges trivsel og udvikling. Vidensopsamlingen er ikke udtømmende for den litteratur, der findes på området.

En gruppe af eksperter med viden om pædagogisk praksis i fritids- og klubtilbud har bidraget til den endelige udvælgelse af litteratur og har kvalificeret, hvad der kendetegner kvalitet i fritids- og klubtilbud.

Kvalitet kan og vil komme til udtryk på mange forskellige måder i praksis, men på baggrund af faglitteratur tegner vidensopsamlingen fem bud på kvalitet, som går på tværs af fritids- og klubtilbud.

Høj kvalitetstilbud er kendetegnet ved, at de:

1. Skaber gode betingelser for, at børn og unge kan indgå i inkluderende fællesskaber
2. Giver mulighed for fri tid med plads til børns og unges spontane legende samvær
3. Giver børn og unge medindflydelse på indholdet og organiseringen af tilbuddene
4. Har et stærkt samarbejde med andre fagprofessionelle og forældre på tværs af børns og unges livsarenaer, der også involverer et opsøgende arbejde
5. Har et personale, der systematisk indsamler og deler viden om børnenes og de unges trivsel og udvikling og perspektiver på hverdagen og aktivt bruger den viden som afsæt for at udvikle praksis.

Arbejdet med at identificere og beskrive, hvad der kendetegner kvalitet, har kvalificeret den samlede undersøgelse af børns og unges brug af fritids- og klubtilbud, herunder udviklet analyserammen og dannet grundlag for udarbejdelsen af observations- og interviewguider samt spørgsmål til spørgeskemaundersøgelserne til hhv. forældre til børn i 0.-6. klasse og ledere i fritids- og klubtilbud, hvad angår kvalitet i tilbuddene.

De fem bud på kvalitet har skærpet vores blik for at observere og spørge ind til arbejdet med og oplevelsen af kvalitet i praksis i fritids- og klubtilbud under de ændrede vilkår som følge af skolereformen. Samtidig har vi haft en åbenhed over for, at børn, unge, medarbejdere og ledere kan forstå noget andet ved kvalitet. I datamaterialet har det fx vist sig, at bl.a. relationen mellem barnet eller den unge og så de voksne i fritids- og klubtilbud har en større betydning for kvalitet i det pædagogiske arbejde set fra både børns, unges, medarbejders og lederes perspektiver, end faglitteraturen betoner. Samtidig er indholdet i de fem kvalitetskendtegn blevet forbundet og sat sammen på andre måder i praksis. Børn, unge, medarbejdere og ledere taler fx om fri tid og medbestemmelse som tæt forbundne, hvor den fri tid i de oprindelige kendtegn først og fremmest er sat i relation til børns og unges mulighed for spontant legende samvær. I den samlede analyse er vi derfor nået frem til fire nye kendtegn for kvalitet i fritids- og klubtilbud, der går på tværs af faglitteratur og den indsamlede empiri.

Beskrivelse af datakilder samt analyser i kapitel 4

Analyserne i rapportens kapitel 4 om indskrivning og tid brugt i fritids- og klubtilbud baserer sig på følgende tre datakilder:

- Undervisningsministeriets evaluerings- og følgeforskningsprogram til at følge skolereformen. Konkret anvendes både forældrebesvarelser og elevbesvarelser fra første (2014), anden (2015), tredje (2016) og fjerde (2017) dataindsamling. Datakilden anvendes i analysen til at identificere, om det pågældende barn er indskrevet i SFO, fritidshjem eller klubtilbud.
- Registerdata fra Danmarks Statistik, der oplyser baggrundskarakteristika for børn, unge og forældre. Datakilden anvendes i analysen til at inddele børnene og de unge i forskellige grupper.

- Spørgeskemadata fra Epinions dataindsamling, der var datagrundlag for rapporten *Hvor udbredte er lange skoledage* (2016). Data anvendes til at identificere, hvilke klassetrin der har anvendt § 16 b.

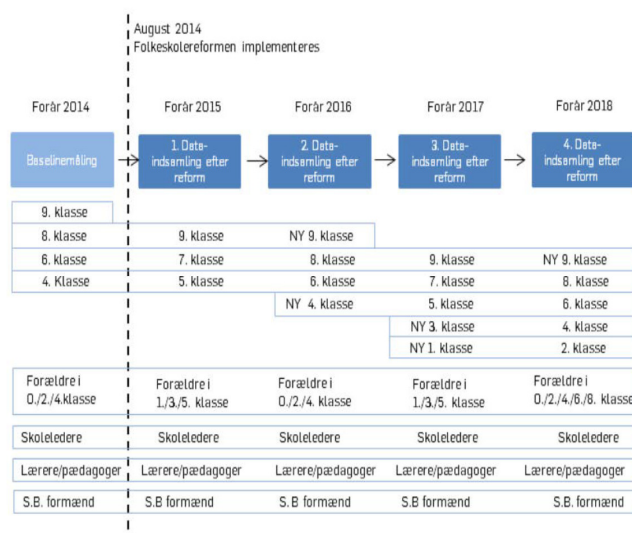
I det følgende gennemgås alle tre datakilder, og til sidst følger et afsnit om de anvendte analyser.

Følgeforskningsdata

Evaluerings- og følgeforskningsprogrammet er tilrettelagt som en løbende undersøgelse af indførelsen og virkningerne af skolereformen og inkluderer et panel bestående af ca. 200 skoler, der følges fra 2014 til og med 2018. I nedenstående figur gives et overblik over, hvilke respondentgrupper der indsamles data fra, og hvilke klassetrin der indgår.

FIGUR B.1

Dataindsamling i følgeforskningspanelet

Kilde: *Folkeskolereformen – Dokumentation af dataindsamlingen 2014-2016* (Arendt, Friis-Hansen, Jensen, & Keilow, 2017b).

I nærværende undersøgelse anvender vi elev- og forældredata fra 2014 til 2017. Som det ses af figuren, dækker forældredata klassetrinnene 0.-5. klasse, mens elevdata dækker klassetrinnene 4.-9. klasse, dog er der i 2017 også indsamlet data for 1. og 3. klasse. For både elev- og forældredata forholder det sig sådan, at der i lige år (2014, 2016) indsamles data fra lige klassetrin, mens der i ulige år (2015, 2017) indsamles data fra ulige klassetrin. Eneste undtagelse er, at der er indsamlet data for elever i 9. klasse i alle fire år. For mere information om evaluerings- og følgeforskningsprogrammet for de første tre dataindsamlinger, se *Folkeskolereformen – Dokumentation af dataindsamlingen 2014-2016* (Arendt et al., 2017b), for fjerde dataindsamlingsrunde, se *Dataindsamlinger i følgeforskningspanelet til folkeskolereformen* (Arendt, Friis-Hansen, & Jensen, 2017a).

Svarprocenter

I nedenstående tabel ses antal forældrebesvarelser samt svarprocenter for de fire dataindsamlinger.

TABEL B.1

Svarprocenter fordelt på år, forældredata

	2014	2015	2016	2017
Antal forældre i stikprøve	4.187	4.166	4.492	4.907
Antal forældrebesvarelser	3.153	3.115	2.930	3.208
Svarprocent	75	75	65	65
Antal skoler med besvarelser	225	223	222	182

Kilde: *Folkeskolereformen – Dokumentation af dataindsamlingen 2014-2016* (Arendt et al., 2017b) og *Dataindsamlinger i følgeforskningspanelet til folkeskolereformen* (Arendt et al., 2017a).

I de to første runder er svarprocenten 75, mens den i de to sidste runder er 65. Antallet af besvarelser varierer fra 2.930 til 3.208. Der indgår mellem 182 og 225 skoler i hver runde.

I nedenstående tabel ses antal elevbesvarelser samt svarprocenter for de fire dataindsamlinger.

TABEL B.2

Svarprocenter fordelt på år, elevdata

	2014	2015	2016	2017
Antal elever i stikprøve	37.643	27.244	37.737	46.102
Antal elevbesvarelser	28.450	15.958	21.145	31.874
Svarprocent	75	59	58	69
Antal skoler med besvarelser	225	185	190	208

Kilde: *Folkeskolereformen – Dokumentation af dataindsamlingen 2014-2016* (Arendt et al., 2017b) og *Dataindsamlinger i følgeforskningspanelet til folkeskolereformen* (Arendt et al., 2017a).

Svarprocenten varierer relativt meget, fra 58 til 75. Antallet af besvarelser varierer fra 15.958 til 31.874. Grunden til, at antal besvarelser er større i år 2017, er, at der ekstraordinært udsendes til elever i 1. og 3. klasse. Der indgår mellem 185 og 225 skoler i hver runde.

Repræsentativitetsanalyse

De skoler, der har forældre- og elevbesvarelser, og derved udgør datagrundlaget i nærværende undersøgelse, er repræsentative for alle folkeskoler i Danmark. Det viser dokumentationen for følgeforskningsprogrammet, der er foretaget på baggrund af en lang række skole- og elevkarakteristika (Arendt et al., 2017a; Arendt et al., 2017b). Undersøgelser blandt elever og forældre kan dog sagtens have skævt bortfald, på trods af at besvarelserne kommer fra repræsentative skoler. Det kan altså godt være særlige elevgrupper og særlige forældregrupper, der undlader at deltage i spørgeskemaundersøgelserne. Vi har derfor undersøgt på individniveau, om der er tale om repræsentative undersøgelser for både elev- og forældrebesvarelser i de fire år.

I nedenstående tabel ses resultaterne fra repræsentativitetsanalysen af forældredata. I repræsentativitetsanalysen har vi sammenlignet populationen af forældre med de forældre, der har svaret i de enkelte år. Sammenligningen er foretaget ud fra:

- Forældres højeste fuldførte uddannelse
- Husstandsindkomst
- Beskæftigelsesstatus
- Om eleven har indvander- eller efterkommerbaggrund
- Om eleven bor med enlig forsørger
- Om eleven bor på landet eller i en by.

Populationen er defineret som alle forældre, der har et barn, der går i 0.-5. klasse i en folkeskole i perioden 2014 til 2017¹⁴.

TABEL B.3

Repræsentativitetsanalyse – forældredata (%)

	Population	2014	2015	2016	2017
Forældres højeste fuldførte uddannelse					
Grunduddannelse	7	5	4	4	4
Ungdomsuddannelse (EUD, gymnasial uddannelse)	38	38	36	35	33
Kort eller mellemlang videregående uddannelse (KVU, professions- og universitetsbachelor)	36	37	39	40	41
Lang videregående uddannelse (kandidat, ph.d.)	19	20	21	22	23
Husstandsindkomst					
Laveste kvartil	25	18	16	16	14
Næstlaveste kvartil	25	25	24	25	27
Næsthøjeste kvartil	25	27	29	30	30
Højeste kvartil	25	29	31	28	30
Forældres beskæftigelsesstatus					
Begge forældre er beskæftiget	73	79	82	82	83
Mindst en forælder er ikke beskæftiget	27	21	18	18	17
Indvander- og efterkommerbaggrund					
Danskere	90	95	95	94	95
Indvander- og efterkommerbaggrund fra vestlige lande	2	1	1	1	1

¹⁴ Populationsandelene over de fire år varierer næsten ikke (ca. 1 %). Det er derfor ikke nødvendigt at sammenligne besvarelser fra 2014 med en population fra 2014 og så fremdeles. Den population, der sammenlignes med, er derfor et gennemsnit af andele over de fire år.

	Population	2014	2015	2016	2017
Indvandrere- og efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande	8	5	4	5	4
Enlig forsørger					
Bor med begge forældre	79	84	86	87	87
Bor med enlig forsørger/ikke hjemmeboende børn	21	16	14	13	13
Land/by					
Hovedstaden, Aarhus, Odense og Aalborg	27	26	27	29	23
Byer med over 20.000 indbyggere	19	17	16	15	17
Mellem 1.000 og 20.000 indbyggere	34	34	34	33	36
Under 1.000 indbyggere	20	23	23	23	23

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik. EVA's egne beregninger.

Note: Populationen består af alle forældre, der har et barn, der går i 0.-5. klasse i en folkeskole i perioden 2014 til 2017 (N = 1.331.975). Besvarelserne i de enkelte år kommer fra forældre, der har svaret på spørgsmålet om indskrivning i fritidstilbud og derved indgår i analyserne i kapitel 4. 2014: n = 3.148; 2015: n = 3.113; 2016: n = 2.928; 2017: n = 3.205.

Analysen viser, at forældre med en højere socioøkonomisk baggrund er overrepræsenterede, mens forældre med en lavere socioøkonomisk baggrund er underrepræsenterede. Fx er der blandt besvarelserne en andel på 14-18 % af forældrene fra laveste indkomstkvartil. I populationen ligger denne andel på 25 %. Der er en tendens til, at besvarelser fra 2014 har lidt mindre skævt bortfald end besvarelser fra de tre andre år. Disse skævheder i data korrigeres ved at vægte data (jf. næste afsnit).

I nedenstående tabel ses resultaterne fra repræsentativitetsanalysen af elevdata. I repræsentativitetsanalysen af elevbesvarelser har vi igen sammenlignet populationen af elever med de elever, der har svaret i de enkelte år. Populationen består af alle folkeskoleelever, der i perioden 2014 til 2017 går i 4.-9. klasse.

TABEL B.4

Repræsentativitetsanalyse – elevdata (%)

	Population	2014	2015	2016	2017
Forældres højeste fuldførte uddannelse					
Grunduddannelse	8	7	7	6	6
Ungdomsuddannelse (EUD, gymnasial uddannelse)	41	44	43	42	41
Kort eller mellemlang videregående uddannelse (KVU, professions- og universitetsbachelor)	35	34	34	36	36
Lang videregående uddannelse (kandidat, ph.d.)	16	14	16	16	18
Husstandsindkomst					
Laveste kvartil	25	23	22	22	22
Næstlaveste kvartil	25	26	25	26	25
Næsthøjeste kvartil	25	26	26	26	26
Højeste kvartil	25	26	26	26	27

	Population	2014	2015	2016	2017
Forældres beskæftigelsesstatus					
Begge forældre er beskæftiget	73	75	76	77	76
Mindst en forælder er ikke beskæftiget	27	25	24	23	24
Indvandrer- og efterkommerbaggrund					
Danskere	89	91	91	91	90
Indvandrer- og efterkommerbaggrund fra vestlige lande	1	1	1	1	1
Indvandrer- og efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande	10	7	8	8	8
Enlig forsørger					
Bor med begge forældre	76	78	78	78	78
Bor med enlig forsørger/ikke hjemmeboende børn	24	22	22	22	22
Land/by					
Hovedstaden, Aarhus, Odense og Aalborg	25	25	24	28	26
Byer med over 20.000 indbyggere	19	16	17	12	16
Mellem 1.000 og 20.000 indbyggere	35	35	36	37	37
Under 1.000 indbyggere	21	24	23	23	22

Kilde: Registerdata fra Danmarks Statistik. EVA's egne beregninger.

Note: Populationen består af alle folkeskoleelever, der i perioden 2014 til 2017 går i 4.-9. klasse (N = 1.263.328). Besvarelserne i de enkelte år kommer fra elever, der har besvaret spørgsmålet om indskrivning i fritidstilbud og derved indgår i analyserne i kapitel 4. 2014: n = 26.375; 2015: n = 14.446; 2016: n = 18.223; 2017: n = 16.621.

Analysen viser, at der kun er ganske små forskelle mellem andele i populationen og andele blandt besvarelser. For langt de fleste sammenligninger er forskellene kun mellem 0 og 3 procentpoint. Ligesom i repræsentativitetsanalysen af forældredata er der en svag underrepræsentation af elever fra laveste indkomstkvarteril blandt elevbesvarelserne.

Vægtning

Resultaterne fra repræsentativitetsanalyserne viste, at der var forskelle mellem population og besvarelser med hensyn til en række variable, særligt for forældredata. Vi har korrigeret for disse forskelle ved at vægte både forældre- og elevdata. Vægtene anvendes, når vi i rapportens afsnit 4.2 estimerer indskrivningsandele samt estimerer den tid, elever bruger i fritids- og klubtilbud. Vi ved, at indskrivningsandele samt den tid, eleverne bruger i fritids- og klubtilbud, varierer for elever med forskellige socioøkonomiske baggrunde. Det er derfor vigtigt at korrigere for disse skævheder blandt besvarelserne.

Vægtene er dannet ud fra følgende procedure:

- Identifikation af over- og underrepræsenterede grupper: På baggrund af en logistisk regressionsmodel udpeges, hvilke baggrundsfaktorer der har betydning for at deltage i undersøgelsen. Denne analyse foretages for alle fire år (2014 til 2017).
- Følgende baggrundsvARIABLE viser sig i regressionsanalysen at have betydning for deltagelse for både elev- og forældredata og anvendes derved i vægtene: klassetrin, forældres uddannelsesbaggrund, husstandsindkomst, forældres arbejdsmarkedstilknytning, indvandrer- eller efterkommerbaggrund, bor med enlig forsørger, land/by og årgangsstørrelse (på klassetrinnet).

- Beregning af vægte i form af såkaldt *propensity weighting*. Vægtene gør, at de personer, der tilhører underrepræsenterede grupper, tæller mere i de endelige beregninger end de personer, der tilhører overrepræsenterede grupper. Vægtene beregnes som 1 delt med sandsynligheden for at deltage i undersøgelsen estimeret ved hjælp af logistisk regression, hvor de faktorer, der har vist sig at være signifikant forbundet med deltagelse i undersøgelsen, danner grundlag for beregningen (National Research Council, 2013).

I nedenstående tabel kan man se, hvordan vægtene påvirker estimater for udvikling i indskrivning fra 2014 til 2016.

TABEL B.5

Udvikling i indskrivning i fritidstilbud – med og uden vægt af data

	2014	2016	Udvikling
0., 2. og 4. klasse – uden vægt	79,3	77,0	-2,3
0., 2. og 4. klasse – med vægt	79,7	76,5	-3,2

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældre til børn i 0., 2. og 4. klasse, første dataindsamling (2014) og tredje dataindsamling (2016). Beregninger er foretaget af EVA.

Note: I tabellen angives for hver kategori antal observationer i parentes for hhv. 2014 og 2016. Til at afdække, om barnet er indskrevet, er der i forældreskemaet i begge år spurgt: Går [barnets navn] i SFO, fritidshjem eller klub?

Vægtene ændrer ikke meget ved estimaterne af andelen af børn, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud. Udviklingen i indskrivning med vægt estimeres til at falde med 3,2 procentpoint, mens dette fald er lidt mindre uden vægt, nemlig på 2,3 procentpoint. Opjusteringen af faldet i udviklingen af indskrivning skyldes to forhold. For det første er det sådan, at forældre med et barn i 4. klasse er overrepræsenterede blandt forældrebesvarelser i 2014 og underrepræsenterede i 2016. Da børn i 4. klasse i langt mindre grad er indskrevet, betyder det, at andelen af børn, der er indskrevet i 2014, er underestimeret, mens andelen i 2016 er overestimeret. For det andet er der en svag tendens til, at børn fra ressourcestærke hjem er overrepræsenterede i begge år, men denne tendens er stærkere for forældrebesvarelser fra 2016. Det betyder igen, at andelen af børn, der i 2016 er indskrevet i fritids- og klubtilbud, er svagt overestimeret.

For estimering af indskrivninger på baggrund af elevdata er der også kun små forskelle mellem uvægtede og vægtede estimater. I de vægtede estimater af indskrivningsandele for elever i udskeelsalderen opjusteres indskrivningsandelene en anelse (ca. 0,5 %).

Selvom korrektionen af indskrivninger på baggrund af vægtene er relativt lille, har vi alligevel valgt at bruge vægten i de analyser, hvor vi estimerer indskrivning og tid brugt i fritids- og klubtilbud (afsnit 5.2). Det skyldes, at selv små korrektioner i udviklingen har betydning for undersøgelsens konklusioner.

Udfordringer med elevdata

I analyserne af data fra følgeforskningen har EVA konstateret to metodiske udfordringer. For det første er der klare tegn på, at indskrivningsandele baseret på elevdata er overestimeret for børn og unge, der går i 4.-7. klasse. For det andet, at data fra 2016 skal tages med forbehold, da der er et uforklarligt dyk i indskrivning og en kraftig stigning i, hvor stor en andel af unge der regelmæssigt kommer i fritids- og klubtilbud. EVA vurderer, at de to nævnte dataudfordringer har følgende konsekvenser for analyserne:

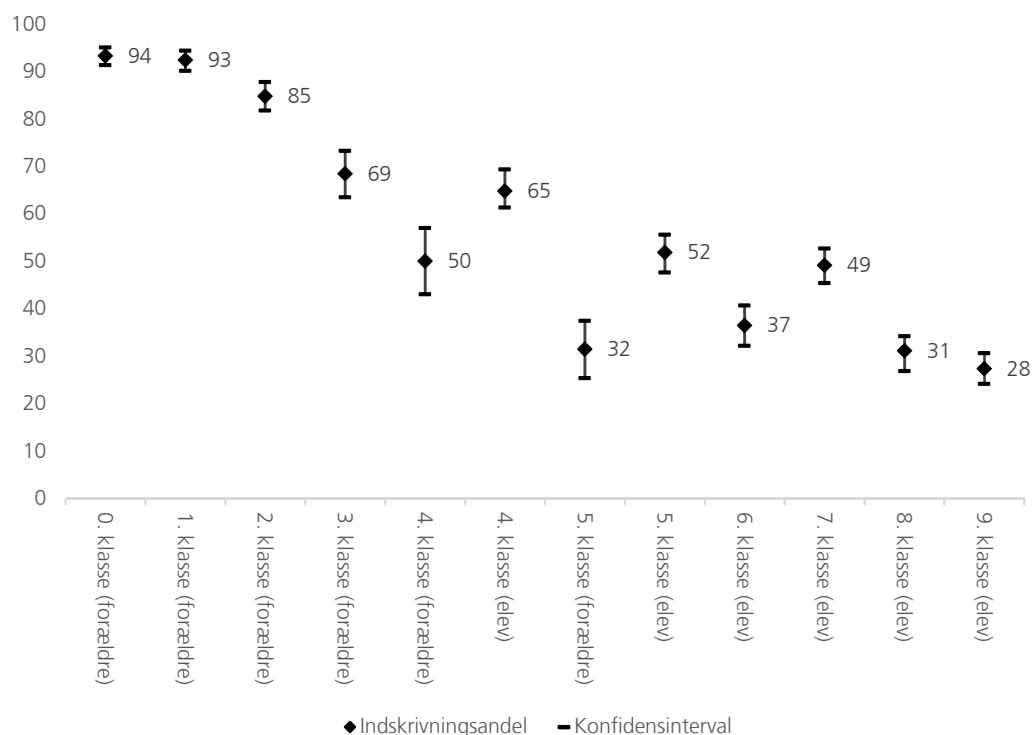
- Elevdata, der dækker 4.-7. klasse, kan ikke bruges i analyserne til at estimere indskrivningsandele og tid brugt i fritids- og klubtilbud for de enkelte år. EVA vurderer også, at udviklinger i indskrivningsandele og tid brugt i fritids- og klubtilbud er for fejlbehæftede, til at man kan drage sikre konklusioner om udviklinger for disse klassetrin. I rapporten er udviklinger vist for 4.-7. klasse sammen med udviklinger for de øvrige klassetrin. Det fremgår klart af rapporten, at disse udviklinger er usikre.
- Elevdata for 2016 viser markante og signifikante dyk i indskrivningerne og en markant stigning i tidsforbrug – set i forhold til såvel 2015 som 2017. Disse udsving i 2016 kan ikke umiddelbart forklares med forskelle i spørgsmålsformulering, sampling eller bortfald, og vi har derfor valgt at gennemføre supplerende analyser af udviklingen i udskolingsalderen.

Udfordring med elevdata, der dækker 4.-7. klasse

4. og 5. klasse er de eneste klassetrin, hvor det er muligt at estimere indskrivningsandele med både forældre- og elevdata. I nedenstående figur kan man se de estimerede indskrivningsandele baseret på hhv. forældre- og elevdata.

FIGUR B.2

Indskrivningsandele i fritids- og klubtilbud fordelt på klassetrin og datakilder (%)

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata og elevdata fra tredje (2016) og fjerde runde (2017). Beregninger er foretaget af EVA.

Note: Forældredata dækker 0.-5. klasse (n = 6.136), mens elevdata dækker 4.-9. klasse (n = 34.417). Lige klassetrin er målt i 2016, mens ulige klassetrin er målt i 2017. I spørgeskemaet til forældre er der spurgt: "Går [barnets navn] i SFO, fritidshjem eller klub?". I spørgeskemaet til elever i 4., 5. og 6. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub, SFO eller fritidsordning?". I spørgeskemaet til elever i 7. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i klub eller fritidsordning?". I spørgeskemaet til elever i 8. og 9. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i ungdomsklub eller ungdomscafé?". Konfidensintervallerne i figuren viser, at indskrivningsandelen med 95 % sandsynlighed ligger inden for det angivne interval. Data er vægtet.

Af figuren ses, at indskrivningsandelen for børn i 4. klasse er 15 procentpoint større, når kilden er elevdata, frem for når kilden er forældredata. For børn i 5. klasse ses igen, at indskrivningsandelen baseret på elevdata er større end estimeret baseret på forældredata. Forskellen er her 20 procentpoint. Begge sæt af estimater er signifikant forskellige fra hinanden. For de elever, hvor vi har både en elev- og en forældrebesvarelse, kan vi se, der er en relativt stor andel af elever, som selv har svaret, at de går i fritids- og klubtilbud, men hvor forældrene har svaret, at eleverne ikke går i fritids- og klubtilbud. Forskellene i estimaterne skyldes derfor ikke forskelle i de to stikprøver. Der er primært to argumenter for, at elevdata overestimerer indskrivningsandelen:

- I elevskemaet bliver eleverne først spurgt: "Hvor mange forskellige fritidsaktiviteter går du til? (fx fodbold, svømning, badminton eller andre sportsgrene, spejder, korsang, orkester, dans, ridning, syning)". Herefter har de fået spørgsmålet: "Hvor ofte går du i klub, SFO eller fritidsordning?" Det er meget sandsynligt, at nogle elever forstår ordet klub som en sportsklub. Desuden kan nogle formentlig også forstå ordet fritidsordning som fritidsaktiviteter. Disse misforståelser af ordene er særligt oplagte, når eleverne i spørgsmålet inden er blevet spurgt om, hvor mange fritidsaktiviteter de går til. I figuren kan man se, at der for 7.-klasseelever er en markant forøgelse af indskrivningsandelen fra i 6. klasse at være på 37 % til i 7. klasse at være 49 %. I skemaet til elever i 7. klasse er spørgsmålet ændret, så ordet SFO ikke indgår: "Hvor ofte går du i klub eller fritidsordning?". Det, at ordet SFO ikke indgår i spørgsmålet, har sandsynligvis gjort, at flere elever misforstår spørgsmålet, og man derved ser en øget indskrivningsandel specifikt for elever i 7. klasse.
- I elevskemaet spørges der ikke direkte til, om eleven er indskrevet i et fritids- eller klubtilbud. Der spørges i stedet til, hvor ofte eleven går i klub, SFO eller fritidsordning. Svarkategorien "Aldrig (går ikke i klub eller fritidsordning)" kommer først som svarkategori nummer 6. Det er metodisk mere korrekt først at spørge, om man går i fritids- eller klubtilbud, og derefter spørge dem, der har svaret ja, om, hvor ofte de går i fritids- eller klubtilbud. Når man ikke anvender et såkaldt filterspørgsmål, er der tendens til at underestimere dem, der svarer nej, og i dette tilfælde underestimere dem, der ikke går i fritids- og klubtilbud.

EVA vurderer, at indskrivningsandelen for unge i 8. og 9. klasse er mere sikkert estimeret. For unge i 8. og 9. klasse er der spurgt: "Hvor ofte går du i ungdomsklub eller ungdomscafé?". I dette spørgsmål er der langt mindre risiko for at blande aktivitet i sportsklubber samt fritidsaktiviteter med at gå i ungdomsklub. Sidstnævnte kritikpunkt ovenfor kan dog også rettes mod spørgsmålet til unge i 8. og 9. klasse, da der igen ikke stilles et filterspørgsmål. Der er derfor også risiko for en mindre overestimering af indskrivningsandelene for unge i 8. og 9. klasse. Det må dog formodes, at unge i 8. og 9. klasse bedre kan gennemskue, hvor besvarelsen skal placeres, hvis ikke man går i ungdomsklub. EVA anvender derfor kun elevbesvarelser fra 8. og 9. klasse i analyserne af karakteristik af, hvem der går i fritids- og klubtilbud, og udviklinger i indskrivning for forskellige børnegrupper.

Udfordringer med elevdata fra 2016

For 9. klasse gør det specielle forhold sig gældende, at klassetrinnet er inkluderet i dataindsamlingen i alle år. Ser vi på indskrivningsandelene for 9. klasse i årene 2014 til 2017 (tabel 2.1 i bilag 2), kan vi se, at tallene for 2016 viser markante og signifikante dyk i indskrivningerne i forhold til såvel 2015 som 2017. I 8. klasse er indskrivningsandelen i 2016 også markant mindre end i 2014. Ligeledes viser tallene for tidsforbrug for 8. og 9. klasse en signifikant stigning i tidsforbrug for begge klassetrin i 2016. For 9. klasse kan vi se, at tidsforbrug i 2016 skiller sig ud i forhold til både 2015 og 2017 (tabel 2.3 i bilag 2).

Disse udsving i 2016 kan ikke umiddelbart forklares med forskelle i spørgsmålsformulering, sampling eller bortfald, og vi har derfor valgt at gennemføre supplerende analyser af udviklingen i udskolingsalderen, hvor vi kun inddrager data fra 9. klasse og analyserer udviklingen fra 2014 til 2017. Vi gør opmærksom på dette forbehold undervejs, hvor det er relevant.

Variable anvendt i analyserne

Nedenstående variable fra følgeforskningsdataene er anvendt i analyserne:

- Skoletrivsel. I analysen af forældredata anvendes følgende udsagn: "[Barnets navn] trives godt i skolen". Svarkategorierne er "Enig", "Overvejende enig" og "Overvejende uenig/uenig" (idet de to nederste kategorier, "Overvejende uenig" og "Uenig" er slået sammen, fordi der var meget få besvarelser). I analysen af elevdata anvendes indeks for generel skoletrivsel baseret på tre udsagn/spørgsmål: "Jeg kan godt lide at gå i skole", "Er du glad for din klasse?" samt "Jeg føler, at jeg hører til på min skole". Indekset er dannet på baggrund af de samme spørgsmål, som anvendes i undersøgelsen *Elevernes oplevelse af skolen i folkeskolereformens tredje år* (VIVE, 2017). Scoren på indekset går fra 0 til 12 point. Eleverne er inddelt i fire kategorier: laveste trivsel (0-3 point), næstlaveste trivsel (4-6 point), næsthøjeste trivsel (7-9 point) samt højeste trivsel (10-12 point).
- Timer brugt på fritidsinteresser. I analysen af forældredata anvendes følgende to spørgsmål: "Hvor mange timer om ugen deltager [barnets navn] i organiseret idræt eller sport uden for skoletiden?" og "Hvor mange timer om ugen deltager [barnets navn] i andre fritidsaktiviteter uden for skoletiden?". Tidsangivelserne i de to variable er lagt sammen, så vi får et udtryk for det samlede tidsforbrug, når det gælder fritidsinteresser. Der spørges både til vinterhalvåret og til sommerhalvåret. Variablen, der er anvendt i analyserne, angiver det gennemsnitlige tidsforbrug pr. uge set over hele året. I analysen af elevdata anvendes følgende spørgsmål: "Hvor mange timer om ugen bruger du i alt på dine fritidsinteresser?" Forældrespørgsmålene og elevspørgsmålet har begge følgende svarkategorier: "Ingen fritidsinteresser", "Under 2 timer pr. uge", "2-3 timer pr. uge", "4-6 timer pr. uge" og "Over 6 timer pr. uge". For elever i udskolingsalderen blev sidstnævnte kategori yderligere opdelt i "7-9 timer pr. uge" og "Over 9 timer pr. uge", da der er flere unge i udskolingsalderen, som bruger meget tid på fritidsinteresser.
- SDQ-problemscore: SDQ (Strengths and Difficulties Questionnaire) er et kort videnskabeligt valideret spørgeskema, der giver mulighed for systematisk at vurdere børns og unges psykiske trivsel og funktion. SDQ indeholder 26 spørgsmål. De første 25 spørgsmål er formuleret som udsagn, hvor svarpersonen så kan vælge at svare "Passer ikke", "Passer delvis" eller "Passer godt". På baggrund af svarene i SDQ kan der udregnes en række scorere. Den samlede problemscore er summen af fem underscorer, nemlig score for følelsesmæssige symptomer, score for adfærdsmæssige symptomer, score for hyperaktivitet/opmærksomhedsvanskeligheder og score for vanskeligheder i forhold til jævnaldrende. Den samlede problemscore kategoriseres i fire kategorier: almindelig, let forhøjet, høj og meget høj. Dannelse af indekset samt kategoriseringen af de fire kategorier er dannet efter officielle retningslinjer (for nærmere info, se sdqinfo.org). SDQ-spørgeskemaet er ikke anvendt i alle år og for alle klassetrin. I forældredata er SDQ udelukkende målt for elever i 4. klasse i 2014. Når vi undersøger, om 4.-klassebørns SDQ-score har sammenhæng med indskrivning i fritids- og klubtilbud, gøres dette derfor ud fra børnenes indskrivningsopgørelse i 2014. For unge i udskolingsalderen laver vi to analyser af SDQ-score. I 2017 er SDQ-score målt for unge i 9. klasse. Vi analyserer derfor sammenhæng mellem SDQ-score og indskrivning for unge i 9. klasse, hvor begge variable er opgjort i 2017. Desuden analyserer vi, om unges indskrivning i fritids- og klubtilbud, når de går i 8. og 9. klasse, har sammenhæng med deres SDQ-score, målt, da de gik i 6. klasse. SDQ-scoren er i denne analyse målt i 2014, mens indskrivning i fritids- og klubtilbud er målt i 2016 for 8.-klasselever og i 2017 for 9.-klasselever. For børn i 4. klasse er SDQ-scoren opdelt i kategorierne almindelig, let forhøjet og høj/meget høj (idet de to øverste kategorier er slået sammen, da der er meget få observationer i hver). For elever i udskolingsalderen, dvs. unge i 8. og 9. klasse, er variablen opdelt i kategorierne almindelig, let forhøjet, høj og meget høj, da der er flere observationer i hver af de høje kategorier. Analysen inkluderer således både en SDQ-score, som er målt på samme tid, som indskrivning i fritids- og klubtilbud er registreret, og en SDQ-score, der ligger længere tid tilbage, hvilket styrker antagelsen om kausalitetens retning i analysen – sådan at forstå, at det er mindre sandsynligt, at det er brug af fritids-/klubtilbud, der påvirker den unges psykiske trivsel, og mere sandsynligt, at det er omvendt.

Registerdata

I analysen anvender vi registerdata fra Danmarks Statistik. Registerdata er koblet til forældrebesvarelserne ved hjælp af barnets CPR-nummer. Når vi i nedenstående anvender betegnelsen forældre, menes der barnets biologiske forældre. I analysen har vi dannet følgende variable, der har muliggjort analyse af udviklinger i indskrivning for forskellige børnegrupper:¹⁵

- Forældres højeste fuldførte uddannelse. Opdelt i grundskole, ungdomsuddannelse (EUD, gymnasial uddannelse), kort eller mellemlang videregående uddannelse (KVU, professions- eller universitetsbachelor) og lang videregående uddannelse (kandidat, ph.d.).
- Disponibel husstandsindkomst. Opdelt i kvartiler, dvs. fire grupper, der hver tæller 25 % af befolkningen. Dvs. at laveste indkomstkvarter er de 25 % af befolkningen, der har den laveste disponible husstandsindkomst. Vi har anvendt den såkaldte ækvivalerede disponible husstandsindkomst, der tager højde for, hvor mange voksne og børn der bor i husstanden.
- Forældres beskæftigelsesstatus. Opdelt i to grupper, nemlig børn med to forældre i beskæftigelse og børn med mindst én forælder uden beskæftigelse.
- Indvandrer- og efterkommerbaggrund. Opdelt i børn med dansk oprindelse, børn med indvandrer- og efterkommerbaggrund fra vestlige lande og børn med indvandrer- og efterkommerbaggrund fra ikke-vestlige lande. En person har dansk oprindelse, hvis han eller hun har mindst én forælder, som både er dansk statsborger og er født i Danmark. Hverken indvandrere eller efterkommere har én forælder, som både er dansk statsborger og er født i Danmark. Forskellen mellem indvandrere og efterkommere er, at indvandrere er født i udlandet, mens efterkommere er født i Danmark. Vestlige lande omfatter EU, Andorra, Australien, Canada, Island, Liechtenstein, Monaco, New Zealand, Norge, San Marino, Schweiz, USA og Vatikanstaten. Ikke-vestlige lande omfatter alle øvrige lande.
- Enlig forsørger. Opdelt i børn, der bor med to forældre, og børn, der bor med enlig forsørger. For de ældste børns vedkommende er der desuden en gruppe af ikke-hjemmeboende børn.
- Land/by. Opdelt i de største byområder (hovedstadsområdet, Aarhus, Odense og Aalborg), byer uden for de fire største byområder med over 20.000 indbyggere, byer med mellem 1.000 og 20.000 indbyggere og byer med under 1.000 indbyggere. Et byområde afgrænses som en sammenhængende bebyggelse, der på opførelsestidspunktet har mindst 200 indbyggere. At bebyggelsen er sammenhængende, vil som hovedregel sige, at afstanden mellem husene ikke overstiger 200 meter, medmindre afbrydelsen skyldes offentlige anlæg, kirkegårde o.l. Afgrænsningen af byområderne er sket ved hjælp af Kort & Matrikelstyrelsens bypolygoner, som angiver bygrænserne ved brug af x-og y-koordinater.

Spørgeskema fra Epinion

Vi har anvendt data fra Epinions undersøgelse *Hvor udbredte er lange skoledage?* (2016) til at koble information om, hvorvidt skolen har anvendt § 16 b og derved haft mulighed for at reducere skoledagens længde. Vi anvender data om, hvorvidt skolen har brugt § 16 b for skoleåret 2016/17. På denne måde kan vi undersøge, om anvendelsen af § 16 b har sammenhæng med sandsynligheden

¹⁵ De angivne variable baseres på følgende variable i Danmarks Statistiks registre. Højeste fuldførte uddannelse: HFAUUD. Husstandsindkomst: FAMAEKVIVADISP. Forældrenes arbejdsmarkedstilknøytning: SOC_STATUS_KODE. Enlig forsørger: FAMILIE_TYPE. Indvandrer- eller efterkommerbaggrund: IE_TYPE samt OPR_LAND. Land/by: STORHED. Klassetrin: UDEL. Nærmere beskrivelse af variablene kan ses her: <http://www.dst.dk/da/Statistik/dokumentation>.

for, at eleven er indskrevet i fritids- og klubtilbud, samt tid brugt i fritids- og klubtilbud. Datasættet er overleveret fra Styrelsen for IT og Læring (STIL). Datasættet er koblet til følgeforskningsdata ved skolekode samt klassetrin. En detaljeret redegørelse for metoden i Epinions undersøgelse fremgår af Epinion (2016).

Elev- og forældrebesvarelser kan opdeles ud fra, om mindst én af klasserne på det pågældende trin har anvendt § 16 b. Det er altså ikke muligt at vide, om den eksakte klasse, som eleven går i, anvender § 16 b, men det er muligt at vide, om mindst en af klasserne på det klassetrin, som eleven er på, anvender § 16 b. Elever, der i analysen vil være registreret i klasser, der ikke anvender § 16 b, kan være omfattede af Undervisningsministeriets rammeforsøg, hvor ca. 50 folkeskoler har fået mere fleksible muligheder for at tilrettelægge skoledagens længde og derved også mulighed for reduktion af skoledagen.

Data fra undersøgelsen giver kun mulighed for at koble information til ulige klassetrin og kun for skoleåret 2016/17. Desuden er det ikke alle skoler, der har deltaget i undersøgelsen. 869 skoler ud af 1.085 folkeskoler har besvaret spørgeskemaet. I nedenstående tabel ses, hvor stor en andel af elev- og forældrebesvarelser der kan sammenkobles med følgeforskningsdata, samt hvor stor en andel der er omfattet af § 16 b. I tabellen tages der udgangspunkt i de klassetrin, der anvendes i analyserne.

TABEL B.6

Overlap mellem følgeforskningsdata og Epinions data om § 16 b – skoleåret 2016/17 (%)

	Forældredata (1., 3. og 5. klasse) (n = 3.206)	Elevdata (9. klasse) (n = 4.439)
Ikke omfattet af § 16 b	53	47
Mindst én klasse på det pågældende trin har anvendt § 16 b	10	12
Uoplyst (ikke overlap mellem de to undersøgelser)	36	41
Total	100	100

Kilde: Undervisningsministeriets dataindsamling til at følge folkeskolereformen: forældredata og elevdata fra fjerde runde (2017). Data fra *Hvor udbredte er lange skoledage?* (Epinion, 2016). Beregninger er foretaget af EVA.

Som det ses af tabellen, er der 36 og 41 % af hhv. forældre- og elevbesvarelserne, der ikke kan kobles med information om § 16 b. Analyseudvalget bliver altså reduceret betragteligt. Der skal i analyserne af § 16 b tages forbehold for både det reducerede analyseudvalg og en inkomplet identifikation af, om elevens klasse er omfattet af § 16 b. Når vi undersøger, om der er sammenhæng mellem brugen af § 16.b og fx indskrivning i fritids- og klubtilbud, undersøger vi netop kun, om der er statistisk sammenhæng. Der er ikke tale om en egentlig effektundersøgelse. Vi kan derfor ikke med sikkerhed konkludere, om § 16 b har en effekt med hensyn til, om man lader barnet indskrive i fritids- og klubtilbud.

Analyser i kapitel 4

I kapitel 4 gennemfører vi overordnet set to forskellige analyser:

- Karakteristik af, hvilke elever der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, samt hvor meget tid forskellige børnegrupper bruger i fritids- og klubtilbud: Her gives et aktuelt billede med udgangspunkt i data fra 2016 og 2017.
- Undersøgelse af, om forskellige børnegrupper har haft forskellige udviklinger med hensyn til dels indskrivning, dels tid brugt i fritids- og klubtilbud: Analysen tager primært udgangspunkt i udviklingen fra 2014 til 2016, da denne periode giver et før-og-efter-billede af skolereformen.

Karakteristik af, hvilke børn og unge der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, samt tid brugt i fritids- og klubtilbud

Denne analyse er grundlæggende opdelt i en karakteristik af, hvilke børn og unge der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, samt hvor meget tid forskellige børne- og ungegrupper bruger i fritids- og klubtilbud. Desuden opdeles analysen i følgende to delanalyser:

- **Analyse af simple sammenhænge** mellem den enkelte faktor og indskrivning uden kontrol for andre faktorer. Formålet med analysen er at undersøge, om og hvordan børnegruppen, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud, adskiller sig fra børnegruppen, der ikke er indskrevet.
- **Analyse af korregerede sammenhænge** mellem den enkelte faktor og indskrivning, hvor der kontrolleres for de øvrige faktorer. Formålet med analysen er at give en bedre forståelse for de forhold, der påvirker, om barnet er indskrevet, da påvirkningen fra den enkelte faktor er korrigeret for de andre faktorer.

Kort sagt kan første analyse give en karakteristik af, hvilke børn der er indskrevet, mens anden nævnte analyse kan pege på, hvilke faktorer der lader til at påvirke, om barnet er indskrevet eller ej. Ofte vil der være et sammenfald i resultaterne fra de to analyser, hvilket også er tilfældet i nærværende undersøgelse. Analysen viser fx, at gruppen af børn, der er indskrevet i fritids- og klubtilbud i indskolingsalderen, er karakteriseret ved at komme fra familier med højere husstandsindkomster. Når der i anden analyse korrigeres for de øvrige faktorer, har husstandsindkomst stadig en signifikant sammenhæng med, om barnet er indskrevet. Det lader dermed til, at husstandsindkomsten påvirker, om barnet er indskrevet.

I analysen af simple sammenhænge undersøger vi den ukorrigerede bivariate sammenhæng mellem den pågældende variabel, og om barnet er indskrevet. Estimerne er baseret på multilevel-modeller med klyngerobuste standardfejl på skoleniveau, hvor der tages højde for, at forældre/elever kan have svaret i både 2016 og 2017. I modellerne korrigeres udelukkende for, hvilket klassetrin barnet/den unge går på. Modellerne opdeles yderligere i aldersgrupperne: indskoling, mellemtrin og udskoling.

Analysen af korregerede sammenhænge baserer sig på en såkaldt skole-fixed-effektmodel. Teknisk set betyder det, at modellens datagrundlag baserer sig på variation inden for skolerne og ekskluderer variation mellem skoler. Det har den fordel, at det, når vi undersøger, om fx husstandsindkomst påvirker, om barnet er indskrevet, kun er børn og unge inden for samme skole, der sammenlignes. Det betyder, at de børn og unge, der sammenlignes i analysen, er ens med hensyn til en lang række forhold, fx har de samme skoleforhold, samme udbud af fritids- og klubtilbud og samme kommunale forhold. Det betyder, at sammenhængen mellem husstandsindkomst og indskrivning ikke kan skyldes såkaldte selektionseffekter, fx at familier med høje indkomster bosætter sig i bestemte kommuner med en højere kvalitet i fritids- og klubtilbuddene og derfor i højere grad indskrives deres barn i fritids- og klubtilbud. Der er derfor en lang række faktorer, som analysen tager højde for. Det er dog væsentligt at bemærke, at der ikke er tale om en egentlig effektundersøgelse. Vi kan derfor ikke med sikkerhed konkludere, at husstandsindkomst har en effekt med hensyn til, om man lader barnet indskrives i fritids- og klubtilbud. Analysen kan kun pege på faktorer, der lader

til at påvirke indskrivningsvalget. I modellerne tages der desuden højde for klyngerobuste standardfejl på skoleniveau, samt at forældre/elever kan have svaret i både 2016 og 2017.

Analysen af korrigerede sammenhænge gennemføres i tre trin. I første trin estimeres alle baggrundsvARIABLE i samme model (forældres uddannelse, husstandsindkomst, forældres arbejdsmarkedsstatus, indvandrer- eller efterkommerbaggrund, bor med enlig forsørger samt barnets køn). Herefter gennemføres separate modeller for følgende variable: barnets skoletrivsel, timer brugt på fritidsinteresser samt barnets SDQ-score. I disse modeller korrigeres for ovennævnte baggrundsvARIABLE. De to første analysetrin gør fortolkningen af estimaterne mere simpel, da alle variable udelukkende er korrigeret i forhold til baggrundsvARIABLE. I sidste analysetrin estimeres variablene anvendelse af § 16 b samt land/by i to separate modeller, igen med korrektion for baggrundsvARIABLE. De to modeller estimeres ikke som skole-fixed-effektmodeller, da variabelen land/by måles på skoleniveau, og da anvendelse af § 16 b ikke varierer på klassetrin og i mange tilfælde heller ikke varierer på skoleniveau.

Analyse af forskellige børnegrupper udvikling

Denne analyse er grundlæggende opdelt i en analyse af, om forskellige børnegrupper har forskellige udviklinger med hensyn til indskrivning, samt om udviklinger med hensyn til, hvor meget tid der bruges i fritids- og klubtilbud, er forskellige på tværs af børnegrupper. Desuden opdeles denne analyse også i to delanalyser:

- **Analyse af simple udviklinger** vedrørende specifikke børnegrupper og brug af fritids- og klubtilbud uden korrektion for andre faktorer. Fx undersøger vi, om børn med forældre fra laveste indkomstkvarteril har haft en anden udvikling med hensyn til indskrivning end børn med forældre fra højeste indkomstkvarteril. Det primære formål med analysen er at undersøge, om det efter skole-reformen er blevet mere socialt skævt, hvilke børnegrupper der bruger fritids- og klubtilbud.
- **Analyse af korrigerede udviklinger** vedrørende specifikke børnegrupper og brug af fritids- og klubtilbud, hvor der korrigeres for de øvrige faktorer. Formålet med analysen er at give en bedre forståelse for, hvilke forhold der lader til at påvirke udviklingen i brugen af fritids- og klubtilbud.

For at vurdere, om børnegrupper har haft forskellige udviklinger, indsættes såkaldte interaktionsled i modellerne, hvor der dannes interaktionsled mellem den pågældende variabel og variabelen, der angiver besvarelsesåret. På denne måde er det muligt at teste, om fx gruppen af børn af forældre med en grundskoleuddannelse har haft en anderledes udvikling end gruppen af børn af forældre med en lang videregående uddannelse. I analysen af simple udviklinger opstilles modeller, der udelukkende indeholder hovedeffekten for den pågældende variabelsamt interaktionsled mellem hovedeffekt og besvarelsesår. I analysen af korrigerede udviklinger opstilles modeller, der indeholder alle baggrundsvARIABLENES hovedeffekter samt alle interaktionsled mellem hovedeffekter og år. I både de simple modeller og de korrigerede modeller er der korrigeret for hovedeffekten af klassetrin.

Begge analyser baserer sig på skole-fixed-effektmodeller. Det betyder, at børnenes udvikling med hensyn til brug af fritids- og klubtilbud sammenlignes inden for hver skole. Fx sammenlignes børnenes indskrivningsandele inden skolereformen med børnenes indskrivningsandele efter skolereformen inden for den samme skole. Det har igen den fordel, at de børn og unge, der sammenlignes i analysen, er ens med hensyn til en lang række forhold, fx har de samme skoleforhold, samme tilbud af fritids- og klubtilbud og samme kommunale forhold. Det betyder, at forskelle i børnegrupperes udviklinger ikke kan skyldes såkaldte selektionseffekter, fx at der i undersøgelsesperioden er en større tendens til, at familier med høje indkomster bosætter sig i bestemte kommuner med en højere kvalitet i fritids- og klubtilbuddene og derfor i højere grad indskrifter deres barn i fritids- og

klubtilbud. Der er derfor en lang række faktorer, som analyserne tager højde for. Igen er det dog væsentligt at bemærke, at der ikke er tale om en egentlig effektundersøgelse. Vi kan derfor ikke med sikkerhed konkludere, at det er skolereformen, der har en effekt med hensyn til, om bestemte børnegrupper har en anderledes udvikling med hensyn til brug af fritids- og klubtilbud. I model-erne tages der desuden højde for klyngerobuste standardfejl på skoleniveau, samt at forældre/elever kan have svaret i både 2016 og 2017.

I analysen af de korrigerede udviklinger er der flere af de forklarende variable, der har en høj korrelation. Hvis korrelationerne er for høje, kan det gøre standardfejlene for store, og derved risikerer man, at signifikante resultater fremstår som insignifikante. Vi har lavet en robusthedsanalyse af resultaterne for disse modeller ved at teste modeller, hvor der kun indgår alle hovedled og et enkelt interaktionsled ad gangen. Desuden har vi som yderligere robusthedsanalyse ekskluderet insignifikante interaktionsled ved baglæns selektion. Resultaterne fra robusthedsanalyserne viser i overordnede træk samme resultater som den anvendte model.

Observation og interview

De kvalitative data i undersøgelsen består af dels observations- og dels interviewdata, som er indsamlet i forbindelse med besøg i 12 fritids- og klubtilbud over hele landet. I det følgende redegør vi for de metodevalg, der ligger bag udvælgelsen af de 12 tilbud samt gennemførelsen af selve dataindsamlingen og den efterfølgende analyse af de kvalitative data.

Udvælgelse af fritids- og klubtilbud til besøg

Som led i undersøgelsen har vi besøgt 12 fritids- og klubtilbud, der fordeler sig således:

- Fire tilbud til børn i indskolingsalderen
- Fire tilbud til børn i mellemtrinsalderen
- Fire tilbud til unge i udskolingsalderen.

Tabel B.7 herunder viser en oversigt over de besøgte fritids- og klubtilbud. Tilbuddene er udvalgt ud fra en række kriterier, så de varierer, hvad angår børns og unges socioøkonomiske baggrunde, tilbuddets størrelse (antal indmeldte børn og unge), geografi (land/by), og hvorvidt de skoler, der leverer børn og unge til tilbuddene, benytter sig af folkeskolelovens § 16 b.

Formålet med besøgene i fritids- og klubtilbuddene har været at undersøge, dels hvordan fritids- og klubtilbud arbejder med at skabe tilbud af høj kvalitet i den pædagogiske praksis, dels forskellige aktørers oplevelser af kvaliteten i tilbuddene, herunder især børns og unges egne oplevelser af deres fritidsliv og af deres muligheder for deltagelse og medbestemmelse.

EVA har besøgt hvert tilbud over to dage. På den første besøgsdag har vi observeret med fokus på, hvad børn og unge laver og er involveret i, og har fået en guidet rundvisning gennem institutionen med en gruppe børn eller unge. På den anden besøgsdag har vi gennemført interview med hhv. ledere, medarbejdere og børn og unge. I de følgende afsnit beskriver de forskellige datakilder nærmere.

TABEL B.7

Oversigt over besøgte fritids- og klubtilbud og udvælgelseskriterier

	Socioøkonomisk reference for skoledistrikt (gnsn. = 6,9)	Land/by (indbyggertal)	Lovgrundlag	Antal børn i tilbuddet	Aldersgruppe	§ 16 b
Tilbud til børn i indskolingsalderen	5,6	By (> 10.000)	Dagtilbudslov	320	0.-3. kl.	Nej
	7,4	By (4.086)	Folkeskolelov	170	0.-2. kl.	Nej
	5,8	Land (2.466)	Folkeskolelov	97	0.-3. kl.	Ja
	7,8	Land (3.429)	Folkeskolelov	200	0.-3. kl.	Ja
Tilbud til børn i mellemtrinssalderen	6,6	By (> 10.000)	Dagtilbudslov	201	kl.	Ja
	6,4	Land (413)	Ungdomsskolelov	35	4.-6. kl.	Ja
	7,5	By (> 10.000)	Folkeskolelov	108	4.-7. kl.	Ja
	6,9	Land (1.317)	Folkeskolelov	116	0.-4. kl.	Nej
Tilbud til unge i udskolingsalderen	8,2/7,2*	By (8.425)	Ungdomsskolelov	15-45**	7. kl.-17 år	Ukendt
	7,4	Land (3.752)	Ungdomsskolelov	25-50**	7. kl.-17 år	Ikke relevant***
	6,8	Land (1.716)	Ungdomsskolelov	20-30**	7. kl.-17 år	Ikke relevant***
	8,1	By (> 10.000)	Folkeskolelov	100	7. kl.-17 år	Ja

* Dette tilbud aftager børn fra to skoledistrikter.

** Dette tilbud er gratis og har derfor ikke præcise medlemstal. Det angivne tal er det antal unge, der ca. kommer pr. gang, tilbuddet har åbent.

*** Tilbuddet har udelukkende aftenåbent, hvorfor det ikke er relevant, hvorvidt den skole, som de aftager unge fra, gør brug af § 16 b eller ej.

Kontakt og aftaler med institutionerne

Tilbuddene er kontaktet via de kommunale forvaltninger, der har hjulpet med at udvælge de relevante tilbud baseret på udvælgelseskriterierne, som beskrevet ovenfor. Vi udformede en informationsskrivelse om undersøgelsen til orientering for forældre samt børn og unge, som blev hængt på en opslagstavle eller lagt op på ForældreIntra i hvert enkelt tilbud. Forældrene til de børn og unge, som deltog i rundvisning og/eller interview, blev informeret direkte af tilbuddet selv, ligesom tilbuddet sørgede for, at der blev indhentet et skriftligt samtykke.

Observationer

Formålet med observationerne har været at få konkret og praksisnær viden om, hvordan børn og unge gør brug af deres fritids- eller klubtilbud, og hvad de er optagede af i den tid, de er i tilbuddet.

Observationerne både tjener til at kvalificere interviewene og indgår som en selvstændig datakilde i undersøgelsen.

Med udgangspunkt i indsigterne om kvalitet i fritids- og klubtilbud fra forundersøgelsens vidensopsamling har vi udarbejdet en observationsguide, som har været med til at sikre, at alle medlemmer af projektgruppen har haft en fælles forståelse af, hvad vi skulle orientere os efter under observationerne. Guiden har hjulpet os med at observere de relevante temaer og samtidig bevare en åbenhed over for fænomener og pointer, som ikke har været fremhævet i vidensopsamlingens faglitteratur.

Observationerne er gennemført i september-oktober 2017 og foretaget i tilbuddenes åbningstid med en varighed mellem 2,5 og 6 timer afhængigt af det enkelte tilbuds åbningstid, og hvor længe der var børn og unge til stede. Ved de første observationer deltog to EVA-konsulenter for at sikre en fælles forståelse af observationsguiden og et fælles format for observationsnoter. De efterfølgende observationer er foretaget af én EVA-konsulent hvert sted. Samme konsulent har efterfølgende foretaget interview i det pågældende tilbud.

Som et led i den første besøgsdag, hvor vi foretog observationer, er vi blevet vist rundt af en gruppe af børn eller unge, som lederen har formidlet kontakten til baseret på en spredning med hensyn til dels alder, dels forskellig brug af tilbuddet og dets aktiviteter. Børnene og de unge er under rundvisningen blevet bedt om at vise os de steder i tilbuddet, hvor de særligt godt kan lide at være, og undervejs fortælle om det, som de særligt godt kan lide at lave. Det har vi haft uformelle samtaler om undervejs i rundvisningen. Samtidig har børn og unge taget fotos af steder og aktiviteter, som er vigtige og betydningsfulde for dem.

Interview

Som led i undersøgelsen har vi gennemført interview med børn og unge samt medarbejdere og ledere. Formålet med interviewene har været at få indsigt i de forskellige gruppers perspektiver på og oplevelser af kvalitet i hverdagen i fritids- og klubtilbud samt for medarbejderen og lederens vedkommende også i deres arbejde med kvalitet.

Interviewene er gennemført ud fra en semistruktureret interviewguide for at sikre, at vi på den ene side kommer rundt om de kendetegn på kvalitet, som er identificeret i forundersøgelsens vidensopsamling, og på den anden side bevarer en åbenhed over for nye perspektiver på kvalitet. I det følgende redegør vi for de forskellige interviewkategorier.

Interview med børn og unge

I hvert fritids- eller klubtilbud har vi gennemført et gruppeinterview med børn eller unge af 30-60 minutters varighed med mellem tre og fem børn eller unge i hver gruppe. Vi har i videst muligt omfang interviewet de samme børn eller unge, som har vist os rundt på den første besøgsdag, for at skabe et vist kendskab til os forud for interviewet. Som et konkret afsæt for interviewene har vi brugt børnenes og de unges egne fotos fra rundvisningen.

Interviewguiden dækkede følgende temaer:

- Aktiviteter
- Fællesskaber
- Fri tid
- Leg

- Læring
- En god dag
- Medbestemmelse
- Fritids- og klubtilbud af høj kvalitet – et drømmescenarie.

Interviewguiden har vi brugt for at sikre, at vi kom rundt om alle temaer, herunder børnenes og de unges oplevelse af deltagelsesmuligheder og sammenhæng mellem skole og fritids-/klubtilbud, børnenes og de unges konkrete brug af tilbuddene og deres relationer til andre børn eller unge og voksne.

Interview med medarbejdere

I hvert fritids- og klubtilbud har vi gennemført et gruppeinterview af en varighed på 1-1,5 timer med to-fire medarbejdere. Det er den lokale leder, der har formidlet kontakt. Deltagerne i interviewene har været såvel uddannede pædagoger som pædagogmedhjælpere og uddannet klubpersonale. Nogle af deltagerne har haft erfaring med at have undervisningstimer som skolepædagog eller lignende, mens andre udelukkende har timer i fritids- eller klubtilbuddet. Til medarbejderinterviewene har vi udarbejdet en interviewguide med fokus på kvaliteten i den pædagogiske praksis, herunder hvilke muligheder og udfordringer medarbejderne oplever i arbejdet med at skabe et kvalitativt godt fritids- eller klubtilbud til børn og unge.

Interviewguiden dækkede følgende temaer:

- Aktiviteter
- Fællesskaber
- Fri tid
- Leg
- Læring
- Medbestemmelse
- Konsekvenser af den længere skoledag
- Samarbejde med andre fagprofessionelle og forældre
- Systematisk vidensindsamling og -deling
- Fritids- og klubtilbud af høj kvalitet – et drømmescenarie.

Vi har særligt fokuseret på de ændrede vilkår som følge af skolereformen, herunder betydningen af samarbejdet med skolen og den reducerede åbningstid for arbejdet med børns og unges trivsel og udvikling.

Interview med ledere

I hvert fritids- eller klubtilbud har vi gennemført et interview af ca. en times varighed med den leder, der har personaleansvar for medarbejderne i tilbuddet. Formålet med interviewet har været at få en uddybende og nuanceret viden om indholdet i fritids- eller klubtilbuddet og om, hvordan tilbuddet aktuelt arbejder med at sikre pædagogisk kvalitet i hverdagen. I interviewene med ledere har vi anvendt en interviewguide med fokus på de muligheder og udfordringer, som lederne oplever, at fritids- og klubtilbuddene står over for i samarbejdet med skolen og i forbindelse med den reducerede åbningstid i tilbuddene som følge af skolereformens længere skoledage.

Interviewguiden dækkede følgende temaer:

- Præsentation af tilbuddet
- Aktiviteter
- Fællesskaber
- Fri tid
- Medbestemmelse
- Konsekvenser af den længere skoledag
- Samarbejde med andre fagprofessionelle og forældre
- Systematisk vidensindsamling og -deling
- Fritids- og klubtilbud af høj kvalitet – et drømmescenarie.

Vi har spurgt ind til, hvordan de i tilbuddet griber den nye hverdag an, hvilke muligheder de oplever, og hvilke udfordringer de støder på, og vi har spurgt ind til ledernes vurdering af, hvad de nye vilkår har af konsekvenser for børns og unges trivsel og udvikling, herunder særligt gruppen af børn og unge i udsatte positioner.

Gruppeinterview med unge, der ikke går i klub

For at få de unges perspektiver på fravalg af klub har vi gennemført to gruppeinterview med unge i 7.-9. klasse, der ikke går i klub. Hvert interview har været med tre-seks unge og haft en varighed på 1-1,5 timer. Vi har talt både med unge, der tidligere har gået i klub, og med unge, der ikke på noget tidspunkt har gået i klub. De unge er bosat hhv. på landet og i byen, og de to skoler, de går på, er forskellige, hvad angår forældrenes socioøkonomiske baggrunde. Fokus i interviewene har været på de unges grunde til at fravælge klubben og på, hvad der kendetegner og optager dem i deres fritidsliv nu, hvor de ikke går i ungdomsklub.

Vi har fået kontakt til de to grupper af unge gennem personalet i to af de fire ungdomsklubber, som har været udvalgt til besøg. Nogle medarbejdere i de to klubber har kombinerede stillinger med timer i skolen, hvor de har taget kontakt til de unge efter aftale med skoleledelsen. Udvælgelsen af de unge er således ikke tilfældig, og vi har tilstræbt en variation i klassetrin og erfaringer med klub uden dog at tilstræbe repræsentativitet.

Interviewguiden dækkede følgende temaer:

- Begrundelser for ikke (længere) at gå i klub, herunder interesser, venner, tid, pris, forældreindflydelse.
- Evt. tidligere erfaringer/oplevelser i klubben.
- Kendskab til klubben.
- Hvad skulle der til, for at I ville vælge at gå i ungdomsklub (igen)?
- Aktiviteter i fritiden.
- Betydningen af fri tid – hvem bestemmer?
- Relationer.

Analyse af de kvalitative data

Alle interview er optaget på diktafon og efterfølgende transskriberet ordret. Observationsnoter er renskrevet umiddelbart efter observationen. Både interviewtransskriptioner og observationer er kodet inden for en tematisk ramme, et framework, hvilket gør det muligt at læse på tværs af 1) alle interview- og observationsdata, der siger noget om det samme tema, og 2) alle interview- og observationsdata, der knytter sig til et bestemt interview eller en bestemt observation.

Vi har herefter anvendt vores framework til at gennemføre en systematisk og tematisk analyse af data grupperet på baggrund af kvalitetskendetegnene i forundersøgelsen og interviewguiden suppleret med temaer, som er kommet frem under dataindsamlingen. I analysen har vi interesseret os for variationen i data snarere end for, hvor mange der giver udtryk for et bestemt synspunkt.

Spørgeskemaundersøgelse blandt forældre

For at få viden om, hvorfor nogle børn tilvælger SFO, fritidshjem og fritidsklub, mens andre børn fravælger disse fritids- og klubtilbud, har vi gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt forældre til børn i 0.-6. klasse om begrundelserne for til- og fravalg af tilbuddene. Vi har spurgt både forældre, der har børn i fritids- og klubtilbud, og forældre, der ikke har børn i fritids- og klubtilbud. Dataindsamlingen er foretaget af Danmarks Statistik for EVA.

Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført i mixed-mode, hvor respondenterne har mulighed for at besvare skemaet elektronisk og telefonisk. Skemaet er først udsendt med digital post. Herefter er der udsendt en påmindelse som postalt brev. Respondenter, der ikke har besvaret elektronisk, er efterfølgende kontaktet telefonisk. I hele indsamlingsperioden har det været muligt at besvare elektronisk.

Spørgeskemaets temaer

For forældre, der har børn i fritids- og klubtilbud, spørges til omfanget af barnets brug af fritids- og klubtilbud, hvilke faktorer der vejer tungest i forbindelse med tilvalg, samt deres oplevelse af tilbuddets kvalitet. Spørgsmålene til kvalitet er bygget op omkring de dimensioner af kvalitet, som forundersøgelsen identificerede. For forældre, der ikke har børn i fritids- og klubtilbud, spørges til, hvilke faktorer der vejer tungest i forbindelse med fravalg. Desuden spørges til, hvordan børnene, der ikke går i tilbud, kommer hjem, og hvad børnene laver i fritiden i stedet for at gå i fritids- og klubtilbud.

Population

Stikprøven er designet med det formål at få et rimeligt antal besvarelser fra forældre til børn hhv. i indskoling og mellemtrin og at få et rimeligt antal besvarelser fra forældre til børn, der er indskrevet hhv. ikke indskrevet i fritids- og klubtilbud.

Derfor er stikprøven som udgangspunkt stratificeret i fem strata som vist i tabel B.8. For 0. klasse gælder det, at registreringen af indskrivning i fritidsordning ikke var opdateret på undersøgelsestidspunktet, da den kun opdateres en gang årligt. Derfor er forældre til børn i 0. klasse udtrukket som et separat stratum og er oversamlet med 20 % for at sikre repræsentation af forældre, hvis børn ikke er indskrevet i fritids- og klubtilbud.

TABEL B.8

Oversigt over strata i stikprøven

Stratum	Klassetrin
1	0. klasse
2	1.-3. klasse m. SFO
3	4.-6. klasse m. SFO
4	1.-3. klasse u. SFO
5	4.-6. klasse u. SFO

Pilotaafprøvning

Danmarks Statistik har gennemført pilotaafprøvning af skemaet. Via CPR-registret blev der udtrukket en stikprøve bestående af 120 personer tilknyttet et telefonnummer. Pilotinterview blev foretaget over fire dage af to interviewere fra Danmarks Statistiks pilotinterviewerteam. Skemaet blev testet i sin fulde længde. Formålet var primært at teste spørgsmålenes anvendelighed til telefoninterview (CATI), sekundært at teste interviewpersonernes (IP'ernes) forståelse af spørgsmålene og validiteten af de afgivne svar. De første interview gennemført af pilotinterviewerne fulgte spørgeskemaets oprindelige form og struktur uden ændringer eller opfølgende spørgsmål. Derefter overgik pilottesten til kognitive interview baseret på probing, at tænke højt og adfærdskodning. Pilotinterviewerne tog noter under hvert interview og diskuterede efterfølgende deres oplevelser. Spørgsmål, der gav anledning til kommentarer, blev givet ekstra fokus i efterfølgende interview, hvor alternative formuleringer og svarkategorier blev afprøvet.

To pilotinterviewere gennemførte i alt 20 pilotinterview med hhv. 8 mænd og 12 kvinder i alderen 31-54 år. Der blev gennemført interview med 14 forældre til børn, der var tilmeldt et fritids- og klubtilbud, og 5 forældre til børn, der ikke var tilmeldt et tilbud længere, og dertil 1 interview med en forælder til et barn, der aldrig havde været tilmeldt et fritids- og klubtilbud. Begge typer besvarelser (tilmeldt/ikke-tilmeldt) blev derved testet, ligesom det blev testet, at udformningen af spørgsmål fungerede. Pilotinterviewerne vurderede, at en svartid ville ligge på fem-syv minutter i gennemsnit.

Pilotundersøgelsen har, grundet undersøgelsens emne, været påvirket af tidspunktet for kontakt. Forældre til børn, der lige var startet i 0. klasse, havde på tidspunktet for interview kun været i skolen to uger, og IP'ens erfaringer med skole og SFO var derfor begrænsede.

Generelle erfaringer fra pilottesten var, at målgruppen var interesseret i at deltage, og emnet forekom relevant. Spørgsmålene gav ikke udprægede forståelsesproblemer.

Som følge af piloterfaringer blev der foretaget en række mindre justeringer og tilpasninger i skemaet. Således blev der tilføjet svarmuligheder for forældre med børn i heldagstilbud og specialskoler, da disse ikke er omfattet af denne undersøgelse. En række spørgsmål blev ændret fra udsagn til direkte spørgsmål. Der blev tilføjet "Ved ikke" som svarmulighed ved nogle spørgsmål, da bl.a. forældre til større børn ikke oplevede at have et så godt kendskab til fritids- og klubtilbuddet, at det var muligt for dem at svare.

Under pilotundersøgelsen var der to IP'er, der svarede, at der ikke var et fritids- og klubtilbud til deres barn i området. Det gav derfor ikke mening at svare på, hvilke grunde der ellers havde betyd-

ning. For at afhjælpe dette blev der indsat et filterspørgsmål. Hvis en IP svarer, at der ikke er et tilbud til barnets klassetrin i området, bliver de resterende spørgsmål udeladt. Der blev tilføjet spørgsmål om afstand og transportmuligheder.

Svarprocent og bortfald

Den samlede stikprøve var på 4.629 personer fordelt på de fem strata som beskrevet. Heraf har 2.647 personer besvaret spørgeskemaet, hvilket giver en samlet svarprocent på 57 %.

I nedenstående tabeller ses bortfaldet for hver af de fem strata opgjort ud fra baggrundsvariablene alder, køn, geografi, herkomst, beskæftigelsesstatus og husstandsindkomst. Bortfaldsskævheden giver ikke grund til bekymring.

Da stikprøven er stratificeret ud fra indskoling/mellemtrin, og fordelingen af indskrevne/ikke indskrevne er forskellig for hvert klassetrin inden for hhv. indskoling og mellemtrin, har vi valgt at vægte data, således at hvert klassetrin vægter det samme inden for hhv. indskoling og mellemtrin.

TABEL B.9

Bortfaldstabel

	Svar (%)	Nettostikprøve(%)	Population (%)
Strata = 1. 0. klasse			
I alt	100	100	100
Alder pr. '01AUG2017'			
-34 år	30,6	34	29,5
35-39 år	33,2	33,7	35,7
40-44 år	25,1	22,3	24,6
45-49 år	10,1	8,8	7,9
50+ år	1	1,2	2,2
Køn			
1. Mænd	35,2	39,6	41,1
2. Kvinder	64,8	60,4	58,9
Geografi			
81 Nordjylland	9,4	8,6	9,6
82 Midtjylland	20,8	22,1	23,9
83 Syddanmark	24,4	21,8	20,6
84 Hovedstaden	31,3	32,8	32,4
85 Sjælland	14	14,7	13,5
Uddannelse			
1. Grundskole	18,6	22,6	19,9
2. Ungdomsudd.	30,3	35,1	35,5

	Svar (%)	Nettostikprøve(%)	Population (%)
3. Korte videregående udd.	4,9	5	6,2
4. Mellemlange videregående udd.	21,2	17,6	19,7
5. Lange videregående udd.	25,1	19,7	18,7
Herkomst			
1. Dansk oprindelse	87	80,3	81,1
2. Indvandrere/efterkommere	13	19,7	18,9
sociogrp			
1. Beskæftiget	79,8	77,4	78,4
2. Ikke beskæftiget RUN	20,2	22,6	21,6
findkgrp			
1. -150	19,9	25,2	23,9
2. 150-250	39,1	38,9	37,7
3. 250-350	29,6	25,7	27,3
4. 350+	11,4	10,2	11,1
Strata = 2. 1.-3. klasse m. SFO			
I alt	100	100	100
Alder pr. '01AUG2017'			
-34 år	15,7	20,1	18,4
35-39 år	34	32,6	33,8
40-44 år	31,5	28,4	31,4
45-49 år	15,4	15,1	12,7
50+ år	3,4	3,8	3,7
Køn			
1. Mænd	39,6	38	39,4
2. Kvinder	60,4	62	60,6
Geografi			
81 Nordjylland	9	8,1	9,9
82 Midtjylland	23,1	22,1	22,3
83 Syddanmark	17	18,6	18,5
84 Hovedstaden	39,2	39	36,6
85 Sjælland	11,6	12,1	12,8
Uddannelse			
1. Grundskole	11,8	16,9	16,5
2. Ungdomsudd.	35,6	36,9	36,9

	Svar (%)	Nettostikprøve(%)	Population (%)
3. Korte videregående udd.	7,4	7	6,5
4. Mellemlange videregående udd.	21,3	20,7	20,9
5. Lange videregående udd.	23,9	18,4	19,2
Herkomst			
1. Dansk oprindelse	88,6	84,4	85,3
2. Indvandrere/efterkommere	11,4	15,6	14,7
sociogrp			
1. Beskæftiget	86,4	82,2	82
2. Ikke beskæftiget RUN	13,6	17,8	18
findkgrp			
1. -150	14,5	19,8	21,2
2. 150-250	36,3	38	36,1
3. 250-350	33,8	30	29,5
4. 350+	15,4	12,2	13,3
Strata = 3. 4.-6. klasse m. SFO			
I alt	100	100	100
Alder pr. '01AUG2017'			
-34 år	3,7	5,3	6,9
35-39 år	19,8	20,7	22,2
40-44 år	36,3	36,3	38,1
45-49 år	29,7	27	23,1
50+ år	10,6	10,7	9,6
Køn			
1. Mænd	36	37	37,7
2. Kvinder	64	63	62,3
Geografi			
81 Nordjylland	6,5	6,3	7,3
82 Midtjylland	10,2	11,3	13,1
83 Syddanmark	12,6	13,5	13,2
84 Hovedstaden	61,1	58,4	55,6
85 Sjælland	9,6	10,4	10,7
Uddannelse			
1. Grundskole	7,6	13,5	14,9
2. Ungdomsudd.	36,5	36,9	36,3

	Svar (%)	Nettostikprøve(%)	Population (%)
3. Korte videregående udd.	6	6	6,4
4. Mellemlange videregående udd.	24,7	22,1	21,2
5. Lange videregående udd.	25,1	21,5	21,2
Herkomst			
1. Dansk oprindelse	89,4	87	85,9
2. Indvandrere/efterkommere	10,6	13	14,1
sociogrp			
1. Beskæftiget	90	84,1	83,4
2. Ikke beskæftiget RUN	10	15,9	16,6
findkgrp			
1. -150	11,3	17	19,8
2. 150-250	29,4	31,1	32,2
3. 250-350	34,8	30,1	29,1
4. 350+	24,6	21,8	18,9
Strata = 4. 1.-3. klasse u. SFO			
I alt	100	100	100
Alder pr. '01AUG2017'	17,3	18,5	18,8
-34 år			
35-39 år	33,6	33,3	33,4
40-44 år	31	29,1	30,8
45-49 år	14,3	14,1	12,7
50+ år	3,8	5	4,3
Køn			
1. Mænd	41,4	42,3	41,3
2. Kvinder	58,6	57,7	58,7
Geografi			
81 Nordjylland	11,7	11,2	11,1
82 Midtjylland	29	30	30,5
83 Syddanmark	27	25,4	29
84 Hovedstaden	12,9	14,1	12,6
85 Sjælland	19,5	19,3	16,9
Uddannelse			
1. Grundskole	20,9	25,8	24,2
2. Ungdomsudd.	40,6	42,1	42

	Svar (%)	Nettostikprøve(%)	Population (%)
3. Korte videregående udd.	4,8	4,7	5,8
4. Mellemlange videregående udd.	20,5	17,9	18,3
5. Lange videregående udd.	13,1	9,6	9,7
Herkomst			
1. Dansk oprindelse	80,1	77	78,4
2. Indvandrere/efterkommere	19,9	23	21,6
sociogrp			
1. Beskæftiget	82,5	77,8	75,7
2. Ikke beskæftiget RUN	17,5	22,2	24,3
findkgrp			
1. -150	19,9	26,1	26,6
2. 150-250	46,1	44,1	43,4
3. 250-350	26,4	22,5	23,3
4. 350+	7,6	7,3	6,8
Strata = 5. 4.-6. klasse u. SFO			
I alt	100	100	100
Alder pr. '01AUG2017'			
-34 år	4,6	5,9	7
35-39 år	17,3	20,2	24,1
40-44 år	41,6	38,7	38,1
45-49 år	25,4	24,2	22,3
50+ år	11	11	8,6
Køn			
1. Mænd	37,2	40	40,2
2. Kvinder	62,8	60	59,8
Geografi			
81 Nordjylland	11,9	11,5	12,1
82 Midtjylland	33,6	31,8	31,3
83 Syddanmark	26,5	27,1	25,8
84 Hovedstaden	13,3	14	14
85 Sjælland	14,6	15,6	16,7
Uddannelse			
1. Grundskole	10	15,3	17,9
2. Ungdomsudd.	43,8	44,8	42,9

	Svar (%)	Nettostikprøve(%)	Population (%)
3. Videregående korte videregående udd.	6,4	5,9	6,4
4. Mellemlange videregående udd.	26,7	23,2	21,1
5. Lange videregående udd.	13,2	10,8	11,7
Herkomst			
1. Dansk oprindelse	88,6	85,7	84,7
2. Indvandrere/efterkommere	11,4	14,3	15,3
sociogrp			
1. Beskæftiget	86,1	83,6	81,6
2. Ikke beskæftiget RUN	13,9	16,4	18,4
findkgrp			
1. -150	15,8	19,7	21,2
2. 150-250	40,2	41,6	40,3
3. 250-350	29,5	26,9	28,1
4. 350+	14,4	11,8	10,3

Kilde: Bortfaldstabel fra Danmarks Statistik.

Analyser

Der er foretaget deskriptive analyser af de indkomne svar. Analyserne er foretaget separat for forældre til børn i indskoling og på mellemtrin. Der er foretaget signifikanstest (χ^2) af forskelle mellem indskoling og mellemtrin. I alle analyser har vi anvendt et signifikansniveau på 5 %.

Spørgeskemaundersøgelse blandt ledere

Der er gennemført en spørgeskemaundersøgelse blandt SFO- og fritidshjemsledere samt blandt fritids- og ungdomsklubledere. Formålet med spørgeskemaundersøgelsen har været at give et nationalt billede af følgende:

- Den længere skoledags indvirkning på fritids- og klubtilbuddenes organisering og indhold, herunder betydningen af skolernes evt. brug af folkeskolelovens muligheder for at konvertere understøttende undervisning til flere voksne i fagundervisningen (folkeskolelovens § 16 b)
- Fritids- og klubtilbuddenes arbejde med at skabe kvalitet i den pædagogiske praksis under de nye vilkår med færre timer til planlagte pædagogiske aktiviteter og evt. en mindre og anderledes sammensat elevgruppe end tidligere
- Ledernes vurdering af tilbuddets kvalitet og dets betydning for børnenes/de unges trivsel og udvikling.

Dataindsamlingen er foretaget af Epinion for EVA.

Data er blevet indsamlet i perioden 9. november til 27. november 2017 ved brug af følgende indsamlingsdesign:

- E-mailinvitation: 9. november 2017 er der blevet udsendt e-mailinvitationer med unikke weblinks til 1.375 ledere for fritids- og klubtilbud. Derudover er der udsendt 192 åbne weblinks til ledere, der er blevet angivet som relevante kontaktpersoner for to eller flere fritids- og klubtilbud. Sidstnævnte er i invitationen blevet opfordret til at videresende invitationen til evt. lokale ledere ude på de enkelte institutioner.
- Første e-mailpåmindelse: 15. november 2017 er der blevet sendt en e-mailpåmindelse ud til alle ledere, der endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet. I alt 1.065 ledere modtog en påmindelse.
- Målrettede telefoniske påmindelser: I hverdagsdagtimerne fra 20. november til og med 27. november er der blevet foretaget telefoniske påmindelser blandt de ledere, der endnu ikke havde besvaret undersøgelsen. De i alt 100 ledere, hvis eneste kontaktgrundlag har været telefonnummere, er ligeledes kontaktet og opfordret til deltagelse i denne fase. Hvis de har ønsket at deltage i undersøgelsen, har de herefter modtaget en e-mailinvitation med et unikt weblink. Der er i perioden blevet forsøgt opnået kontakt op til fem gange. Ved opnået kontakt er lederne blevet tilbudt at få tilsendt en påmindelses-e-mail med et unikt weblink til undersøgelsen.
- Anden e-mailpåmindelse: 23. november 2017 er der blevet sendt påmindelser ud til 1) alle ledere, der endnu ikke havde besvaret spørgeskemaet, og 2) de ledere, det ikke var lykkedes at opnå telefonisk kontakt til. I alt 786 modtog en anden e-mailpåmindelse.

Eftersom nogle ledere er ledere for tilbud for børn og unge i både indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalderen, og eftersom de forskellige tilbud kan have meget forskellige strukturelle rammer og meget forskelligt indhold, er spørgsmålene til disse ledere blevet randomiseret, så hver leder kun skal svare for ét af de tilbud, han eller hun er leder for. Hvilket tilbud der spørges til, udtrækkes tilfældigt under besvarelsen.

Spørgeskemaets temaer

Tematisk vil spørgeskemaet tage udgangspunkt i de parametre for kvalitet, som forundersøgelsen har defineret. Spørgeskemaundersøgelsen skal ikke blot afdække fællestræk og gennemgående tendenser, men også belyse bredde og forskelle på området. Der spørges til tilbuddets organisering og ledelse, strukturelle vilkår samt lederens oplevelse af de muligheder og udfordringer, som de nuværende vilkår frembyder.

Følgende temaer er dækket i spørgeskemaet:

- Tilbuddets organisering og ledelse
- Strukturelle faktorer: åbningstider, personaleressourcer, antal indskrevne/brugere
- Oplevelse af ændrede vilkår i forbindelse med skolereformen
- Aktiviteter og ændringer i disse
- Oplevet kvalitet under nuværende vilkår, herunder inkluderende fællesskaber, fri tid, medbestemmelse, systematisk vidensdeling og tværprofessionelle samarbejder
- Vurdering af, hvad der er tilbuddets rolle.

De ledere, der har været i deres nuværende stilling fra august 2014 eller tidligere, bliver bedt om at sammenligne den nuværende situation med situationen før skolereformen på en række parametre.

I forbindelse med projektet har EVA ønsket at beregne en tilnærmelsesvis normering for fritids- og klubtilbuddene, altså et tal for, hvor mange voksne der er i tilbuddet i forhold til antallet af børn. Det har vi gjort ved at bede lederne angive, hvor mange børn der er indskrevet i tilbuddet, og hvor mange pædagogiske medarbejdere der er i tilbuddet. Til pædagogisk personale hører pædagoger, pædagogiske assistenter, pædagogmedhjælpere og studerende i lønnet praktik samt lederne selv, i det omfang de har en del af deres tid normeret til direkte pædagogisk arbejde med børn og unge. Tallet skal ses som et forholdsvis groft skøn, da der jo ikke er taget højde for, hvor mange timer den enkelte medarbejder lægger i fritids- og klubtilbuddet.

Til sammenligning har Danmarks Statistik tal for personale i kommunale skolefritidsordninger efter område og stillingskategori fra 51 kommuner og tillige tal for antal indskrevne børn i fritidsordninger efter område, pasningstilbud, ejerform og alder. På baggrund af disse tal kan man beregne, hvor mange børn der i gennemsnit er pr. medarbejder (pædagoger og pædagogmedhjælpere) i de 51 kommuners SFO'er. Ser man på Danmarks Statistiks tal, viser de, at der i de 51 kommuner, der er data fra, gennemsnitligt er 17 børn pr. medarbejder. Tallene er ikke direkte sammenlignelige, da Danmarks Statistiks tal ikke er opdelt på tilbud for børn og unge i indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalder. Desuden dækker Danmarks Statistiks tal kun kommunale SFO'er, dvs. ikke fritidshjem. Heller ikke i Danmarks Statistiks tal er det muligt at tage højde for, hvor mange timer den enkelte medarbejder er ansat.

Population

Spørgeskemaundersøgelsens population er samtlige kommunale SFO- og fritidshjemsledere samt ledere af fritidsklubber, SFO2 og SFO3 samt ungdomsklubber organiseret under dagtilbudsloven, folkeskoleloven og ungdomsskoleloven.

Da Danmarks Statistiks institutionsregister ikke var komplet på undersøgelsestidspunktet, har Epinion for EVA på baggrund af en dybdegående deskresearch konstrueret undersøgelsens kontaktgrundlag. Berigningen af kontaktgrundlaget er foregået efter følgende fremgangsmåde:

- Epinion har kontaktet samtlige af landets kommuner og efterspurgt kontaktoplysninger på ledere af de kommunale fritids- og klubtilbud (bredt defineret – dvs. SFO'er, fritidshjem, fritidsklubber, ungdomsklubber, juniorklubber o.l.).
- Herefter har proceduren været som følger:
 - a. Hvis kommunen i forvejen har ligget inde med en opgørelse over de efterspurgte kontaktoplysninger, er denne blevet sendt til Epinion.
 - b. I de tilfælde, hvor 1) kommunen ikke i forvejen har ligget inde med en opgørelse over de efterspurgte kontaktoplysninger, eller 2) opgørelsen har været mangelfuld (fx manglende e-mailadresser), har Epinion beriget kontaktlisten via den pågældende kommunes hjemmeside samt fritids- og klubtilbuddenes egne hjemmesider.

Følgende oplysninger er forsøgt indsamlet i forbindelse med berigningen af kontaktgrundlaget: institutionsnavn, institutionstype (SFO, fritidsklub, ungdomsklub o.l.), telefonnummer og e-mail-adresse på leder. Af tabellen nedenfor fremgår antallet af institutioner, hvor disse oplysninger har været tilgængelige:

TABEL B.10

Antal institutioner, hvor oplysninger har været tilgængelige

	Information	Antal	Andel ud af det endelige kontaktgrundlag
Baggrundsplysninger	Kommune	1.475	100 %
	Institutionens navn	1.475	100 %
	Institutionstype	1.475	100 %
Kontaktoplysninger	Telefonnummer	1.440	98 %
	E-mail	1.375	93 %
Total		1.475	100 %

Note: Dertil kommer i alt 192 kontaktpersoner, der har været angivet som leder for to eller flere fritidstilbud. Det har ikke i alle tilfælde været muligt at få personlige e-mailadresser til ledere, og i nogle tilfælde har spørgeskemaet således måttet udsendes til en institutions-e-mail.

Pilotafrøvning

Epinion har gennemført pilotafrøvning af skemaet blandt syv ledere af fritids- og klubtilbud. På baggrund af pilotafrøvningen blev skemaet tilpasset og formuleringer justeret, og der blev tilføjet hjælpeetekster, ligesom svarkategorierne "Ikke relevant" eller "Har ikke kendskab til" blev tilføjet flere steder.

Svarprocent og bortfald

Der er opnået en samlet svarprocent på 33 %, mens yderligere 12 % har besvaret dele af spørgeskemaet. Tabellen nedenfor viser det opnåede antal besvarelser og svarprocenter fordelt på institutionstype:

TABEL B.11

Antal besvarelser og svarprocent fordelt på institutionstype

Institutionstype	Antal besvarelser	Stikprøve	Svarprocent
SFO (inklusive BFO, FFO o.l.)	329	995	33 %
Klub/juniorklub/fritidsklub	98	275	36 %
Ungdomsklub	24	109	22 %
SFO og klub/fritidsklub	21	52	40 %
Fritidsklub/ungdomsklub	6	24	25 %
Andet	7	20	35 %

Note: Dertil kommer 28 besvarelser indsamlet via de åbne weblinks til ledere, der har været angivet som leder for to eller flere fritids- og klubtilbud.

Analyser

Der er foretaget deskriptive analyser af de indkomne svar. Analyserne er foretaget separat for tilbud til børn i hhv. indskolings-, mellemtrins- og udskolingsalder.

Sammenlignelighed mellem forældre- og lederdata

EVA har tilstræbt at stille de samme spørgsmål vedrørende den aktuelle oplevelse af tilbuddenes kvalitet til forældre og ledere. Det er dog ikke alle spørgsmål, der er stillet fuldstændig på samme måde til ledere og forældre, ligesom svarkategorierne også er formuleret forskelligt. Forældre har fået en række udsagn, som de har skullet angive enighed eller uenighed i, hvor lederne i stedet er blevet spurgt om, i hvilket omfang de inden for de nuværende rammer har mulighed for at skabe et fritids- og klubtilbud, hvor de forskellige kvalitetsområder/dimensioner kan komme til udfoldelse. Blandt disse er forældre fx ikke blevet spurgt til medarbejdernes vidensindsamling og -deling, da de ikke kan forventes at have kendskab til dette arbejde.

Generelt for forældrebesvarelserne kan vi se, at forældre til børn i indskolingsalderen i lidt højere grad vælger de positive svarkategorier, end forældrene til børn i mellemtrinsalderen gør. Mellemtrinsforældrene vælger i højere grad midterkategorien, "Hverken enig eller uenig". Dette kan tolkes som, at man som forælder har kendskab til både positive og negative aspekter af sit barns fritids- eller klubtilbud på det pågældende kvalitetsområde/angående den pågældende dimension, men det kan også helt enkelt dække over, at man som forælder ikke mener at have nok viden om tilbuddets hverdag til at danne sig en holdning.

Vi ser, at andelen i midterkategorien konsekvent er størst for mellemtrinsforældrene til børn i mellemtrinsalderen, og vi ved fra det kvalitative materiale, at indskolingsforældrene til børn i indskolingsalderen generelt er i langt tættere kontakt med fritids- og klubtilbuddene, end tilfældet er for mellemtrinsforældrene til børn i mellemtrinsalderen, fordi de yngre børn i indskolingsalderen oftere bliver hentet af deres forældre og evt. bragt, så forældrene bogstaveligt talt har deres daglige gang i tilbuddene. Vi hælder derfor til at tolke mellemtrinsforældrenes svar som udtryk for, at de i mindre grad føler sig i stand til at svare på spørgsmål vedrørende tilbuddenes indhold og kvaliteter, fordi de ikke kommer der så tit.

Børns og unges brug af fritids- og klubtilbud

© 2018 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7182-113-0

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk